

44

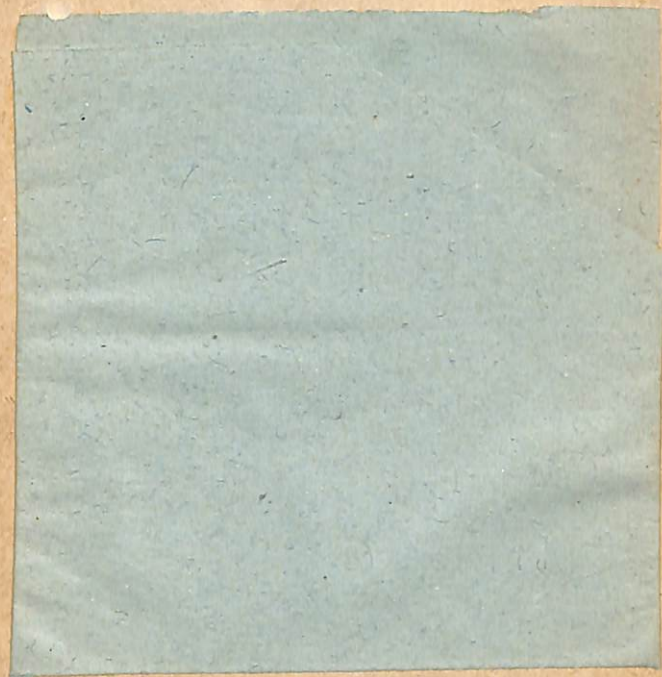
ԹԻՓ ԼԵՎԻՍ

ԵՒ ԻԻՐ ՃՐԱԳԸ

85

Թ-63

0, 25.

0 2 2003

ՅՄ.
Թ-63
64

5p.

ԹԻՓ ԼԵՎԻՍ

ԵՒ ԻՐ ԶՐԱԳԸ

معارف عمومیہ نظارت جلیہ سنک ۱۲ جاذی الاول ۳۰۸ و ۱۲ کانون
اول ۳۰۶ تاریخی و ۸۵۱ نومرولی رخصتنامہ تسیلہ نشر اولمشدر
مصارفی آمریقان مسیونر شرکتی طرفندن تسویہ اولنہرق طبع اولمشدر

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱԿՈԲ ՊՅՅԱՃԵԱՆ

1890

2374

ԱՌ ԸՆԹԵՐՑՈՂՍ

Այս գիրքը գրուած է տղայոց համար, մանաւանդ եկեղեցւորեայ դպրոցաց աշակերտներու համար: Աստուծոյ Եւրոպայի թէ շատ չափահաս մարդիկ ևս պիտի կարդան զայս, վասն զի նիւթն է ամենուն շահեկան: Թիփ Լէվիս անուն տղայ մը կ'որոշէ ըլլալ Քրիստոսի աշակերտ: Կը հանդիպի շատ փորձութեանց և շատ դժուարութիւններու, բայց յաւատե ջանիւր կը յաջողի վերջապէս: Կը կարդար Աստուածաշունչը, եռանդաւորն և անդադար աղօթիւր կը խնդրէր օգնութիւն որպէս զի հասկնար զայն և ըլլար Քրիստոսի նմանող. և օգնութիւն ընդունելով եղաւ Փրկչին խոնարհ հետեւող: Աստուածաշունչն եղաւ անոր ոտից «Ճապ», որոյ լուսով քալելով տղան եղաւ Քրիստոսի աշակերտ և օգտակար մարդ:

Կ'աղօթենք և կը յուսանք որ այս գիրքը կարգացող աղջկունք և տղայք, Թիփի օրինակին հետեւելով, որոշեն առնուլ Աստուածաշունչն իրեն. հաշ ոտից, և ըլլան, ինչպէս եղաւ Թիփ, անկեղծ հետեւող Փրկչին որ կը խոստանայ հանդիստ բոլոր անոնց որ կու գան առ նա: Ամէնքս յեշենք թէ Յիսուս Քրիստոս է մի միայն Փրկիչը որ կ'ազատէ զմեզ մեր մեղքէն և մեղաց բոլոր հետեւանքէն, և թէ որպէս զի է ձեռս բերուի այս փրկութիւնը զոր կը պարգևէ Քրիստոս, ամէն ոք անձամբ պարտի ապաշխարել իւր մեղքէն, խնդրել Քրիստոսի որ փրկէ զինքը, և հնազանդիլ և հետեւիլ անոր պատուէրներուն:

«Ահա ու գողով անձերնուդ փրկութիւնը գործեցէք. ինչու որ Աստուած է որ ձեր մէջը կը ներգործէ կամենալը ու ընելը իր հաճութեանը համար:»

1681
39

ԹԻՓ ԼԵՎԻՍ ԵՒ ԻԻՐ ՃՐԱԳԸ

—*—

ԳԼՈՒԽ Ա

“ՔՈՒ ՀԱՅԴ ՋՈՒՐՆԵՐՈՒ ԵՐԵՍԻՆ ՎՐԱՅ ԶԳԷ:”

Սենեակը լեցուն էր բոլորովին: Մեծ եւ փոքր տղայք, մանչք եւ աղջկունք զրաւած էին նստաւրանները: Աչակերտք նոր լմնեցուցած էին իրենց ամենափրեկի երգն “Օրհնեալ աշխարհ մը կայ”, եւ վերատեսուչը սենեակին մէջ վեր եւ վար կը ճեմէր, զխտելով հոս, հոն առանց դասատուի կարգեր որոնց դասատու կը բերէր այցելուներու նստարանէն, որ զրուած էր գրասեղանին մօտ սենեակին վերի ծայրը:

Դրան մօտ գտնուած երկայն նստարանին վրայ այս առաւօտ նստած էին պատուտած հագուստով վեց աղտոտ, բոկոտն տղայք: Վարժուհւոյն աթոռը պարապ էր, եւ տղայոց երեւոյթը կը ցուցնէր կարծես թէ լւարաքանչիւրն եկած էր հոն մեծ զբօսանքի եւ զուարճութեան համար:

Անոնց պատուտած հանդերձները, խիտ եւ երկայն մազերը, եւ աչքի նայուածքն անգամ կը ցուցնէին թէ այս էր այն կարգը զոր մէկը կազմած էր քաղաքին ետեւի նեղ փողոցին մէջ խռնեալ փոքր, սեւ, եւ ողորմելի տուններէն տղաք ժողովելով եւ հրապուրելով զանոնք գալ Կիրակնօրեայ դպրոցը, այն մեծ, լուսաւոր, ախորժեկի սրահը,

ուր արեւը կը փայլէր ճերմակ մաքուր հազուստով փոքր աղջկանց վրայ, եւ փոքր տղայոց վրայ եւս որոնց ձիւնի պէս ճերմակ վզնոցներն այն առաւօտ անշուշտ անցուած էին խնամոտ քոյրերու կամ մայրերու սիրուն մատներով:

Սակայն անկիւնը նստած այն տղայը իրարու կը զարնէին իրենց բոպիկ կրողնկները, կը քաշէին իրարու մազերը կամ իրարու նայելով կը խնդային շատ մեծ զուարթութեամբ եւ զուարճութեամբ:

Վերատեսուէր կանկ առաւ անոնց առջեւը:

“Բարի լոյս, տղաքներս, ուրախ եմ զձեզ ամէնդ հոս տեսնելով: Ո՞ւր է ձեր վարժուհին?”

“Ատանկ բան չկայ,” պատասխանեց մին:

“Կորսուեր է,” ըսաւ ուրիշ մը:

“Վախէն չեկաւ,” ըսաւ երրորդ մը:

“Սա տղան, Թիփ, անցած կիրակի, անոր շրջազգեստին մէջ անցուց ոտքը: Թիփ ամենէն գէշ տղան է մեր մէջ:”

Կարծես թէ տղայոց շատ զուարճալի երեւցան այս խօսքերը, քանզի ամէնքն սկսան խնդալ այնչափ բարձր ձայնով որ աջ կողմը գտնուած փոքրիկ աղջկունքը դարձան նայելու թէ ինչ կար արդեօք:

Թիփ ալ միւսներուն հետ կը խնդար, մատներով իւր չափաւորուած մազերը խառնելով:

“Հիմա,” ըսաւ վերատեսուէր, պիտի բերեմ ձեզի վարժուհի մը զոր կարծեմ պիտի սիրէք, կը յուսամ թէ լաւ պիտի վարուիք հետը:”

Անձ մը միայն մնացած էր այցելուներու յատկացեալ նստարանին վրայ, եւ այն էր ամէկոտ եւ հանդարտ երեւոյթով օրիորդ մը:

“Ես չեմ կրնար, Մր. Բարբըր,” ըսաւ օրիորդը, երբ վերատեսուէր լմնցուց իւր խօսքը, “չեմ կրնար նայիլ այդ կարգին դասը: Ես այդ տղաքը դիտեցի իրենց գալէն ի վեր, շատ չար կ'երեւին, եւ իրօք իրենց շարժումներն ալ նման է իրենց չար երեւոյթին:”

“Թողճուք ուրեմն որ անոնք իրենց բոլոր ուշադրութիւնը տան շարութեան եւ ոչ ուրիշ բարի դրաղման:”

“Ոչ, բայց . . . իրօք ինչ աւելի աղէկ վարժուհի մը պէտք է ատոնց, վարժուհի մը որ զիսնայ թէ ինչպէս պէտք է շահիլ այդ տղաքը:”

“Բայց, օրիորդ, հիմա ուրիշ մէկը չկայ ձեզմէ զատ:”

Եւ մինչ օրիորդը դեռ կը վարանէր եւ կը նայէր շուարեալ, Մր. Բարբըր ծռելով ըսաւ ցած ձայնով,

“Որովհետեւ ես իմ եղբայրներուս պիտի պղտիկներէն մէկուն չըրիք, ինծի ալ չըրիք:”

Օրիորդը շուտով ոտք ելաւ եւ շալը վրան առնելով,

“Կ'երթամ, Մր. Բարբըր,” ըսաւ արագ արագ խօսելով որպէս թէ կը վախնար որ իւր քաջասըրտութիւնը պիտի փախէր մինչեւ որ աւարտէր իւր խօսքը: “Քանի որ ուրիշ մէկը չկայ, պիտի ջանամ կրցածս ընել, բայց, ոհ, սրչափ կը վախնամ:”

Երկայն սենեակին մէջէն մաքուր հազուած, ուշադիր տղայոց կարգերու քովէն անցնելով վերատեսուէր տարաւ օրիորդը դրանը մօտ դնուած տղայոց քով:

“Սրդ տղաքներս,” ըսաւ նա, “անա օրիորդ

Փէրի, ջանացէք, տեսնեմ, կրնաք ամէնքդ ալ բարեկիրթ մարդոց պէս շարժիլ եւ բարի ըլլալ :

Օր. Փէրի նստաւ դաստոռական աթոռին վրայ, սիրտն ուժգին կը բաբախէր : Հարիւրաւոր մղոն հեռուն, իւր քաղաքի կիրակնօրեայ դպրոցին մէջ կարգի մը դասը կը նայէր . վարդապոյն այտերով, պայծառ աչքերով հինգ փոքրիկ աղջկունք իւր շուրջը կը ժողովուէին ամէն կիրակի, բայց այն փոքրիկ աղջկանց մայրերն անոնց կը սորվեցունէին սիրել իրենց դասերը, յարգանք մտիկ ընել վարժուհւոյն բոլոր խօսքերուն, երկիւղածութեամբ խոնարհեցունել իրենց գլուխներն աղօթքի ժամանակ, եւ մանաւանդ, աղջկունք կը սիրէին զինքը, եւ ինքը կը սիրէր զանոնք : Իսկ այս աղայք . . . Պէտք է սակայն, բան մը խօսիլ . անհանդարտ եւ խաղամոլ վեց աղայոց պայծառ եւ չարածճի աչքերը ուղղուած էին օրիորդին վրայ :

“Տղայք,” ըսաւ քաղցրութեամբ, “պատրաստ դաս ունի՞ք այսօր :

“Ո՛չ ըսել է,” պատասխանեց Պոպ Թըրնըր, որ միշտ առաջին խօսողն էր :

“Մենք դաս առնող չենք շատ :

“Հոս կու գանք միայն երբ շատ տաք է եւ չենք կրնար ձկնորսութեան կամ պտուղ ժողվելու երթալ :

“Թիփ կուգայ հոս, ինչու որ շատ ծոյլ է եւ դուռնէն անդին երթալ չուզեր :

“Չէ՛, չէ՛,” ըսաւ Թիփ կոչուած տղան երկայն բարակ ձայնով մը, “հոս կուգամ որ արեւէն պահաւիմ, դժոխքի չափ տաք է տունը :

“Հող չէ, տղայք,” ըսաւ անարեկեալ վարժուհին, վասն զի ամէնքն ալ հիմա կը խնդային, որ պէս թէ խիստ զուարճալի բան մը պատահած էր : “Ինծի նայեցէք, քանի որ դաս չէք պատրաստած, ձեզի պատմութիւն մը ըսեմ :

Անշուշտ անոնք յօժար էին լսել համեղ եւ հաճելի պատմութիւն :

“Ձեզի պատմեմ բան մը որ տղու մը պատահած է երբ տասն երեք տարեկան էր : Տղուն անունն է Րոպէրթ . ինքը անձամբ պատմեց ինձ, ուստի ապահով կրնաք ըլլալ թէ ճշմարիտ է :

“Ըսաւ թէ իրիկուն մը քաղաքին գլխաւոր փողոցէն կ'իջնէր կամաց կամաց քալելով :

“Ո՛ւր էր ատ քաղաքը,” հարցուց Պոպ Թըրնըր :

“Հեռո՛ւ, ասկէ շատ հեռու : Ըսաւ թէ շատ նեղացած էր եւ տխուր, ո՛չ երթալու մասնաւոր տեղ մը ունէր եւ ո՛չ ընելու մասնաւոր գործ մը : Բաւական երթալով հասաւ տեղ մը ուր երկու ճամբաներ ելան առջեւ : ‘Արդ,’ ըսաւ ինքն իրեն, ‘ձախ դառնալով ա՞նձն երթամ եւ շրջագայիմ մինչեւ պառկելու ժամանակ, թէ աջ կողմ դառնալով դէպ ի դեմս երթամ քիչ մը :’

“Կը հասկնաք որ Րոպէրթ չունէր երջանիկ տուն, իւր մայրն էր մեռած, եւ իւր հայրն՝ արեւոյդ :

“Մինչ կեցած կը մտածէր, տղայ մը եկաւ միւս կողմէն եւ գոչեց .

“Տո՛ւն կ'երթաս, Րոպ :

“Ձիտեմ,” ըսաւ Րոպէրթ, ‘չեմ կրնար օրոշում տալ :

“Մեր տունը կու գամ, գնտակ կը խաղանք :”

“Բոպէրթ տակաւին կը սպասէր : Իրաւ, կը սիրէր գնդակ խաղալ, կը սիրէր նաեւ ընկերութիւն քան պտըտիլ միայնակ . ինքն ալ չէր հասկնար թէ ինչո՞ւ կը խորհէր միայնակ երթալ գէպի դետը : Այսու ամենայնիւ կարծես թէ բան մը շարունակ կ'ըսէր անոր, ‘Ասկէ գնա’, աջ կողմ դարձիր, ծն, գնա’ դետը :” մինչեւ որ վերջապէս ըսաւ, ‘ոչ, պտոյտ մը պիտի ընեմ նախ սա կողմէն :’ Այսպէս դարձաւ անկիւնէն, եւ քանի մը քայլ եւս առնելով պիտի համներ դետը :

“Մէկալ տղան ի՞նչ եղաւ,” հարցուց Պոպ :

“Ճիշդ այն ատեն քանի մը տղայք եւս հասան, եւ ինքն անոնց հետ գնաց :

“Մեծ ծառ մը կար դետոյն եզերքը եւ այն ծառին տակ կար մասնաւոր տեղ մը զոր Բոպէրթ կը կոչէր իւր տեղը, բայց տեսաւ թէ այս անգամ ուրիշ անձ մը նստած էր հոն, որ ձեռքը գիրք մը բռնած, մասամբ դոց, եւ ծառի մը կռթնած՝ կը զիտէր արեւուն մուտքը :

“Այս անձը զլուխը դարձուց երբ լսեց Բոպէրթի ոտից ձայնը, եւ ըսաւ, ‘Բարի երեկոյ, կը նստի՞ք :’

“Ձայս ըսելով քիչ մը յառաջ գնաց եւ Բոպէրթ անոր քով նստաւ խոտերուն վրայ : Յետոյ ըսաւ,

“‘Քիչ մը միայն առաջ տղայ մը ուրիշի մը կը գոչէր, ‘Տո՛ւն կ'երթաս, Բոպէրթ :’ Գո՛ւն էիր արդեօք :’

“‘Ո՛չ’, ըսաւ Բոպէրթ . ‘Հալ Գարթըր ինծի պոռաց այդպէս, անկիւնէն դարձած ատենը :’

“Ըսել է թէ քեզի կը խօսէր : Ուրեմն ես ալ

ընեմ քեզի նոյն հարցումը, Տո՛ւն կ'երթաս :

“‘Ո՛չ’, ըսաւ Բոպէրթ, դարձեալ . ‘Ճիշդ տունէն կու գամ :’

“Այո, բայց Վէ՛ր պիտի երթաս : Յայնժամ մատուր ցուցուց կապոյտ երկինքը :

“Այդ է տունը որոյ վրայ կը խօսիմ ես, քիչ մը առաջ անոր վրայ կը կարգայի : Այս գետն էր որ ինձ յիշեցուց զայն : Գիտես թէ զրուած է հոս, “Եւ ինծի ցուցուց ջուրի գետ մը ակնլանիի պէս պայծառ .” ապա յառաջ կ'երթայ նկարագրել այն քաղաքը որոյ “ամէն մէկ դուռը մէյմէկ ամբողջ մարգարիտէ էր” եւ “հրապարակը մաքուր ոսկի,” ապա բնակչաց հանդերձները, պսակները եւ քնարները . եւ այս տաք օրուան երեկոյն չէի կրնար չխորհիլ թէ այս տան ամենէն հաճելի բաներէն մին է սա խոստումը, “Ոչ ալ արեւը կամ մէկ տաքութիւն մը անոնց վրայ պիտի լինայ :” Այդ տունը չեմ երթար, տղաս :

“Չեմ գիտեր,” ըսաւ Բոպէրթ շատ զարմացած :

Այս միջոցին վերատեսչին զանգակն հնչեց, եւ Օր. Փէրի պարտաւորեցաւ արագ վերջացունել իւր պատմութիւնը :

“Ժամանակ չունիմ, տղայք, ձեզի պատմելու այն անձին բոլոր խօսքերը, բայց այն խօսակցութեան ետքը, Բոպէրթ սկսաւ շատ խորհիլ այն բաներուն վրայ, եւ քիչ ատենէն սորվեցաւ կարգալ Աստուածաշունչը եւ աղօթել . այս պատահեցաւ աւելի քան յիսուն տարի առաջ : Այն տղան հիմա քարոզիչ է, շատ անգամ ես լսած եմ անոր քարոզը . եւ անգամ մը ինձ ըսաւ թէ նա միշտ

պիտի հաւատայ թէ Աստուած էր որ այն երեկոյն զանիկա զրդեց գէպ աջ կողմ՝ դառնալու, եւ ոչ գէպ ի ձախ։”

“Օ՜Ք” գոչեց Թիփի, ձիչդ հոս, եւ Օր. Փէրի կանկ առաւ։

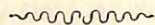
“Յովսէփի կծմթեց զիս,” ըսաւ Թիփի, բացատրելու համար աղմուկին մէջ իւր ունեցած բաժինը։

Բայց շատ նեղուեցաւ վարժուհին, վասնզի տըղայք սիրով մտիկ չըրին պատմութեան. չարուսակ չարժման մէջ էին նստարանին մէկ ծայրէն գէպ ի միւսը, զիրար քաշելով, խթելով եւ խայթելով, եւ շատ չարութիւններ ըրին օրիորդին դալէն ի վեր, եւ սակայն կը թուէր թէ երբեմն երբեմն անոնք կը լսէին քանի մը բառեր. ուստի վարժուհին շարունակեց խօսիլ, վասն զի չէր գիտեր թէ ուրիշ ինչ կրնար ընել։

“Ոհ, Մը. Բարբըր,” ըսաւ օրիորդը, երբ դպրոցն արձակուեցաւ եւ այն աղմկալից կարգը ցրուեցաւ աճապարանօք, “տղայոց վիճակը հասկցող մարդ մը պէտք էր առնուլ այդ կարգը. ամենեւին օգտակար չեղայ ես, բայց աշխատեցայ,” եւ աչքերն արտասուօք լեցուեցան։

“Դուք ձեր կրցածն ըրիք,” ըսաւ վերատեսուչը քաղցրութեամբ. “մենք եւ ոչ մին կարող է ընել աւելի բան։”

Սիրուն ձայն մը պէտք էր հծծել այն վարժուհւոյն ականջին, “Ան որ լայով կ'երթայ ցանեւու սերմը տանելով, անշուշտ ցնծութեամբ ետ պիտի դառնայ իր ցորենի խուրձերը բերելով։”

ԳԼՈՒԽ Բ

“ԵՒ ՈՐԻՇՆԵՐԸ ԻՆԿԱՆ ԱՂԷԿ ՀՈՂԻ ՄԷՁ, ՈՒ ՊՏՈՒՂ ԿՈՒ ՏԱՅԻՆ։”

Թիփի Լէվիս յօրանջեց եւ ձգտեցաւ, եւ վերջապէս ուշ ժամանակ բացաւ աչքը երկուշաբթի առաւօտ։

“Ահ,” ըսաւ յօրանջելով, երբ տեսաւ թէ արեւը լուսով ողողած էր սենեակը, “կարծեմ ժամանակ է ելլելու։ Երանի՜ թէ ելլելը այսչափ դժուար չըլլար, աս կ'աւրէ պառկելու բոլոր հաճոյքը. եւ սակայն պատիժ կայ կրելու, եթէ չուտով չելլեմ։”

Ձայս ըսելով ցատկեց ելաւ, եւ երբ հագուեցաւ, որուն համար քանի մը վայրկեան միայն տուաւ խեղճուկ անկողնէն դուրս նետուելէն ետքը, նոյն այն Թիփին էր դարձեալ որ նախընթաց օրը Օր. Փէրիի դասին մէջ չարութեանց մեծ մասին պատճառը եւ հեղինակն եղած էր, նոյն այն Թիփը գանգուր մաղերէն սկսեալ, որ տակաւին սանտրուած չէին եւ ոչ յոյս կար թէ պիտի սանտրուէին, մինչեւ մերկ եւ աղտոտ ոտքերը։

Անկողինը որուն մէջ պառկած էր աղտոտութեան կողմանէ շատ կը նմանէր Թիփի, եւ սենեակը նման էր անկողնոյն, եւ ամէնքը այնչափ գէշ կ'երեւէին որչափ փոշին եւ պատռտած հագուստը եւ աղքատութիւնը կրնային գէշ երեւցունել զանոնք։ Թիփի որպէս թէ իւր արգուզարգը աւարտելու զիտ-

մամբ, մատները իւր մաղերուն մէջ պտըտցունելէ ետքը սկսաւ խարխուլ սանդուխէն իջնել դէպ ի խոհանոցը :

Կարծես թէ այդ խոհանոցը յատուկ յարմարութիւն ունէր տղուն բարկութիւնը գրգռելու : Սեղանին վրայ դանդաղ ուտուելու միակ բանն էր կէս հաց մը, եւ ճանճերն այնչափ բազմութեամբ ժողովուած էին ասոր վրայ որ կարծես թէ ամբողջը պիտի տանէին : Յուլիսի արեւն իւր ճառագայթներով կ'ողողէր ամէն բան արեւելեան պատուհանէն որ էր խոհանոցին միակ պատուհանը :

Թիփի դայթեցաւ՝ ոտքը իւր հօր կօշիկներուն զարնելով, ապա գնաց ջերմոցին քով ուր իւր մայրը ծնած կ'եփէր քիչ մը միս :

« Թիփ, կը կարծես թէ բոլոր օրուան համար ելար անկողնէդ : Օրն իրկուն է : Ես կ'ամչնամ, դուն մեծ տղայ մըն ես, ի՞նչպէս կը պառկիս մինչեւ աս ժամանակս, եւ կը թողուս որ մայրդ փայտ եւ ջուր բերէ նախաճաշդ պատրաստելու : »

« Քեզի համար ալ եփեցիր քիչ մը, այնպէս չէ, » հարցուց Թիփի համարձակ խնդալով : « Ո՞ր է հայրս : »

« Հոն ուր որ դուն էիր մինչեւ հիմա, անկողինն է, կը քնանայ : Ի՞նչ մարդոց ձեռք ինկեր եմ, ո՞հ, կեանքէս զղուեցայ : »

Տիկին Լէվիս ետ երթալով թէյամանէն, որուն շողին կը բարձրանար առատօրէն, քրտինքի մեծ կաթիլներ սրբեց իւր ճակատէն, ապա իւր մեծ գոգնոցով հով տուաւ իւր երեսին : Խեղճը շատ յոգնած եւ բարկացած կ'երեւէր :

Այսու ամենայնիւ Թիփի մայրը երեւցածին չափ

բարկացած չէր, միայն թէ Թիփ չէր դիտեր բանը : Խեղճ մօրը սիրտը արտամութեամբ լի էր այն առաւօտ : Ես չէր մեղադրեր ամուսինը առաւօտեան այն միափին համար, ամենեւին : Ընդհակառակն ուրախ էր որ անոր յոգնած մարմինն ահա քիչ մը կը հանգչէր ցաւազին զիշերէ մը յետոյ : Առաւօտուն շատ կանուխ եղնելով անկողնէն, լուացած էր ամուսնոյն դուխը, շտկած էր անկողնոյն խառնակեալ սաւանն ու վերմակը եւ անհանդարտ մանակիկն առնելով պտըտած էր սենեակին մէջ, որպէսզի ամուսինը վայելէ խաղաղ քուն : Ոչ, ոչ : շատ կիներ կան աւելի չար քան Թիփին Լէվիս, սակայն այս առաւօտ անոր շատ ողորմելի երեւցաւ իւր լիճակը : Նա խորհեցաւ իւր ծոյլ եւ չար տըղուն վրայ, իւր անհնազանդ եւ դիւրագրգիռ փոքրիկ աղջկան վրայ, իւր դէր, առողջ մանկան վրայ որ այնչափ կ'առնուր իւր ժամանակը, իւր ամուսնոյն վրայ որ կը տկարանար օր քան զօր, զայս լաւ դիտէր եւ կը զգար կինը, թէպէտ ոչ անոր յայտնեց զայն եւ ոչ իսկ ինքն իրեն : Եւ այս մտածմանց հետ սա խորհուրդը եւս եկաւ իւր միտքը թէ միայն իւր յոգնած ձեռոց կը մնար փրկել զանոնք բացարձակ կարօտութենէ : զարմանալի չէ ուրեմն որ կնոջ ձայնն էր բարկ, եւ խօսքերը զառն : Այս մայրը կ'աշխատէր միայնակ կրել իւր բոլոր նեղութիւնները, օգնութիւն խընդրելու համար երբեք չէր դիմեր փրկին որ ըսաւ,

« Եկէք ինձի բոլոր յոգնած ու բեռնաւորածներ : »

Ծիչ մը հանեց Յովնան իւր որբանէն որ կը գտնուէր խոհանոցին մօտակայ փոքր ննջատեւա-

կլին մէջ . խոհանոցն էր անոնց կանոնաւոր սենեակը . անկէ դատ կային երկու փոքր ննջասենեակներ միայն եւ վերը Թիփի խցիկը :

Տիկին Լէվիս անմիջապէս դարձուց աչքը դէպ ի դուռն այն սենեակին ուր պառկած էր իւր ամուսինը , զոց էր այն . սպա գոչեց ,

“ Կատար , քնացուր տա մանկիկը : ”

“ Այո , ” մըմնջեց Կատար , որ տախտակամածին վրայ նստած՝ կ'աշխատէր ձերմակ կապ մը անցուներ իւր հին ոտից ամանին . “ Պիւրին է ատանկ ըսել , բայց արդեօք դուռն կրնա՞ս ընել ատիկա : ”

“ Հէ , եա , ” պատասխանեց Յովնան իւր պառկած տեղէն , իբրեւ թէ կը ջանար ըսել “ Միթէ ինքը կրնա՞յ : ”

Յետոյ տեսնելով թէ ուշադրութիւն չտրուիր իրեն , ձգեց կեղծ ձայնը , եւ սկսաւ լրջօրէն ճչել խիստ բարձր աղաղակաւ . մայրը պարտաւորեցաւ աճապարանօք վազել խոհանոցէն :

“ Անշա՛հ աղջիկ , ” ըսաւ Կատարի , մինչ որրանէն կը վերցունէր յաղթական դիւցաղը , “ հողդ չէ թէ հայրդ կ'արթննայ միակ մրափէն զոր անա կը վաշելէ բոլոր առ գիշերուան մէջ : Ինչո՞ւ չօրեցիր որրանը : Հիմա կը ծեծեմ քեզ : ”

“ Օրեցի՛ , ” պատասխանեց Կատար , դաժան եւ խոժոռ դէմքով , “ բայց աչքերը կըցածին չափ լայն բանալով ինծի նայեցաւ : ” Եւ անա խորտակման ձայն մը եկաւ խոհանոցէն . Տիկին Լէվիս մանկիկը գրկաց մէջ առած , դէպ հոն վազեց դարձեալ որ տեսնէր թէ ինչ նոր նեղութեան պիտի հանդիպէր : Թիփ գործի վրայ եղած էր միեւնոյն ժամաւ

նակ , անօթի ըլլալով կտոր մը կտրած էր հացէն , եւ մինչ կ'աշխատէր առնուլ կտոր մը կարագ , ձեռքը դարկաւ ջրոյ սափորին որ սեղանին անկիւնը կը կենար : Սափորը գլորելով կտորեցաւ , ինչպէ՞ս սովորաբար կը կտորին անոնք , երբ պատահութիւն գտնեն : Յոգնած մայրը չկրցաւ համբերել այս արկածին . անոր համբերութիւնը սպառեցաւ բոլորովին : Հացի կտորն առաւ եւ Թիփի նետեց , ըսելով ,

“ Ահա , առ ատիկա եւ փախիր , երեսդ այսօր չտեսնեմ նորէն . վազէ , այս վայրկենին , եթէ ոչ վերջը պիտի ուզես որ փախած ըլլայիր : ” Եւ այն աղմուկին մէջ մինչ մայրը իւր ուշադրութիւնը դարձուց մօին , որ առիթ գտած էր այրելու եւ սանին տակը փակչելու , Թիփ միջոց գտաւ իւր հացը կարագով ծածկելու , գլխարկը դանելու եւ այն անհաճոյ եւ անհանգիստ տունէն փախչելու :

Ժամ մը կար տակաւին դպրոց երթալու համար , բայց կրնար բոլոր օրն ալ սպասել : Թիփ ազատ էր , դպրոց կ'երթար կամ չէր երթար , ըստ հաճոյս : Ուղղակի գնաց իւր սիրելի տեղն , լայն , խոր լիճը , եւ անոր խոտաւէտ եզերաց վրայ պառկելով սկսաւ խօսիլ ձկանց հետ :

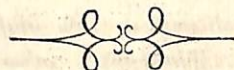
“ Ահ , ” գոչեց , “ ի՞նչ աղուոր կը լողան , գիտեմ , պաղ է ջուրը , արեւէն չեն նեղուիր : Երանի՛ թէ քովս ըլլար կարթս , սա փայլուն մեծ ձուկերէն կը բռնէի եւ կ'ուտէի կէսօրին . միայն թէ շատ տաք է , ո՞վ պիտի որսայ ձուկ . ատկէ դատ , անդթութիւն ալ է խեղճ ձուկը բռնել հանել զով ջրէն ասանկ սոսկալի տաք օր մը : Կոտորի՛ ձեռքս , եթէ

այսօր ձուկ մ'անգամ հանեմ ջրէն , քանի որ կըր-
նայ մէջը մնալ :

Օր. Փէրիի կարգին բոլոր աշակերտաց մէջ այս
էր այն տղան որուն համար օրիորդը պիտի ըսէր
թէ ամենէն քիչ ուշադրութիւն ըրաւ . եւ անա
յոժմ ընին քով երեսին վրայ պառկելով ձկանց կը
նախանձէր : Այսու ամենայնիւ Թիփ լսած էր օրի-
որդին գրեթէ խորաքանչիւր բառը , եւ հիմա մինչ
կը դիտէր մեծ եւ բաղմածիւղ ծառոց հովանւոյն տակ
գտնուած ջուրը , դարձեալ յիշեց հետագայ բառե-
րը . " Ոչ ալ արեւը կամ մէկ տաքութիւն մը անոնց
վրայ պիտի իյնայ :

"Ահ , ինծի փափաքելի է ատ տեղը," ըսաւ , երբ
ըմբռնեց այս բառերուն նշանակութիւնը : " Հոն
սաստիկ տաք պիտի չըլլայ ընաւ . ի՞նչ աղուոր
պատմութիւն մ'ըրաւ ան տղուն վրայ : Խեղճը եր-
ջանիկ չէր անշուշտ , հայրը գիտով էր : Երանի թէ
գիտնայի ի՞նչ տեսակ տղայ էր ան որ անմիջապէս
փոխուեցաւ ան մարդուն խօսքերը լսելէն ետքը :
Հիմա քարոզիչ է . կարծեմ շատ մարդիկ կը սիրեն
դանի . անշուշտ , շատ աղէկ մարդ մ'ըլլալու է ,
կարճ խօսքով : Ես կ'ուզեմ մարդ ըլլալ , այո , պի-
տի ըլլամ անպատճառ : Կ'ուզեմ որ մարդիկ ըսեն
թէ Սհա կ'անցնի Թիփ Լէվիս , քաղաքին ամենա-
լաւ տղան է ան : " Դ՛հ , գուարճալի բան պիտի ըլլայ
ասի : Չեմ հաւատար թէ երբեք պիտի կրնան ասանկ
խօսիլ իմ վրաս : Այնչափ վարժուած են զիս ամե-
նէն չար տղան սեպեղու որ չպիտի կրնան լեզունին
փոխել : Բայց ի՞նչ , եթէ փոխուիմ , բարի տղայ
մ'ըլլամ . չեմ գիտեր , սակայն կարելի է կ'ըլլամ :

Ապա Թիփ իւր կոնակին վրայ դառնալով նայե-
ցաւ կապոյտ , անամպ երկնից . մինչ պառկած էր
այնպէս , ունեցաւ անշուշտ քանի մը լուրջ խոր-
հուրդներ որ թերեւս անոր առաջին լուրջ խոր-
հուրդներն էին իրօք : Եւ երբ վերջապէս ոտք ելաւ
յամբութեամբ , եւ կոնակը դարձունելով խայտա-
ցող ձկանց դնաց դէպի դպրոց , իւր մտքին մէջ
ունէր տարտամ գաղափար մը թէ նոյն ժամանա-
կէն սկսեալ պիտի ըլլար թերեւս տարբեր մարդ :
Չէր գիտեր թէ ի՞նչ պիտի ընէր կամ ի՞նչպէս պիտի
սկսէր ինչ որ պիտի ընէր , սակայն պատմութիւնը
որուն ամենեւին մտիկ ըրած չէր , կը կարծուէր ,
Թափանցած էր անոր սիրտը , սկսած էր ներգոր-
ծել , ներգործել շատ աղօտ կերպով . քիչ մը ժա-
մանակ կրնար կուրութեամբ խարխալիլ , սակայն
ցանուած սերմը արմատ արձակած էր :

ԳԼՈՒԽ Գ

“ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԱՍ ԻՄ ԵՂԲԱՅՐԵՐՈՒՄ ՊԻՆՏ ՊԱՏԻԿՆԵՐԷՆ
ՄԵԿՈՒՆ ԸՐԻՔ, ԻՆՅԻ ԸՐԻՔ:”

Փողոցին զուխը, Թիփ Լէվիսի տունէն բաւա-
կան հետի կար մեծ, սպիտակ տուն մը. քաղաքին
ոչ մի տունն էր նոյնչափ գեղեցիկ: Թիփ չատ ան-
գամ ծանր քայլերով անցած էր այն տանը քովէն
եւ հիացմամբ դիտած էր այն ընդարձակ կանաչ
անոցները եւ կարկաչահոս աղբիւրը որք ընդ աղօտ
իմն կը նշմարուէին փողոցէն: Շատ անգամ դուր-
սը կենալով մեծ դրան առջեւ, անձկանօք փափա-
քած էր աւելի մօտէն տեսնել այն աղբիւրը, վասն-
զի արդարեւ թէպէտ չարածձի եւ բիրտ, այո, չէ՞
աղայ էր, սրտով սակայն կը սիրէր ամէն ինչ որ
գեղեցիկ է:

Բլրոյն վրայ կառուցեալ այն սպիտակ փառաւոր
տան տէրը, Մր. Մինթըրն, ահա հասաւ աճա-
պարելով. ձեռքերը դրուած չէին գրպանը, այլ լի
էին ծրարներով: Ի զարմացումն Թիփի, պարոնը
յանկարծ կանկ առաւ անոր առջեւ եւ ուշադրու-
թեամբ դիտելով զայն պահ մը, հարցուց.

“Որո՞ւ աղայ ես:”

“Յովհաննէս Լէվիսի:”

“Ո՞ւր է ձեր տունը:”

“Լճին միւս կողմը, աղօրիքին մօտ:”

“Կարծեմ ատաղձագործն է հայրդ, կը ճանչ-
նամ: Ի՞նչ է անունդ:”

“Թիփ:”

“Թիփ: Ի՞նչ տեսակ անունն է այդ. ա՞յդ է բո-
լոր անունդ, ուրիշ չունի՞ս:”

“Կարծեմ անունս Եղուարդ էր, երբ պզտիկ
աղայ էի, բայց հիմա մէկը չգիտեր, ես անգամ
չեմ գիտեր:”

“Լաւ ուրեմն, Թիփ, ես ալ դքեզ այդպէս կո-
չեմ, վասն զի կ'ուզեմ որ այս երեկոյ գիտնաս ինք-
զինքդ. ի՞նչ պիտի ընես նայիմ:”

“Ե՞րբ, այս իրկո՞ւն: Ինչ պիտի ընե՞մ, պիտի
զուարճանամ, եթէ միջոց մը գտնեմ:”

“Զուարճանա՞ւ. զուարճութիւնն է գործդ: Այս
երեկոյ տունս եկուր, երբ միջնէ եւ տես թէ կըր-
նաս հոն զուարճանալ. պիտի ունենանք հրախա-
ղութիւն, երգ եւ ամէն տեսակ զուարճութիւն:”

Թիփ ամէկոտ աղայ չէր ամենեւին, եւ չատ դժ-
ուար էր զանի չփոթեցունել. բայց այս յանկար-
ծական հրաւերը գրեթէ խափանեց անոր չնչառու-
թիւնը. խորհիլ թէ Մր. Մինթըրն իրօք կը հրա-
ւիրէ զինքը, զԹիփ Լէվիս, որ երթայ սպիտակ տու-
նը, երթայ այն սքանչելի աղբիւրին մօտ, այնպէս որ
չօչափէ թերեւս անոր փրփրալից ջուրը, մեծ ու-
րախութիւն էր անոր. բայց երբ Պ. Մինթըրն ըսաւ,

“Է՛հ, պիտի գա՞ս:” Ահա թոթովեց եւ վարանե-
ցաւ կենացը մէջ այս առաջին անգամ:

“Ես, ես, չ... չեմ գիտեր, հանդերձ չունիմ:”

“Հանդերձ,” կրկնեց Մր. Մինթըրն, “ի՞նչ կը
կոչես հազաճներդ:”

“Պատռնած շորեր,” պատասխանեց Թիփ, որոյ շփոթութիւնը փարատելով, չարահաճութիւնն սկսաւ զարձեալ փայլել դէմքին վրայ :

Մը. Մինթըրն խնդաց եւ նայելով Թիփի պատառատուն հաղուստին վրայ ըսաւ վերջապէս,

“Գէշ անունն չէ այդ, բայց ջուր ունիւք տունը, այնպէս չէ՞ :”

“Շատ :”

“Ուրեմն դիր գլուխդ տակաւ մը ջրոյ մէջ եւ մաքուր երեսով եկուր տունս այս երեկոյ, եւ պիտի ջանանք դռնել այն զուարճութիւնը զոր դու կը փնտռես :”

Մը. Մինթըրն որ բաւական ժամանակ վատնեց այսպէս Թիփի համար, մեկնեցաւ : Քանի մը քայլ հեռանալէ յետոյ “Հոս նայէ,” գոչեց, “եթէ տեսնես աւելի գէշ հագուստով ուրիշ տղաք ալ, հետդ բեր, աղջիկ, մանչ, ով որ գտնես, եւ ով որ չունի երթալու լաւագոյն տեղ, հետդ բեր :”

Երբ պարոնն այնչափ հեռացաւ որ չէր կրնար լսել Թիփի ձայնը, Թիփ սկսաւ բարձրաձայն ըսել, “Էհ, եթէ այս ճոխ բան չէ, ալ չեմ դիտեր, ի՞նչ բան կրնայ ճոխ ըլլալ. հրախաղութիւն այն մեծ բակին մէջ, թերեւս աղբիւրին շատ մօտ, եւ դու արճութիւն : Կրնանք ուղածնիս տանիլ. գիտեմ ընելիքս : Պիտի երթամ գտնեմ Պոպ Թըրնըրը. անոր վերարկուն տեսնելու բան է, իմինչս շատ ծակ ունի : Հէյ, ի՞նչ ուրախութիւն :” Մտփախաւ եւ սուչեց, եւ վերջապէս տեսնելով թէ յայտնած չէր տակաւին իւր զգացումները, գոչեց “կեցցէ,” ամենայն եռանդեամբ եւ ուժով : Այո, կեցցէ :

Ժրաւունք ունէր Թիփ : Փառաւոր բան է մտածել թէ մարդ մը իւր հարստութեամբ կը բանայ իւր սիրտը, կը հաւաքէ Աստուծոյ աղքատները եւ գէթ իրիկուն մը կ'երջանկացունէ զանոնք :

Աստուած օրհնէ զՄը. Մինթըրն :

Բարի Մինթըրնի տունը եկած չէր երբեք այնպիսի բազմութիւն որպիսի էր այն որ մեծ քաղաքին ամեն կողմերէն ժողովեցաւ տանն առջեւ մինչդեռ չէր մթնած :

Բոլոր այն բազմութիւնը կը բաղկանար ցնցոտազգեստ մանչերէ եւ աղջիկներէ : Եթէ այդ էր ինչ որ Մը. Մինթըրն կ'ուզէր, ահա ունեցաւ, արդարեւ, ամէն հասակէ եւ ամէն մեծութեամբ : Ոմանք կային որ այնչափ գէշ հագուած չէին, ոմանք կը կրէին մաքուր սպիտակ հանդերձ եւ փայլուն վերարկու, բայց դային խառնուեցան միւսներուն հետ, եղբայր եւ քոյր ըլլալով գէթ այն գիշեր, եւ ամէնքն ալ երջանիկ էին :

Ինչպէս պարեցին, խնդացին եւ գոչեցին այն աղբիւրին շուրջ, եւ ուրախութեան ի՞նչ աղաղակ բարձրացուցին հրախաղութեան միջոցին, երբ հըրթիւք մեծ շառաւմամբ օդոյն մէջ կը ձեւացունէին ռումբ, կամ կը սրանային դէպ երկինքը եւ կամ երբ կը ձեւացունէին հրեղէն անիւներ որք դառնալով դառնալով կը տեղային տղայոց բազմութեան վրայ իրական հրոյ մեծ տարափ :

Երեկոյեան ժամերը շուտ սահեցան. վերջին հըրթիւքն հասաւ մինչեւ կապոյտ երկինքը, իւր ետեւ թողլով հրեղէն պայծառ դիմ մը : Մը. Մինթըրն հաւաքեց տղայքը սիւնաղարդ դաւթին մէջ եւ ըսաւ,

“Արդ, տղայք, Պատ. Հոլպրուք քանի մը խօսք պիտի խօսի ձեզ, ապա պիտի երգենք, յետ որոյ ամէն ոք պիտի մեկնի իւր տունը:”

Հոլպրուք քարոզիչ էր. տղայոց մեծ մասը լաւ կը ճանչնային զանի, եւ շատերը պատրաստ էին լսել անոր խօսքերը:

Միայն Թիփ, մինչ անձկաւ կը հեռանար հրախաղութեան տեսարանէն, մըմնչեց “Գետինն անցնի քարոզութիւնը:”

Պատուելին ելաւ քարէ սանդուխին գլուխը, մինչ մանչք եւ աղջկունք կը ժողովուէին անոր շուրջ:

“Տղայք,” ըսաւ նա, “լաւ ժամանակ անցուցինք, այնպէս չէ:”

“Այո՛, պատուելի,” գոչեցին տղայք միաբերան:

“Այո, կարծեմ ամէնքդ ալ զուարճացաք, այնպէս կ’երեւի ձեր շարժմունքէն. արդ, շատ աշխատեցանք այսօր, եւ ամէնքս ալ յոգնած ենք. ուստի պիտի չխօսիմ ձեզ երկար ճառ: Կ’ուզեմ միայն ըսել ձեզ համառօտիւ թէ ինչ խորհեցայ եւ հոս այս երեկոյ: Դիտեցի զձեզ մինչ կը խայտայիք այդ աղբիւրին շուրջ, դիտեցի մինչ կը խաղայիք այդչափ բազմութեամբ, ուրախ եւ զուարթ, եւ ըսի ես ինձ, “Երբ ժամանակը գայ եւ ժողովուինք կենդանի ջրոյ այն աղբիւրին շուրջ որ կը հոսէ Աստուծոյ աթոռին առջեւ, այս մանչերէն եւ աղջիկներէն Բէլ, Դեյ, Բեյլ բացակայ պիտի ըլլայ արդեօք: Սիրելի տղաքս, կը մաղթեմ որ “Բեյ” ալ հոն գտնուիք, այո, “Բեյ” Բեյլ:”

Պատուելին շատ քիչ խօսեցաւ, այո, այնչափ քիչ որ ամենափոքր տղայք իսկ կրնային յիշել գրե-

թէ բոլոր բառերը. եւ սակայն սրչափ իմաստալից էր խօսուածը:

Թիփ Լէվիս տղայոց բազմութիւնը ձեղքելով յառաջ դացած եւ կեցած էր ճիշդ պատուելիին քով, լուրջ դիմօք եւ մտախոհ երեւութով. երկու օր միայն անցած էր յորմէ հետէ առանձին խորհած էր ընդ երկար լճին եղերքը: Պատուելին ազդու խօսքը լսելով դարձեալ յիշեց իւր կիսով կազմուած որոշումները, դարձեալ ըսաւ ինքն իրեն թէ կը կարծէ որ պիտի բարեփոխուի. այս անգամ ըսաւ նաեւ թէ եթէ գիտնար թէ Բեյլ սկսելու է, պիտի սկսէր անմիջապէս:

Եթէ մէկը գիտնար միայն թէ ինչ կը խորհէր Թիփ մինչ հոն կենալով ունին կը դնէր Կիրակնօրեայ դպրոցի դեղեցիկ երգին զոր տղայք երգեցին, եթէ մէկը ծռելով ըսէր անոր ականջին քանի մը խօսք միայն որպէս զի խեղճ տղուն ոտքերը մըտնէին նեղ ճանապարհը, ինչ օրհնեալ բան պիտի ըլլար. բայց աւա՛ղ ոչ ոք գիտէր, ոչ ոք խօսեցաւ:

Հոգ չէ՛: Աստուած գիտէր եւ հոգ տարաւ տղուն:

ԳԼՈՒԽ Դ

“ ԶԻՍ ԿԱՆՈՒԽ ՓՆՏՈՂԱՆԵՐԸ ԶԻՍ ԿԸ ԳՏԵՆՆ ”

Ահա այս անգամ տիկին Լէվիսի տունն էր բա-
րեկարգ, աւելում, եւ փոշին իսկ սրբում . խո-
հանոցի ջերմոցը պաղած էր եւ պատուհանին կա-
նաչ թղթէ վարագոյրը քաշուած որպէս զի փողոցի
փոշին եւ աղմուկը չմտնէին ներս . սենեակին մէջ
հանգարտութիւն կը տիրէր :

Կատար կեցած էր բաց դրանը քով, երեսը եւ
ձեռքերը մաքուր, մազերը սանտրում, եւ հա-
զուստը նորոգում . կեցած էր հանգարտիկ եւ
ծանրութեամբ, այս առաջին անգամ փոյթ չտա-
նելով թէ իւր շուրջ կային հալածելի եւ սպանա-
նելի թիթեռնիկներ : Սենեակին միակ հանգիստ
աթոռին, հին ձեռով շինուած մեծ թիկնաթոռին,
վրայ նստած էր Կատարի հալած մաշած հայրը :
Դէմքին վրայ կը տեսնուէր յուսահատութեան տըխ-
րութիւն : Ո՛չ Թիփ կ'երեւէր, եւ ոչ անոր մայրը :
Մէկ երկու կանայք կը շրջէին տան մէջ անձայն
քայլերով, կը բերէին աթոռ կամ կը կատարէին
խնամոց մանր գործեր այն դարմանալի կերպով
կարգաւորեալ սենեակին մէջ :

Սեղանին վրայ էր այն որ կը պարզէր այս ան-
սովոր հանգարտութեան եւ պատրաստութեան բո-

լոր եղելութիւնը : Շատ փոքր եւ պարզ դադաղի
մը մէջ փոքրիկն Յովհան կը ննջէր ձեռքերը կուրծ-
քին վրայ ծալուած եւ թուխ մազերը խնամով
մանկական ճակատէն դէպ ի գլխուն ետեւը զետեղ-
ուած . խանդակաթ ձեռք մը նորափթիթ վարդ մը
դրած էր մանկան փոքրիկ սպիտակ ձեռաց մէջ ,
եւ նեղ անկողնոյն մէջ Յովհանի երեւոյթն էր շատ
անոյշ եւ գեղեցիկ : Խեղճ փոքրիկ Յովհան , իւր
մանկութիւնն էր տխուր եւ անխնամ . երկար ժա-
մեր անցուցած էր իւր որբանին մէջ ձանձրութեամբ,
բարկացոտ ակնարկներ միայն ընդունելով Կատարէ ,
եւ անխնամ մնալով մայրէն որ թէեւ կը սիրէր
զՅովհան , եւ կամ որովհետեւ կը սիրէր զանի , կը
պարտաւորէր թողուլ զանի որպէս զի աշխատէր
օրական հացի համար : Բայց ահա լմնցաւ ամէն
բան . Յովհանի լացը այլեւս պիտի չնեղէ զանոնք .
Յովհանի յոգնած փոքրիկ մարմինը լռիկ կը հանգչի
դադաղին մէջ . Յովհանի պատուական մասը դա-
ցած է Փրկչին գիրկը :

Թիփ ելաւ ննջասենեակէն եւ մեղմով մօտեցաւ
դադաղին : Թիփի մազերն ալ սանտրում էին եւ
ջանք մը եղած էր յարգարելու համար անոր ցնցո-
տին : Սիրտը յուզուեցաւ , արտասուք ժողովեցան
աչացը մէջ մինչ կը գիտէր մանկիկը :

Թիփ կը սիրէր իւր փոքր եղբայրը , եւ թէեւ
շատ դործ ունեցած չէր անոր հետ , բայց սաչափ
մխիթարութիւն ունէր որ Յովհան ընդունած էր
իրմէն սէր եւ բարի խօսքեր միայն , բան մը որ
աւելի է քան զոր Կատար կրնար ըսել իւր անձին
համար : Կատարի , որ կեցած էր զուռը , այնպէս

Թուեցաւ թէ այն ամէն վայրկեանք երբ ինքը բարկացոտ եւ չար խօսք խօսած էր խեղճ մանկան, կամ հանգստեան համար անոր խղճալի աղաղակին եւ լացին կռնակ դարձուցած էր, կամ բարկութեամբ ցնցած էր դայն ուժգին, հիմա եկած եւ կեցած են իւր առջեւ, կեցած են դադաղին շուրջ եւ ուղղակի կը նային իւր վրայ: Խեղճ Կատար կ'ըսէր մտովի թէ եթէ մանկիկը դառնար քիչ մը ժամանակ միայն, ինքը իւր գրկաց մէջ պիտի առնուր զանի գիշերն ի բուն առանց երբեք տրանջելու:

Արդ մարդիկ սկսան դալ շրջակայ խոնարհ տուներէն եւ զրաւել պարապ աթոռները: Տիկին Լէվիս ելաւ ննջատենեակէն եւ նստաւ թիկնաթոռին քով շնորհակալ ըլլալով որ արտասուալից երեսը եւ ուռած աչքերը ծածկուած էին այն թանձր սեւ քօղով զոր հոգածու դրացի մը անոր զրկած էր յատուկ այդ նպատակաւ:

Քանի մը վայրկեանի մէջ տասը կամ տասնեւհինգ հոգի գրաւեցին սենեակին բոլոր պարապ տեղերը, եւ Պատ. Հոլպրուք, որ նստած էր դադաղին զուխը, ոտք ելաւ:

Թիփ անմիջապէս դարձաւ երբ լսեց պատուելիին առաջին ձայնը եւ ուշադրութեամբ ունկն դրաւ մինչ նա կը կարդար իւր գրքէն, «Եւ տեսայ պըղտիկ ու մեծ մեռելները՝ որ աթոռին առջեւը կայնած էին»։ Ունկն դրաւ մինչեւ որ կարդացուեցաւ վերջին համարը, «Ու ալ մահ պիտի չըլլայ, ո՛չ սուգ եւ ոչ աղաղակ եւ ոչ ցաւ պիտի ըլլայ ասկէ ետեւ ինչու որ առջի բաները անցան»։

Թիփ իւր կենաց մէջ երբեք այնչափ խորապէս

ուշադիր եղած չէր բանի մը որչափ եղաւ Պատ. Հոլպրուքի խօսքերուն: Բայց խօսքերն ալ շատ պարզ եւ դիւրահասկանալի էին, այնպէս որ մանուկ մը կրնար հասկնալ: Նիւթն էր երկինք. այն գեղեցիկ քաղաքը, որոյ վրայ լսած եւ խորհած էր Թիփ վերջին երեք շաբաթներուն մէջ աւելի քան երբեք յառաջագոյն: Անոր սիրտը շարունակ կը մաքառէր Սատանային հետ այն առաւօտէն սկսեալ, երբ առաջին անգամ մտաւ Կիրաւնօրեայ դպրոցը: Չէր գիտեր թէ Սատանային չար ձայնն էր որ շարունակ կը համոզէր զինքը թէ կարող չէր մարդ ըլլալ, թէ ինքն էր խեղճ, թշուառ եւ տնանկ տղայ որ չունէր օգնական եւ խրատտու, թէ ուրեմն պարապ ջանք էր աշխատիլ մարդ ըլլալու համար: Ոչ իսկ գիտէր թէ իւր Փրկչին անոյշ եւ սիրելի ձայնն էր այն որ իւր սրտին չար խորհրդոց հետ մաքառելով կ'ըսէր, «Քեզ չափ խեղճ եւ տգէտ տղայք բարեկարգուեցան»։ Բոպէրթ, որոյ վրայ խօսեցաւ վարժուհին, բարեկարգուեցաւ, եւ եթէ դու եւս չբարեկարգուիս, երբեք պիտի չտեսնես այն գետը եւ աղբիւրը եւ ոսկի փողոցները»։

Արդ երբ պատուելիին ունկնդրելով լսեց թէ Յովնան, փոքրիկն Յովնան զոր ինքը կը սիրէր, երկինք դացած է անշուշտ եւ հոն պիտի մնայ Յիսուսի քով յաւիտեան, եւ թէ Յիսուս հօրը եւ մօրը եւ մնացեալ տղոցը վրայ նայելով կ'ըսէ, «Կ'ուզեմ որ դուք ալ ինձ առք ձեր սիրտերը որպէս զի երբ ժողովեմ գոհարներս, դամ փնտռել զձեզ», իւր սրտին տկար եւ անհաստատ որոշումը զօրացաւ եւ ինքն իրեն ըսաւ, մինչ արտասուք կը հո-

սէին մեղմով անոր այտերէն ի վայր, « Պիտի տաւր, այսօր պիտի սկսիմ »:

Դազազին կախարիչը փակուեցաւ եւ Յովնանի մանկական դէմքը տեսութենէ յաւիտեան պահուեցաւ: Մարդ մը եկաւ յառաջ եւ իւր բազկաց մէջ առնելով թեթեւ բեռը՝ տարաւ դնել զայն կառաց վրայ: Նեղ փողոցէն անցնելով գացին մինչեւ գերեզմանատունը որ հեռի չէր: Մեծ ծառի մը հովանուոյն ներքեւ թաղեցին զՅովնան. խոտք մեղմով կը շարժէին, թռչունը մեղմով կ'երգէին եւ հրեշտակք անշուշտ երգեցին երկնից մէջ, վասն զի փոքրիկ մանուկ մը եւս մօտաւ այն հաղարաւոր մանկանց շարքին մէջ որ « կայնած » են « աթոռին առջեւ »:

Յուզարկաւորք ծանրաքայլ մեկնեցան գերեզմանէն. մնաց միայն Թիփ որ չէր ուզեր բաժնուիլ Յովնանէ, կ'ուզէր անոր ետեւէն երթալ, բայց չէր զիտեր թէ ի՞նչպէս երթալու էր: Պատուելին դառնալով նայեցաւ հոն միայնակ կեցող սղուն վրայ, կանկ առաւ վայրկեան մը եւ ապա մօտեւ նալով՝ ձեռքը դրաւ մեղմով Թիփի ուսին վրայ, ըսելով ցած բայց անոյշ ձայնով,

« Դու ալ, սիրելիս, կրնաս երթալ հոն, եթէ ուզես »:

Թիփ անմիջապէս վեր նայեցաւ, ապա դարձեալ խոնարհեց գլուխը. կ'ուզէր հարցնել թէ ի՞նչպէս կրնար երթալ եւ ինչ պէտք էր ընել, սակայն իւր ձայնը չէլաւ եւ չկրցաւ բառ մը արտասանել: Պատուելին « Աստուած օրհնէ դքեղ, փոքրիկ բարեկամս, եւ առ ինքն առաջնորդէ դքեղ, » ըսելով սրտազին, բաժնուեցաւ Թիփէ:

Թիփ անտառին մէջ թափառեցաւ առ վայր մի, եւ երբ վերադարձաւ, սեւ եւ թարմ հողը զիզուած էր նոր գերեզմանին վրայ եւ Յովնան բողբոլին միայնակ թողուած էր այն հողակոյտին տակ: Թիփ ծանր ծանր շրջեցաւ անոր շուրջ, ջանալով լաւ ըմբռնել թէ մանուկը հոն կը կենար, թէ երբեք պիտի չտեսնէին զանի դարձեալ, յետոյ ջանալով ըմբռնել թէ մանուկը հոն չէր ամենեւին, այլ գացած էր այն գեղեցիկ երկիրը որոյ վրայ կը խօսի երգը:

Թիփ լսած էր այլոց աղօթքը, Կիրակնօրեայ դպրոց յաճախելով բաւական լսած էր տէրուական աղօթքը եւ կը յիշէր այն աղօթքին մեծ մասը. զիտէր թէ Աստուած կը լսէ աղօթքը, եւ թէ պէտք է խնդրել Աստուծոյ օգնութիւնը եթէ մարդ կ'ուզէ երկինք երթալ: Վարանեցաւ առ վայր մի, ահիւ նայեցաւ իւր շուրջ. ոչ ոք կար, ոչ ոք բայց միայն ինքը գետնին վրայ, եւ Յովնան դետնին տակ եւ Աստուած գլխուն վերեւ. իսկոյն ծնրադրեց փոքրիկ գերեզմանին մօտ եւ սկսաւ,

« Ով Հայր մեր, որ երկինքն ես, քու անունդ սուրբ ըլլայ, քու թաղաւորութիւնդ գայ... » ապա կանգ առաւ: Հիմա լուրջ էր Թիփ, չէր հասկընար այն աղօթքը. այնպէս զգաց թէ այս չէր ինչ որ ինքը կ'ուզէր ըսել. դարձեալ սկսաւ,

« Ով Յիսուս, կ'ուզեմ... » դարձեալ կանգ առաւ վայրկեան մը: Ի՞նչ կ'ուզէր: « Կ'ուզեմ տարբեր ըլլալ, ես չար եմ. կ'ուզեմ երթալ, երբ մեռնիմ, հոն ուր Յովնան գնաց. ինձի ցուցուր ճամբան »:

Յիսուս երբեք վրիպած է լսել այսպիսի աղօթք

որոյ իւրաքանչիւր բառն է պարզ , անկեղծ եւ զգացման ճշմարիտ արտայայտութիւն : Ոչ երբեք , եւ երբեք պիտի չվրիպի լսել :

Թիփ ոտք ելաւ , զգալով թէ հիմա տարբեր էր . այո , եւ միշտ տարբեր պիտի ըլլար : Փրկիչը հասած եւ բռնած էր փոքրիկ վնասողին ձեռքը եւ այլեւս առ Աստուած պիտի առաջնորդէր զանի յաւիտեան :

ԳԼՈՒԽ Ե

“ ԲՈՒ ԽՕՍԳԻ ԻՄ ՈՏԳԵՐՈՒՄ ՃՐԱԳ Է : ”

Կիրակի օր , առաւօտեան արեգակը արթնցուց զԹիփ խոր քնէ մը : Բանի մը վայրկեան հանգարտ պահկելով խորհեցաւ թէ ո՛վ էր ինքը : Բաները փոխուած էին , ինքն այլեւս չէր պարզապէս Թիփ Լէվիս , փողոցի հին չարածէին : Ահա այս առաւօտ նոր նշանաբանի մը համեմատ պիտի սկսէր ապրիլ Յիսուսի առաջնորդութեամբ :

Պիտի երթար Կիրակնօրեայ դպրոց , ուր գացած չէր այն օրէն ի վեր երբ Օր. Փէրի դասի ժամանակ պատմած էր այն պատմութիւնը որ Թիփի օրհնութիւն պիտի ըլլար անոր բոլոր ապառնի կենաց մէջ : Անցեալ երեք կիրակի օրերուն մէջ Թիփի չար ոգին յաղթող հանդիսացած էր , համոզելով զանի հեռանալ դպրոցէն , բայց այս առաւօտ Թիփի որոշած էր երթալ : Գաղտ կը յուսար դարձեալ տեսնել նոյն վարժուհին , չգիտնալով թէ այն օրիորդը կը բնակէր հարիւրաւոր մղոն հեռի եւ հաւանականապէս այլեւս պիտի չերեւէր հոն : Թիփի բոլոր գիտութիւնը սա էր թէ մէկը բերաւ օրիորդը դրան մօտ , վերատեսչին ներկայացուց զանի , կոչելով Օր. Փէրի : այդ էր ինչ որ նա լսեց մինչ նստելով կը դիտէր զանոնք :

Այս առաւօտ արեւէն դատեց թէ բաւական ուշ

էր, սակայն շուտով չաւարտեց հագուելու գործը. նստաւ անկողնոյն ոտքը եւ ցաւօք նայեցաւ իւր վերարկուն վրայ, մինչեւ խկներսի կողմը դուրս դարձուց յուսով որ թերեւս աւելի լաւ երեւի այն, բայց չարժեց զլուխը եւ դարձեալ շուտով դարձուց զայն:

“Վզնոց մը միայն ըլլա՛ր,” ըսաւ ինքն իրեն, “ճերմակ շիտակ վզնոց մը, որ անցունէի ասոր մաշած օձիքին վրայ, շատ աղէկ պիտի ըլլար:” Բայց կենացը մէջ երբեք գործածած չէր վզնոց. հառաչելով հագաւ պատուտած, հին թխադոյն վերարկուն: Ապա հագաւ ոտից ամանները եւ դարձեալ հանեց. խնդիրը սա էր թէ ո՞րը լաւագոյն կ’ըլլար արդեօք. ոտից բոլոր մասները ցուցնող ոտից աման հազնիլ թէ բոկոսն երթալ: Յանկարծ լաւ խորհուրդ մը եկաւ Թիփի միտքը եւ էր այս. եթէ ոտքերը մաքուր եւ սպիտակ ըլլան, անշուշտ լաւագոյն է բոկոսն ըլլալ: Վաղեց դէպ ի խարխուղ ջրհանը որ կը գտնուէր տանը ետեւի կողմը բաւկին մէջ, եւ այնպէս լուաց երեսը, ձեռքերը եւ ոտքերը ինչպէս լուացած չէր երբեք. ապա առաւ սանտրը եւ սանտրուեցաւ: Թիփ երբեք այսչափ խնամ տարած չէր իւր հագուստին եւ մաքրութեան, բայց այս առաւօտ մեծապէս կը փափաքէր մաքուր երեւիլ. կը զգար թէ շատ աւելի յարգի է մաքուր եւ կոկիկ ըլլալ քան այնպէս երեւիլ ինչպէս կ’երեւէր սովորաբար: Եւ դարձեալ, լուացուած երեսով եւ ձեռքը երթալը լաւագոյն բանն էր զոր կրնար ընել. եւ իրօք այդ կերպով շատ բարւոքեցաւ ինք երեւոյթը:

Գնաց ուղղակի այն նստարանը որ յատկացած էր փողոցի տղայոց, բայց քիչ մը ամչնալով, վասն զի չէր զիտեր թէ տղայք ինչպէս պիտի ընդունէին այս առաջին փորձը զոր ըրաւ որպէս զի յարգելի եւ մաքուր երեւէր: Բայց չնեղուեցաւ վասն զի իւր ընկերներէն ոմանք արդէն տեսած էին իւր երեսը, երբ վերջին ակնարկը նետեց փոքրիկ դագաղին վրայ նախընթաց օր, եւ շատ ցաւած էին:

Օր. փէրի հոն չէր, եւ ի սկզբան այնպէս թուեցաւ թէ Թիփ եւ ընկերք առանց ուսուցչի պիտի մնային: Օղը շատ տաք էր եւ այցելուաց նստարանը պարապ:

Բայց ահա տղայք արմուկով սկսան զիրար հարուածել եւ ըսել, “Նայէ՛, նայէ՛.” “փորձանքի մէջ ինկանք.” “այսօր չպիտի կրնանք ղուարճանալ.” Միայն Թիփի աչքը փայլեցաւ ուրախութեամբ երբ պատուելի Հոլպուրդ կանկ առաւ տղայոց առջեւ, “Բարի լոյս տղայք,” ըսելով: Ապա, “Բարի լոյս, Եղուարդ, ուրախ եմ որ հոս ես այսօր,” ըսաւ պատուելին եւ իրօք ձեռքը երկընցուց Թիփի: Պատուելին երբեք Թիփ չէր կոչեր զանի, օր մը հարցուցած էր Թիփի իրական անունը, եւ այնուհետեւ միշտ “Եղուարդ” կը գոչէր յստակ եւ որոշ ձայնով:

Անհանդարտ եւ ձանձրացուցիչ կարգ էր այս: Պատուելին պէտք ունեցաւ բոլոր ձարտարութիւնը եւ իմաստութիւնը գործածելու որպէս զի քիչ մը կարգի կանոնի բերէր տղայքը եւ գրաւէր անոնց ուշադրութիւնը: Բայց չըրին այնչափ չարութիւն որչափ կ’ընէին սովորաբար. պատճառը մասամբ

այն էր որ պատուելին գիտէր այսպիսի տղայոց դաս տալ, եւ մասամբ եւս այն էր որ Թիփ, որ կարգին մէջ չարութեան բուն ոգին էր եղած յառաջ, այժմ աչքը չդարձուց ուսուցչին երեսէն : Պատուելին գիտեց Թիփի խոր ուշադրութիւնը եւ քաջալերուեցաւ : Երբ միւս աշակերտը դուրս ելան, պատուելին ձեռքը դրաւ Թիփի ուսին վրայ, ըսելով, "Եղբարդ, լաւ մտիկ ըրիր այսօր : Կասկեմ պատմութիւնս այն տղուն վրայ որ ելաւ երթալ Սուրբ Երկիրը :

"Քիչ մը Կասկեմ, ըսել կ'ուզէիք թէ ճամբայ ելաւ երկիրը երթալու :

"Հասկցեր ես, կը տեսնեմ : Դու չես ուզեր ընել այդպիսի ճամբորդութիւն :

"Միտք ունիմ, տէր իմ :

Պատուելին յայնժամ "Օգնէ՛ իմ անհաւատութեան", ըսաւ աղօթիւք : Ինքը յուսացած, անձկաւ աշխատած եւ աղօթած էր այս տղայոց համար, մանաւանդ այս տղուն : Կամար նախընթաց օրէն ի վեր, եւ սակայն զարմացաւ երբ լսեց Կաստատուն եւ արագ պատասխանը, "Միտք ունիմ, տէր իմ : Զարմացաւ, այո (ինչպէս բաղումը կը զարմանան), որ իւր աղօթքը լսուեցաւ :

"Սկսա՛ր, տղաս," հարցուց նա դողդոջուն ձայնով :

"Այո՛, տէր իմ, փորձեցի : Երէկ գիշեր ըսի Աստուծոյ թէ պիտի սկսիմ, բայց չեմ գիտեր ճամբան" :

"Ճրագ կ'ուզես, այնպէս չէ՞ :

"Ի՞նչ, պատուելի :

"Ճրագ : Կը միշտ որ տղան որոյ վրայ պատմեցի քեզ, յաճախ յաճախ կը պատահէր մութ տե-

ղերու, յայնժամ կը հանէր իւր ճրագը որպէս զի չկորսնցունէր ճամբան : Պէտք չունիմ դու այն ճրագին :

"Կ'ուզեմ օգնութիւն, բայց չեմ գիտեր թէ ճրագն ինչ օգուտ կրնայ ընել ինձի :

"Տղաս, իմ ըսած ճրագս անշուշտ պիտի օգնէ քեզ, եթէ պատեհութիւն տաս անոր : Գատուելին յայնժամ զրպանէն հանեց կարմիր ծածկոյթով փոքրիկ գիրք մը եւ ցուցնելով զայն, "Ի՞նչ գիրք է այս, գիտե՞ս," հարցուց :

"Աստուածաշունչ է, այնպէս չէ՞ :

"Այո, երբեք կարդացած ես Աստուածաշունչ :

"Քիչ մը, դպրոցին մէջ :

"Գիտես ուրեմն թէ Աստուած մարդոց ըսաւ ինչ որ պէտք էր ըսել եւ անոնք զրեցին հոս : Այսպէս կը տեսնես թէ այս կ'ըլլայ Աստուծոյ խօսքը, կամ Աստուածաշունչ, ինչպէս առ հասարակ կը կոչենք զայն : Հիմա քեզի բան մը ցուցնեմ : Դարձուց երեսները աճապարանօք, ապա մատով ցուցուց համար մը, որուն մէջ կարդաց Թիփ, "Քու խօսքդ իմ ոտքերուս ճրագ է :

"Այո," ըսաւ նա աչքերը բանալով, "աս տեսակ ճրագ կ'ուզէիք ըսել :

"Այո՛, այդ տեսակ : արդ, տղաս, կ'ուզեմ որ զայս քու ճրագդ ընես : Բոլոր ճամբուդ վրայ պիտի չպատահիս այնպիսի խաւար տեղ մը ուստի ապահով չկրնաս անցնիլ այս լուսով, եթէ լաւ գործածես զայն : Երբ չհասկնաս զայն, Յիսուսի դիմէ : Գիտես որ միշտ պատրաստ է ընդունիլ զմեզ : Կապար գրիչ մը հանելով գրքին սկիզբը պարսպ

Երեսին վրայ դրեց որոշ եւ խոշոր տառերով
 "Եղուարդ Լէվիս:" Ապա գիրքը Թիփի տալով խո-
 նարհեցաւ եւ ժպտով բաժնուեցաւ:

Թիփ ելաւ դպրոցէն եւ փողոցներէն անցաւ
 ամուր բռնելով իւր դանձը: Նոր եւ տարօրինակ
 զգացմամբ լի էր նա. իրօք բաները տարբեր էին
 հիմա: Պատուելին խօսած էր անոր հետ, սեղմած
 էր ձեռքը եւ տուած էր Աստուածաշունչ մը. եւ
 ահա հանդարտիկ կը մեկնէր դպրոցէն, եւ բոլորո-
 վին միայնակ, փոխանակ վարելու խումբ մը աղ-
 մկայոյդ տղայք որ հետամուտ են չարութեանց:

"Ո՛վ Թիփ Լէվիս," ըսաւ ինքն իրեն, գիրքը սի-
 րով սեղմելով, "չեմ գիտեր, բայց կարծեմ մարդ
 պիտի ըլլաս վերջապէս. միտք ունիս բոլոր ուժովդ
 աշխատելու, այնպէս չէ՞, եւ ահա ճրագ ալ ունիս:"

ԳԼՈՒԽ 2

"Քեզի ՊԻՏԻ ՍՈՐՎԵՑԸՆԵՄ, ՈՒ ԵՐԹԱՆՈՒ ՃԱՄԲԱՊ ՊԻՏԻ
 ՑՈՒՑԸՆԵՄ ՔԵԶԻ. ՔԵԶ ՊԻՏԻ ԻՐԱՏԵՄ. ԻՄ ԱԶՔՍ ՔՈՒ
 ՎՐԱՊ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ:"

"Ահա," ըսաւ Թիփ, երբ անկողնոյն ոտքը նըս-
 տելով կը դարձունէր իւր Աստուածաշունչին երես-
 ները, "ահա իմ ուղածս, 'Քեզի պիտի սորվեցը-
 նեմ, ու երթալու ճամբադ պիտի ցուցընեմ քեզի':
 Այո, ձիչդ այդ է ուղածս. կ'ուզեմ այսօր սկսիլ եւ
 ընել ամէն բան այնպիսի տարբեր կերպով որ բնաւ
 մէկը չճանչնայ զիս: Հիմա, եթէ օգնէ ինձի, կըր-
 նամ այնպէս ընել. սորվիմ սա համարը:"

Համարը կրկնուեցաւ կրկին եւ կրկին, վասն զի
 Թիփ վարժուած չէր ուսանիլ: Երբ կ'աշխատէր
 այսպէս, Աստուծոյ հոգին տուաւ անոր ուրիշ խոր-
 հուրդ մը:

"Հիմա պէտք է խնդրեմ Քրիստոսի օգնութիւնը,"
 ըսաւ երկիւղածութեամբ, եւ ծնրադրելով յայտնեց
 իւր կարօտութիւնները շատ պարզ լեզուաւ եւ
 այն պարզ եւ ուղղակի կերպով զոր կը սիրէ Աս-
 տուած: Ապա վար իջաւ այդ օրուան ամէն պա-
 տահականութեանց պատրաստուած:

Ելած էր Կատար, եւ խոհանոցի ջերմոցը կը
 գլորեցունէր:

Թիփ խոհանոց երթալով հարցուց, «Ի՞նչ կայ, Կատար, ի՞նչ կը բանիս:»

«Դ՞ուք ի՞նչ կը բանիս: Ի՞նչպէս եղաւ որ այսօր չափ կանուխ ելար:» Պատասխան չընդունելով շաբոնակեց, «Աս ի՞նչ բան է, նորէն պատիժ կայ, ինչ պիտի ընեմ, միշտ, միշտ պատիժ: Հոտած տաշեղները բոլորովին թրջած են, փայտը փտած է, եւ ուրիշ փայտ չկայ, ես չեմ կրնար վառել այս կրակը, հոգիս ելաւ: Մայրն հիւանդ պառկած է անկողինը, չկրնար նստիլ ամենեւին: Ըսաւ որ գաւաթ մը թէյ պատրաստեմ հայրին, բայց ահա պիտի չկրնամ կարծեմ ամիսէ մը պատրաստել:»

Կատար տաաներկու տարեկան էր, բայց նման այն տղայոց որ անխնամ կը մեծնան եւ բարու թիւն կամ չարութիւն կը սորվին ուր որ կը տեսնեն, զարմանալի կերպով զարգացած միտք մը ունէր, եւ այնչափ վարժուած էր գանգատելու եւ կծու խօսքեր խօսելու որ մեծ արագութեամբ կը դառնար անոր լեզուն:

Թիփ երկայն շունչ մը առնելով «Ահա լաւ տեղ մը», ըսաւ մտովի, «գործի սկսելու:» Յետոյ ազնուաբար վազեց օգնել Կատարի: «Նայէ՛, Կատար, այդչափ ազմուկ մի՛ հաներ, հայրը կ'արթննայ: Ես շուտով կրնամ պատրաստել սա կրակը. շատ անգամ պատրաստած եմ զրեթէ ոչինչ բանով. դու դնա միայն, քիչ մը ջուր դիր թէյամանին մէջ, մէկ րոպէէն գաւաթ մը թէյը պատրաստ կ'ըլլայ:»

Կատար զարմացմամբ կեցաւ հանգարտ, եւ դիտեց զԹիփ, մինչ սա հանելով ջերմոցին մէջ զըրուած կանաչ կլոր փայտերը զրաւ անոր մէջ չոր

թուղթի եւ փայտի կտորուանք: «Թիփ այս գործն ըրաւ այնպէս անտարբեր եւ անհոգ երեւոյթով մը որ Կատար կարծեց թէ փայտերն ամենեւին պիտի չվառէին. բայց Թիփ շուտով ցուցուց թէ կը վառին, կրակ տալով ամբողջին, երբ փայտերն սկսան ճարճատել որոշ կերպով եւ վերջապէս հանեցին մեծ աղմուկ:»

Յիրաւի Կատար իւր կենաց մէջ այնչափ զարմացած չէր երբեք, որչափ երբ տեսաւ նախ թէ այն անպիտան փայտերը այնչափ լաւ վառեցան ջերմոցին մէջ, եւ երկրորդ թէ Թիփ սիրով փութաց գործել առանց սպասելու աղաչանաց կամ առանց յանդիմանուելու եւ վառեց այնպիսի կրակ:

Թիփ իսկ ունեցաւ նոր եւ տարօրինակ զգացում մը. վասն զի, թէպէտ զարմանալի կը թուի խօսքս, այս տղան մինչեւ ցարդ այնպէս անձնասէր եղած էր որ ահա առաջին անգամն էր այս երբ իւր աղատ կամօք փորձեց ընտանեաց օգտակար ըլլալ տան մէջ: Այս փորձն եղաւ պատճառ մեծ զուարթութեան եւ քաջալերութեան:

«Եկու, Կատար», ըսաւ նա զուարթութեամբ, «ահա կրակդ. հիմա եկու, աշխատինք նախաճաշ պատրաստել հայրին եւ մայրին: Եկու, հաց տաք-ցունել գիտե՞ս:»

«Գիտեմ, այո», պատասխանեց Կատար, ի՞նչպէս չգիտնայի: Եթէ ինծի պէս երեսդ խաչէիր եւ մատներդ այրէիր շատ անգամ հայրին հաց տաք-ցունելու համար, կարծեմ դուն ալ կը գիտնայիր հիմա:»

«Աղէկ, հիմա երկու բարակ կտոր կտրենք, մէ-

կը հայրին, միւսը մայրին համար, եւ երկու գաւաթ ալ թէյ պատրաստենք: Էհ, Կատար, եռ ու դուն աղուոր տուն դարձնող կ'ըլլանք, այնպէս չէ:"

"Գնա՛," ըսաւ Կատար արհամարհանօք:

Կը տեսնէք թէ Կատար ամենեւին սորված չէր քաղցրաբարոյութիւն եւ պէտք էր շատ գգուել զանի որպէս զի հարցմանց հաճէր տալ գոհացուցիչ պատասխան փոխանակ կարճ եւ դառն պատասխաններու: Այսու ամենայնիւ, երբ թիփ մաշած փոքր թէյամանին մէջ քիչ մը ջուր լեցունելով դրաւ կրակին վրայ, Կատար սկսաւ գործել, երկու բարակ կտոր հաց կտրելով եւ պատրաստելով տաքցունել զանոնք երբ կրակն ըլլար յարմար:

Թիփ եւս զնաց երկու մաքուր սնակ եւ գաւաթ հանել սնակեղինաց եւ ուտելեաց խառնաչփոթ եւ անկարգ պահարանէն:

"Սոսկալի մաքուր բնութիւն մը եկեր է վրադ, Թիփ," ըսաւ Կատար, երբ տեսաւ թէ եղբայրը փնտռելով սրբիչ մը, խնամով մաքրեց սնակները:

"Այո," ըսաւ Թիփ ժպտելով: "մաքուր ըլլալու փորձ մը կ'ընեմ, կ'ուզեմ տեսնել թէ բաներն ինչպէս կ'երեւան լուացուելէն ետքը:"

Վերջապէս երկու տղայոց համար եւս զարմանալի առաւօտ էր այն. երկուքն ալ ունեցան յաղթականի մը զգացումը երբ, յետ ամենայնի, տաքցուած հացը գեղեցկապէս կարմրելով դրուեցաւ պնակներուն մէջ եւ տաք թէյը լեցուելով գաւաթներուն մէջ սկսաւ բուրել թարմ եւ անոյշ:

Երկու տղայը մեղմով գացին ննջարանին դուռը, եւ ահա լսեցին թէ իրենց հայրը կ'ըսէր,

"Ինչո՞ւ կ'ելլես, քանի որ այդչափ դէշ է գլուխդ:"

"Ինչու կ'ելլեմ: Չեղլեմ ի՞նչ ընեմ: Տղաքն ելած են, եւ թէ որ տանիքը տան վրայ գտնեմ, փառք պիտի տամ: Երբեք տեսած չեմ որ երկուքը մէկտեղ հինգ բոպէ կենան առանց կռուելու:"

Ուրիշ անգամ Կատար անշուշտ պիտի բարկանար զայս լսելով, բայց այս առաւօտ որոշած էր թէյը չթափել խորոված հացին վրայ, ուստի կաբեւորութիւն չտուաւ այն խօսքին:

Թիփ, պնակ ի ձեռին, արիաբար մտաւ ներս, Կատար զնաց անոր ետեւէն:

"Հանդարտ պառկէ, մայր, մինչեւ որ քիչ մը բան ուտես. վստահ եմ որ աս թէյն ու հացը պիտի աղէկցունեն քեզ:"

Տիկին Լէվիս արմուկին կոթնելով քիչ մը վերցուց գլուխը, տեսաւ գեղեցիկ խորովածը, հոտն առաւ անոյշ թէյին եւ ապա զարմանօք հարցուց,

"Ո՞վ է:"

"Կատար եւ ես," պատասխանեց Թիփ, հպարտութեամբ եւ փութով:

Ժպտի նման բան մը փայլեցաւ տիկին Լէվիսի նիհար եւ տխուր դէմքին վրայ:

"Վայ, վայ," ըսաւ նա, "երբեք չէի ակնկալեր ձեզմէ ասանկ բան:"

Ինչ մոգական զօրութիւն եկած էր Թիփի վրայ: Նախաճաշի պատրաստութիւնն էր յաջող գործ: Երբ այն աւարտեցաւ, վաղեց փնտռել ժանգոտ հին տապարը. ձեղքեց քանի մը կարծր փայտ եւ բաւական փայտ պատրաստելով շարեց զանոնք կանոնաւորապէս փայտի պահարանին մէջ: Կատար,

իւր եղբօր այս զարմանալի ընթացքէն ազդուելով,
լուաց պնակները եւ մինչեւ անգամ աւելն հանեց
տեղէն եւ աւելց քիչ մը :

Ամէն բան նկատելով, այդ օրն էր Թիփի համար
յիշատակելի օր . օր որ սկիզբն եղաւ իւր բոլորովին
նոր կենաց : Յիրաւի գործեց քանի մը սխալ, վասն-
զի իւր տգիտութեամբ կարծեց թէ վերջացաւ իւր
դժուարութիւնը, թէ այլեւս կը մնար միայն յա-
ռաջ երթալ ուրախութեամբ հաճելի ճանապարհէ մը :

Ճանչցաւ իւր սխալը, իմացաւ թէ Սատանան
ամենեւին թող տուած չէր զինքը եւ թէ տակա-
ւին պարտի շատ անգամ պատերազմիլ անոր հետ :

ԳԼՈՒԽ Է

“ՄԻ ՎԱԽՆԱՐ, ՎԱՍՆ ԶԻ ԵՍ ՔԵՁ ՓՐԿՅՑԻ :”

Հովարտ Մինթըրն դպրոցի սրահին դրան շուրջ
հաւաքեալ տղայոց ըսաւ, “Այս առաւօտ երկրա-
շարժ եղած ըլլալու է Լէվիտի տան մէջ :”

“Առաջին զանգակը զարնուած չէ դեռ եւ ահա
Թիփ կու գայ բլուրէն վեր :”

Բլուրէն վեր կ'ելլէր Թիփ, այո, հաստատ քայ-
լերով : Ամրան պարապուրդն աւարտած էր, աշ-
նան շրջանը պիտի սկսէր այս առաւօտ, եւ ի մէջ
այլոց, Թիփ որոշած էր նաեւ դպրոց երթալ կա-
նոնաւորապէս եւ սիրով այս բոլոր շրջանին մէջ,
բան մը զոր երբեք ըրած չէր յառաջագոյն : Հա-
սարակաց դպրոցն էր գիւղին լաւագոյն դպրոցը,
ուստի տեղւոյն լաւագոյն տղայք ինչպէս նաեւ
քանի մը չարագոյն տղայք պիտի ըլլային Թիփի
դպրոցական ընկեր :

“Ո՞ւր, Թիփ,” ըսաւ Պոպ Թըրնըր, բլուրէն վար
իջնելով որ զիմաւորէր զԹիփ, “ի՞նչպէս ես, բա-
րեկամ :”

Պոպ ուրիշ տեղ դացած էր պարապուրդին մեծա-
գոյն մասին մէջ եւ ոչինչ գիտէր իւր բացակայու-
թեան ատեն պատահած փոփոխութեանց վրայ :

Թիփի սրտի նեղութիւն զգաց լսելով անոր ձայնը եւ սկսաւ դողալ խորհելով թէ Պոպ կրնար փորձութեան տանիլ զինքը :

Այս երկու տղայք միշտ միաբան գտնուած էին ամէն տեսակ չարութեան մէջ . կարծես թէ մին միւսին մասն էր , դէթ այնպէս կ'երեւէին մինչեւ քանի մը չաբաթ յառաջ : Արդ , Թիփի զգաց մանաւանդ քան զիտցաւ իւր եւ անոր մէջտեղ բացուած վիհը :

Չանգալը զարնուեցաւ եւ տղայք իրարու զարնուելով եւ զիրար հրելով գացին նստել իրենց սեղաններուն առջեւ :

Պոպ թըրնըր ըստ սովորութեան գնաց նստաւ Թիփի քով , սակայն պէտք է յիշել թէ Պոպ շաբաթն երկու օր միայն կու գար դպրոց եւ կէս օրէն ետքն ալ կը վախչէր . ուստի թերեւս կաբենային հաշտ ըլլալ իրարու հետ :

Երբ Աստուածաշունչի ընթերցումն սկսաւ , Թիփի վարանեցաւ եւ կարմրեցաւ . յառաջագոյն երբեք ունեցած չէր Աստուածաշունչ , բայց այս առաւօտ գրպանին մէջ կը կրէր նոր Աստուածաշունչ մը : Խնդիր էր թէ քաջութիւն պիտի ունենա՞ր զայն գրպանէն հանելու : " Ի՞նչ պիտի խորհէին տղայք , ի՞նչ պիտի ըսէին . ի՞նչպէս պիտի պատասխանէր անոնց :

Նախ խորհեցաւ սպասել մինչեւ վաղ առաւօտ . յետոյ տաքցաւ եւ ամչցաւ տեսնելով թէ ահա այժմէն իսկ կը փորձէր անհաւատարիմ ըլլալ իւր զգացմանց եւ ուխտին : Իսկոյն հանեց Աստուածաշունչը եւ սկսաւ փութով դարձունել երեսները :

Պոպ լսեց երեսներուն շրջիւնը , եւ աչքերը շուրջանակի դարձունելով կնճռեց շրթունքը որպէս թէ սուլելու պատրաստուելով . եւ զիրքը յափշտակելով կարգաց անունը զոր Մր . Հոլպրուք գրած էր անոր մէջ , ապա մեղմով ըսաւ Թիփի , " Չես ըսեր , հէ՛ , ե՞րբ Աստուածաշունչ գողցանք եւ սուրբի փոխուեցանք :

Թիփի միակ պատասխանն եղաւ արեան աւելի սաստիկ տաքութիւն եւ այտերու կարմրութիւն , սակայն զգաց թէ իւր փորձութիւնն սկսաւ : Միւս գործն էր կարդալ . երբ վերջապէս գտաւ տեղը , թէեւ աւելի քան յիսուն տղայք կային միաբերան կարդացող , սակայն խեղճ Թիփ կարծեց թէ իւր ձայնն աւելի բարձր կ'ելլէր քան միւս տղայոցը , ուստի հազաց եւ կարկամեցաւ եւ շատ փորձեր ըրաւ մինչեւ որ յաջողեցաւ շատ մեղմով միացունել իւր ձայնը միւսներուն ձայնին հետ , մինչ կը կարդային , " Կարմիր վերարկու մը հագցուցին անոր : Ու փուշերէ սլակ մը հիւսելով՝ անոր գլուխը զրին :

Յայնժամ Պոպ եւս սկսաւ շարժել շրթունքը եւ արդելը ըլլալ Թիփի , բաւական բարձր ձայնով ըսելով անխմատ կամ չարամիտ ոտանաւորներ , մինչեւ որ աւարտեցաւ այն գեղեցիկ զլտոյն ընթերցումը :

Որպիսի՞ նորհակալութեամբ խոնարհեցուց Թիփ իւր գլուխն այն առաւօտ . Սուրբ Գրոց անոյշ խօսքերէն ոմանք թափանցած էին անոր սիրտը : Այն սուրբ գլուխն իրօք պսակուեցաւ փուշերով , բայց զիտէր Թիփ թէ այն պսակուած է այժմ փառօք ,

եւ գիտէր թէ իւր անձին համար չարչարուեցաւ եւ մեռաւ Գրիստոս : Բոլոր սրտով աղօթակից եղաւ Մր. Պրորոզի եւ չվերցուց խոնարհած գլուխը, թէպէտ Պոպ քաչեց անոր մազերը, խաղանցուց անոր ոտքը եւ կոխեց անոր մատներուն վրայ . այս աւղօթքով մեծ զօրութիւն ստացաւ :

Բայց Թիփ չմոռցաւ երբեք այն օրուան փորձութիւնները, ոչ ալ անոնց համբերելու դժուարութիւնը : Պոպ, ըստ սովորութեան, սաստիկ չար էր եւ տեսնելով թէ իւր հին ընկերն այլեւս չէր ուզեր օգնել իւր չար դործերուն, վրէժ լուծեց իւր խաղերուն մեծ մասն ուղղելով անոր : Ինչ անխմաստ եւ անմիտ բաներ ըրաւ որպէս զի նեղէր զանի : Թիփ ծածկեց իւր տախտակը երկայն չարք մը թուանշանով դոր լրջութեամբ աշխատեցաւ գումարել . հազիւ գումարած էր առաջին երկու սիւնները, եւ ահա թրջած մատովը Պոպ հասաւ ճարտարութեամբ եւ ջնջեց այնչափ դժուարաւ ի ձեռս բերուած պատասխանին բոլոր հետքը :

Թիփի միւս փորձանքն էր բուն իւր սիրտը : Նա վարժուած էր միշտ խօսիլ իւր քով նստած տղայոց, խնձոր ուտել երբ վարժապետը դառնար ուրիշ կողմ, այլանդակ պատկեր չինել թուղթի վրայ եւ իւր առջեւ նստած փոքր տղայոց կռնակն անցունել զայն գնդասեղով : Ամենեւին վարժուած չէր հանդարտ նստիլ եւ սերտել կամ դաս պատրաստել :

Ո՛րչափ դժուար էր վերջապէս ուսանիլ : Թիփի այնպէս երեւցաւ թէ անկարելի էր որ կարող ըլլար պատրաստել հեղեղու այն դասը . որչափ կ'աշ-

խատէր, այնչափ աւելի կը շուարէր . բոլորովին խռովեցաւ եւ վհատեցաւ, եւ տարակոյս չկայ թէ պիտի սկսէր լալ, եթէ մօտ չըլլար Պոպ, որ տեսնելով Թիփի արտասուքը, անշուշտ պիտի ուրախանար :

Վերջապէս Թիփ չլինալով այլեւս համբերել Պոպի, երբ սա երբորդ անգամ գետինը նետեց հին իւղոտ քերականը, բարկութեամբ դարձաւ ըսել անոր,

« Ինձի նայէ՛, եթէ նորէն ընես, պատուհանէն վար կը նետեմ քեզ մէկ ակնթարթի մէջ : »

« Եդուարդ. Լէվիս նշանակուեցաւ խօսելուն համար, » ըսաւ Մր. Պրորոզ : « Եդուարդ, կը տեսնեմ, ահա շրջանը կը սկսիս հին սովորութեանդ համեմատ . դարձեալ առաջինն եղար յոռի վարուց համար նշանակուող : »

Ինչպէս այրեցան Թիփի ականջները : Ո՛րչափ սխալ էր վարժապետին այս խօսքը : Թիփ սկսած չէր այս շրջանը իւր հին սովորութեան համեմատ . միայն ինքն ու Աստուած գիտէին թէ որչափ տարբեր կերպով փորձած էր սկսիլ այս շրջանը : Եւ այսչափ կանուխ անյաջող ըլլալ առաջին օրուան մէջ, կարծես թէ գլուխը դարձաւ եւ աչքերը մըթնցան . դարձեալ խոնարհեցաւ գրասեղանին վրայ, բայց Պոպ եւս շուտով խոնարհեց գլուխը եւ ըսաւ Թիփի ականջին,

« Վա՛խ, վա՛խ, խեղճ բարեկամս : »

Ինչն ըսնի անգամ Թիփ համարած էր այսպիսի դործերն այնքան դուրձալի որ չէր կրցած ծիծաղը բռնել, բայց այս խաղերն ո՛րչափ անխմաստ

այո, սրչափ անգուլթ կ'երեւէին այժմ: Ո՛հ, Սա-
տանան այսօր կ'աշխատէր բռնել զԹիփի, այո, զԹիփ
որ ահա կը հնձէր իւր երկարժամանակեայ յիմա-
րութիւններու եւ չար ընկերակցութիւններու
պտուղը:

Աչքերը դարձուց ետեւի նստարանին վրայ, ուր
նստած էին Հովարտ Մինթըրն եւ Էլիս Հոլպրուք
եւ խորին ուշադրութեամբ կը պատրաստէին իրենց
գրահաշուի դասը, եւ ոչ ոք կը խորհէր խռովել
անոնց աշխատութիւնը: Երբ զայս տեսաւ Թիփի,
խոր հառաչ մը արձակեց: Եթէ դպրոցին մէջ իւր
տեղն ըլլար այնպէս, ինչպէս էր անոնցը, ի՛նչ զիւ-
րութեամբ պիտի կրնար աշխատիլ այսօր: Այն
տղայք շատ մեծ չէին քան զինքն, բայց ահա ինքը
կ'աշխատէր լուծել յաւելման օրինակ մը, զոր չորս
անգամ փորձեց մինչեւ որ յաջողեցաւ, մինչ այն
տղայք կը գտնուէին գրահաշուի կարգին գլուխը:
Ի՛նչ բարեբաղդութիւն պիտի ըլլար, եթէ յաջողէր
հասնիլ անոնց եւ դասակից ըլլալ անոնց: Այս յու-
սահատական մտածումն աւելի դժուարացուց իւր
հեգեղու դասը, ուստի զարմանալի չէ որ երբ կարգը
գասի ելաւ եւ ինք կայնեցաւ իւր սովորական տեղը,
այսինքն կարգին վարի ծայրը, հոն կեցաւ մնաց.
ոչ ոք զարմացաւ, եւ սակայն ոչ ոք զիտէր թէ
սրչափ շատ աշխատեցաւ նա:

Թշուառ Թիփի համար այնչափ նեղութեամբ եւ
փորձութեամբ լի այն երկայն օրն կ'անցնէր մէկ
կողմանէ: Քառորդ դադարի ատեն առանձին պտը-
տեցաւ նա, ջանալով արծարծել իւր առաւօտեան
զօրաւոր եւ հպտատուն յոյսերը:

Ուրիշ դառն փորձութիւն մը պահուած էր անոր
կէս օրէն յետոյ, արձակման ժամուն մօտ Պոպ
սկսաւ զուարճանալ թղթէ գնդակներ նետելով ամէն
ուղղութեամբ, երբ Մր. Պըրոզ Եւրիշ կողմ կը դառ-
նար. դպրոցի փոքր աշակերտներէն ոմանք եւս
միացան այս խաղին մէջ, որով յառաջ տարուեցաւ
գնդակի կանոնաւոր կռիւ մը: Տղայք գանգատե-
ցան, Մր. Պըրոզ յանդիմանեց: Վերջապէս ըսաւ
սա կարճ եւ կտրուկ խօսքը, "Եթէ սրահին մէջ
միւսանդամ թուղթ կամ ուրիշ որեւիցէ բան նետող
տղայ մը բռնեմ այսօր, խստիւ պիտի պատժեմ,
եւ կ'ալկալեմ որ տեսնող աշակերտը իմացունէ
ինձ, եթէ մէկը դարձեալ գործէ այսպիսի յանցանք:"

Հինգ վայրկեան հաղիւ անցած էր, Մր. Պըրոզ
կը զբաղէր իւր սեղանին մէջ բան մը փնտռելով,
եւ ահա թուղթի մեծագոյն գնդակը գնաց զարկաւ
վարժապետին ճակատը: Աշակերտներէն ոմանք
խնդացին, ոմանք սարսափեցան եւ լուրջ երեւոյթ
մը առին, քանզի Մր. Պըրոզ իւր խօսքը կատա-
րող մարդ էր միշտ:

"Մէկը գիտէ՞ այս գնդակը նետողը," հարցուց
նա, գոցելով իւր գրասեղանը եւ խօսելով հան-
դարտ, բայց որոշ չեղաւ:

Չտրուեցաւ պատասխան. խոր լուրթիւն տիրեց
վայրկեան մը: Ապա, "Էլիս Հոլպրուք, դուն գի-
տե՞ս թղթէ գնդակ նետողը:"

"Այո՛, վարժապետ:"

"Շատ աղէկ, կը սպասեմ լսել:"

"Թիփի Լէվիս նետեց, վարժապետ:"

Այս գրեթէ անտանելի էր Թիփի: Ահա իւր կե-

նաց մէջ առաջին անգամ ըլլալով կ'անցունէր ամբողջ օր մը դպրոցին մէջ առանց գնդակ նետելու, եւ կ'ամբաստանուէր : Հրացայտ աչօք ոտք ելաւ, եւ գրեթէ ճչելով ըսաւ,

“Ես չըրի, գիտէ որ ես չէի, սոսկալի սուտ է :”
 “Նստէ տեղդ,” ըսաւ Մր. Պըրոզ. “Էլիս, տեսա՞ր նետելը :”

“Այո, վարժապետ, տեսայ :”
 Մր. Պըրոզ դարձաւ Թիփի, “Եղուարդ, հոս եկու՛”
 Թիփի տակաւին կանգնած էր :

“Չեմ գար, ըսէ,” ըսաւ Պոպցած ձայնով, “քայլ մը չեմ շարժիր տեղէս, ըսէ, թէ որ ստիպէ քեզ, նայինք ով պիտի ձեռ ուտէ :”

Բայց կրկնուեցաւ հրամանը, Թիփի գնաց յառաջ, եւ աչքերն անթարթ տնկելով Մր. Պըրոզի վրայ ըսաւ,

“Մր. Պըրոզ, կ'երգնում որ ես չնետեցի գնդակը,”
 Եւ սակայն, խեղճ Թիփի, գիտէր ինքը թէ իւր խօսքին հաւատացող չկար, գիտէր թէ չէին կրնար հաւատալ իւր խօսքին, գիտէր թէ շատ անգամ հոն կենայով ըսած էր նոյնչափ համարձակութեամբ ինչ որ չէր ձգարկու եւ ինչ որ քանի մը վայրկեանէն կ'ապացուցուէր թէ սուտ էր :

Ոչ, ոչ ոք հաւատաց Թիփի : Ի մէջ այլոց, նա անուն առած էր դպրոցին մէջ իբրեւ հաղիւ երբեք ձգարկուած թիւն խօսող, հիմա ուրեմն պարտի կրեւ հետեւանքը : Կեցաւ հանդարտ, եւ ավին մէջ ընդունեց քանակի արագ եւ ամուր հարուածները . կեցաւ առանց արտասուաց կամ խոստման : Մր. Պըրոզ ամենեւին տարակոյս չունեցաւ թէ յանցա-

ւոր էր Թիփի, վասնզի էլիս Հոլպրուք, որոյ խօսքն օրէնք էր դպրոցին մէջ, չըսաւ թէ տեսած էր անձամբ. եւ Թիփի եւս միշտ չէր ուրանար միթէ այսպիսի յանցանքներ մինչեւ որ բռնադատուէր խոստովանիլ :

Այսու ամենայնիւ, այս անգամ տղան հաստատապէս մերժեց խոստովանիլ թէ թուղթի կտոր նետած էր այն օրը, եւ դարձաւ նստիլ իւր տեղը, մինչ կը մարմաչէին ձեռքերը, եւ մինչ իւր ականջներուն մէջ կը հնչէին դեռ վարժապետին խօսքերը :

Երբեք տղան այն իրիկուն ի՞նչ տրտում եւ տըխուր դարձաւ տուն դպրոցի սրահէն . կարծես թէ դպրոցին բոլոր աշակերտներն ատելի էին անոր, իսկ էլիս Հոլպրուք բոլորովին :

Մր. Պըրոզ հեռուէն գիտելով անոր դէմքը, ըսաւ միւս վարժապետներէն միոյն, “Կը տեսնեմ որ երթալով կը տխրի տղան . տղուն միակ բարի յատկութիւնն էր իւր զուարթութիւնը եւ ահա դայդ եւս կը կորսնցունէ :”

Թիփի լսեց այս դիտողութիւնը եւ դժաց թէ ճշմարիտ էր : Շատ անգամ պատժուած էր յառաջագոյն, բայց այնպէս զուարթութեամբ կը կրէր պատիժն որ պատժողին բարկութիւնը կը զրգուէր : Այսօր սակայն տարբեր էր, այսօր առաջին օրն էր երբ նա պատժուեցաւ առանց արժանի ըլլալու, այսօր առաջին օրն էր երբ իւր բոլոր սրտով աշխատեցաւ ուղղութեամբ ապրիլ :

“Ինչո՞ւ դէմ չըրիր, տխմար արարած,” հարցուց Պոպ, “առաջ ի՞նչ քաջութեամբ ոչ ըսիր, երբեք այնչափ քաջ տեսած չէի քեզ . ինչո՞ւ չպնդեցիր մինչեւ վերջը, եւ մանուկի պէս կայնեցար, ձեռ կերար :”

« Ինչո՞ւ չըսիր թէ դուք նետեցիր ան կորսուելու թղթէ դնդակը, եւ նստար տեղդ վատի պէս եւ դիտեցիր քու պատիժդ կրելս : »

« Ինչ, ես ըսէի. ի՞նչ կը խօսիս դուն : Բայց, Թիփ, իրաւ ըսէ, դուն չէի՞ր նետողը . ես քեզ կարծեցի, ճիշդ ան միջոցին գնդակ մը կ'ուղղէի էլիս Հոլպրուքի դիտուն եւ չտեսայ ինչ կը դառնար ետեւի կողմս . դուն չնետեցիր, ըսէ, պատուոյդ վրայ : »

« Ոչ, ես չնետեցի . եւ գետինը կը դարնեմ քեզ եթէ նորէն ըսես այդպէս : »

Թիփ յանկարծ դարձաւ հակառակ կողմը, սակայն տակաւին անոր հետ կը քայլէր Սատանան :

« Անօգուտ է, » ըսաւ այս չար ողին, խօսելով համարձակ . « անօգուտ է, չե՞ս տեսներ որ անօգուտ է : Աղէկ է որ հիմա ձգես զայս բողբոլին, վասն զի պիտի չյաջողիս երբեք . ահա տղայք եւ վարժապետը եւ ամէն մարդիկ կը խորհին թէ դուն ուրիշ բան չես բայց միայն չար ստահակ մը, եւ ուրիշ ոչինչ կրնաս ըլլալ : Չորս չարաթներէ ի վեր կը խաբես դքեզ, կը ջանաս հաւատալ թէ ունիս մեծ բարեկամ մը քեզի օգնական . այսօր օգնեց քեզի : Ահա օրն ի բուն ամէն ջանք ըրիր դուն, նա գիտէ թէ ըրիր, եւ սակայն կենացդ մէջ տակէ տակի անտանելի օր տեսա՞ծ ես : Եթէ երբեք փոյթ ունի անձիդ համար, ինչո՞ւ այսօր չօգնեց քեզի, եւ դուն խնդրեցիր որ օգնէր քեզի : »

Թիփ ճամբուն քով ծառի կոճղի մը վրայ նստաւ, եւ ժամանակ մը յանձնեց զինքը Սատանային առաջնորդութեան . չար ձայնը շարունակեց,

« Ահա կը տեսնես թէ խաբուած ես : Ամբողջ

ամիս մը աշխատեցար որ բան մը ըլլաս, եւ ահա ոչ ոք աւելի լաւ գաղափար կազմեց անձիդ վրայ, ոչ ալ պիտի կաղմէ այսուհետեւ : Մայրդ դարձեալ կը յանդիմանէ զքեզ, տունդ դարձեալ անհաճոյ է, հատար դարձեալ ատելի է ինչպէս մինչեւ ցարդ, եւ զիւղին յարգելի տղայք յարաբերութիւն չունին հետդ . ըստ իս աւելի լաւ է որ դատարկ չըլլիս եւ զքօնուտ : ոչ ոք կ'ակնկալէ որ բարի ըլլաս դուն, եւ ոչ ոք կը թողու զքեզ ազատ, երբ կ'աշխատիս բարի ըլլալ : »

Ուրիշ ձայն մը մտաւ մեղմով Թիփի սիրտը : Ի սկզբան չուղեց միտ դնել անոր, բայց ձայնը սաստկացաւ :

« Թող այդպէս ըլլայ, » ըսաւ նոր ձայնը, « ընդունինք թէ ոչ ոք կայ հոս քեզ համար հոգ ընող կամ օգնելու պատրաստ : Բայց Յիսուս մեռաւ, զիտես, եւ քու բարեկամդ է . այս ոչինչ խօսք չէ, գէտե՞ս : Նա լսեց քեզի երբ ծնրադրելով աղօթեցիր : Նա օգնեց քեզի : Յետոյ, երկինք կայ, զիտես, ուր կը գտնուի ամէն գեղեցկութիւն, եւ նա խոստացաւ հոն ընդունիլ զքեզ, այո՛, չե՞ս, եւ քիչ մը ատենէն : Ոչ, պէտք չէ գանգատիս տեսնելով թէ մարդիկ չեն հաւատար թէ դու որ երբեմն չար աղայ էիր այսչափ բարի եղար կարճ միջոցի մէջ : Քրիստոս գիտէ իրողութիւնը, ուստի փոյթ մի ըներ, շարունակէ ջանքդ, եւ քիչ ժամանակէն մարդիկ պիտի տեսնեն թէ դուն անկեղծ ես եւ հաստատապէս որոշած ես բարի ըլլալ . այո՛, մարդիկ պիտի համոզուին, այսպէս կ'ըսէ Աստուած : Նա տուած է քեզի ճրագ մը որ անով լուսաւոր-

ուրիս , այսօր ինչո՞ւ երբեք չնայեցար այն ճրագին : ”

“ Չէ , չեմ կրնար , ” ըսաւ Թիփ , “ չեմ կրնար ես Գրիստոնեայ ըլլալ : Այսօր ո՛չ ընթացքս ուղիղ էր , ո՛չ զգացումս : Գրեթէ կ’ատեմ տղաքը եւ վարժապետն ալ . չեմ գիտեր ինչ ընեմ : ”

“ Տուն դնա՛ , ” ըսաւ Սատանան , “ կորսուի՛ն այդ ճրագն ու նոր գաղափարները . Գրիստոս փոյթ չունի քեզ համար . թշուառակա՛ն չար , ստախօս տղայ , ի՛նչպէս կը սպասես որ Գրիստոս կարեւորութիւն տայ քեզի : ”

Բայց Թիփ ձեռքը տարած էր գրպանը եւ դրած էր իւր ճրագին վրայ , ինչպէս սովոր էր կոչել զայն , եւ իւր սրտին մէջ մրմնջող անոյշ ձայնը ստիպեց զինքը որ թողուր ճրագին սփռել իւր լոյսը : Հանեց զայն գրպանէն , դարձուց երեսները , եւ նոյն սիրելի Օգնականը կեցուց անոր աչքերը հետեւ եալ խօսքին վրայ , “ Մի վախ՛նար , վասն զի ես քեզ փրկեցի . քեզ քու անունովդ կանչեցի . դուն է՛մ ես : ”

Յայնժամ Թիփի աչքերէն հոսեցին չորհակալուած թեան ջերմ արտասուք : Այն պատուական խօսքերը թափանցեցին անոր հալած մաշած եւ խռոված սրտին խորը : Փրկիչն , Գրիստոս , կանչած էր զանի իւր անունովը : Կանչուած էր , այո , անորը պիտի ըլլար : Իւր շուրջ նայեցաւ Թիփ , ոչ ոք կը տեսնուէր . նստաւ բլրոյն ստորոտը , ծառի մը կախուած ձեւերուն հովանեոյն ներքեւ , եւ ծնրադրելով աղօթեց . Սատանան հեռացաւ , փախաւ , վասն զի սուրբ էր այն տեղը ուր աղօթող տղան կը գտնուէր : Թիփի հոգին շահեցաւ յաղթուածութիւնը :

ԳԼՈՒԽ Ը

“ ՁԵՒ ԱՌԵՐ ԵՔ , ՁԵՒ ՏՈՒԵՔ : ”

Թիփի տան մէջ քանի մը փոփոխութիւններ եղած էին , չեմ գիտեր ինքն զգաց թէ ոչ : Տիկին Լէվիս թէպէտ յոգնած էր դարձեալ եւ չունէր սրտի եւ մտայ հանդարտութիւն եւ հանգստութիւն , բայց չէր այնպէս խիստ եւ բարկացոտ ինչպէս յառաջագոյն :

Տունն էր աւելի խաղաղ , որքան չկար շարժելու , մանուկ չկար խնամելու եւ շարունակ հսկելու որ չիյնար վտանգի մէջ . աւելի ժամանակ կար կարելու , բայց բուն այս պակասը , այսինքն՝ փոքրիկ բազուկներով տիկնոջ վզին վրայ կախուող մանկան բացակայութիւնը երբեմն կը տխրեցունէր անոր սիրտը եւ կը դրդուէր դանի կարճ բայց կծու խօսք խօսելու :

Սակայն Թիփ զարմացուց տան մէջ իւր ընտանիքը , զարմանալի փոփոխութիւններ հարկ չէին ասոր համար , Թիփի վարքին ու բարքին մէջ տեսնուած փոփոխութիւնը մանաւանդ զարմանալի թուեցաւ :

Առաւօտուն պատրաստուած կրակը , թարմ ջրոյ լեցուն դոյլը , ջերմոցին քով լեցուն փայտամանը մեղրի պատառներ էին թշուառ , յոգնած մօրն հա-

մար, իսկ սիրոյ եւ գործոյ այն նշանները, զոր Թիփ կը ցուցնէր հօրը բարձր յարգարելով եւ կա-
կուղցունելով երբ կ'երթար հարցնել թէ ինչպէս
էր, այնչափ նոր եւ հաճոյական էին լքեալ հօրը
սրտին որ նա կարծր անկողնոյն վրայ պառկած
կը մտածէր անոնց վրայ գրեթէ օրն ի բուն :

Թիփ տան մէջ աւելի յաջողեցաւ քան դուրսը .
տան մէջ չունէր շատ փորձութիւն : Խիստ չար
եւ անհնազանդ ըլլալով ազատ թողուած էր բոլո-
րովին, եւ որովհետեւ սովոր էր դուրսն անցունել
իւր ժամանակին մեծ մասը, տան մէջ չունեցաւ
այնչափ փորձութիւն : Կատար չէր դադրեր զար-
մանալէ Թիփի վրայ . թերեւս ուրիշ ոչ ոք աւելի
զգաց Թիփի այս փոփոխութիւնը, վասն զի յառա-
ջագոյն ասոր ղուարճութիւնն էր միշտ նեղել իւր
քոյրը :

Թիփի նոր ընթացքը իւր քրոջ զարմանաց եւ
մտածութեան առարկայ եղաւ բոլոր օրը . Կատար
ուշադրութեամբ կը դիտէր թէ ինչպէս իւր եղբայրն
առաւօտուն դպրոցի առաջին դահլիճին ձայնն
առնելով անմիջապէս կը ժողովէր գիրքերը, կը վա-
զէր բլուրէն վեր, եւ երեկոյն երբ կը վերադառ-
նար, կը վազէր փայտ ճեղքելու, պարտէզին մէջ
գործելու եւ ուրիշ շատ բաներ ընելու, զոր երբեք
չէր ըներ յառաջագոյն . մտածեց եւ համոզուեցաւ
թէ այս փոփոխութեան միակ պատճառը սա էր որ
Թիփ այժմ ամէն կիրակի կ'երթար Կիրակնօրեայ
դպրոց : Հոս էր դադանիքը : Այսպէս համոզուելէն
ետքը, Կատար իսկոյն որոշեց որ ինքն ալ երթայ
այնուհետեւ եւ տեսնէ թէ ինչ կ'ընէին հոն : Շատ

բարեսիրտ անձինք սիրով խրատած էին զինքը որ
երթար նոյն Կիրակնօրեայ դպրոցը, եւ չէին յաջո-
ղած, բայց այս անգամ զուլիսը պատուհանէն դուրս
տնկելով երկար ժամանակ զարմանալի լրջութեամբ
անոր մտածելուն վախճանն եղաւ սա աղաղակը .

“Մայր, ասեղ դերձան կ'ուզեմ :”

“Ի՞նչ կ'ուզես ասեղ դերձանէն,” հարցուց տիկին
Լէվիս, ապուրը խառնելով թիթեղեայ սանին մէջ,
եւ մինչեւ իսկ առանց զուլիսը վերցունելու :

“Վրաս պիտի կարկտեմ, ամէն դիւ պատռած
է, անանկ գէշ կ'երեւայ . կանանչ դերձան կ'ուզեմ
սա լայն կտորին գոյնով :”

Ապուրը մոռցուեցաւ վայրկեան մը . տիկին Լէ-
վիս Կատարի նայեցաւ զարմացմամբ :

“Վայ,” ըսաւ վերջապէս, “չեմ գիտեր ետքի
գալիքն ինչ պիտի ըլլայ : Չեմ հաւատար որ դուն
հագուստ կարկտես առանց շաքաթ մը յանդիմա-
նութիւն լսելու եւ վերջապէս ստիպման տակ հնա-
զանդելու :”

“Այո, պիտի կարեմ . մէյմըն ալ խեղճ ու պատառ
չպիտի երեւամ . գլխարկս պիտի մաքրեմ, սրբեմ
եւ վաղը ան Կիրակնօրեայ դպրոցը պիտի երթամ :
Քանի որ եղեր եմ, երգ լսած չունիմ . վաղը պիտի
երթամ :”

Ապուրն սկսաւ այրիլ . տիկին Լէվիս դարձեալ
ապուրին տուաւ ուշադրութիւնը, առանց բան մը
ըսելու, բայց բաւական մտածելով : Երբեմն ինքը
եւս սովոր էր երթալ Կիրակնօրեայ դպրոց, երբ Կա-
տարի հասակն ունէր, բայց Կատարի նման չպար-
տաւորեցաւ նախ կարկտել հագուստը . ամէն

կիրակի առաւօտ, իւր մայրն ամենայն խնամով կը հաղցունէր անոր մաքուր եւ նոր հանդերձ:

Փայտէ ամանի մը մէջ պարպեց ապուրը եւ ապա՝ օգնաց իւր կարի սակառին քով:

“Ահա, ասեղ եւ դերձան,” ըսաւ վերջապէս, երկայն խուրձ մը կանաչ դերձան քաշելով սակառին մէջ դսնուած դերձանի խուրձերէն: “Կարկոտէ չըջաղդեստդ եթէ կ’ուզես. ես իրիկուան դէմ կը մաքրեմ գլխարկդ, երբ լմնցունեմ սա գործը:”

Հիմա Կատարի եկաւ զարմանալու կարգը, մայրէն օգնութիւն ակնկալած չէր նա:

Թիփ խոհանոցին մէջ կը դեգերէր կիրակի առաւօտ, բոլորովին մաքուր կ’երեւէր. հագած էր մաքուր շապիկ, զոր մայրը լուացած էր “իրիկուան դէմ.” պատրաստ էր դպրոց երթալու, բայց կը սպասէր:

Կատար ասդին անդին կը վազէր սովորականէն աւելի աղմուկ հանելով, մինչ կը լուար քանի մը ողորմելի պնակ:

Յայտնի է թէ Կատարի վրայ կը մտածէր Թիփ: Ճշմարտութիւնը սա է որ այն առաւօտ նոր դաս մը սորված էր իւր լոյսէն, “Ձրի առեր էք, ձրի տուէք:” Երբ կարդաց այդ համարը, կեցաւ հոն: Ի՞նչ էր այդ խօսքին նշանակութիւնը. տարակոյս չկար թէ իրեն ուղղուած էր այն: Աստուած տուած չէ՞ր Թիփի շատ բան, խոստացած չէ՞ր երկինք չնորհել անոր իբրեւ բնակարան: Ահաւասիկ պատուէր մը. “Ձրի առեր էք, ձրի տուէք:” Ի՞նչ առնուած էր, որո՞ւ պիտի արուէր. Աստուծո՞յ: Ոչ, անշուշտ ոչ: Թիփ վատահ էր թէ ոչինչ ունէր

Աստուծոյ տալու. ոչինչ, բայց միայն իւր մեղսալից սիրտը, զոր կը հաւատար թէ Փրկիչն առած եւ սրբած էր:

Նա ի՞նչ ունէր ուրիշի տալու: Այս խորհրդով զբաղելով պատուհանէն դուրս հանեց գլուխը: Կատար եկաւ զրան քով եւ ջրհանէն ջուր քաշելով լեցունց իւր սանը: Թիփ վար նայեցաւ, տեսաւ զԿատար: Կա՞ր արդեօք բան մը զոր կրնար տալ Կատարի: Ցաւօք չարժեց գլուխը. ոչինչ ունէր տալու. բայց արդեօք տալու հաւասար չէ՞ր օգնել Կատարի որ բան մը առնուր: Ձոր օրինակ, եթէ կարող ըլլար համոզել զանի որ Կիրակնօրեայ զրպոյց երթար, թերեւս պիտի քաղէր այնչափ օգուտ որչափ ինքը քաղեց հոն երթալով: Այս միջոցին անխոնջ Սատանան հասաւ սա չար խորհուրդներով:

“Դպրոցի բոլոր աշակերտաց զուարճութեան լաւ առարկայ մը պիտի ըլլայ Կատար. ամէնքը զանի պիտի դիտեն. ոչինչ ունի հազնելու յարմար. ամէնքը պիտի խնդան երկուքիդ վրայ. նաեւ, չեմ կարծեր թէ կու դայ դպրոց, եթէ առաջարկես տանիլ. պիտի ծաղրէ դքեղ. լաւագոյն է չընել այդպիսի առաջարկութիւն:”

“Ո՛վ Թիփ Լէվիս,” ըսաւ իւր խիղճը, “ի՞նչ ողորմելի վատ ես դուն: Բոլոր խոստումներէդ յետոյ ահա յանձն չես առնուր քոյրդ դպրոց տանիլ վախճալով թէ պիտի ծաղրուիս:”

“Այո, պիտի տանիմ,” ըսաւ Թիփ եւ վար վազեց:

Այս էր խոհանոցին մէջ դեգերելուն պատճառը, չէր զիտեր թէ ինչ ըսէր քրոջը. Կատար օգնեց անոր:

“Թիփի,” ըսաւ նա, “կարծեմ երգ կ'երգեն Կիրակնօրեայ դպրոցը, այնպէս չէ՞ :”

“Կարծեմ կ'երգեն,” պատասխանեց Թիփի եւ աչքերը փայլեցան : “Շատ մը հոգի կ'երգեն միաբերան եւ ինչ անուշ կ'երգեն . նուագարան ալ կայ, Կատար չէ՞ս ուղեր գալ եւ երգել :”

“Չեմ գիտեր . չեմ կարծեր թէ տունը նստելէն աւելի գէշ կ'ըլլայ երթալը, սաստիկ կը ձանձրաւ նամ նստելէն . եթէ ձամբան ղիտնայի, կարելի է կ'երթայի :”

“Ես քեզ կը տանիմ,” ըսաւ Թիփի չուտով եւ եռանդեամբ, փութալով խօսիլ մինչդեռ փախած չէր համարձակութիւնը :

Կապոյտ գլխարկով եւ կանաչ շրջագգեստով Կատար գնաց Կիրակնօրեայ դպրոց : Անկանոն աղջկանց յատուկ կարգ կազմուած չէր, ուստի Մր. Բարբըր զրկեց զանի Օր. Հարլի կարգին աղջկանց քով որ հազած էին գեղեցիկ գոյնզգոյն հանդերձներ, բայց Մր. Հոլպրուք բռնեց զԹիփի :

“Եղուարդ, կ'ուզես կանոնաւորապէս գալ Կիրակնօրեայ դպրոց, այնպէս չէ՞ :”

“Այո, տէր իմ :”

“Ուրեմն թողունք որ ուրիշ մը առնու քու տեղդ անկանոն տղայոց յատուկ կարգին մէջ, եւ դուն եկու, մօտիւ իմ կարգիս մէջ :”

Մեծ եղաւ Թիփի երջանկութիւնը, երբ պատուելիին հետեւելով գնաց նստիլ կանոնաւոր կարգի մէջ . աննկարագրելի է անոր հպարտութիւնը, եւ տարակուսելի է թէ պիտի տեսնէր այսչափ կամ աւելի երջանիկ ուրիշ վայրկեան մը :

Բայց երբ տեսաւ նստարանը բոլորովին լեցուած, կարմրեցաւ խեղճը : Նստարանին ծայրը կը գտնուէր Էլիս Հոլպրուք, պատուելիին որդին, այն տղան որ, Թիփի կարծեօք, չար խօսած էր անոր վրայ քանի մը օր յառաջ եւ տուած էր կրել խիստ պատիժ : Թիփի դժուարեցաւ նստիլ անոր քով, թէպէտ Կիրակնօրեայ դպրոց էր այս : Մր. Հոլպրուք կը սպասէր սակայն, եւ Թիփի պարտաւոր էր նստիլ : Էլիս շարժելով տեղ տուաւ անոր, եւ դասին ժամանակ ո'չ խօսքով եւ ոչ ակնարկով խռովեց զանի : Թիփի սիրտը սակայն լի էր դառնութեամբ, անոր կարծեօք փախաւ այն դասին բոլոր հաճոյքը : Դասին նիւթն էր Բրիտանիա եւ անոր մահը խաչին վրայ . Թիփի անհաճոյ խորհուրդներն սկսան ցըրուիլ, երբ ուշադրութիւնը դարձուց դասին որ բոլորովին նոր էր անոր համար . այնպէս ազդուեցաւ անոր սիրտն այս պատմութենէն որ բարկութիւնն հանդարտեցաւ եւ միտքը բոլորովին յափշտակուեցաւ :

Դպրոցէն անմիջապէս ետքը Մր. Հոլպրուք ըսաւ անոր, “Ի՞նչ է նեղութիւնդ այսօր, Եղուարդ :”

Թիփի դէմքը դարձեալ կարմրեցաւ : “Իմ . . . իմ . . . բան չկայ, տէր իմ :”

“Էլիս եւ դուն իրարու հետ դժուարութիւն մը ունեցա՞ք դպրոցին մէջ :”

“Ան ղե” դժուարութեան մէջ ձգեց,” ըսաւ Թիփի համարձակ, տեսնելով որ բռնուեցաւ :

Մր. Հոլպրուք դարձեալ նստաւ, “Ինձի կրնա՞ք ըսել թէ ինչ էր այդ դժուարութիւնը, Եղուարդ :”

“Ան ըսաւ թէ թուղթէ դնդակ նետեցի, եւ Մր.

«Շրույ ծեծեց զիս, բայց ես չնետեցի:»

«Ստոյգ է որ դուն չնետեցիր:»

«Այո՛, պատուելի:»

«Այդպէս ըսիր այն ատեն:»

«Կրկին եւ կրկին ըսի, բայց ան ըսաւ թէ ինք
դեռս զիս:»

«Եդուարդ, խօսած ես միշտ ճշմարիտ, վատահե-
շի է խօսքդ:»

Թիփի աչքերը խոնարհեցան եւ շրթունքն սկսան
դողալ: «Շատ սուտ պատմութիւններ ըրած եմ»,
ըսաւ վերջապէս մեղմ եւ խոնարհ ձայնով, «բայց
աս ըսածս ինչ սուտ չէ: Ես սկսած եմ ջանալ որ
ասկէ ետքը միշտ ճշմարիտ խօսիմ. Յիսուս կը հա-
ւատայ աս անգամուան ըսածիս:»

«Ես ալ կը հաւատամ, Եդուարդ», պատասխա-
նեց պատուելին քաղցրութեամբ եւ սիրով. «Ելիս
սխալած է, բայց կը տեսնեմ թէ դու բարկացած
ես անոր, չե՞ս կրնար բարկութեանդ յաղթել:»

Թիփ զուլսը շարժելով, յարեց, «Զիս ծեծել
տուաւ, պատուելի, պարապ տեղը:»

«Արդ, Եդուարդ, եթէ Քրիստոս այդ կանոնին
հետեւելով ներէր անոնց միայն որ լաւ վարուած
են իւր հետ, կը կարծե՞ս թէ թողութիւն պիտի
գտնէիր:»

Թիփի համար նոր խորհուրդ էր այս եւ լռեցուց
զանի. Մր. Հոլպրուք ձեռքը երկնցունելով առաւ
Թիփի փոքրիկ կարմիր Աստուածաշունչը, ըսելով,
«Քեզի ցուցնեմ թէ այս քու ճրագդ ի՞նչ կ'ըսէ
այս խնդրոյն վրայ:»

Թիփ խեղճ մտքով կարգաց ինչ որ պատուելին

մատները ցոյց տուին անոր, «Թէ որ դուք չներէք
մարդոց յանցանքները, ձեր երկնաւոր Հայրն ալ
ձեզի չներեր ձեր յանցանքները:»

«Յանցանքները կը նշանակէ մեղքերը», ըսաւ
Մր. Հոլպրուք, եւ դնաց:

Բոլոր այս միջոցին Կատար կեցած կը սպասէր,
ոչ Թիփի համար. չէր ակնկալեր անոր ընկերակ-
ցութիւնը, այլ՝ կը սպասէր որ լաւ հագուած փոք-
րիկ աղջկունք անցնէին, երթային դէպ ի ժողովարան,
եւ ինքն յայնժամ առանց անոնցմէ զիտուելու կամ
ծաղրուելու երթար տուն:

Կատար դժբաղդաբար հանդիպած էր այնպիսի
վարժուհիի մը, որ կը կարծէր թէ կը կատարուի
իւր պաշտօնը երբ հարցնէր ինչ որ նշանակուած է
դասագիրքին մէջ, եւ անցնէր միւս աշակերտին-
երբ մին չկրնար պատասխանել իւր հարցման: Ուս-
տի Կատար սիրած էր երգեցողութիւնը միայն.
համառօտիւ, Աստուած տնօրինեց որ Թիփ Կատա-
րէր գործին մեծ մասը: Թիփ այժմ դնաց իւր քրոջ
մօտ, եւ երկունքն ի միասին ելան ճամբայ: Բոլոր
տղայք մեկնած էին, նոյնպէս եւ աղջկունք. ուս-
տի արդելք չկար որ քոյր եւ եղբայր ի միասին
երթային հանդարտութեամբ:

«Էհ. ակորժեցա՞ր, Կատար», հարցուց Թիփ:

«Այնչափ մեծ բան մը չէր. ամենէն անշահ աղ-
ջըկան քով նստայ. ծաղրեց զլսարկս եւ ոտից
ամաններս. կ'աբե՞ դանի:»

Թիփ խորհեցաւ թէ Կատար եւս պէտք ունէր
այն բնաբանին զոր ինքն հիմա սորվեցաւ, բայց
ուրիշ խորհուրդներ եւս ունէր անոր համար: Աս-

տուժոյ Հոգին սկսած էր գործել : Թիփ, որ Կիրակ-
նօրեայ դպրոց տարած էր քոյրը , կ'ուղէր յառաջ
տանիլ բարի գործը զոր սկսած էր : Բայց շատ
դժուար էր խօսիլ Կատարի , չէր գիտեր թէ ինչ
խօսի . մինչ կ'իջնէին բլուրէն ի վայր , Թիփի ական-
ջին կը հնչէր շարունակ սա պատգամը , " Զրի առեր
էք , ճրի տուէք : "

" Կատար , " ըսաւ վերջապէս , " չե՞ս ուղեր Քրիս-
տոնեայ ըլլալ : "

" Քրիստոնեան ի՞նչ է , չե՞մ գիտեր : "

" Զե՞ս ուղեր սիրել Յիսուսը : "

" Ես ի՞նչ գիտնամ , " պատասխանեց Կատար ան-
միջապէս , " բան մը չե՞մ գիտեր Յիսուսի վրայ : "

" Դասին ատեն չլսեցի՞ր այսօր թէ ի՞նչպէս կը
սիրէ ամէն մարդ , եւ կ'ուղէ որ ամէն մարդ ալ
զինքը սիրէ , եւ թէ ի՞նչպէս մեռաւ մեզի համար : "

" Դասէն ամենեւին տեղեկութիւն չունիմ ես :
Գրեթէ բոլոր ատենը Օր . Հարլիի շրջազգեստին
կոճակները կը համրէի . վեր եւ վար կ'ելլէին առ-
ջեւի կողմը , եւ երկու քովերը եւ ամէն զի : "

" Վայ , վայ , բայց , Կատար , չլսեցի՞ր սա երգը ,

" Տէր Յիսուս զե՞ կը սիրէ ,

" Զի Սուրբ Գիւրջը այժմ կ'ըսէ : "

" Այո , " ըսաւ Կատար , շատ ազէկ էր երգը , միայն
թէ ինծի գիրք տուող չեղաւ եւ մէկ երկու բառ
միայն կրցայ հասկնալ : "

Վերջապէս , Թիփ չգրաց թէ որեւէ օգուտ ըրաւ
Կատարի . սակայն սաչափ գիտէր թէ յորմէ հետէ
որոշեց խօսիլ Կատարի եւ խօսեցաւ , կը փափաքէր ,

այո , բոլոր սրտով կը փափաքէր որ Կատար Քրիս-
տոսի դար : "

" Էլիս , հոս եկու թոյլէ մը , " ըսաւ Մր . Հոլպրուք ,
երթալով իւր աշխատութեան սենեակին կողմը ,
կրք ընտանեօք տուն դարձան եկեղեցիէն : " Դպրո-
ցին մէջ ի՞նչ նեղութիւն ունեցաք Եղուարդ Լէվիսի
հետ : "

" Բան չկայ , հայր , միայն թէ Թիփ թղթէ գըն-
դակ նետեց , ինչպէս միշտ սովորութիւն ունի , եւ
որովհետեւ Մր . Պըրոզ ինծի հարցուց թէ նետողն
ո՞վ էր , անշուշտ պարտաւոր էի ըսելու . ասոր
համար Թիփ սաստիկ բարկացաւ : Ի՞նչ կայ , հայր ,
քեզի դանդա՞տ ըրաւ : "

" Էլիս , տեսա՞ր Եղուարդի նետելը : "

" Այո , հայր : "

" Վստա՞ն ես : "

" Այո , հայր , այսինքն՝ դնդակին ճիշդ անցած
ատենը վերցուցի գլուխս գիրքիս վրայէն եւ տեսայ
որ Թիփի կողմէն կու գար , եւ ձեռքն ալ վերցու-
ցած էր , ուստի ընականաբար կարծեցի թէ ան էր
նետողը : Վայրկեան մը յառաջ վստահ էի թէ ան
էր նետողը : "

" Բայց հիմա այնչափ վստահ չես թէ նա էր նե-
տողը , այնպէս չէ՞ : "

" Էհ , հայր , ոչ . թերեւս Աղէքսանդր նետեց ,
բայց այնպէս չկարծեցի ես : "

" Հիմա Էլիս , ես կ'ըսեմ թէ դուն սխալած ես .
չե՞մ կարծեր թէ Եղուարդ սուտ խօսեցաւ այս ան-
դամ : Պատճառն ըսե՞մ քեզի . նա սկսած է աշ-
խատիլ որ հետեւի Փրկչին եւ կը հաւատամ թէ

Քրիստոնեայ է : Արդ բան մը կայ որուն վրայ կ'ուզեմ որ խորհիս դուն . Եղուարդ Լէվիս, որուն ոչ ոք սորվեցուցած է բարի բան մը, եւ ոչ ոք օգնած է երբեք, ահա Քրիստոսի տուած է իւր սիրտը . իսկ իմ զաւակս, որուն համար իւր ծննդենէն ի վեր բոլոր սրտովս աղօթած եմ ամէն օր, տուած չէ տակաւին :

ԳԼՈՒԽ Թ

“ՏԵՐԸ ՄԻՆՁԵՒ ԱՍ ՏԵՂՍ ՄԵՋԻ ՕԳԵՅՑ :”

“Տղայք,” ըսաւ Մր. Պըրոզ երկուշաբթի անուշտ, “փակեցէք ձեր դիրքերը, կ'ուզեմ քանի մը խօսք խօսիլ ձեզի :”

Գիրքերն աճապարանօք փակուելով զրասեղաններուն մէջ դրուեցան, եւ տղայք յօժարութեամբ եւ լռութեամբ պատրաստուեցան լսել ինչ որ վարժապետը պիտի խօսէր :

Մր. Պըրոզ իւր զրասեղանին ետեւէն քաշեց թիկնաթոռը եւ նստելով սկսաւ խօսակցութիւն մը :

“Ո՞վ ինձի կրնայ ըսել թէ ի՞նչ է ծայրանուն տաղը :”

Քանի մը ձեռքեր բարձրացան :

“Շատ աղէկ, Հովարտ, դուն ըսէ նայիմ, ի՞նչ է կը կարծես :”

“Ոտանաւոր մ'է, վարժապետ, որուն ամէն մէկ տողին առաջին գիրը անուն մը կը կապէ :”

“Ըսել կ'ուզեա թէ առաջին գիրն առանձինն անո՞նքն մը կը կապէ :”

Տղայք խնդացին, եւ Հովարտ փութաց բացատրութիւն տալ . “Ոչ, վարժապետ, ամէն մէկ տողի

առաջին գիրերը մէկտեղ առնուելով անուն մը կը կազմուի , աս ըսել կ'ուզեմ :

“Միշտ ոտանաւոր կ'ըլլայ ծայրանունը :”

Այս հարցման քանի մը պատասխաններ տրուեցան , եւ խօսակցութիւնը բաւական երկարեցաւ , բայց վերջապէս որոշուեցաւ թէ ծայրանուն գրուածը կրնայ ըլլալ թէ՛ արձակ եւ թէ՛ ոտանաւոր :

Էլիս Հոլլարուք վերցուց ձեռքը . կ'ուզէր ուղղել շատ հարցումներ :

“Վարժապետ , ի՞նչ տարօրինակ բառ է ծայրանունը :”

Ժպտեցաւ վարժապետը :

“Պէտք է Յունարէն սորվիս , Էլիս . այդ անունը շինուած է Յունարէն երկու բառէ կամ երկու բառէ բաղկացեալ բառէ մը . այն բառերը 'ըն նշանակեն Զայր կամ «^{հի}» եւ «^ր» : Ծայրանուն կոչուած գրութեանց մէջ տողերուն սկիզբները կարգաւ շարուած են : Հասկցա՞ր հիմա ինչպէս կը կազմուի այդ անունը :”

“Այո , տէր իմ :”

“Արդ , ամէնքդ պիտի ուզէք , կարծեմ , գիտնալ թէ ինչու սկսանք այս խօսակցութիւնը : Կ'ուզեմ որ դպրոցիս մէջ իւրաքանչիւր աշակերտ որ գրել գիտէ՝ իւր անունն վրայ ծայրանուն գրութիւն մը պատրաստէ իբրեւ շարադրութիւն :”

Տղայք մրմռացին , եւ գոչեցին , “Չենք կրնար , գիտենք որ չենք կրնար . չենք կրնար սկսիլ անգամ :”

“Այո , կրնաք ,” ըսաւ Մր. Պրորոզ , “Ես աշակերտներուս չեմ տար այնպիսի գործ գոր չեն կա-

րող կատարել : Կրնաք . աղատ էք յանձնէ գրելու , կամ ուրիշ տեղերէ քաղելու , ինչպէս որ կ'ուզէք , բայց կ'ուզեմ որ ամէնքդ ալ փորձ մը ընէք :”

Դպրոցին փոքրագոյն աշակերտը որ գրել գիտէր՝ ահա ինկաւ մեծ դժուարութեան մէջ եւ վերցուց բազուկը իւր բոլոր ուժով :

“Ըսէ , աղաս , ի՞նչ կ'ուզես ,” հարցուց վարժապետը :

“Ներեցէք , վարժապետ , ես չեմ գիտեր քաղել ի՞նչ ըսել է :”

Մր. Պրորոզ խնդաց քաղցրութեամբ . “Կը հասկընամ , պէտք է յիշեմ որ պարզ լեզուաւ խօսելու եմ . ըսել կ'ուզեմ թէ ձեր գրութիւնը կրնաք գիրքէ մը կամ քանի մը գիրքերէ ընդօրինակել , եթէ կ'ուզէք , եւ պէտք չէ որ անպատճառ ձեր խորհուրդները գրէք : Կ'ուզէք ոտանաւոր գրեցէք , կ'ուզէք արձակ , ինչպէս որ կը սիրէք . բայց կ'ուզեմ որ իւրաքանչիւր տղայ ընտրէ նիւթ մը եւ կանոնաւորապէս գրէ անոր վրայ : Ահա ձեզի գործ մը որ բաւական պիտի յոգնեցունէ դձեզ , բայց վերջապէս պիտի յաջողիք :”

Թիփ տուն դնաց խռովեալ . ի՞նչ պիտի ընէր . երբեք դրած չէր շարադրութիւն , վասն զի իւր կանոնն եղած էր դպրոցէն փախչիլ ամէն շարադրութեան օր , բայց ահա որոշած էր այլեւս չփախչիլ : Անկարելի երեւցաւ շարադրութիւն գրել , մանաւանդ գրել այն նոր ու տարօրինակ կերպով զոր կը պահանջէր Մր. Պրորոզ :

Թիփ այն երեկոյ աճապարանօք սեղանէն ելլելով եւ վայտ ձեղքելու գործը աւարտելով , դնաց կա-

նուրի նստիլ կնձնիլ ծառին տակ աւազանին եղրը :
Կուղէր խորհիլ , խորհիլ թէ ինչպէս պիտի ազատէր
այս նեղութենէն . իրական նեղութիւն էր այն ,
վասնդի ահա սկսած էր ուղղութիւն ընել , եւ
չկար այս պարտականութենէն ազատ մնալու միջոց ,
եւ ոչ իսկ կը տեսնէր զայն կատարելու միջոց :

“ Ճամբուդ վրայ չկայ այնպիսի մթին տեղ մը
զոր այս ճրագդ կարող չըլլայ լուսաւորել , եթէ
լաւ գործածես դայն : ”

Այսպէս ըսած էր Մր. Հովարուք , երբ Թիփի
տուաւ իւր Աստուածաշունչը : Թիփի շատ անգամ
խորհած էր այս խօսքին վրայ , եւ փորձով տեսած
էր թէ ճշմարիտ է այն , բայց հիմա չէր հասկնար
թէ ինչպէս կրնար օգուտ քաղել այն ճրագէն :

Գրպանէն հանեց զայն եւ ծանրութեամբ դար-
ձուց անոր երեսները , յայտնի է թէ այն չէր կրնար
գրել Թիփի շարադրութիւնը : Բայց ի՞նչ պատուա-
կան խորհուրդ մը եկաւ Թիփի միտքը . որոշեց
իւր ծայրանուն շարադրութեան նիւթը քաղել Աս-
տուածաշունչէն . անշուշտ այնչափ համարներուն
մէջ պիտի գտնուէր ինչ որ կ'ուղէր նա : Բայց եւ
այնպէս որչափ տարօրինակ բան պիտի համարէին
այլք , երբ լսէին թէ Թիփի Աստուածաշունչէն քաղած է
իւր շարադրութիւնը : Ի՞նչ պիտի խորհէին տղայք .
ի՞նչ պիտի ըսէր Պոպ Թըրնըր , սակայն ուրիշ ի՞նչ
կարող էր ընել . ուրիշ երկու գիրք միայն ունէր , մին
էր իւր քերականը եւ միւսն էր մաշած թուաբա-
նութիւն մը :

Պահ մը շուարելէն ետքը , “ Հոգո չէ , ” ըսաւ նա
յանկարծ , “ ամօթ պիտի չսեպեմ Աստուածաշունչս .

միակ բանն է այդ զոր ամօթ սեպելու չեմ , ասկէ
պիտի քաղեմ : Տղայք պէտք է գիտնան որ ես նոր
երես մը դարձուցի . կ'ուզեմ որ գիտնան . որչափ
կանուի գիտնան , այնչափ աղէկ է ինծի : Այո ,
ճրագս պիտի հանէ զիս այս զգուարութենէն , վստահ
եմ . միշտ կ'օգնէ ինծի երբ անոր կը դիմեմ : ”

Խառնելով գրպանը՝ հանեց հին կապար գրչի
կտոր մը . հիմա կ'ուղէր կտոր մը թուղթ . խոթեց
ձեռքն ուրիշ գրպան մը եւ հանելով ժանգոտ զմեղին
մը , դերձանի կտորուանք , մէկ երկու շաղանակ ,
եւ վերջապէս կտոր մը աղտոտ թուղթ , որոյ
վրայ Պոպ Թըրնըր գծած էր վարժապետին մէկ
նմանութիւնը եւ Թիփի տուած էր իբրեւ յիշատակ .
մօտակայ տափակ քարի մը վրայ տարածեց զայն եւ
սկսաւ աշխատիլ :

Թիփի համար երկայն եւ տաժանելի գործ էր
այս : Այն օրը եւ ուրիշ օրեր յաջորդաբար , ժամե-
րով նստաւ այն ծառին տակ եւ դարձուց Աստուա-
ծաշունչին երեսները , ուշադրութեամբ կարդալով
համարները , եւ երբեմն երբեմն իւր թղթի կտո-
րին վրայ գրելով քանի մը բառ , մինչեւ որ մթու-
թեան պատճառաւ կը պարտաւորուէր դէպի տուն
վազել : Յիշելու հնք թէ Թիփի համար բոլորովին
նոր գործ էր այս :

Վերջապէս , երեկոյ մը , երբ արեւն արդէն ան-
հետացած էր արեւմտեան կարմրափայլ հորիզոնէն ,
եւ շողշողուն աստղերը կը փայլէին իրենց բոլոր
պայծառութեամբ , եւ ստուերներն սկսած էին
խտանալ եւ թանձրանալ ծառին շուրջ , Թիփ ազատ-
ման թեթեւ հառաչ մը արձակելով ծալեց իւր

Թղթի թանկագին կտորը, խնամով դրաւ զայն Աստուածաշուկին մէջ եւ ուղղեց քայլերը դէպ ի տուն: Աւարտած էր իւր ծայրանուն շարադրութիւնը, եւ այն դեղեցիկ եւ պատուական համարներէն ոմանք որոց անա պատահած էր առաջին անգամ՝ տպաւորուած էին խորապէս անոր սրտին վրայ: Անմոռանալի խօսքեր էին եւ խաւարի ու յոգնութեան շատ տխուր ժամերու մէջ Թիֆի պիտի տային անոյշ մխիթարութիւն:

Յաջորդ ուրբաթ օր, դպրոցի բոլոր դիւրքերը կանոնաւորութեամբ դրուեցան գրասեղաններուն մէջ, վարագոյրները քաշուեցան որպէս զի արեգակն տաք ճառագայթները չմտնէին սրահին մէջ, եւ քառասուն տղայք հանդարտութեամբ, միանգամայն հետաքրքրութեամբ սկսան դիտել: Շարադրութիւնք զիջուած էին վարժապետին գրասեղանին վրայ, ոչ մին կը կրէր անուն կամ ստորագրութիւն: Մը. Պըրոզ պիտի կարդար եւ տղայոց պիտի մնար գրողներուն անունները հեգելով՝ զրանելու հաճոյքը:

Շատ զուարճալի եղաւ այս. շարադրութիւններէն ոմանք զարմանալի էին: Էլիս Հոլպրուք ճարտարութեամբ պատրաստած էր իւր ծայրանուն գրութիւնը, Վիրգիլիոսի դասէն քաղելով: Հովարտ Մինթըրն, իւր հօր գրատունէն Շէյքսպիր մը առնելով պատրաստած էր իւր գրութիւնը ծանր աշխատութեամբ. թէ՛ տղայք եւ թէ՛ վարժապետը համարեցան թէ յաջողած էր Հովարտ:

Պոպ Թըրնըր անգամ գրած էր ծայրանուն շարադրութիւն. շատ զուարճալի համարած էր վար-

ժապետին այն առաջարկութիւնը, ուստի ըստ իւր սովորութեան, ուղած էր բաժին ունենալ այս զուարճալի գործին մէջ: Գտած էր երեք տող ոտանաւոր որ ճշդիւ կը յարմարէր իւր նպատակին. հաղիւ հետաքրքրի տղայք հեգեցին Պ Ո Պ, (այս էր բոլոր անունը զոր յարմար կը սեպէր կրել.) եւ անա սրահը թնդաց խնդացող տղայոց աղաղակէն:

Այս թուղթէն ետքը կու գար ուրիշ մը զոր Թիֆի կը ճանչնար. երբ վարժապետը վեր առաւ զայն, այնպէս սաստկացաւ Թիֆի սրտին բաբախումը որ նա կարծեց թէ սրահին մէջ ամէն ոք կը լսէր զայն:

Ծիծաղն այժմ դադրած էր եւ սրահն էր դարձեալ լուռ, եւ անա Մը. Պըրոզ բանալով թուղթը, ծանոյց շարադրութեան նիւթը,

“ՅԻՍՈՒՍԻ ԽՕՍՔԵՐԸ:”

Ապա ծանրութեամբ եւ պատկառանք կարդաց, մինչ տղայք կը հեգէին անունը:

“Թ թող տուէք ատ մանր տղոցը, եւ մի արգիլէք ատոնք ինծի դալէն:

Ի ինչու որ Որդին մարդոյ եկաւ կորսուածը փրկելու:
Փ Փառաւորէ քու Որդիդ որ քու Որդիդ ալ քեզ փառաւորէ:

Լ Լուսաւորէ իմ աչքերս, որ մահուան քունը չքնանամ:
Է Էմանուէլ... որ կը թարգմանուի Աստուած մեզի հետ:

Վ Վասն զի Աստուած իր Որդին չերկեց աշխարհ որ աշխարհը դատէ, հապա որ աշխարհս անով փրկուի:

Ի Ինչու որ Աստուած անանկ սիրեց աշխարհը, մինչեւ որ իր միածին Որդին տուաւ, ելն:

Ս Սիրեցէք ձեր թշնամիները:

Որպիսի՛ լուութեամբ եւ զարմացմամբ ունկն

դրին աշակերտք այս ընթերցման եւ հեղեցին Թիֆ ԼէվիՍ անունը :

“Եղուարդ,” ըսաւ Մր. Պըրոզ վերջապէս, “այս համարներն ո՞վ դտաւ քեզի :”

“Ես գտայ, վարժապետ, Աստուածաշունչիս մէջ. ամէնքը նշանակած եմ,” պատասխանեց եռանդեամբ, ուղեւորը այս անգամ ապացոյց տալ թէ ճշմարիտ կը խօսէր :

Մր. Պըրոզ գրեթէ դողդոջուն ձայնով ըսաւ յայնժամ,

“Այս է Սուրբ Գրոց պատուական համարներու գեղեցիկ հաւաքածոյ մը . գեղեցիկ եւ հիանալի գործ . շատ սիրեցի : Երանի թէ աշակերտներէս իւրաքանչիւրը սրտով զգայ Յիսուսի այս խօսքերուն նշանակութիւնը :”

“Այս իրկուն չեմ կրնար, Հովարտ,” ըսաւ Էլիս պատասխանելով իւր բարեկամին որ կ’աղաչէր զինքը ի միասին երթալ տուն : “Ուրիշ գործ ունիմ, չեմ կրնար : Թիֆ, ինծի նայէ . Թիֆ Լէվիս, կեցիր քիչ մը, ես քու կողմէ պիտի երթամ : Ոչ, Հովարտ, ոչ, այսօր չըլլար, վաղ առաւօտ կու գամ . իրօք այս իրկուն չեմ կրնար :”

Թիֆ զարմանօք սպասեց լռիկ, մինչ Էլիս, զոր թշնամի կը համարէր, աճապարանօք կը վազէր անոր քով :

Էլիս համարձակ տղայ էր . փութով կ’ըսէր իւր ըսելիքը առանց յառաջարանի . ուստի իսկոյն սկսաւ խօսիլ բուն խնդրոյն վրայ :

“Ինծի նայէ, Թիֆ, անցեալ օր սխալեցա՞յ ես,

երբ ըսի թէ դուն էիր թուղթ նետողը . կարծեցի թէ տեսայ քեզ :”

“Այո,” ըսաւ Թիֆ, “սխալեցար . ես ընաւ թուղթ նետեցի այն օրը :”

“Հայրս ալ ըսաւ թէ ես սխալած եմ, ես վստահաբար կը կարծէի թէ ճշմարիտ էր ըսածս, կը ցաւիմ : Ես պիտի ըսեմ վարժապետին եւ տղայոց, եթէ կ’ուզես . թող գտնէ նետողը, որ այն ատեն վատութեամբ դիտեց յանիրաւի ծեծուիլդ :”

Թիֆ խոռվեցաւ պահ մը, բայց վերջապէս “Ոչ,” ըսաւ, պէտք չէ . ծեծն անցաւ գնաց, ալ խօսիլն ի՞նչ օգուտ է . ես չեմ ուզեր որ վրան խօսուի :”

Էլիս զարմացմամբ նայեցաւ Թիֆի, եւ ապա ըսաւ վերջապէս,

“Զարմանալի տղայ ես դուն : Ես կը կարծեմ թէ այսօր լաւագոյն շարադրութիւնը դուն գրած էիր :”

Թիֆի սիրտը կը բաբախէր ուրախութենէն մինչ Էլիսի հեռանալէն ետքը կը վերադառնար դէպ ի տուն : Կենացը մէջ ահա առաջին անգամ լսեց իւր վարժապետէն ջերմ եւ անկեղծ գովեստ : Էլիս ըսաւ, “Հայրս ըսաւ թէ ես սխալած եմ :” Ուրեմն իւր խօսքին հաւատացած եւ վստահած էր Մր. Հովարտը : Բաց աստի կար ուրիշ ուրախառիթ խորհուրդ մը եւս : Թիֆ Լէվիս, անպիտան, այո, յաչս ալոց, չար տղան զլիաւոր փողոցէն անցած էր քարոզչին որդւոյն Էլիսի հետ ի միասին եւ լրջօրէն խօսակցելով :

ԳԼՈՒԽ Ժ

“ԱՍՏՈՒԱՅԱՎԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՈՒԷ”

Թիփ տակաւ առ տակաւ բայց անընդհատ եւ ստուգապէս բարձրացուց իւր անուան պատիւը յաչս վարժապետաց եւ իւր բոլոր դպրոցական ընկերաց : Մը. Պըրոզի դպրոցին մէջ տասն էր կատարելութիւն ցուցնող նիշը , եւ ստորնագոյն աստիճանը ուր աշակերտ մը կրնար հասնիլ՝ կը ցուցուէր + գրով : Երբեմն Թիփի ամենօրեայ զուարճութիւնն էր խորհիլ եւ խօսիլ թէ + է կատարեալ նիշը , վասն զի քերականին մէջ գրուած է թէ + կը ցուցնէ տասն :

Բայց շատ օրերէ ի վեր արդէն դադրած էր Թիփ + ըսելէ . տղայք եւս այլեւս չէին զարմանար երբ կը լսէին թէ նա “տասն” կը պատասխանէր արագութեամբ եւ հպարտութեամբ :

Աշակերտներէն շատեր կը զարմանային մանաւանդ եւ կը ցաւէին , երբ նա իւր ձախողութեան օրերուն մէջ խոնարհեալ աչքերով եւ ամօթահաւերով կը պատասխանէր “եօթն” կամ թերեւս “վեց” :

Թէպէտեւ տակաւին չէր գիտեր լաւ կարգաւ , ոչ ոք անկարող էր տեսնել թէ օր ըստ օրէ կը

նուազէին անոր սխալմունք . եւ Մը. Պըրոզ երթալով աւելի կը համբերէր երբ նա կը սխալէր , եւ աւելի կ'օգնէր երբ նա դժուարութեան կը հանդիպէր :

Տղայք կը տեսնէին թէ շատ կ'աշխատէր իւր քերականի դասը պատրաստելու , եւ սակաւ էին անոնք որ վատութեամբ կը խնդային երբ նա չյաջողէր ուղիղ հեգեղ բառ մը :

Մը. Պըրոզ այլեւս իւր սովորական խստութեամբ չէր խօսեր անոր . այժմ եթէ զրպարտութեամբ ըսուէր թէ Թիփ այս ինչ կամ այն ինչ կանոնին դէմ դրո՞ծեց , վարժապետը , որ սկսած էր փոխել իւր հին կարծիքը թէ նա է միշտ սրահին մէջ պատահած ամէն չարութեան հեղինակը , փոխանակ անմիջապէս զանի կանչելու եւ առանց վարանման պատժելու , միշտ կու տար անոր խօսելու պատեհութիւն եւ օր ըստ օրէ կը վարժուէր վստահիլ անոր խօսքերուն :

Այո , հիմա փոխուած էին բաները եւ օր ըստ օրէ եւս կը փոխուէին : Պոպ Թըրնըր տեսաւ զայս յայտնապէս . տեսաւ թէ Թիփ կը սկսէր ըլլալ տըխմար ընկեր մը , ուստի այժմ աւելի շատ անգամ կը փախչէր դպրոցէն կէսօրի ատեն :

Սակայն խեղճ Թիփ չէր տեսներ այնչափ փոփոխութիւն , ոչ այնչափ որչափ կը տեսնէին այլք :

Չէք գիտեր թէ ինչ դժուարութիւն կը կրէր նա . կը կարծէ՞ք թէ Սատանան յօժարեցաւ թողուլ զանի , թողուլ որ հանդարտութեամբ զարգանալով ըլլար բարի տղայ : Ոչ , ամենեւին : Տեսաք թէ ի ծննդէնէ կը սիրէր խաղ եւ զուարճութիւն . երբեք սորված

չէր զուարճութեան յարմար ժամը եւ տեղը :

Երբեմն փափաք կը զգար այլեւս հրաժարիլ իւր բարուց բարեօրոյն համար ամէն ջանքէ, որպէս զի ազատութեամբ զուարճանար կամ զբօսնուր ուր եւ կը գտնուէր կամ երբ եւ ուզէր, առանց փոյթ ընելու թէ այն միջոցին ինչ կը կատարուէր կամ կը պատահէր իւր շուրջ : Երբեմն, երբ իւր բարի փորձերն անյաջող կ'ըլլային, կը տխրէր եւ կը զայրանար, ըսելով իւրովի, "Պարապ բան են բարի ըլլալու այս փորձերը : " Երբեմն այնքան կը տխրէր եւ կը վշատէր որ կը կարծէր թէ այլեւս անկարելի պիտի ըլլար նոր փորձ ընել . այսու ամենայնիւ, կ'աշխատէր դարձեալ իւր բոլոր սրտով :

Իւր ամենէն դժուար դասն էր Թուաբանութիւն : Տակաւին կը գտնուէր ապուշներու կարգին մէջ, ինչպէս կ'ըսէին տղայք, վասն զի այն կարգը կազմուած էր ուրիշ կարգերու վերաբերեալ ծոյլերէ, եւ միշտ ետ տարուելով կը սկսէր յաւելում :

Չմբան ցուրտ առաւօտ մը գետինը ծածկուած էր սպիտակ եւ կարծր ձիւնով, եւ ցուրտէն մարդոց քիթերը կը կարմրէին եւ մատուները կը մարմաջէին :

Թիփ այլեւս կարող չէր երթալ իւր ուսումնարանը որ կը գտնուէր բլրոյն ստորոտը, կնձնի ծառին տակ . դժուարին գործ էր տունը նստիլ եւ կարգալ, մանաւանդ այս առաւօտ : Հօրը հազը սաստկացած էր բոլոր գիշերը, եւ այս պատճառաւ մայրն յուզուած էր եւ տրտմած :

Այս օրերս կարծես թէ Կատար կը ջանար փորձել թէ որչափ կրնար անհաճոյ ըլլալ, եւ խոհա-

նոցը որ միշտ տխուր տեղ էր, հիմա յոռեգոյն վիճակի հասած էր : Թաց փայտը ջերմոցին մէջ կը չչէր եւ մեծ ծուխ կը հանէր, եւ ահա Թիփ կոչուեցաւ քանի մը տաշեղ բերելու երթալ, մինչ հինգերորդ անգամ կը փորձէր զինքը շուարեցունող Թուաբանական դժուար խնդիր մը :

"Ան բոպէիս կ'ուզեմ, վայրկեան մը չեմ սպասեր," ըսաւ Կատար հրամայական չէշտով որ բարկութիւն կը զրգոէ : Թիփ զնաց տրտմութեամբ, եւ ամէն անգամ որ բարկութեամբ տապարի հարուած տուաւ փայտին զոր ինքը ժողոված էր, ըսաւ մտովի, "Օգուտ չունի, ես չեմ կրնար լուծել այդ խնդիրը, եւ այլեւս պիտի չաշխատիմ . ընաւ բան չեմ գիտեր, եւ գիտնալիք ալ չունիմ : Ահա յիսուն անգամ փորձեցի, եւ ամէն կողմ դարձուցի, դարձեալ չեղաւ . ամենեւին չհասկցուիր, ի՞նչ ըսել է տասն եւ վեց ոչխարն անոր երկերկու թալերի նոյնս" իւրաքանչիւրը : Իմաստն ի՞նչ է, կ'ուզեմ գիտնալ : Մարդն ունէր քառասուն ոչխար եւ քսան եւ հինգ կով . գոց ըրի բոլորը, սակայն չեմ կրնար լուծել, ահա բոլոր բանը : Երանի թէ սատկէին ան ոչխարները եւ կորսուէին բոլոր կովերը որ ասանկ փորձանքի չհանգիպէր զլուսս : Անգամ մըն ալ պիտի փորձեմ" (Թիփ կը գտնուէր հիմա խոհանոցին մէջ, նստած էր պատուհանին քով, քարէ տախտակ եւ գիրք ի ձեռին) : "Նայինք, քսան եւ հինգ կով, իւրաքանչիւրը երեսուն եւ չորս թալեր," յառաջ զնաց սաստիկ արագութեամբ մինչեւ որ հասաւ "անոր նստաւ" բառերուն : Եթէ միայն ի՞նչու թէ ինչ կը նշանակէ այս, վստահ էր թէ պիտի լուծէր

խնդիրը : Երանի թէ մէկը օգնէր , բայց չկար օգնական . դպրոց երթալէն ետքը ժամանակ պիտի չունենար աշխատելու , վասն զի անմիջապէս դասի պիտի կոչուէր :

Ճիշդ այս միջոցին յիշեց իւր հայրը , յիշեց թէ նա , երբ առողջ էր , ատաղձագործութիւն կ'ընէր , եւ շատ անգամ ողորկ տախտակները թուանշաններով կը ծածկէր : Յիշեց թէ հաւանականաբար անոր խելքը կը հասնէր յաւելումի , ուստի որոշեց անոր դիմել :

Յատկեց յանկարծ իւր տեղէն եւ վաղեց դէպ ի հօրը ննջասնեակը :

“ Հայր ,” ըսաւ մեղմով , “ չե՞ս կրնար ըսել ինծի թէ ‘անոր նստաւ’ ինչ ըսել է :”

Հիւանդ մարդը դուրսը դարձունելով Թիփի նաշեցաւ զարմացմամբ :

“ Ի՞նչ ըսել կ'ուզես ,” հարցուց վերջապէս :

“ Ասանկ կ'ըսէ թուարանութիւնը ,” ըսաւ Թիփ յուսահատութեամբ , ‘անոր նստան’ , . . . ոչխարները անոր երկերկու թալերի նստան իւրաքանչիւրը , եւ ես չեմ կրնար հասկնալ ամենեւին :”

“ Ատանկ ըսէ ,” ըսաւ Մր. Լէվիս , “ հիմա կը հասկնամ թէ ինչ ըսել կ'ուզես :” Ապա մտովի դառնալով իւր ատաղձագործի խանութը դոր ի վաղուց հետէ բքած էր , ըսաւ , “ Ինծի նայէ , Թիփ , թէ որ տասը օխայ դամ ունենայի եւ օխան չորս դահեկան ըլլար , ան դամերը ինծի անշալիի նստած կ'ըլլային , այսինքն՝ ինծի այնչափ արժէք կ'ունենային , եւ թէ որ ծախէի , այնչափ պիտի առնէի ան դամերուն համար . աս չե՞ս հասկնար :”

Թիփի միտքը լուսաւորուեցաւ : “ Ուրեմն ըսել է թէ մարդը չծախեց տասնեւկէց ոչխարը , այլ միայն երկերկու թալերի արժէք դրաւ իւրաքանչիւրին . այո , կը հասկնամ , եթէ այդ է , պիտի փորձեմ :” Անմիջապէս սկսաւ նորէն աշխատիլ :

Թիփ երբեք պիտի չմոռնայ այն եռանդը որով իսկոյն դիմեց թուարանութեան՝ նայելու համար թէ ճիշդ էր պատասխանը , եւ ոչ պիտի մոռնայ երբեք թէ արիւնն ինչպէս հոսեց իւր երակներուն մէջ երբ տեսաւ թէ զիրքը եւ իւր քարէ տախտակը կատարելապէս համաձայն էին :

“ Ճիշդ է բոլորովին ,” դռնեց իւր հօրը , ուրախութեամբ եւ երախտադիտութեամբ . “ գտայ , գտայ , աս առտու բոլոր ժամանակս անոր տուի :”

Էլիս Հոլպրուք եւս ճիշդ այդ միջոցին յաղթեց զրահաշուի դժուարին խնդիր մը , բայց չհպարտացաւ այնչափ :

“ Թովմաս ,” ըսաւ Մր. Պըրոզ Թիփի թուարանութեան դասին մէջ առաջնակարգ աշակերտին , “ դուն ել , լուծէ տախտակին վրայ քսանեւերորդը խնդիրը :”

“ Ես չեմ կրնար ,” պատասխանեց Թովմաս անմիջապէս :

“ Ուրեմն Հենրիկոս թող լուծէ դայն :”

“ Ես ալ չեմ կրնար ,” ըսաւ Հենրիկոս : Այս եղաւ կարգաւ իւրաքանչիւր աշակերտի պատասխանը : Թիփի սիրտն արագ կը բարախէր , սպասելով վարժապետին հարցման , վասն զի քսանեւերորդը խնդիրն եղած էր անոր ամենէն նեղիչ , բայց հիմա շատ սիրելի ոչխարը :

“Բոպերթ, դո՛ւն,” ըսաւ Մր. Պըրոզ, ձեւակերպութեան համար մանաւանդ. քանզի տարակոյս չունէր ամենեւին թէ նոյն պիտի ըլլար անոր պատասխանը:

“Վայ,” ըսաւ Պոպ Թըրնըր զուարթութեամբ,
“չեմ կրնար:”

Յաջորդ տղան էր Թիփ, որոյ դէմքին վրայ տեսնուած փայլէն Մր. Պըրոզ ստիպուեցաւ հարցնել, թէ եւ գրեթէ որոշած էր այլեւս ժամանակ չկորսնցունել հարցման համար:

“Դուն կրնաս, Եղուարդ:”

“Այո, վարժապետ,” ըսաւ Թիփ փութով եւ հպարտութեամբ, “կրնամ:”

Սեւ տախտակի վրայ կաւիճով գրուած չեն երբեք այնպէս որոշ եւ գեղեցիկ թուանշաններ, ինչպէս էին անոնք զոր Թիփ գրեց մինչ կը լուծէր այն նեղիչ խնդիրը:

Իւր գոհունակութեան յափշտակութենէն արթնացաւ վարժապետին սա ձայնէն,

“Դասէն երբեք տեղեկութիւն ունի՞ք:”

“Ես չունիմ, վստահ եմ,” պատասխանեց Պոպ, դարձեալ զուարթութեամբ:

Մր. Պըրոզի համբերութիւնն սպառեցաւ բոլորովին. սոյն դէպքը պատահած էր շատ անգամ, եւ այլեւս կարող չէր համբերել: Բացաւ գիրքին առաջին երեսները եւ

“Շատ աղէկ,” ըսաւ վերջապէս, “առէք յաւելման առաջին երեսը վաղուան համար, եւ տեսնենք թէ բան մը պիտի կրնաք սորվիլ այդ դասէն:”

Թիփի հպարտութիւնը խոնարհեցաւ, սիրտը

տխրեցաւ սաստկապէս: Ուրիշ ոչ ոք փոյթ ըրաւ. վարժուած էին ամէնքը. իրօք Թիփ եւս վարժուած էր, բայց հիմա կ'աշխատէր, եւ շատ կ'աշխատէր որ յառաջ երթար. ուստի տեսնելով թէ մինչ ինքը կ'աշխատէր այնչափ, ահա դարձեալ կը տարուի ետ մինչեւ գիրքին սկիզբը, մեծապէս տխրեցաւ եւ վնասեցաւ:

“Կեցիր. րոպէ մը, Թիփ:” Մր. Պըրոզի աչքը նախ դարձաւ անոր, ապա մաքուր եւ ուղիղ կերպով լուծուած խնդրոյն, եւ յետոյ “Կարողո՞ս,” գոչելով, հարցուց, “Ո՞ր երեսին վրայ է վաղուան թուաբանութեան դասդ:”

“Բաղմապատկութիւն կը սկսինք, վարժապետ,” ըսաւ յաջողակ փոքրիկ տղայ մը որ կը վերաբերէր յաջողակ կարգի մը. կարգի մը որ երբեք չէր ծուլանար իւր դասերուն մէջ:

“Եղուարդ,” ըսաւ վարժապետը Թիփի դռնաւով, “այսօր լաւ ըրիր դուն, այսուհետեւ աշխատիլ որոշած ես կարծեմ. բաւական ատենէ ի վեր զքեզ կը դիտեմ: Թուաբանութեան երրորդ կարգը վաղը կը սկսին բաղմապատկութիւն, դուն կրնաս այն կարգը մտնել եւ հոն մնալ ցորչափ կարենաս անոնց հետ երթալ:”

Թիփ ուրախութենէն եւ զարմացումէն ոչ կրցաւ խօսիլ եւ ոչ կրցաւ շարժիլ. երբեք չէր ակնկալած թէ այնչափ շուտով պիտի մտնէր բարձր կարգի մէջ. ոչ, երազած անգամ չէր:

Պոպ Թըրնըր խոնարհելով, իրական եւ լուրջ զարմացմամբ նայեցաւ Թիփի, որոյ կարգն այսպէս բարձրացաւ:

Ամենեւին չխօսեցաւ Թիփ . աչքերն անգամ չդարձուց վարժապետին կողմը , եւ վարժապետը չիմացաւ երբեք իւր առջեւ կեցած տղուն զգացումները : Չիմացաւ թէ ինչպէս կը բաբախէր անոր սիրտը եւ թէ ինչպէս նա կ'ըսէր եւ կ'ըսէր իւրովի , " Բաները փոխուեցան , բաներն իրա՛ւ փոխուեցան : " Չիմացաւ թէ ինչպէս այն քանի մը խօսքը զոր անոր խօսեցաւ այն առաւօտ՝ պիտի նպաստէին այն տղուն մարդ ըլլալուն :

Ահա այն առաւօտ իսկ , մինչ կը կանգնէր սեւ տախտակին առջեւ , Թիփ որոշեց առնուլ կատարեալ դաստիարակութիւն մը :

ԳԼՈՒԽ ԺԱ

" ՀԱՐՈՒՍՏԸ ՈՒ ԱՂՔԱՏԸ ԻՐԱՐՈՒ ԿԸ ՀԱՆԴԻՊԻՆ .

ԱՆՈՆՅԱՆ ԱՄԵՆԸ ՍՏԵՂԾՈՂԸ ՏԵՐԵ Է : "

Պէտ զանգակ զարնուած չէր . տղայք ջերմոցին առջեւ ժողովուելով կը խօսակցէին , ոչ անշուշտ ամէնքը , այլ միայն անոնք որ կ'իշխէին եւ կ'առաջնորդէին միւսներուն : Թիփ կը թափառէր այս շրջանակէն հեռի , իւր առանձնութենէն նեղուելով . այս օրերս չունէր մասնաւոր ընկեր : Պոպ եւ իւր բարեկամները գրեթէ թողած էին զինքը . անոնց ոչ մի խաղին միանալու փափաք կամ ժամանակ ունէր հիմա . իսկ զպրոցի աշակերտաց միւս խումբերուն քով կարեւորութիւն գտած չէր երբեք . ուստի դուրսը մնալով կը խորհէր թէ ինքն ինչ պիտի ըլլար այսպէս : Յանկարծ Հովարտ Մինթըրն տղայոց խումբէն բաժնուելով գոչեց ,

" Թիփ , հոս նայէ : "

Թիփ գնաց հոն եւ " Ի՞նչ կ'ուզես , " հարցուց տխրութեամբ , վասն զի սիրտը նեղուած էր ի տես այն լաւ հագուած տղայոց որ հաւաքուած էին ջերմոցին շուրջ :

" Այս իրկուն կ'ուզե՞ս մեզի դալ , ծննդեանս օրն է , գիտես , եւ ուրիշ տղաք ալ պիտի դան թէյի

եւ ժամանակ անցունեն մեղի հետ . կրնաս դալ :

Թիփ դարմացմամբ տնկեց աչքերը . եւ , « Ինչ ի՞նչ կ'ուզես , » հարցուց վերջապէս , համարձակ յայտնելով ինչ որ կը խորհէր :

« Ուզածս ան է որ դուն ալ դաս եւ օգնես որ աղէկ ժամանակ անցունենք , » պատասխանեց Հովարտ մեծ քաղցրութեամբ , բայց փոքր ինչ հպարտութիւն ցուցնելով :

Թիփ նշմարեց դայս , եւ չկրցաւ ծածկել իւր սաստիկ դառնութիւնը : « Աս նոր բան է , անանկ չէ՞ , աղէկ . » ըսաւ նա դարձեալ դառնութեամբ : « Այնչափ ծննդեան օրեր ունեցած ես , եւ ահա աս առաջինն է որ ես կը լսեմ : »

« Է՛ , Է՛ , » ըսաւ Հովարտ հպարտութեամբ եւ շիկնելով , « եթէ չես ուզեր դալ , դուն . . . »

Մը. Պըրրոզ դրաւ ձեռքը Հովարտի թեւին վրայ ըսելով , « Մի աւրեր այդ բարի եւ ազնիւ գործը դուր սկսար , տղաս . այդ բոլորովին նոր բան է Եղուարդի համար . ստիպէ : »

Մը. Պըրրոզ ցած ձայնով խօսեցաւ , ոչ ոք լսեց անոր խօսքը , եւ յետոյ մեկնեցաւ :

Քառորդ դադարի ժամանակ Հովարտ գնաց դտաւ զԹիփ :

« Անկեղծութեամբ ըսելով , այս իրկուն քեզի կը սպասեմ , Թիփ , վասն զի խաղի մէջ լաւ ընկեր կ'ըլլաս եւ տղայք պիտի ախորժին ներկայութենէդ : »

Թիփի դառնութիւնն արդէն անցած էր վասն զի յատուկ ջանք ըրած էր :

« Կու դամ , » ըսաւ նա զուարթութեամբ , « միայն

թէ այն տղայոց քով ի՞նչ անշնորհք պիտի երեւնայ իմ կերպարանքս : »

« Ամենեւին , ամենեւին , » ըսաւ դարձեալ տղայոց քով երթալով , « Դու՜ եկու : »

Հովարտ Մինթըրն ինչո՞ւ հրաւիրեց զինքը իւր ծննդեան տարեդարձի մեծ հանդիսին . ահա հարցում մը որ շուարեցուց զԹիփ : Ես պարզեմ պատճառը , զոր չէր գիտեր նա : Մը. Մինթըրն երբեք մոռցած չէր զԹիփ , կ'ուզէր օգնել անոր , օգնել իւր որդւոյն ձեռքով , բայց կ'ուզէր որ որդին խորհէր թէ ինքն էր բուն օգնողը : Այն առաւօտ , երբ նախաճաշ կ'ընէին , ըսաւ նա լաւ գիտնալով իւր որդւոյն բնութիւնը :

« Սկսած եմ կարգալ իրական դիւցազի մը պատմութիւնը : »

Հովարտ դիւցազնութեան կը ցանկար . եռանդեամբ տնկելով աչքերը , ըսաւ ,

« Հայր , ո՞վ է այդ դիւցազը , ի՞նչ ըրեր է : »

« Հարուստ երիտասարդ մը , որ քսան փող անգամ չունեցող մարդու մը բարեկամանալու քաջութիւնն ունեցաւ : Ժամանակ անցնելով նոյն աղքատ մարդն այնչափ մեծ եւ նախանձելի եղաւ , որ այն օգնող բարեկամը կը հպարտանար պատիւ եւ մեծարանք ընդունելով այն ազնիւ անձէն : »

Հովարտի միտքը կը զբաղէր տակաւին այս խորհրդով , երբ էլիսի հետ ի միասին գնաց դէպի դպրոց : Ուստի երբ էլիս ըսաւ , « Ահա Թիփ Լէվիս . հայրս կ'ըսէ թէ մենք , տղայքս , բարեկամանալու ենք անոր հետ . վերջերս , գիտես , իրօք սկսած է շատ աշխատիլ որ վարմունքը աղէկնայ , » Հովարտ

դիւրաւ խառնեց զԹիփի իւր խորհրդոց հետ :

“Էլիս,” ըսաւ վայրկեան մը լուռ կենալով,
“հրաւիրեմ գանի որ մեր տունը գայ այս իրկուն .
շատ աղէկ է բնութիւնը խաղի մէջ, երբեք չբար-
կանար, գիտես :”

“Կու գա՞յ, կը կարծես,” ըսաւ Էլիս :

“Այո, անշուշտ, կը ցատկէ անգամ : Ե” Էն հրա-
ւիրէ՞. մեր բարեկամները թերեւս տարօրինակ բան
սեպեն, բայց կարծեմ ուղածս ընելու չափ քաջու-
թիւն ունիմ :”

Հովարտ ուղիղ կանգնեցաւ հպարտութեամբ,
յիշելով իւր հօր նոր պատմութիւնը :

Ահա այս պատճառաւ հրաւիրուեցաւ Թիփի ներ-
կայ ըլլալ ծննդեան տարեդարձի մեծ հանդիսին, որ
տեղի պիտի ունենար բլրոյն վրայ շինուած փա-
ռաւոր տան մէջ :

Տիկին Լէվիս կէսօրէն ետքը, մեծ խնամով եւ
զգուշութեամբ մաքրեց եւ նորոգեց Թիփի վերար-
կուն : Գրեթէ ոչինչ խօսեցաւ այս հրաւերին վրայ,
զգաց սակայն մեծ ուրախութիւն եւ հպարտութիւն :
Արդարեւ զարմանալի ուստում էր այս . Թիփ, որ
միշտ կ'ընկերանար քաղաքին յոռեգոյն եւ ստորնա-
գոյն տղայոց, ահա առաւ մեծ քայլ մը եւ հասաւ
մինչեւ գագաթը : Տիկին Լէվիս այսպէս անձայն
կը կարէր . իսկ Կատար, որ նստած կը դիտէր ասե-
ղին շարժումները, սկսաւ յայտնել ինչ որ կը խորհէր :

“Մը. Պըրոզի բոլոր աշակերտները ճերմակ վզնոց
կը դնեն իրենց վերարկուին օձիքին վրայ :”

“Էհ,” ըսաւ մայրը դառնութեամբ, “ինծի ինչ .
թէ որ ճերմակ կատու անցունեն իրենց օձիքնե-

րուն վրայ, անատեն ալ կատու առնել պիտի տաս
ինծի . մեր ստակն ո՛ր է :”

Տիկին Լէվիսի շատ անհաճոյ խնդիր էր այս .
ինքը եւս բոլոր սրտով կը փափաքէր Թիփի հագ-
ցունել այսօր այնպէս պատուական չուսայ ինչպէս
այն որով կը հագուէր բուն Հովարտ Մինթըրն,
եւ դնել անոր վիզն այնպէս սպիտակ եւ փայլուն
վզնոց որ բոլոր նայողներուն աչքերը խողէին,
բայց որովհետեւ կարողութիւն չունէր իւր փափաքը
կատարելու, տրտում էր եւ դժգոհ :

Ննջարանին դուռը բաց ըլլալով Թիփի հայրը
լսեց այս խօսակցութիւնը . երբ անոր հագն հան-
գարտեցաւ քիչ մը, “Կատար,” գոչեց նա . փոքր
աղջիկը ներս վաղեց : “Վերարկուն պատրաստուե-
ցա՛ւ, Կատար :”

“Այո :”

“Աղուոր կ'երեւա՞յ :”

“Քիչ մը :”

“Կ'ուզե՞ս գտնել Թիփի դնելու վզնոց մը :”

“Անշուշտ այո,” ըսաւ Կատար զարմացմամբ :

“Էհ, ես երկու երեք հատ ունիմ, որ չեմ գոր-
ծածեր, ոչ ալ կարծեմ պիտի գործածեմ երբեք”
(այս վերջին խօսքն ըսուեցաւ տխրութեամբ) . “առ
անոնց մէկը, սեղանին տակի սնտուկին մէջն են,
եւ նայէ կրնա՞ս կարել վերարկուին օձիքին եւ
նմանցունել ուրիշ տղաքներու հագածին : Կրցածդ
ըրէ, նայինք ինչ պիտի ըսէ Թիփ :”

Կատար ծանր քայլերով գնաց արկղին քով . նոր
աշխատութիւն էր այս, բայց շատ դեղնած էր
հայրն այսօր, եւ անոր խօսքը, “ոչ ալ կարծեմ

պիտի գործածեմ երբեք," զոր խօսած էր մեծ տըխրութեամբ, հանդարտեցուց զինքը. ուստի առանց պատասխան տալու, դնաց հանեց վզնոցներէն մին : Մաքուր եւ սպիտակ էր այն, նաեւ կը փայլէր : Տիկին Լէվիս գիշեր մը ուշ ժամանակ պատրաստած էր զայն արտասուալից աչօք, չունենալով յոյս թէ երբեք պիտի գործածէր զայն իւր ամուսինը :

"Ատ ի՞նչ պիտի ընես," ըսաւ բարկութեամբ, երբ Կատար դուրս ելաւ ննջասենեակէն :

"Հայրս կ'ուզէ որ Թիփ դնէ աս," պատասխանեց Կատար :

"Ես տուի, թող դնէ," ըսաւ հիւանդը, եւ այսօր, դիտես, պէտք է որ մաքուր եւ վայելուչ երեւնայ կարելի եղածին չափ :

Տիկին Լէվիս չխօսեցաւ այլեւս, բայց կարծեց թէ իւր ամուսնոյն առողջանալու յոյսերէն մին եւս կորսուեցաւ :

Թիփ խցիկէն իջաւ, զլուխը մաքուր սանտրուած, մաքուր շապիկ հագած, վերարկուն խնամով նորոգուած, եւ փայլուն վզնոցը դրած : Վզնոցն յառաջ բերաւ զարմանալի փոփոխութիւն անոր երեւոյթին մէջ. Թիփ եղաւ նոր տղայ մը, առաջնոյն աննման :

"Կատար," հարցուց նա ուրախութենէն կարմրելով, "ո՞ւրկէ գտնուեցաւ աս վզնոցը :

"Հայրինն է, ան ըսաւ որ դնես," պատասխանեց Կատար :

"Է՛, ի՞նչպէս եկաւ անցաւ օձիքս :

"Ցատկելով, թերեւս :

Կատար խօսեցաւ կտրուկ, եւ կիսով զայրացմամբ. այնչափ վարժուած չէր մարդասիրական գործ ընելու որ իրօք ամչցաւ իւր այս ծառայութեան համար :

"Լաւ," ըսաւ Թիփ ժպտուն դէմքով, "եթէ այդպէս է, չառ աղէկ բան է ըրեր հոս ցատկելով, գտեր է լաւագոյն տեղը. ուստի չնորհակալ եմ բոլոր սրտովս :"
Ապա նոյն պայծառ եւ զուարթ դէմքով մեկնեցաւ այն ողորմելի փոքր տունէն եւ գնաց դէպ ի մեծ տունը որ կը բարձրանար բլրոյն վրայ :

ԳԼՈՒԽ ԺԲ

“ԱՄԷՆ ԴԱՏԱՐԿ ԽՕՄԲԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ ՈՐ ՄԱՐԴԻԿ ԿԸ ԽՕՍԻՆ,
ԴԱՏԱՍՏԱՆԻՆ ՕՐԸ ՀԱՇԻՒ ՊԻՏԻ ՏԱՆ :”

Հովարտ Մինթըրն թագաւորի ազդեցութիւնն ունէր դպրոցին աշակերտաց վրայ . ուստի թէպէտ ռմանք արմուկով զիրար խթեցին եւ խնդացին քիչ մը, երբ հրելով բացաւ Թիփ երկաթէ դուռները եւ նրեւցաւ Մինթըրնի տանն առջեւ, մնացեալք տեսնելով թէ Հովարտ արագութեամբ վազեց դիմաւորել եւ սրտագին ողջունեց այս նորեկը, հետեւեցան նոյն օրինակին : Հովարտ ճիշդ իւր հօր կը նմանէր . եթէ երբեք գործ մը կատարէր, շատ լաւ կը կատարէր : Այդ օրը շատ զուարճալի կերպով անցուցին տղայք, այնպէս զուարճալի կերպով զոր միայն տղայք կը հասկնան . ձմրան յատուկ ամէն խաղ խաղացին, ձիւն գլորելով, բերդ շինելով, գնդակ նետելով, սառին վրայ բալիսրով սահելով, եւլն. եւլն. :

Այդ բոլոր խաղերուն մէջ Թիփ չէր նուազ յաջող քան միւսները, ոչ . եւ եթէ երբեք տղայ մը զուարճացած է այսպէս ամբողջ կէս օր, Թիփ կրնայ ըստիւր թէ այնպէս զուարճացաւ այն օր : Արեւը վերջապէս

ամիտիւնով իւր ցուրտ եւ գեղեցիկ ճառագայթներն անհետացաւ հորիզոնէն եւ ձմրան ցուրտ գիշերն սկսաւ հասնիլ : Տղայք բլրոյն ստորոտը ժողովուեալով կը սպասէին էլիսի եւ անոր բալիսրին, որ բլրոյն գագաթն էին . վերջապէս եկան սառին վրայէն նետի պէս սահելով :

“Շուտ ըրէ, հասի՛ր,” գոչեց Հովարտ վեր երթալով, “լի՛նչ պատահեցաւ քեզի :”

“Ահա հասայ,” պատասխանեց էլիս, բալիսրը ճարտարութեամբ դարձունելով եւ ոտք ելլելով, “եւ ձեզի սպասեցի, կարծելով թէ պիտի դառնալիք նորէն :”

“Ոչ,” ըսաւ Հովարտ, “ոչ, մենք յանձնաժողով կազմեցինք որ իմանայ թէ մենէ քանի հոգիներ բոլորովին սառած են, եւ տեսնեք թէ ամէնքն ալ սառեր են, ուստի որոշեցինք երթալ գրատան կրակին քով որ հալինք մինչեւ որ թէյի ժամանակն հասնի :”

“Շատ աղէկ,” ըսաւ էլիս, ուսին վրայ առնլով իւր չմուշկները . “Հովարտ, ո՛ւր են քու չմուշկներդ :”

“Ա՛հ, այն սոսկալի բլրոյն գագաթը մնացին . հոգ չէ, դուք գացէք ծանր քալելով, ես ալ վազելով երթամ առնեմ :”

Տղայք հնազանդեցան, եւ էլիս Հոլպրուք կը պատրաստուէր բանալ այն փոքր դուռը որ կ'առաջնորդէր Մ. Մինթըրնի պարտէզը, եւ հահ գոչեց Հովարտ, բլուրէն ի վայր վազելով, “կեցի՛ք . ատկէ մի երթաք, ձիւնին մէջ կը թաղուի՛ք . մեծ դուռնէն, մեծ դուռնէն :” Հեւալով եւ չնչասպառ

անոնց քով հասաւ մեծ դրան մօտ :

“Աս աղուոր է,” ըսաւ Ուիլ Պէյլի, մեծ թիկնաթոռի մը վրայ նետուելով կրակի փայլուն բոցերուն առջեւ, “է՛յ, ես իրօք ձիւնէ գնդակ եմ :”

“Սառոյց պիտի ըլլայիր եթէ Էլիսի ցուցած ճամբէն երթայիր . գիտես, սաչափ խոր է հոն ձիւնը,” ըսաւ Հովարտ ձեռքը վերցունելով գրեթէ գլխուն հաւասար :

Խնդաց Էլիս, եւ ըսաւ, “Ես կարծեցի թէ ան էր շիտակ ճամբան . կարելի է միտքս Կիրակնօրեայ դպրոցի երեկուան դասին վրայ էր, որ կ'ըսէ, ‘Նեղ դռնէն ներս մտէք :’”

“Հը՛, առ ըսես նէ,” ըսաւ Ուիլ Պէյլի, “ամէն դուռ նոյն է :

“Աստուածաշունչի լեզուն դուն չես հասկնար, տղաս,” ըսաւ Հովարտ Ուիլի ուսին վրայ դնելով ձեռքը եւ զանի գգուելով, “եթէ ոչ կը հասկնայիր թէ ինչ ըսել ուզեց Էլիս :”

“Թալեր մը գրաւ կը դնեմ որ դուն ալ չէիր հասկընար աս խօսքը, եթէ հայրդ չբացատրէր քեզի,” ըսաւ Էլիս խնդալով :

Իսկ թիփ յուզեալ եւ լոկկ կը կանգնէր հեռին . գիտէր Կիրակնօրեայ դասը . կը յիշէր Պատ. Հոլպրուքի պատուական խօսքերը . կը յիշէր թէ ինչպէս յորդորեց աշակերտները որ նեղ դռնէն մտնեն մինչդեռ փոքր են հասակով, եւ խռովեցաւ, սարսափեցաւ, լսելով Էլիսի այս անդգոյշ եւ անտարբեր լեզուն :

“Բան մը գիտեմ ես,” ըսաւ նա յանկարծ :

“Իրա՞ւ,” ըսաւ Ուիլ Պէյլի հեգնական չեշտով .

“Հատ դարմանալի :” Ուիլ իւր վրայ բարձր համառում ունէր, եւ կը կարծէր թէ ինքն աւելի բան գիտէր քան թիփ, եւ ուզեց անոր զգացունել զայս :

Էլիս շուտով նետեց բարկացոտ ակնարկ մը Ուիլի վրայ, եւ քաղցրութեամբ եւ հետաքրքրութեամբ հարցուց թիփի, “Ի՞նչ պիտի ըսէիր, թիփ :”

“Պիտի ըսէի թէ,” ըսաւ նա, “եթէ ես ըլլայի քարոզչին որդին, կատակ պիտի չընէի Աստուածաշունչին վրայ :”

Իսկոյն կարմրեցաւ Էլիսի երեսը : “Ի՞նչ ըսել կ'ուզես ատով,” հարցուց հպարտութեամբ :

“Ճիշդ ինչ որ ըսի,” պատասխանեց թիփ քաջութեամբ :

“Ցուցնել կ'ուզես թէ է՞” կը ծաղրեմ Աստուածաշունչը :

“Հապա ի՞նչ, ականջովս չլսեցի :”

“Ոչ,” ըսաւ Էլիս բարկութեամբ, “չլսեցիր, եւ չնորհակալ պիտի ըլլամ եթէ ատանկ բան չըսես :”

“Է՛հ, թող տղայք ըսեն ծաղրեցիր թէ ոչ,” ըսաւ թիփ : “Երբ մէկը Աստուածաշունչէն բան մը կ'առնէ եւ փոխելով փոխելով կ'ուզէ ցուցնել թէ կը նշանակէ այսինչ պարապ բանը զոր նշանակեր բնաւ, ես ատիկա ծաղր եւ կատակ կը կոչեմ :”

“Վա՛յ, ի՞նչ է աս պարապ վէճը,” ըսաւ Հովարտ իւր բարեկամին օգնութեան համեմելով : “Թիփ, ինչո՞ւ կը մեծցունես աս պղտիկ բանը : Ի՞նչ կայ . Էլիս յիշեց այդ համարը խնդալով միայն, ինչպէս կ'ընեն շատեր : Ես շատ անգամ տեսած եմ որ բարի մարդիկ Աստուածաշունչէն համարներ կը յիշեն խնդալով :”

“Ատ ինձի պէտք չէ,” ըսաւ Թիփ քաջաբար,
“ես կ'ըսեմ թէ չարութիւն է ատ, եւ էլիսի հայրն
ալ այսպէս կ'ըսէ: Ես անձամբ լսեցի օր մը որ նա
ըսաւ Ուիլ Պէյլիի թէ մարդիկ շատ զգոյշ ըլլալու
են երբ Աստուածաշունչին մէջ եղած բաները կը
յիշեն:”

“Քեզի ըսա՛ւ որ չարթուան մէջ երթաս քարո-
զես իր տեղը: Եկու, նայիմ, ամսականդ ի՞նչ է
ատ գործիդ համար:”

Զայս ըսաւ Ուիլ Պէյլի խիստ անհաճոյ եղանա-
կաւ: Էլիս ժամանակ չթողուց որ Թիփ պատաս-
խանէր, այլ փութաց ըսել դարձեալ,

“Ի՛հ, ես չեմ ըսեր թէ այնչափ բարի եմ որչափ
են ոմանք, սակայն իրօք այս իրիկունն խօսքերուս
մէջ չար բան մը չեմ տեսներ:”

“Ոչ ալ կայ ուրիշ մէկը որ տեսնէ ատոր մէջ
չարութիւն, բաց ի Թիփէն,” ըսաւ Ուիլ, “եւ գի-
տէ՞ք, բարի տղայ է Թիփ. երբեք չարութիւն չընէր,
բացառութիւն են սուտ խօսիլ եւ երդում ընել, եւ
քանի մը մանր մոռնր բաներ:”

Պարկէշտ տղայ էր էլիս: “Ոչ,” յարեց լրջութեամբ,
“անօգուտ է խօսիլ ինչ որ ճշմարիտ չէ, զիս պաշտ-
պանելու նպատակաւ: Թիփ հիմա չընէր այդպիսի
բան ամենեւին, բայց անկեղծութեամբ խօսելով ես
անկէ չնորհակալ չեմ այն բարի համարմանն համար
զոր ունի իմ վրաս:”

Հովարտ ուրախացաւ որ ահա տանը մէջ կը հըն-
չէր թէյի հրաւիրող զանգակը. ուրախացաւ, վասն
զի տղայք ահա կը սկսէին տխրիլ եւ դառնանալ:
Անոնցմէ շատեր զարմացած մնացին տեսնելով թէ

Թիփ համարձակութեամբ դիմադրեց, եւ առանց
խօսելու ժողովեցան անոր շուրջ, սպասելով տես-
նել թէ այս վէճին վախճանն ի՞նչ պիտի ըլլար:
Հովարտ ցատկեց ելաւ, եւ, “Ահա, տղայք, բան
մը որուն համար ես ինքս պատրաստ եմ,
հրամեցէք,” ըսելով առաջնորդեց զանոնք դէպ ի
ճաշարանը: Թիփի համար զարմանալի տեսարան
էր այն ճաշարանը, իւր պայծառ լոյսերով եւ չքեղ
սեղանով: Ծննդեան տօնախմբութեան պատուա-
կան սեղան, որ բեռնաւորեալ էր թարմ պաքսի-
մատի եւ պաղ վառեակի պնակներով, գեղեցիկ
մեղրի սկաւառակներով եւ առատ կարկանդակի
արծաթեայ սակառներով: Գէթ Թիփ տեսած չէր
երբեք այսպիսի տեսարան, որոյ շացուցիչ փայլէն
եւ պայծառութենէն այնպէս շուարեցաւ որ չգիտ-
ցաւ թէ ո՛ր կողմ դառնայ:

“Հովարտ,” ըսաւ տիկին Մինթըրն իւր որդւոյն
դառնալով, երբ ողջունեց անոր բոլոր բարեկամները.
“կ'ուզե՞ս որ հայրդ գայ սեղանին զլուխը, թէ
աւելի սիրելի է քեզ եւ տղայոց որ առանձին մնաք
այս սենեակին մէջ:”

“Ոչ, մայր,” պատասխանեց Հովարտ իւր բոլոր
ուժով, “թէ՛ քեզ կ'ուզենք եւ թէ՛ հայրը. ես կ'ու-
զեմ որ Դոմ, ուրիշ ո՛վ ալ գտնուի, ներկայ ըլլաք
այս հանդիսին:”

Թիփ զարմանօք դիտեց Հովարտի դէմքին վրայ
փայլող ուրախութիւնը. ո՛րչափ կը սիրէր նա իւր
մայրը, եւ մայրը ո՛րչափ կը սիրէր որդին. բոլոր-
ովին նո՛ր բան Թիփի համար: Երեկոյթը յաջող
եւ փառաւոր եղաւ. տղայք մոռցան իրենց յուզումը

եւ խոռովութիւնը եւ շատ ուրախացան :

Գրեթէ ինն էր ժամը, այսինքն՝ հասած էր ժամանակը երբ պիտի վերջանար հանդէսը եւ տղայք պիտի բաժնուէին : Ամէն ոք զուարճացած էր բոլոր ժամանակը . վէճը որ պատահած էր՝ երբ չէին եկած դեռ թէյի սեղանին՝ կարծես թէ մոռցուած էր, բայց ոչ էլ իսէ, որ թէեւ բաւական սէր եւ քաղցրութիւն յայտնեց ուրիշներու, Թիփի հետ սակայն վարուեցաւ պաղուծեամբ եւ գոռոզութեամբ : Բայց եւ այնպէս զգուշացան իրարմէ եւ ուրախութիւնն յառաջ գնաց սքանչելապէս : Երբ Մր. Մինթըրն բացաւ դուռը, խոր լռութիւն յաջորդեց մեծ աղմուկին :

“Պատերը մնացած են կանգուն,” հարցուց նա յառաջանալով :

“Պարտէ՞րք,” ըսաւ Էլիս բացատրութիւն խնդրելու երեւոյթով, “ի՞նչ, կ'ակնկալէ՞իք որ հոս չըլլային :”

“Վախցայ թէ պիտի չըլլային, բայց կը տեսնեմ թէ հաստատուն են, բան չկայ . ի՞նչ գործի վրայ էիք :”

“Էլիս պատմութիւն մը կ'ընէր մեզի, ատոր համար կը խնդայինք երբ ներս մտար դուն,” ըսաւ Հովարտ : “Շարունակէ Էլիս, հոգ չէ հայրին հոս ըլլալը . կը սիրէ լսել պատմութիւն :”

“Ոչ,” ըսաւ Էլիս բոլորովին կարմրելով, “կարծեմ թէ կը ներուի ինձ լսել :”

“Շարունակէ պատմութիւնդ,” ըսաւ Մր. Մինթըրն, “ես կը սիրեմ պատմութիւն :”

“Ես կը պատմէի միայն, տէր իմ, թէ Յովսէփ Պարնզ ինչպէս կը խօսէր իւր հօր, երբ անոնց հանդիպեցայ այս առաւօտ :”

“Այո, հայր, կատարեալապէս պիտի զարմանաս, եթէ լսես,” յարեց Հովարտ : “Բնաւ տեսած չեմ մէկը որ այնպէս վարուի իւր հօր հետ . կը ծաղրէ իւր հօր ամէն մէկ խօսքը :”

“Կը կարծէք թէ զարմանալի՞ բան է այդ,” հարցուց Մր. Մինթըրն պաղուծեամբ :

“Զարմանալի, անշուշտ այո . վասն զի երբ հայրը կը խօսէր իրական լրջութեամբ, տղան կը ծաղրէր զանի, եւ համարձակ կը խնդար անոր երեսին :”

“Բայց ես չէի կարծեր թէ դուք երբեք պիտի զարմանայիք այդպիսի բանի վրայ :”

Տղայք շուարեցան : “Ինչո՞ւ, Մր. Մինթըրն,” ըսաւ Էլիս, “զարմանալի պիտի չհամարէ՞իր եթէ քեզի այնպէս ընէր Հովարտ :”

“Ոչ . իրօք չեմ գիտեր թէ պիտի ունենայի երբեք զարմանալու պատճառ :”

Հովարտ ոչ միայն զարմացաւ, երբ լսեց զայս, այլեւ շատ վիրաւորուեցաւ : “Հայր,” ըսաւ նա դողդոջուն ձայնով, “չէի գիտեր իրօք թէ ես այդչափ անկրթութիւն կը ցուցնեմ եղբր քեզի :”

“Ոչ,” ըսաւ Մր. Մինթըրն . “երբեք ցուցած չես, բայց կ'ակնկալեմ մանաւանդ թէ պիտի սկսիս ցուցնել : Այսուհետեւ պատճառ պիտի չունենամ զարմանալու, եթէ տեսնեմ որ դու եւ Էլիս եւ Ուիլ Պէյլի եւ ուրիշ շատեր սկսիք ծաղրել ձեր հայրերուն խօսքերը :”

Տղայք զարմացան կատարեալապէս : “Ես ինձ համար խօսելով,” ըսաւ Էլիս Հովարտէր հպարտութեամբ, “կ'ըսեմ թէ այնչափ կը յարգեմ հայրս որ երբեք պիտի չիյնամ այդ վտանգին մէջ :”

“Իրա՞ւ,” ըսաւ Մր. Մինթըրն, “արդարեւ շատ կը դարմանամ. ես կը կարծէի թէ դուն չարագոյնը պիտի ըլլայիր:”

Հովարտ սեղանէն ելլելով եկաւ հոն ուր իւր հայրը նստած էր:

“Հայր, ի՞նչ ըսել կ’ուզես,” հարցուց անձկուած թեամբ եւ լրջութեամբ:

“Ըսել կ’ուզեմ թէ,” ըսաւ հայրը, “այս սեղանէն անմիջապէս յառաջ կը դաճուէի այն սենեակին մէջ. լսեցի տղայոցդ մէջ ծագած վիճաբանութիւնը, եւ եկայ սա եզրակացութեան թէ այն տղայք որ թեթեւ բան կը համարին ծաղրել Աստուծոյ ահաւոր խօսքերը, յուսալի չէ որ յետոյ յարգանք ցուցնեն իրենց հօր կամ որ եւիցէ մարդու խօսքերուն:”

Երբ այս լսուեցաւ, խոր լռութիւն պատեց սենեակը, եւ էլիս Հովարտը ոչ միայն պատերը կարմրեցան սաստկապէս, այլեւ բոլոր ճակատը:

Հովարտ օգնութեան հասաւ վերջապէս թոթո՞ւ վելով, “Բայց հայր... ես չեմ կարծեր... չէ... կը կարծե՞ս դուն... թէ... ըսել կ’ուզեմ... հայր... թէ գիտես որ էլիս եւ միւս տղաքներս նպատակ չունէինք ծաղրել Աստուծոյ խօսքերը: Ձե՞ս կարծեր թէ այս կը փոխէ դործը:”

“Ձեմ գիտեր, իրօք: Ինչէ՞ն գիտէր թէ Յովսէփ Պարնզ գիտմամբ կը ծաղրել ինչ որ իւր հայրը կը խօսի:”

“Գործը կը ցուցնէ,” ըսաւ Հովարտ:

“Շատ լաւ, ձեր գործն ալ կը ցուցնէ, ամէն մէկունդ, ի բաց առեալ զԹիփ: Նայեցէք, տղայք, ես չեմ ըսեր թէ դուք ամէնքդ ալ այսուհետեւ

անպատկառ պիտի ըլլաք եւ ձեր հայրերուն անհրճադանդ, ո՛չ. ես կըսեմ միայն թէ չեմ հասկնար թէ ձեր երկրաւոր հայրերն ի՞նչ իրաւամբ ձենէ կ’ակնկալեն աւելի յարգանք քան զոր կու տաք ձեր երկնաւոր Հօր, Աստուծոյ:”

Բոլոր տղայք եւ հիւրամեծար պարոնը լուռ մնացին պահ մը, յետ որոյ Մր. Մինթըրն խղելով լռութիւնը, կրկնեց պատկառանքօք, “Նեղ դռնէն ներս մտէք:” Կարծեմ թէ ամէնքդ կը հասկնաք այս խօսքին նշանակութիւնը. կը փախաբխ գիտնալ թէ արդեօք հոս կայ մէկը որ կը կարծէ թէ ներս մտած է նեղ դռնէն:”

Որպիսի լռութիւն էր այն որ տիրեց, մինչ նա կը սպասէր իւր հարցման պատասխանին:

Թիփ կը լսէր իւր սրտին բարձր եւ ուժգին բախտումները, երկու անգամ փորձեց խզել լռութիւնը, բայց չկրցաւ: Վերջապէս յաջողեցաւ հանել բաւական ձայն եւ ըսել, “Ես, տէր իմ, այնպէս կը կարծեմ:”

Մր. Մինթըրն դարձաւ շուտով եւ ըսաւ, “Ինչո՞ւ այդպէս կը կարծես, Թիփ:”

“Վասն զի կը սիրեմ զՅիսուս եւ կ’աշխատիմ պահել անոր պատուէրները:”

Մր. Մինթըրն պատասխանեց դողդոջուն ձայնով, “Աստուած օրհնէ գըբը, տղաս, աշխատէ որ բոլոր այս տղայք եւս մտնեն նոյն դռնէն:”

Քաղաքին ժամացոյցն ինը զարկաւ. տղայք պատրաստուեցան բաժնուիլ: Թիփ առաւ գլխարկը եւ միայնակ դարձաւ տուն աստղերուն պայծառ լու-

տով : Սիրտն հանդարտ էր եւ հոգին զօրացած , վասն զի ահա վերջապէս եղաւ ինչ որ կ'ուզէր . արիաքար ընդդիմացաւ տղայոց , յայտնեց թէ որո՛ւ կը ծառայէր :

Ահա ամէնքը գիտցան թէ ինքը կ'աշխատէր իւր բոլոր զօրութեամբ եւ թէ ով էր իւր օգնականը : Բաներն անշուշտ պիտի փոխուէին այնուհետեւ , յաւիտեան :

ԳԼՈՒԽ ԺԳ

“Եւ ԱՄԷՆ ԻՆՁ ՈՐ ԱՂՕԹՔԻ ՄԷՋ ՀԱԻԱՏՔՈՎ ԿԸ ԽԵԴՐԷՔ , ՊԵՏԻ ԱՌՆԷՔ :”

Բայց եւ այնպէս միթէ մոռցուեցա՞ւ Կատար : Ոչ , ամենեւին : Թիփ աղօթեց անոր համար ստէպ եւ եռանդաղին : Աղօթեց իւր բոլոր հոգւով , եւ սակայն կարծես թէ ի զուր աղօթեց մինչեւ ցարդ : Կիրակի օր մը , դասին նիւթն էր “աղօթից պատասխան :” Թիփ ուշադրութեամբ ունկնդրեց վարժապետին , բայց այնպիսի երեւոյթով որ կը ցուցնէր թէ դո՛ւ չեղաւ :

“Պատուելի ,” ըսաւ նա երբ տեսաւ թէ բոլոր տղայք մեկնեցան , “ ժամանակ ունի՞ք հարցում մը լսելու :”

“Այո , երկու հարցում ալ , եթէ կ'ուզէք ,” ըսաւ Մր. Հոլպրուք նստելով դարձեալ . “ Ի՞նչ է , նայիմ , Եդուարդ :”

“Ես կ'ուզեմ զիտնալ թէ Աստուած ինչո՞ւ անմիջապէս չպատասխաներ մարդոց աղօթքներուն :

Ծիծաղեցաւ Մր. Հոլպրուք եւ ըսաւ , “ Եդուարդ , եթէ բոլոր հարցումներդ այդչափ դժուար ըլլան , չեմ կարծեր որ ուրիշ հարցման ալ ժամանակ մնայ այսօր : Բայց քանի մը պատճառներ կան . ջանանք

գտնել զանոնք : Երբեմն Աստուած անմիջապէս չպատասխաներ մեր աղօթքին, պարզապէս որպէս զի փորձէ մեր հաւատքը, այսինքն՝ տեսնէ թէ մենք հաւատալով իւր խօսքին կ'ընտրե՞նք խնդրել, մինչեւ որ ինքը պատրաստուի չնորհել, թէ քիչ մը ժամանակէն ձանձրանալով կը դադրինք այլեւս խնդրելէ : Երբեմն աղօթքի կու տանք մեր բոլոր ոյժը եւ չենք գործեր, եւ դարձեալ, շատ անգամ եւս չենք հաւատար թէ պիտի ընդունինք ինչ որ կը խնդրենք աղօթքով : Արդեօք կը հասկնամ ինչ որ կ'ըսեմ :

“Ոչ, տէր իմ,” ըսաւ Թիփ իսկոյն :

“Է՛հ, նայիմ, կ'ընամ աւելի պարզ խօսիլ : Որո՞ւ համար աղօթեցիր Եդուարդ, եւ պատասխան չընդունելով, սրտի նեղութիւն կը չգաս այս առաւօտ :”

“Կատարի համար, եւ երկար ատենէ ի վեր : Կատար իմ քոյրս է, եւ կ'ուզեմ որ սիրէ զՅիսուս, բայց ինձ կը թուի թէ իմ աղօթքս անոր օգուտ բրած չէ բնաւ :”

“Կաթիլ է որ Աստուած կը փորձէ քու համբերութիւնդ, բայց հաւանական է չեմ ըսեր : Կարծեմ թէ կ'ընանք գտնել աւելի լաւ պատճառ մը : Կը գործեմ նաեւ մինչդեռ կ'աղօթես : Կ'ուզեմ ըսել թէ կը խօսիմ Կատարի . կ'ըսեմ անոր թէ դուն կ'աղօթես անոր համար . կը յորդորեմ զանի որ Քրիստոսի գայ, եւ կը ցուցնեմ ճամբան :

Թիփ ըսաւ ծանրութեամբ, “Անգամ մը անոր խօսեցայ քիչ մը, բայց ինձի չերեցաւ թէ օգտակար եղայ անոր, այնուհետեւ երբեք խօսած չեմ :”

“Աստուածաշունչիդ մէջ պատահեցա՞ր երբեք

այսպիսի համարի մը, ‘Գացէ՛ք խաղաղութեամբ, տաքէ՛ք ու կշտացէ՛ք,’ եւլն . որ ըսուած է այսպիսի աղօթքի վրայ, ցուցնելով թէ անօգուտ է աղօթել առանց գործելու :”

Թիփ զլսոյ շարժմամբ յայտնեց թէ կարդացած էր այդպիսի համար, ուստի Պատ. Հոլլըրուք ձեռքը տարաւ անոր փոքր Աստուածաշունչին :

“Բեր, գտնեմ զայն, եւ երբ տուն հասնիս, կարդա եւ տես թէ դու որ Կատարի համար կ'աղօթես եւ բնաւ չես խօսիր անոր, քիչ մը չե՞ս նմանիր այն մարդուն : Յետոյ, սա եւս կայ . կը հաւատամ իրօք թէ Աստուած պիտի կատարէ ինչ որ կը խնդրես : Աղօթքիդ մէջ ամէն օր կ'ըսես, ‘Ով Աստուած, Քրիստոնեայ ըրէ զԿատար,’ եւ սակայն պիտի չգարմանամ եթէ այսօր քեզի գայ Կատար եւ ըսէ, ‘Ես կ'ուզեմ Քրիստոնեայ ըլլալ : Կ'ակնկալեմ այսպիսի բան :”

Թիփ սուրբ էր . անկեղծութեամբ յայտնել իւր խորհուրդները :

“Ոչ, չեմ ակնկալեր,” պատասխանեց լրջութեամբ :

Եկեղեցւոյ զանգակն սկսաւ հնչել, ուստի պատուելին ոտք ելաւ, ըսելով, “Թիփ, եթէ դու սկսիս գործել եւ աղօթել միանգամայն, եւ ապա խնդրես Աստուծմէ որ քեզի օգնէ հաւատալու, կը կարծեմ թէ նա պիտի ընէ իւր խոստման համեմատ, թէ դու շուտով պիտի ընդունիս աղօթքներուդ պատասխանը :”

Արդէն ժողոված էր զիրքերն ու թղթերը եւ պարսատ էր երթալ, եւ ահա յարեց,

“Եդուարդ, ինչո՞ւ չես գար մեր հինգշաբթի իրիկունան աղօթքի ժողովներուն :”

Թիփի զարմացմամբ նայելով ըսաւ ,

“Երբեք խորհած չեմ այդ բանին վրայ , տէր իմ . տղայք կու գան այդ ժողովին :”

“Ոչ ,” ըսաւ պատուելին տխրութեամբ , “չեն գար , վասն զի այս բոլոր քաղաքին մէջ չեմ ճանչնար քեզ հասակակից ուրիշ տղայ մը որ կը սիրէ զՓրկիչն : Մտածէ , Թիփ , կատարելու ո՛րչափ դործ կայ առջեւդ :”

Թիփի տունն դարձաւ նոր խորհուրդներով լցուած : Ոչ , չգնաց տուն . գնաց մինչեւ կնճնիի ծառը , եւ հոն նստելով կարդաց ինչ որ Պատ. Հոլպրուք նշանակեց անոր Աստուածաշունչին մէջ : Այո , ճիշդ այսպէս աղօթած էր Կատարի համար , եւ յիշաւ , ինչպէս ըսաւ պատուելին , ինքը շատ պիտի զարմանար , եթէ Կատար իրօք եւ ստուգիւ Գրիստոսի դար :

Այն ծառէն չհեռացաւ այն օրը առանց աղօթելու սապէս , “Ով Աստուած , շնորհէ որ հաւատամ թէ դու Կատարի զՅիսուս սիրել պիտի տաս , եւ յայտնէ ինծի թէ ինչպէս պէտք է օգնեմ անոր :”

Յետ այնորիկ անշուշտ պատահութիւն փնտռեց դործելու , եւ անշուշտ յաջողեցաւ գտնել . այո , դաւաւ այն օրուան մէջ իսկ : Կէսօրեայ ճաշէն յետոյ Կատար գնաց պտըտիլ առանձին , Թիփի զիտեց զանի , տեսաւ թէ հետեւեցաւ գերեզմանատան ճանապարհին : Աստուած զրդեց զանի փութով հասնիլ Կատարի : Երբ հասաւ իւր քրոջ , տեսաւ թէ նա Յովհաննի գերեզմանին մօտ մեծ քար մը գլորելով նստած էր անոր վրայ . սիրտը տրոփեց ուժգին խորհելով կատարելի դործոյն վրայ :

“Դուռն ինչո՞ւ եկար հոս ,” հարցուց Կատար , աչքը տնկելով :

Թիփ վարանեցաւ վայրկեան մը , ապա յայտնեց պարզ ճշմարտութիւնը :

“Ետեւէդ եկայ :”

“Ես ալ զիտեմ թէ առջեւէս չեկար :”

“Ըսել կ’ուզեմ թէ քեզ Խեհեղ եկայ :”

“Է՛հ , տես զիս ուրեմն եւ գնա , չեմ ուզեր որ կենաս հոս :”

Յայտնի է թէ ինչ որ պիտի ըսուէր՝ շուտով ըսուելու էր . Թիփի սիրտը սիրով զեղուն էր , աւառի դողդոջուն ձայնով ըսաւ ,

“Ո՛հ , Կատար , ես եկայ հարցնելու թէ չե՞ս գէշ արդեօք Գրիստոնեայ ըլլալ : Այնչափ կը փափաքիմ այս բանին որ չկրցայ համբերել :”

Կատար դարձաւ եւ ծանրութեամբ եւ ահաւ թարթ աչօք նայեցաւ իւր եղբօր : “Ի՞նչ ըսել կ’ուզես , ի՞նչ է Գրիստոնեայ ըլլալ ,” հարցուց վերջապէս :

“Կ’ուզեմ ըսել , սիրէ զՅիսուս եւ պահէ անոր պատուէրները :”

“Ինչո՞ւ սիրեմ զանի :”

“Վասն զի կարելի չէ չսիրել զանի , երբ իմանաս թէ ո՛րչափ կը սիրէ քեզ եւ ո՛րչափ բաներ կ’ընէ քեզի համար :”

“Ի՞նչ կ’ըսէ որ ընենք :”

“Կ’ըսէ , բարի եղիք , ջանացէք միշտ բարի բաներ ընել :”

Կատարի աչքերը փայլեցան : “Վատութիւն չէ՞ ըրածդ ,” ըսաւ բարկութեամբ , “որ ասանկ բաներ

կու գաս կ'ըսես ինծի, գիտնալով թէ ես բարի չեմ եւ չէ՞ իշխար ըլլալ : Զէ՞ որ մայրը միշտ կը բարկանայ ինծի եւ կը յանդիմանէ իս, չէ՞ որ ես ժշտ պիտի աշխատեմ, պիտի աշխատեմ եւ միայն պիտի աշխատեմ . ետքը ես ալ կը գրգռուեմ եւ կը բարկանամ, եւ ուզելով կը բարկանամ, ինչու որ չեմ կրնար ես զիս բռնել :

« Բայց, ո՛հ, Կատար, » ըսաւ Թիփի եռանդեամբ ընդմիջելով, « չես գիտեր թէ նա կ'օգնէ, Յիսուս կ'օգնէ քեզի : Երբ ատանկ բան պատահի, երբ բարկանաս եւ չարութիւն ուզես ընել, գնա միայն անոր, ծուներ դիւր եւ պատմէ ամէն բան, նա պիտի օգնէ ամէն անգամ : Եւ վերը, երկինքը, ուր կրնաս երթալ երբ մեռնիս, բնաւ մէկը չգրգռուիր, բնաւ մէկը չյանդիմաներ . ի՞նչ գեղեցիկ տեղ է այն . . . կ'երգեն, աղբիւրները կը վազեն, ոսկի պտակներ կը դնեն եւ . . . եւ Յովնան հոն է, գիտես, ես ալ պիտի երթամ, եւ կ'օգնէ որ դուն ալ հետս գաս : »

Կատար սկսաւ լուրջ երեւոյթ մը առնուլ մինչ կ'ունկողդէր իւր եղբոր խօսքերուն, եւ երբ սա վերջացուց, աչքերն ուղղելով Յովնանի փոքր դեմքովմանին, երկու ձեռքը մէջ սեղմեց իւր շալը եւ անով ծածկեց դէմքը . լացաւ, ոչ մեղմով եւ հանդարտիկ, այլ ցնցմամբ եւ սաստիկ կոծով որ շարժեց անոր ամբողջ մարմինը :

Թիփի չիփթեցաւ, չէր գիտեր թէ ինչ ընէր հիմա . խոնարհելով վերջապէս, մեղմով ըսաւ Կատարի, « Ո՛հ, Կատար, կը ցաւիմ քեզի համար, թէ որ փրկէր զՅիսուս, երջանիկ կ'ըլլայիր : »

« Կ'ուզեմ, կ'ուզեմ, » ըսաւ նա հեկեկալով . « կը սիրէի, եթէ կերպը գիտնայի : »

Թիփի ցատկեց ուրախութենէն, միանգամայն դարձաւ մայրամբ պաշարուեցաւ, վասն զի այնչափ կանուխ չէր ակնկալեր այսպիսի բան :

« Դիւրին է Կատար, դիւրին է, իրօք, » ըսաւ, « եթէ խնդրես Աստուծոյ որ ցուցնէ քեզի : Գիտես կը լսէ ամէն բառ որ կ'ըսես, կը լսէ հիմա, բայց կ'ուզէ որ խնդրես յատկապէս : Նայէ, Կատար, ես կ'երթամ անդին, կը հեռանամ քեզմէ որ չտեսնեմ քեզ եւ չլսեմ ձայնդ, դուն ծուներ դիւր եւ պատմէ Յիսուսի, ան քեզի պիտի օգնէ : »

« Կեցի՛ր, » ըսաւ Կատար, երբ կը հեռանար Թիփի, « սպասէ, չեմ գիտեր ի՞նչ պիտի ըսեմ : »

« Պարտէ անոր ճիշդ ինչ որ ինծի ըսիր, եւ խընդրէ որ քեզի օգնէ : Նայէ, Կատար, բան մը չես կրնար ընել առանց անոր, պէտք է որ հսկէ քեզի ամէն վայրկեան, ապա թէ ոչ պարապ է ամէն ջանք : »

Թիփի մեկնեցաւ : Կատար մնաց առանձին . առանձին ճիշդ հոն, ուր նախ իւր եղբայրը գտած էր Փրկիչը : Շատ տարօրինակ բան երեւցաւ Կատարի առանձին մնալ հոն որ մատուցանէր իւր առաջին աղօթքը :

Նա երբեք վարժուած չէր ծուներ դնել իւր անկողնոյն քով ամէն երեկոյ, եւ կրկնել, « Ով Հայր մեր . » այս բոլորովին նոր եւ տարօրինակ բան էր անոր համար : Հանդարտ նստաւ հոն ընդերկար, եւ դէմքն հետզհետէ առաւ խոր զգաստութեան երեւոյթ : Վերջապէս ծուներ դրաւ, իւր փոքրիկ

կարծր ձեռքերը դնելով Յովհաննի անկողինը ծածկող կարծր ձիւնին վրայ, եւ ըսաւ, «Յիսուս, կ'ուզեմ ըլլալ Թիփի ըսածին պէս: Կ'ուզեմ քեզ պիտի թէ որ թողուս: Զիս սիրող չկայ: Թիփ կ'ըսէ թէ դուն միշտ պիտի օգնես: Թէ որ օգնես, ես ալ պիտի աշխատիմ:»

Զայս ըսաւ ծանր, ծանր եւ խորհելով, իւրաքանչիւր խօսքէ ետքը երկար հանգիստ առնելով. բայց երբ աւարտեց, չուզեց ոտք ելլել. կը փափաքէր աւելի խօսիլ, ուստի կրկնեց իւր աղօթքը սա յաւելուածով, «Թիփ կ'ըսէ որ բարի ըլլալու եմ: Ես բարի չեմ կրնար ըլլալ, բայց կ'աշխատիմ:»

Այս պարզ եւ եռանդաւոր աղօթքը կրկնուեցաւ շատ անգամ:

Թիփ այլեւս չգնաց Յովհաննի գերեզմանը, այլ գերեզմանատան միւս կողմէն տարբեր ճամբով գնաց ուղղակի տուն: Տուն հասնելով մտաւ իւր խցիկը, եւ ծնրադրելով աղօթեց Կատարի համար. աղօթեց այնպէս սակայն ինչպէս կ'աղօթեն անոնք որ թէ՛ կը գործեն եւ թէ՛ կ'աղօթեն իրենց փափաքելի բաներուն համար:

Թիփ երբ միւսանգամ տեսաւ զԿատար, տեսաւ թէ նա կը պատրաստէր երեկոյեան ապուրը, ուժով խառնելով զայն, որ հետզհետէ կը խտանար եւ հետեւապէս խառնելու գործը կը դժուարանար. Թիփ մօտենալով,

«Կատար, բեր ես խառնեմ», ըսաւ, եւ Կատար անոր յանձնեց մեծ դգալը: Յայնժամ Թիփ սկսաւ խառնել զայն:

Քիչ մը ետքը Կատար սանին քով եկաւ որ աղցանէր ապուրին մէջ, եւ մինչ կը ցանէր աղը, տեսաւ Թիփի եռանդաւոր եւ կարօտալիւ նայուածքը, եւ գլուխը շարժելով, «Կարծեմ լսեց», պատասխանեց մեղմով:

«Գէպէ՞ որ լսեց», ըսաւ Թիփ ուրախութեամբ, եւ սրտով երգեց, «Փառք եւ պատիւ անոր անուան:» Երկնից հրեշտակները եւս երգեցին ուրախութեամբ, վասն զի այն գիշեր ձերմակ հանդերձ մը եւ ոսկի պսակ մը զատուեցաւ Կատար Լէվիսի համար:

ԳԼՈՒԽ ԺԴ

“Արդ ո՞վ, որ ԿԱՐԴՈՑ ԱՌՋԵՒ ԶԻՍ ԿԸ ԴԱՒԱՆԵՒ, ԵՍ ԱԼ ԱՆԵԿԱՍ ՊԵՏԻ ԴԱՒԱՆԵՒՄ ԻՄ ՀՕՐՍ ԱՌՋԵՒՐ՝ ՈՐ ԵՐԿԻՆՔՆ Է:”

Թիփ չէր գիտեր որոշ թէ ինչ պիտի ընէր: Ելաւ դուրս, կեցաւ զրանն առջեւ, եւ իւր շուրջ նայեցաւ լուսնի լուսով: Ապա ներս մտնելով նըստաւ պատուհանին առջեւ եւ զիտեց աստղերն ընդերկար. վերջապէս թուեցաւ թէ հաստատ որոշման մը եկաւ. արիարար զիմեց Կատարի քով որ պնակները կը լուար:

“Կատար, չէ՞ս ուղեր աղօթքի ժողովի գալ եկեղեցին:”

Կատար ձգեց գաւաթը պնակներուն ամանին մէջ եւ բաւական զարմացմամբ նայեցաւ Թիփի. վերջապէս ըսաւ,

“Կ’ուզեմ, Թիփ, բայց դուրս ելլելու վայելուչ հագուստ չունիմ. միայն այս հագածս է եւ հին գլխարկս:”

“Ատ հոգ չէ ամենեւին,” ըսաւ Թիփ. “նայէ, իմա ալ ի՞նչ ողորմելի, հին վերարկու է, բայց ես որոշած եմ երթալ. շուտով լուա սա պնակները եւ երթանք:”

“Լաւ,” ըսաւ Կատար վերջապէս, “հո՛ւ քա՛հ, բայց ի՞նչ պիտի ըսէ մայրը:”

“Ես կը կարգադրեմ այդ գործը:” Թիփ մեղմով գնաց ննջասենեակը: “Հայր, քիչ մը աղէ՛կ ես հիմա:”

“Ոչ այնչափ աղէկ: Թուաբանութիւնն ի՞նչպէս էր այսօր:”

“Առաջին կարգի. Մը. Պըրոզ ըսաւ թէ ես սկսած եմ շուտով յառաջ երթալ: Մայր, Կատար ինծի հետ դա՞յ այս իրկուն. ես եկեղեցի պիտի երթամ, աղօթքի ժողովի:”

Տիկին Լէվիս աչքը դարձուց կողովէն որոյ մէջ բաւական ժամանակէ ի վեր կը փնտռէր բրդեղէն կտաւի կտոր մը, բայց տակաւին չէր գտած, եւ հետաքրքրութեամբ եւ զարմացմամբ զիտեց իւր որդին:

“Հոգս չէ,” ըսաւ վերջապէս, “կրնայ գալ թէ որ կ’ուզէ, բայց չեմ կարծեր որ կ’ուզէ:”

Կ’աչէ՞ր սակայն, տասն վայրկեան եւս անցաւ, եւ անա Թիփ եւ Կատար ի միասին ելան դպրին ձիւնին մէջէն: Կատար լուրջ էր: “Թիփ,” ըսաւ իսկոյն, “երբեմն բարկանալդ չգա՞ր, այնչափ որ կարծես թէ պիտի խեղդուիս, թէ որ չիփ չիտակ չյարձակիս մէկուն վրայ:”

“Ոչ,” ըսաւ Թիփ, “ոչ այնչափ. բայց կեցիր, այո, ինծի ալ կ’ըլլայ այդ բանը. երբեմն սաստիկ կը բարկանամ Պոպ Թըրնըրի, այնպէս կը բարկանամ որ կ’ուզեմ ձիւնին մէջ ընկղմել զանի. բայց երկար չտեւեր այս:”

“Իմա կը տեւէ,” ըսաւ Կատար. “ստուռանց

կը սկսեմ, բան մը կը գրգռէ զիս, եւ հետզհետէ աւելի կը գրգռուիմ մինչեւ իրկուն. այնպէս կ'ըլլամ որ կարծես թէ պիտի թռիմ: Կը կարծես թէ միշտ ասանկ պիտի ընեմ:"

"Ոչ," պատասխանեց Թիփ հաստատապէս. "չեմ կարծեր: Ամէն օր ջանք ըրէ քիչ մը համբերելու, քիչ ատենէն պիտի տեսնես որ առաջուան կիսուն չափ զիւրաւ չես գրգռուիր: Գիտեմ թէ այսպէս պիտի ըլլայ, վասն զի ես փորձած եմ ուրիշ բաներու մէջ: Երբ առաջին անգամ սկսայ աղէկ վարուիլ դպրոցին մէջ, ահ, ի՜նչ դժուար էր. չես կրնար երեւակայել թէ ռժափ կ'ուզէի խօսիլ, եւ ռժափ բաներ կը պատահէին շարունակ որ խնդալ կու տային ինծի, սակայն շարունակեցի համբերել. եւ հիմա միտքէս անգամ չեմ անցուներ խօսիլ: Կատար, զիտէ՞ մայրը:"

"Ոչ," ըսաւ Կատար, "չգիտեր:"

"Եթէ ես քու տեղդ ըլլայի, կ'ըսէի:"

"Օ, Թիփ, ես չեմ կրնար. բնաւ առանց յանդիմանելու չնայիր ինծի. ես չեմ կրնար անոր խօսիլ աս բանին վրայ:"

"Այո, կրնաս. եթէ ես ըլլայի, անշուշտ կ'ըսէի: Շատ աւելի զիւրին պիտի ըլլայ քեզի ջանալ եւ համբերել, եթէ մայրը տեղեկութիւն ունենայ այս գործէն:"

Այժմ գրեթէ եկեղեցւոյ դրան քով էին:

"Կատար," ըսաւ Թիփ յանկարծ, "այս իրկուն աղօթենք հայրին համար. ես շատոնց ի վեր կ'աղօթեմ, դուն ալ օգնէ ինծի:"

Աստուած քայլ առ քայլ առաջնորդեց զԹիփ Լէվիս նեղ ճանապարհէն: Հազիւ նստաւ այն լուսաւոր, տաք եւ փոքր սենեակին մէջ եւ լսեց Պատ. Հոլլըրուքի, որ եռանդեամբ կ'աղօթէր խընդրելով որ հոն գտնուած իւրաքանչիւր Գրիստոսեայ գործ մը կատարէր այն գիշեր Գրիստոսի համար, եւ ահա իւր մէջ սկսաւ յուզում մը. ի՜նչ պարտէր ընել Գրիստոսի համար: Իւր շուրջ բոլոր մարդիկ մի առ մի աղօթեցին կամ խօսեցան քանի մը բառ: Միթէ ի՜նքն ալ խօսէր, կրնա՞ր արդեօք: Ոհ, ոչ: Ո՞վ ականջ պիտի տար անոր: Օգուտ պիտի չընէր ամենեւին: Ահա Մր. Պըրոզ նստած էր ճիշդ անոք առջեւ, եւ պիտի ամչնար թերեւս, եթէ ինքը փորձէր խօսիլ: Այո, բայց պարտական չէ՞ր դաւանիլ զԳրիստոս: Պատուելին խօսած էր սա համարին վրայ, "Ով որ մարդոց առջեւ զիս կ'ուրանայ," եւ պարզած էր իմաստը յստակ կերպով: Ահաւասիկ Մր. Մինթըրն աղօթեց որ հոն գտնուողներէն ոչ ոք ամօթ սեպէր զԳրիստոս: Այս ամենուն վախճան սա եղաւ որ նստարանէն ելլելով ծնգաց վրայ եկաւ եւ ըսաւ, "Ով Հայր մեր, որ երկինքն ես, քու անունդ սուրբ ըլլայ: Սուրբեցուր ինծի աղօթել քեզի: Չեմ ուզեր ուրանալ զԳրիստոս: Կ'ուզեմ սիրել զանի: Կ'ուզեմ որ մեր դպրոցը տղայք, եւ իմ հայրս եւ բոլոր մարդիկ սիրեն զանի: Պիտի աշխատիմ Յիսուսի համար գործել: Կ'ըսէի ինծի, եւ ներէ մեղքերս Յիսուսի համար: Ամէն:"

Երբ Թիփ ոտք ելաւ, զգաց թէ երբեք այնչափ

մօտեցած չէր Աստուծոյ : Մը. Հոլպրուքի ձայնը զողաց , երբ փոքր ինչ յետոյ , յուզեալ սրտով աղօթեց այն դեռատի աշակերտին համար , որ կանուխ առաւ իւր խաչը :

Երբ ժողովն աւարտեցաւ , պատուելին աճապարանօք անցաւ ներկայից փոքրիկ բազմութեան մէջէն որ կը սպասէին խօսիլ անոր հետ :

“Գիշեր բարի ձեզ ամենուդ ,” ըսաւ աճապարանօք . “ներեցէք ինձ այս գիշեր , եղբայր ,” դառնալով առ Մը. Մինթըրն որ սակայն կ’ուզէր տեսնուիլ անոր հետ , “կ’ուզեմ խօսիլ քանի մը անձանց , քանի որ չեն հեռացած ասկէ :” Դիտողները տեսան թէ նա յառաջ դնաց փութով , մինչեւ որ հասաւ Թիփ Լէվիսի եւ անոր քրոջ :

“Բարի երեկոյ , Եղուարդ . Կատարն է այս , կարծեմ : Ի՞նչպէս ես , աղջիկս : Եղուարդ , զիտե՞ս Աստուածաշունչէն այսպիսի համար մը , ‘Ուրախ եմ ես , ինչու որ Տէրը իմ ձայնս ու աղաչանքս լսեց :’

“Ոչ , պատուելի ,” պատասխանեց Թիփ եռանդեամբ , “այդպիսի համար կայ :”

“Այո , Սաղմոսաց մէջ կրնաս գտնել . ճիշդ տեղը չեմ յիշեր : Իրոջդ վրայ խորհելով , կը զգաս այս խօսքին ճշմարտութիւնը :”

“Այո , տէր իմ , կը զգամ : Աստուած լէջ ձայնս :”

“Եւ դուն Կատար , կը կարծե՞ս թէ այս գիշեր կը սիրես զՅիսուս :”

Կատար մեծապէս պատկառեցաւ պատուելիէն , եւ շատ ցած ձայնով եւ երկչոտութեամբ պատասխանեց , “Այո , տէր իմ :”

“Ինչո՞ւ այդպէս կը կարծես :”

“Ես . . . ես չեմ գիտեր . միայն թէ աղօթք կ’ընեմ , եւ կը լսէ ինձի , եւ կը սիրեմ աղօթքը :”

“Արդ , Կատար , գրեթէ առաջին բանը որուն վրայ կը խորհն մարդիկ , երբ գտնեն զՅիսուս , գործ մը կատարել է Յիսուսի համար . կը սկսին փնտռել եւ նայիլ թէ ինչ գործ կրնան գտնել : Դուն ի՞նչ պիտի ընես :”

“Չեմ գիտեր , պատուելի , բան մը չկայ որ կրնամ ընել :”

“Ոչ , ոչ . սխալ է այդ : Շատ գործ կրնաս ընել եթէ փնտռես . բայց մի երթար հեռի , վասն զի Յիսուս կ’ուզէ որ ճիշդ առջեւդ ելած փոքրիկ բաները կատարես : Երբ սենեակը մաքրես , եւ սեղանը դնես մաքուր , եւ կրակն արծարծես , եւ ուրիշ այսպիսի փոքրիկ գործերով օգնես մօրդ , յայնժամ սիրելի կ’ըլլաս Յիսուսի , անոր համար աշխատելով : Հաճելի չէ՞ խորհիլ թէ բոլոր այն մանր գործերուդ մէջ նա կը զիտէ դքեղ , եւ թէ կ’ուրախացունես զանի , երբ լաւ կը կատարես զանոնք : Գիտե՞ս թէ Աստուծոյ պատուէրներէն մին է , ‘Պատուէ քու հայրդ ու մայրդ :’

“Ոչ ,” ըսաւ Կատար մեղմով :

“Այո , ճիշդ այսպէս ըսուած է . Եղուարդ կրնայ գտնել զայն իւր Աստուածաշունչին մէջ եւ ցուցնել քեզի . պատուել աւելի կը նշանակէ քան հնազանդիլ , կը նշանակէ անոնց հաճոյ ըլլալու աշխատիլ ամենափոքր բաներու մէջ անզամ :”

Շատ մօտ էին այն անկիւնին ուր Մը. Հոլպրուք պիտի բաժնուէր անոնցմէ : Մեղմով ձեռքը դնելով Թիփի ուսին վրայ , ըսաւ , “Եղուարդ , քանի որ

Աստուածաշունչի համարներուն վրայ կը խօսինք, անաւասիկ նոր խօսք մը քեզի, բուն Փրկչին բերանէն, 'Ով որ մարդոց առջեւ զիս կը դաւանի, ես ալ անիկա պիտի դաւանիմ իմ հօրս առջեւ, որ երկինքն է' Գիշեր բարի։"

Թիփ հասկցաւ պատուելիին միտքը եւ ժպտեցաւ ուրախութեամբ։ Քոյր եւ եղբայր լռիկ քալեցին պահ մը, եւ ապա յանկարծ ըսաւ Կատար, "Կարծեմ Մր. Հոլպրուք չգիտեր թէ ինչպէս է մայրը. թէ որ գիտնար, այնպէս չէր խօսէր։"

"Այո, բայց," ըսաւ Թիփ շուտով, "գիտե՞ս, Աստուած գիտէր միշտ, եւ գիտէ ամէն բան. եւ սակայն ինքն ըսած է այդ խօսքը։"

"Այո, ինքն ըսած է," պատասխանեց Կատար ծանրութեամբ։

ԳԼՈՒԽ ԺԵ

"ԱՀԱ ՔԻՁ ՄԸ ԿՐԱԿԸ ՈՐՁԱՓ ԲԱՆ ԲՈՑԻ ԿՈՒ ՏԱՅ։"

"Ամենեւին," ըսաւ Ուիլ Պէյլի, "Կատակ կ'ընես դուն, Հովարտ։"

"Ոչ, կ'երդնում. Կատակ չէ," պատասխանեց Հովարտ եռանդեամբ, "կրնաս Մր. Պըրոզի հարցնել։"

"Ի՞նչ կայ, ի՞նչ," հարցուց Էլիս Հոլպրուք, անոնց քով գալով։

"Ի՞նչ պիտի կենայ. անա քեզի անհաւատալի պատմութիւն մը։ Հովարտ կ'ըսէ թէ Թիփ Լէվիս աղօթքի ժողովի գացեր է երէկ զիշեր եւ աղօթք ըրեր է։"

"Թիփ Լէվիս," ըսաւ Էլիս զարմացմամբ եւ արհամարհանօք, "երանի թէ հոն ըլլայի։"

"Այո, ճշմարիտ է," կրկնեց Հովարտ. "հայրս ըսաւ այս առաւօտ, եւ ըսաւ նաեւ թէ աղէկ աղօթք էր։ Էլիս, հայրդ Թիփի աղօթքը լսելով չէ կրցեր արտասուքը բռնել, եւ Մր. Պըրոզ հօրս հետ քաղաք երթալու ատեն, ըսեր է որ Թիփ փոխուած է զարմանալի կերպով, եւ թէ հիմա զպրոցին լաւագոյն տղայոց մին է նա։"

“է՛հ,” գոչեց Ուիլ Պէյլի, “թէ որ Թիփ Լէվիս տուր զարձեր է, ես կը յաղթուիմ: Ի՛նչ, քաղաքին ամենէն անշահ ստահակն է ան, հայրս կ'ըսէ որ այնչափ գէշ է որ ամէն չար բան ընելու պատրաստ է:”

“Վայ, վայ,” պատասխանեց Էլիս, “հարկ չէ այդչափ ապշութիւն, մի խօսիր այդպէս. օգուտ չունի, քանի որ Մր. Պըրոզ միշտ ճշմարտութիւնը կը խօսի: Ես կենացս մէջ տեսած չեմ երբեք մէկը որ անոր չափ փոխուած ըլլայ. բայց կախուիմ, եթէ հիմա զանի այնպէս կը սիրեմ, ինչպէս կը սիրէի երբ կրած չէր տակաւին այս սոսկալի փոփոխութիւնը: Այնչափ փափուկցած է, եղբայր, որ հետը չես կրնար տեսնուիլ:”

“Մանաւանդ երբ փոսը կը ձգէ քեզ, որ պատուելին որդին ես, ըսելով թէ Աստուածաշունչը կը խեղաթիւրես:”

Էլիսի երեսը կարմրեցաւ, բայց պարկեշտ տղայ էր նա: “Այդ մասին իրաւունք ունէր,” ըսաւ փութով, “հայրս կ'ըսէ թէ սխալ էր ըրածս. բայց եթէ երբեք օգուտ ունի քեզի լսել, կ'ըսեմ թէ այդ դէպքէն ի վեր Թիփ այնչափ սիրելի չէ ինծի:”

“Քեզի եմ, Թիփ,” ըսաւ Ուիլ Պէյլի, գոչելով քառորդ դադարի ժամանակ, “հոս եկու, եւ հաշիւդ տուր, նայիմ. կ'ըսեն թէ հովիւ եզեր ես երէկ գիշեր, իրաւ է:”

“Ո՛չ,” ըսաւ Թիփ ժպտով եւ զուարթութեամբ, “ատանկ բան չեղայ:”

“Ժողովին մէջ չխօսեցա՞ր:”

Ծանր լրջութիւն տիրեց Թիփի դէմքին վրայ:

“Ժողովին մէջ աղօթեցի,” պատասխանեց ծանրութեամբ:

“Աղէ՛կ, աղէ՛կ. ի՛նչ բանի համար աղօթեցիր, եկու. եկու, պատմէ:”

“Քեզ համար աղօթեցի:” Թիփ խօսեցաւ հանդարտութեամբ եւ լրջութեամբ:

“Վայ, աղուոր բան ըրեր ես, ապրիւս. շատ չնորհակալ եմ:”

Ուիլ չխօսեցաւ այլեւս:

Արդարեւ, տղայը երբեք այնչափ խօսած չէին աղօթքի ժողովի վրայ, որչափ խօսեցան այս ժողովին վրայ: Ահա այս եղաւ սկզբնաւորութիւնը. ահա քիչ մը կրակը այսչափ բան բոցի տուաւ: Թիփ չիմացաւ զայս. երբեք չիմացաւ, եւ ոչ երբեք պիտի իմանայ հաւանականապէս, մինչեւ որ երկնից մէջ ստանայ իւր պսակը: Թիփի այն կարճ եւ խոնարհ աղօթքէն յառաջ եկաւ մեծ արթնութիւնը զոր Աստուած հանեց այն տղայոց մէջ:

Յաջորդ հինգշաբթի երեկոյ “Քեզի եմ,” ըսաւ Հովարտ Մինթըրն Էլիսի, “եկու, աղօթքի ժողովի երթանք այս իրկուն. շատ կը փափաքիմ լսել թէ ինչպէս կը խօսի սա Թիփ:”

“Ո՛չ,” պատասխանեց Էլիս փութով եւ համարձակ, “իրօք ամենեւին փափաք չունիմ զանի լսելու, եւ գործ ալ ունիմ, չեմ կրնար զալ:”

Հովարտ “ը՛շտ էր երթալ եւ ընկեր գտնել:”

“Ուիլ, աղօթքի ժողովի երթանք այս իրկուն,” ըսաւ նա երբ դարձեալ հանդիպեցաւ Ուիլ Պէյլիին:

Ուիլ զարմացմամբ նայելով անոր, հարցուց: “Ի՛նչ բանի համար:”

“Թիփի խօսելը լսելու համար :”

“Է՛հ,” ըսաւ Ուիլ, “բարի . երթանք, եւ բաւական տղայ տանինք մեր հետը, որպէս զի քաջաւերուի Թիփ . չըլլա՞ր :”

Գացին : Թիփ եւ Կատար հոն էին դարձեալ, եւ Թիփ դարձեալ ունեցաւ մաքառում . իւր երկչոտ ազին ըսաւ անոր թէ տղայք պիտի ծաղրէին զինքը եթէ խօսէր երբեք, եւ թէ խօսելով պիտի ըլլար մանաւանդ վնասակար քան օգտակար . խիղճը սակայն պատասխանեց, “Ով որ մարդոց առջեւ զիս կ’ուրանայ, ես ալ անիկա պիտի ուրանամ իմ Հօրս առջեւը՝ որ երկինքն է :” Այս վսեմ խօսքը յաղթող ելաւ, եւ Թիփ դարձեալ ծնրաղրելով աղօթեց :

“Է՛հ,” ըսաւ Մր. Մինթըրն մինչ տուն հասնելով կը խօսէր իւր կնոջ հետ, “խորհելով այն կրթութեան վրայ զոր ստացած է այդ տղան — ոչ, ի՞նչ կ’ըսեմ, այդ տղան ստացած է կրթութիւն ըսուած բան, այլ՝ մեծցած է անխնամ եւ բնական կերպով — բայց լսելով այս գիշեր անոր աղօթքը եւ ապա խորհելով մեր որդւոյն վրայ, որոյ համար ամէն օր աղօթած ենք եւ ամէն խնամ տարած ենք յորմէ հետէ ծնաւ նա, կը խոստովանիմ յիրաւի թէ յօժար եմ բոլոր ունեցածս տալու եթէ տեսնեմ զՀովարտ այնպիսի որպիսի է Թիփ Լէվիս հիմա :”

Հովարտ լսեց զայս, մինչ սննեակին մէջ կը սպասէր հօրը եւ մօրը գալուն . լսեց մեծ դարմացմամբ, եւ ի սկզբան զայրացաւ : Ահա շինք կը բաղդատէին Թիփ Լէվիսի հետ . . . : Ապա տխրեցաւ . տխրեցաւ վասն զի իւր հայրը կը խօսէր մեծ տրեւմութեամբ : Նկատելով իւր ծնողաց բոլոր աշխատու-

թիւնը եւ զոհողութիւնը, ցաւալի էր որ ինքը ի գերեւ հանէր անոնց բարի յոյսերը :

Այն գիշեր մեծ մտադրութեամբ ունկնդրեց իւր հօր աղօթքին, որոյ ջերմութիւնը եւ եռանդը արտասուօք լեցուցին իւր աչքերը : Հովարտ բաւական զգաստութեամբ գնաց դպրոց հետեւեալ առաւօտ եւ տղայոց հետ չմիացաւ ամենեւին երբ ծաղրածութեամբ խօսեցան աղօթքի ժողովին վրայ :

Մր. Պըրրոզի սիրտն արդէն վառուած ըլլալով իւր աշակերտաց միոյն աղօթքի ձայնէն՝ սկսաւ աղօթել, աղօթել անձկաւ եւ մեծ եռանդեամբ որ ուրիշ աշակերտներ եւս գործեն Աստուծոյ համար, եւ Ամենակալն Աստուած, որ զիտէ սկիզբը եւ վախճանը, ուղղեց անոր անձկութեան առաջին բառերն առ Հովարտ Մինթըրն : Վարժապետ եւ աշակերտ կեցած էին սեղանին առջեւ, Հովարտ աշխատելով իւր քարէ տախտակին վրայ :

“Ձե՞ս կրնար լուծել,” հարցուց Մր. Պըրրոզ :

“Ոչ, վարժապետ :” Եւ ահա սաստկապէս կարմրեցաւ աշակերտին ճակատը :

“Ի՞նչ կայ, Հովարտ :”

“Ձեմ գիտեր . բան մը չկայ կարծեմ :”

“Այսօր այնչափ գոհ չե՞ս անձէդ :”

“Գո՛հ, ես . . . ես . . . չեմ գիտեր ի՞նչ ըսել կ’ուզէք, վարժապետ . ես բոլոր զօրութեամբս աշխատեցայ, կարծեմ, կրցածս ընելու :”

“Իրօք, Հովարտ :”

“Այո, վարժապետ :”

“Երէկ զիշեր այդպէս կարծեցի՞ր աղօթքի ժե-

դովին մէջ : Տղայ մը որ քեզ չափ կրթութիւն առած է՝ կրնայ խորհիլ թէ ըրած է իւր բոլոր կըրօցածը , քանի որ գիտէ թէ ինքը ամէն օր կը խաբէ զԱստուած :"

Հովարտի երեսներն այժմ սկսան այրիլ բոլորովին :

"Չեմ հասկնար ինչ կ'ըսես , վարժապետ :"

"Չես հասկնար , " պատասխանեց Մր. Պըրոզ մեծ քաղցրութեամբ . "կը մաղթեմ որ Աստուծոյ Հոգին օգնէ քեզ եւ հասկցունէ զայն : Երբ դուն ծնար , հայրդ եւ մայրդ չխոստացան Աստուծոյ որ կրթեն եւ սնուցանեն զքեզ Աստուծոյ համար , գիտնալով թէ դուն անոր կը վերաբերիս : Արդ , անոնք միթէ չկատարեցի՞ն իրենց պարտականութիւնը . անոնց է յանցանքը որ դուն չես Գրիստոնեայ :"

"Ոչ , վարժապետ :"

"Ուրեմն քուկդ է : Դու Աստուծոյ կը վերաբերիս հողով եւ մարմնով , նա ստեղծեց զքեզ , նա պահպանած է զքեզ . պատրաստ է փրկել զքեզ , բայց դու չես թողոր : Չես կրնար ոչնչացունել սա եղելութիւնը թէ դու անոր կը վերաբերիս . բայց կրնաս զլանալ քու սէրդ եւ զայն չնուիրել անոր , եւ չթողուլ որ զքեզ տանի երկինք . եւ ահա զայս կ'ընես արդէն : Ուղի՞դ է այս :"

Հովարտ սկսաւ գոռոզանալ : "Ես այդպիսի բաներու պէտք չեմ զգար , Մր. Պըրոզ , " պատասխանեց անտարբերութեամբ :

"Ըսենք թէ չես զգար , այդ կը փոխէ՞ խնդիրը . այդ կը փոխէ՞ սա իրողութիւնը թէ դու Աստուծոյ կը վերաբերիս , թէ անոր չես տար ինչ որ

անոր ստացուածքն է : Սա է իմ հարցումս , ուղի՞դ է այս գործդ :"

Հովարտ աչքերը տնկեց քարէ տախտակին վրայ եւ կեցաւ անշարժ առանց պատասխանելու :

"Պատասխան չե՞ս տար , Հովարտ , " ըսաւ Մր. Պըրոզ քաղցրութեամբ , " ուղի՞դ է :"

Բաւական երկայն լռութենէ մը վերջ , անկեղծ տղան վերցուց իւր անձկալից աչքերը եւ վարժապետին նայելով ըսաւ անվրդով ,

"Ոչ , վարժապետ :"

"Պիտի չարունակե՞ս այս սխալ ընթացքդ :"

"Ոչ , վարժապետ :"

"Հի՛սա դարձի կու գաս , Հովարտ , եւ կը սկսիս ուղղութեամբ ապրիլ :

Դարձեալ խոր լռութիւն : Հովարտ Մինթըրն , պարկեշտ եւ հաւատարիմ տղան , որ միշտ ճշմարտութեան կը մօտենար աւելի քան մնացեալ տղայք , դատապարտուեցաւ իւր իսկ բերանով , եւ չէր գիտեր թէ ինչ ըսէր : Վերջապէս խօսեցաւ , ըսելով , "Չեմ կրնար խօսք տալ , Մր. Պըրոզ :"

"Հովարտ , այդ է պատասխանը զոր կու տաս դու , որ մինչեւ ցարդ կը փութայիր կատարել ուղիդ , կը բաւէր որ անգամ մը զայն ցուցնէի քեզ :"

"Բայց ես ինձի չեմ կրնար վստահիլ , այժմու զգացումներս կրնան փոխուիլ վաղը :"

"Այսինքն՝ կը փափաքիս այսօր կատարել պարտականութիւնդ , բայց կը կարծես որ եթէ մինչեւ վաղիւ սպասես , այդ փափաքդ պիտի նուազի , եւ հետեւապէս կ'ուզես սպասել : Ուղի՞դ է այդ :"

Այս անգամ լռութիւնը տեւեց աւելի երկար ժա-

մանակ, այնպէս որ տղայք սկսան հետաքրքրու-
թեամբ դիտել սեղանին քով կեցող երկու գէմերը,
եւ խորհիլ թէ ինչու չէր զարնուեր զանգակ։ Բայց
վերջապէս Հովարտ դարձեալ վերցուց իւր պայծառ
աչքերը եւ ըսաւ արիաբար,

“Պիտի աշխատիմ, Մր. Պըրոզ։”

Յաջորդ հինգշաբթի գիշեր, երբ խոր լուսթիւն
կը տիրէր աղօթքի տան մէջ, վասն զի Պատ. Հոլ-
պրուք ըսած էր, “Չկա՞յ հոս Բէլ որ իւր անձին
համար խնդրէ մեր աղօթքը, եւ եթէ կայ, կը հա-
ճի՞ Բէլ իմացունել մեզ,” դպրոցի տղայոց նստա-
րանին վրայ կարգ մը երեսներ զարմանօք պատե-
ցան յանկարծ, վասն զի Հովարտ Մինթըրն տօգոյն
եւ լուրջ գէմքով ոտք ելաւ նոյն նստարանէն եւ
յստակ ձայնով, զոր ամէն ոք լսեց, ըսաւ,

“Ես կ'ուզեմ ըլլալ Քրիստոնեայ, կը հաճի՞ք աղօ-
թել ինծի համար։”

Ի՛նչպէս չհաճէին։ Միթէ մատուցուած է երբեք
այնպիսի աղօթք մը որպիսի էր այն զոր Մր. Մին-
թըրն այն գիշեր մատոյց իւր որդւոյն համար։
Միթէ զայն լսողներէն որեւիցէ մին զարմացաւ
տեսնելով թէ պատասխանուեցաւ այնպէս շուտ,
եւ թէ յաջորդ ժողովին մէջ Հովարտ ուրախու-
թեամբ խօսեցաւ, ըսելով, “Այս գիշեր կը սիրեմ
զՅիսուս. կը փափաքիմ որ ամէն մարդ սիրէ զանի.
շատ երջանիկ եմ։”

Այսուհետեւ յառաջացաւ գործը։ Ատենախօսու-
թեան փոքրիկ սրահը կը լեցուէր բոլորովին, եւ
եկեղեցին կը լեցուէր բազմութեամբ, եւ ամէն
գիշեր կը լսուէր աղօթք խնդրող նոր ձայն մը։

Ուիլ Պէյլի կարծես թէ տանջիչ հոգեով լի էր.
անողորմաբար կը չարչարէր տղայքը, ամէն գիշեր
ժողովի կ'երթար, եւ ցերեկը միշտ ծաղրելով կը
խօսէր անոր վրայ. բայց տղայք աղօթեցին անոր
համար, եւ Աստուծոյ զթած աչքն էր անոր վրայ։

Գիշեր մը երկու հոգի ելան խնդրել Քրիստոնէից
աղօթքը. մին էր Ուիլ Պէյլի, քաղաքին ամենէն
անյուսալի տղան, ինչպէս կը կարծէին անոր ըն-
կերք, միւսն էր Ուիլ Պէյլիի աւելոր հայրը, քա-
ղաքին ամենէն յամառ, անտարբեր եւ անյուսալի
մարդը, ինչպէս կ'ըսէին սարսափաւ բոլոր բարի
մարդիկ։

Կային տակաւին երկու անձինք, որոց համար
եռանդաւիկն աղօթք կը մատուցուէր ամէն օր, եւ
որք այս երանելի օրերուն մէջ հեռի կը պահէին
իրենց անձերը։ Ասոնք էին երկու տղայք, իրարմէ
այնչափ տարբեր որ ցաւալի եւ տարօրինակ պիտի
երեւի հոս յիշել անոնց անուաներն ի միասին։ Մին
էր Պոպ Թըրնըր, եւ միւսն՝ Էլիս Հոլպրուք. ստոր-
նագոյնը եւ բարձրագոյնը, չարագոյնը եւ ազնուա-
գոյնը։ Այսու ամենայնիւ ասոնք միաբան էին բանի
մը մէջ, այսինքն՝ չէին ուղեր յարաբերութիւն ու-
նենալ Քրիստոսի հետ։ Թիփ աղօթած եւ գործած
էր այն երկու տղայոց համար եւս. բայց ահա սա
եղաւ օր մը անոր յաջողութիւնը։

“Քեզի եմ, Պոպ, այս իրկուն աղօթքի չե՞ս գար
սիրոյս համար։”

“Չեմ կրնար, Թիփ, ամենեւին։ Որեւիցէ բան
կ'ընէի սիրոյդ համար, մանաւանդ հին ժամանակ-
ներու յիշատակին համար երբ մէկտեղ ինձոր գող-

Նալու Կ'երթայինք, բայց խօսք տուած եմ Նիք
Հընթի հետ երթալ այս դիշեր, եւ Պարլօի կատուն
կապել ամուր մը անոր դրան բռնելու տեղը. դի-
տես այս գործը պիտի կատարուի քանի որ այն
ծերուկը ժողովին մէջ կը գտնուի: Եւ ի՞նչ կ'ըլլայ,
հոգ չէ իմ չղալս, դուն ինծի եւ քեզի համար ալ
աղօթք ըրէ, չըլլա՞ր:”

Թիփ հեռացաւ հառաչանօք եւ սոսկմամբ: Իրա՞ւ
էր որ երբեմն այդ տղան եղած էր իւր միակ ընկերը:
Ահա էլիս կը գտնուէր գնդակ խաղալու յատկաց-
եալ տեղը. գնաց հոն:

“Էլիս, այս իրկուն չէ՞ս դար տղայոց հետ. գրե-
թէ վերջին ժողովն է այս, դիտես:”

Էլիս դարձաւ անոր, եւ խօսեցաւ սառտիկ պա-
ղութեամբ:

“Թիփ Լէվիս, Կ'երեւի թէ սկսած ես զարմանալի
կերպով սիրել դիս, եւ յիրաւի շատ չնորհակալ եմ
քեռէ. բայց աւելի չնորհակալ պիտի ըլլամ, եթէ
այսուհետեւ քու գործերուդ նայիս, եւ իմ գործե-
րուս չխառնուիս:”

Խեղճ Թիփ. ի՞րչափ տրտմեցաւ: Սակայն այդ
երեկոյ իսկ, մինչ տուն կերթար դպրոցէն, պա-
տահեցաւ Մր. Հոլպրուքի. քարոզիչը դառնալով
քալեց անոր հետ մինչեւ քաղաքը:

“Եղուարդ,” ըսաւ, “կ'աղօթե՞ս երբեք իմ որդ-
ւոյս համար:”

“Այո, տէր իմ:”

“Կը խոստանամ որ բնաւ պիտի չդադրիս անոր
համար աղօթելէ քանի որ ողջ մնաս, մինչեւ որ
նա Գրիստոսի դայ:”

“Կը խոստանամ որ քե՛ս պիտի չդադրիմ, տէր
իմ,” պատասխանեց Թիփ ժրութեամբ:

ԳԼՈՒԽ ԺԶ

“ԹՈՂ ՔՈՒ ՀԱՅՐԻ ՈՒ ՄԱՅՐԻ ՔՈՒ ՎՐԱԿ ՈՒՐԱՆԱՆԱՆ,
ՈՒ ՔԵՋ ԾՆԱՆՈՂԸ ԹՈՂ ՑԵՆԱՅ:”

Ի՞նչպէս այնչափ լաւ դիտցաւ Մր. Հոլպրուք
թէ ինչ բանի կը կարօտէր Կատար որպէսզի աւելի
յառաջ երթար: Ահա Կատար անոր խօսքերէն ներ-
շնչուեցաւ նոր, բոլորովին նոր խորհուրդներով.
յառաջագոյն չունէր բնաւ գաղափար թէ պարտա-
կանութիւն ունէր հանդէպ իւր մօր: Ձմրան այն
պայծառ օրը կրակին առջեւ կեցած խորհեցաւ,
խորհեցաւ թէ ինչպէս պիտի սկսէր գործել: Տան
մէջ միայնակ պիտի մնար օրն ի բուն: Տիկին Սթէ-
պէնս, իրենց դրացին, ինկած եւ ճմլած էր ոտ-
քը, եւ մարդ ղրկելով խնդրած էր որ իւր տեղը
տիկին Լէվիս երթայ աշխատիլ քաղաքին մէջ:
Կատարի մնացին տան եւ հիւանդ հօր պահպանու-
թեան գործերը: Քննեց սենեակը, եւ ահա ի՞նչ
անկարգութիւն եւ աղտոգորութիւն. փոշի, աղբ եւ
սարդի ոտտայն ամէն կողմ. իւր գլխարկն ու վերաբ-
կուն կը տեսնուէին մէկ անկիւնը. իւր մօր գոգնոցը
կը կենար տախտակամածին վրայ սենեակին ճիշդ
կեդրոնը. նախաճաշի պնակներն անլուայ էին տակա-
ւին. ջերմոցը բոլորովին արատաւորուած էր ար-

գանակի իւղով, վառարանը լեցուած էր մոխիրով, պատուհանին թղթէ վարագոյրը կողմնակի կախուած էր մէկ գամի վրայ, եւ ջերմոցին ետեւի կողմը դարակին վրայ կային այնչափ խնձորի կտորներ, լուցկի, պատառաքաղ, իւղոտ դգալ, թէյի կոտրած գաւաթ եւ աղտոտ աշտանակ որ տեսնողը բաց ի կատարէ, որ վարժուած էր այդ տեսարանին, պիտի զարհուրէր : Իւր շուրջ նայելով, կատար ժպտեցաւ ակամայ, յիշելով Մր. Հոլպրուքի խօսքը, « Երբ տախտակ սրբես կամ կրակն արծարծես մօրդ հաճոյ ըլլալու համար . . . »

« Զգիտեր, » ըսաւ իւրովի, « չգիտեր թէ մայրս փոյթ չընէր սենեակն աւուրած է կամ ոչ, եւլն . չգիտեր թէ մենք ինչպէս կ'ապրինք : Արդեօք մայրս պիտի զգայ եթէ բաներն հիմա փոխուին : Ի՞նչ կ'ըլլայ արդեօք եթէ մենք ալ ուրիշներու պէս ապրինք, աղուոր բաներ ունենանք, աղուորիկ աղուորիկ շարենք եւ պահենք, սենեակը մաքրենք . ես փորձ մը պիտի ընեմ : Է՛հ, ի՞նչ կրնամ ընել : Կըրնամ աւելի հոս, սրբել ջերմոցը եւ մաքրել դարակը : Հիմա պիտի ընեմ եւ նայինք տունին մէջ այս փոփոխութիւնը տեսնող եւ սիրող պիտի ըլլայ : »

Հազիւ մտածեց այսպէս եւ ահա ելաւ ի գործ գնել ինչ որ խորհեցաւ : Կատար լուաց պնակները մինչեւ որ սկսան փայլիլ . այն մաքուր պնակները չէին կրնար զրուիլ այնպէս անկարգ պահարանի մէջ, բայց չկար ուրիշ պահարան . ուրեմն պէտք էր լուալ դարակները : Վար առնուեցան չիշերն ու ծրարները եւ զանազան տեսակ տուփերը, որ զիգուած էին հոն ո՛վ զիտէ որչափ ատենէ ի վեր, եւ

ողորմելի դարակները անգամ մը եւս տեսան օճառ եւ ջուր : Ի՞նչպէս շփուեցան :

« Կատար, » գոչեց հայրը իւր ննջարանէն լսելով աղմուկը, « ի՞նչ կ'ընես : »

« Տուն կը լուամ, » ըսաւ Կատար փութով :

Յայնժամ հայրը չկրնալով ուրիշ բան ընել, թողուց որ աղջիկը կատարէ իւր գործը : Պնակներու պահարանէն անցաւ ջերմոցի ետեւի դարակին, հոն գտնուած բոլոր բաները ժողովելով կապեց մեծ ծրարի մը մէջ, լուաց դարակը կատարելապէս եւ ապա կարգաւ շարեց ամէն բան : Այս ի՞նչ օր էր Կատարի համար : Մէկ բարի գործը տարաւ զանի ուրիշ բարի գործի մը, եւ որչափ ամէն բան կը մաքրուէր իւր ձեռքով, նոյնչափ ինքը կը սիրէր եւ կ'ախորժէր, եւ կէսօրի ժամանակ միայն թողուց իւր գործը որպէս զի տաքցունէր իւր հօր կերակուրը :

Օրն էր շաբաթ, եւ Թիփի դացած էր փայտ շարել Մր. Պէյլիի համար : Իբրեւ վարձք պիտի ստանար քերականութիւն մը եւ նոյն օրուան ուտելիքը : Ամբողջ ձմրան մէջ կարօտ ըլլալով այդ զիրքին, աշխատեցաւ իւր բոլոր յօժարութեամբ . այսպէս այդ ամբողջ օրուան մէջ Կատար չտեսաւ երբեք զԹիփի եւ իւր մայրը : Արեւն արդէն իսկ մտած էր . Կատար ըսաւ մտովի թէ Թիփի հարկաւ պիտի չճանչնար այն սենեակը հետեւեալ առաւօտ, վառն զի բոլորովին փոխուած էր : Թողութէ վարագոյրը նորոգուելով հաստատուած էր իւր տեղը, բաղմոցին ծածկոյը նորոգուելով ողորկուած եւ հաստատուած էր իւր տեղը, ջերմոցին ետեւի դարակը մաքուր կը փայլէր կրակին լուսով . հիմա հոն ուրիշ բան

դրուած չէր բայց միայն զոյգ մը փայլուն աշտանակ, եւ փոքրիկ տուփ մը լուցկի . տախտակաման էր այնպէս մաքուր ինչպէս կրնայ մաքուրիլ եւ փայլիլ օճառով, մոխիրով, առատ տաք ջրով եւ զօրաւոր աւելով . բոլորովին աներեւոյթ եղած էին գլխարկները, շալերը, գոգնոցները եւ ոտից հին ամանները որ հոն կը տեսնուէին նոյն առաւօտ . ոչինչ կը տեսնուէր սենեակին մէջ անհոգութեամբ նետուած . սեղանն յարդարուած էր, մաքուր եւ ողորկ պնակներն այնպէս շարուելով որ սեղանի ծածկոցին բիծերը չէին տեսնուեր . ապուրը կ'եռար մաքուր սանին մէջ, եւ կատարեալ եղած էր կատարի ուրախութիւնը քանի մը վայրկեան յառաջ, երբ սաստիկ աշխատելէ եւ վազվզելէ ետքը, դացած էր դուռը բանալ Հովարտ Մինթըրնի, որ ըսաւ,

“Մայրս քիչ մը կաթ զրկեց իրիկունսն համար, Թիփ ո՛ր է, բայց ցուրտ չէ՞, այս իրկուն լո՛ւնչ աղուոր ժամանակ է չմէկելու, սա ամանը տուր շուտով, շուտ, շուտ, եթէ կը հաճիս։” Զայս խօսեցաւ մէկ շունչով։

Ահա երեկոյեան ընթրիքի համար թարմ, պատուական կաթ եւս . եթէ կար Թիփի սիրելի կերակուր մը, այն էր ապուր եւ կաթ։

Կատար իւր մօր համար ղետեղեց հին թիկնաթոռը սենեակին ամենէն տաք տեղը, զնաց բացաւ հօրը սենեակին դուռը որչափ որ կրնար բացուիլ, որպէս զի հայրը կարող ըլլար տեսնել նոր սենեակը, ապա խառնեց ապուրը եւ սպասեց անհամբեր։ Նախ մայրը եկաւ։ Կատարի սիրտը երբեք բաբախած չէր այնպէս անձկութեամբ, ինչպէս երբ լսեց

կարծր ձիւնին վրայ իւր յոգնած մօր ոտից յամր ձայնը։ Արդեօք պիտի նշմարէ՞ր տարբերութիւն։ Ներս մտաւ յոգնած, զրգուած եւ մսած, ակնկալելով գտնել տունը անկանոն, խառնակեալ եւ ցուրտ սաստիկապէս։ Կարելի՞ էր միթէ որ աչք ունեցող մարդ մը չտեսնէր այն փոփոխութիւնները որ տեղի ունեցած էին այն տնակին մէջ, յորմէ հետէ նա դուրս ելած էր կանուխ նոյն առաւօտ։ Տիկին Լէվիս փակեց դուռն ուժով, եւ ահա կրակարանին բոցը կարծես թէ կուրացուց զանի առ վայր մի . ձեռքովը շփեց երեսները եւ շուարեալ դէմքով նայեցաւ շուրջանակի։ Կատար վազեց անոր առջեւ . ահա ի սրտէ կը զգար իւր մօր համար մեծ սէր եւ քաղցրութիւն, եւ կ'անձկար ծառայութիւն մատուցանել անոր։

“Յօ՛ւրտ է, մայր,” հարցուց զուարթութեամբ, “սա՛ աթոռն առ,” ցուցնելով սենեակին տաք կողմը գտնուած աթոռը։ “Կերակուրը պատրաստ է, եւ գաւաթ մը թէյ չինած եմ քեզի։”

Տիկին Լէվիս լուրթեամբ հանեց գլխարկը, շալը եւ ոտից թաց ամանները, եւ զրաւ պաղ ոտքերը մաքուր եւ տաք վառարանին առջեւ . զիտեց սենեակին փայլը, փայլուն աշտանակները, յարդարուած մաքուր ճաշասեղանը . խորթով խմեց տաք թէյը, կատարեալ լուրթեամբ . բայց երբ Կատարի հայրը դուրս նայելով ըսաւ, “Գործ տեսնուեցաւ հոս, երթալէդ ի վեր,” “Այո, այո, կը տեսնեմ,” պատասխանեց նա այնպիսի ձայնով որ Կատարի արիւնն անմիջապէս վեր հոսելով կարմիր դոյն տուաւ անոր այտերուն, եւ նա իւր անձին

ըսաւ չատ մեղմով, մինչ խոնարհելով ջերմոցին տակ կը դնէր թաց մուճակները որպէս զի չորնային, «Իրաւ է եղեր Մր. Հովարուքի խօսքը, կը հաւատամ, Կարծեմ այսօր հաճելի եղայ Յիսուսի, այնպէս կը դգամ»:

Երբ ապուրը վար կ'առնուր, ահա լուեցաւ դուրսէն սուշելու զուարթ ձայն մը. Թիփ ոստոս տելով ձիւնին վրայէն տուն մտաւ աճապարանօք:

Ուրախութիւնը փայլեցաւ Թիփի դէմքին վրայ, եւ նա որոշ յայտնեց զայն, ըսելով, «Ա՛հ, Կատար, Կատար. Ե՛նչ երած ես, կեցցես: Ահա Հո՛ւ վարտ Մինթըրնի տան չափ աղուոր է հոս»:

Բոլոր ընտանիքն այն երեկոյ կարծես թէ մոգական աղդեցութեան տակ էր: Տիկին Լէվիս բնաւ դառն կամ բարկացող խօսք չխօսեցաւ. արդարեւ չունէր պատճառ, վասն զի Կատարի սրտին մէջ սիրոյ նոր եւ զարմանալի զգացում մը կար մօրն համար, փափաք մը անոր հաճոյ ըլլալու եւ անոր հանգիստը որոնելու. մայր մը երբեք այնչափ զրգուանք եւ խնամք վայելած չէ որչափ վայելեց տիկին Լէվիս այն գիշեր:

Ընտանեկան հաճոյից առաջին ճաշակն էր այս անոնց համար: Թիփի զրոյանին մէջ կային խնձորներ, զոր Հովարտ Մինթըրն տուած էր անոր. կրակին առջեւ խորովեց զանոնք եւ հայրը կերաւ քանի մը փոքրիկ պատառ, մայրը գուլպայ նորոգեց մաքուր սեղանին վրայ դրուած մաքուր աշտանակին մոմին լուսով. ամէնքը երջանիկ էին:

Քիչ մը ետքը Թիփ հանեց քերականութիւնը, եւ տեսնելով թէ Կատար չատ հետաքրքրուեցաւ քննելով զայն, ըսաւ,

«Ի՞նչ կ'ըլլայ, եթէ դուն ինծի հետ սկսիս քերականութիւն սորվիլ»:

«Ի՞նչ կ'ըլլայ, կը սորվիմ», պատասխանեց Կատար: Այսպէս այդ երեկոյ նա սկսաւ իւր կրթութեան գործը, եւ թէպէտ տարօրինակ բան էր սկսիլ քերականութեամբ, բայց եւ այնպէս այդ եղաւ սկզբնաւորութիւն:

Այն երեկոյ ժամանակն անցաւ հաճելի կերպով. քաղաքին ժամացոյցը ինը զարկած էր, Կատարի հայրը հանդարտիկ քնացած ըլլալով, ննջարանին դուռը փակուած էր ողջպէս զի անվրդով քնանար: Թիփ ճրագն առնելով առանձնացած էր: Տիկին Լէվիս նստած իւր ոտքերը կը տաքցունէր կրակին վերջին կայծերուն առջեւ, եւ Կատար տակաւին մօրը քով կը դեզերէր: Կ'ուզէր Թիփի խրատին հետեւիլ, եւ մօրը պատմել իւր սիրելի եւ նոր բարեկամին վրայ. այս երեկոյեան զարմանալի խաղաղութիւնը չատ դեղեցիկ առիթ կ'երեւէր այս գործին կատարման համար, բայց չէր գիտեր թէ ինչպէս սկսէր. կը սպասէր որ մայրը խօսելով առիթ մը տար անոր. եւ ահա խօսեցաւ իսկ:

«Կատար, ի՞նչպէս եղաւ որ ելար, ասանկ գործը իր եւ այսչափ աղուոր մաքրեցի տունն ու տեղը»:

«Ուղեցի հաճելի ըլլալ +եւ»:

Կատար գիտէր թէ իւր այս պատասխանը պիտի զարմացունէր մայրը, եւ արդարեւ նա զարմանալով լուռութիւն պահեց, բայց զարձեալ խօսեցաւ, չատ երկար լուռութենէ մը ետքը:

«Ի՞նչ բանի համար ուղեցիր»:

Ահա պատուական առիթը զոր երբեք կարելի էր

գտնել : Կատար ըսաւ դողդոջուն ձայնով ,

“ Ուղեցի Յիսուսի ալ հաճելի ըլլալ , մայր . գիտես Մր . Հոլպրուք ըսաւ որ եթէ քեզի օգնեմ եւ դուն ալ հաւնիս , Յիսուս ուրախ կ'ըլլայ : ” Լուս կեցաւ քիչ մը եւ ապա յարեց , “ Կ'ուզեմ միշտ հաճելի ըլլալ Յիսուսի , ինչու որ կը սիրեմ զանի , եւ պիտի աշխատիմ ուղղութեամբ ապրիլ : ”

Ահա ամէն բան յայտնուեցաւ , եւ աղջկան սիրտն այնպէս բարախեց որ գրեթէ խեղդեց անոր ձայնը : Մայրը ձեռքով ծածկեց իւր երեսը , եւ ո'չ խօսեցաւ եւ ոչ շարժեցաւ : Կատար սպասեց առ վայր մի , ապա յամբընթաց գնաց փոքրիկ ննջարանին դուռը , լուսնի լոյս կար եւ ուստի պէտք չուենեցաւ ճրագի :

“ Գիշեր բարի , մայր , ” ըսաւ վերջապէս բաւական սիրտ առնելով :

“ Լոյս բարի , ” ըսաւ մայրը տարօրինակ ձայնով , վասն զի ձեռքովն ամբապէս ծածկած էր քիթն ու բերանը :

Կատար կարծես թէ կը հեկեկար երբ այն գիշեր գնաց իւր ննջարանը . սրտով մեծ կարօտ կը զգար մայրական սիրոյ : Կը բազմար համբուրել մայրը երբ գիշեր բարի ըսաւ , բայց գիտէր թէ ինչ տարօրինակ պիտի երեւէր այդպիսի գործ մը . գիշեր բարի ըսելն իսկ շատ անսովոր բան էր : Ուստի ծնրադրեց իւր անկողնոյն քով եւ աղօթեց մօրն համար :

Չեմ կարծեր թէ Մր . Հոլպրուք գիտեցաւ թէ քանի մը բառերը , զոր ըսաւ Կատարի մինչ կը դառնային աղօթքի ժողովէն , էին սերմեր որ պիտի բուսանէին եւ պտուղ տային յաւիտեանական կենաց համար :

ԳԼՈՒԽ ԺԷ

“ ԵՒ ՔՈՒ ԲՈՂՈՐ ՈՐԴԻՔԻ ՏԵՐՈՋՄԷ ՍՈՐՎԱԾ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ : ”

“ Հայր , ” ըսաւ Թիփ , երբ խնամով քանի մը կաթիլ հազի դեղ դնելով գաւաթին մէջ , տուաւ իւր հօր եւ նստաւ որ քիչ մը խօսակցէր դպրոց երթալէ յառաջ , “ հայր , դուն եւ Մր . Պէյլի դպրոց չէիք երթար ի միասին ձեր տղայութեան ժամանակ : ”

“ Կ'երթայինք , ” ըսաւ Մր . Լէվիս : “ Մեր հայրերն իրարու մօտ կը բնակէին , եւ մենք ամէն առաւօտ ի միասին կ'երթայինք դպրոց իբր քսան վայրկեան քալելով , մեր կարգն ալ նոյն էր , եւ դպրոցին լաւագոյն աշակերտներն էինք : Ո'հ , ժամանակը փոխուած է անկէց ի վեր , իմ հայրս շատ աւելի հարուստ էր քան անոր հայրը , բայց հիմա նա հարուստ մարդ է , իսկ ես ողորմելի աղքատ : ”

“ Անոր տղայութիւնը Ուիլ Պէյլիի տղայութեան պէս էր : ”

“ Ես տեղեկութիւն չունիմ Ուիլի վրայ , բայց գիտեմ թէ անոր հայրն էր սոսկալի ստահակ , եւ շատ նեղութիւն տուած է ինծի : Չիս կը սիրէր շատ , զրացի էինք եւ միշտ մէկտեղ կը գտնուէինք . ես ալ կարծեմ շատ զուարճասէր էի անոր պէս ,

բայց նա կատարեալ բռնապետ էր ուրիշ տղայոց վրայ . անոնք զրեթէ կը սարսափէին անկէ, ես ալ մէկտեղ . ինչ որ է, գիտեմ որ շատ անգամ այնպէս երեւցած է ինծի թէ տարբեր մարդ մը պիտի ըլլայի հիմա, թէ որ այնչափ չհետեւէի անոր չարու-թիւններուն :"

"Իմացա՞ր, հայր, թէ Մր. Պէյլի հիմա փոխուած է:"

"Փոխուած, ի՞նչպէս, ի՞նչ ըսել կ'ուզես:"

"Աղօթքի ժողովի կուգայ, կը խօսի եւ կ'աղօթէ, եւ կ'երեւի թէ կը սիրէ:"

"Ի՞նչ կ'ըսես," դռնէն Մր. Լէվիս ապշելով,
"անշուշտ փոխուած ըլլալու է . առաջ կը ծաղրէր կրօնական բաները:"

"Այո, այդպէս կ'ըսէ ինք, բայց, հայր, ես կը վկայեմ թէ նա հիմա ծաղր չընէր:"

"Ե՛րբ պատահեցաւ ատ ամէն փոփոխութիւնը:"

"Քանի մը շաբաթ յառաջ, երբ արթնութիւն եղաւ, գիտես . զիշեր մը ելաւ եւ խնդրեց որ իրեն համար աղօթեն, եւ անկէն ի վեր զրեթէ ամէն անգամ կը խօսի եւ կ'աղօթէ ժողովներուն մէջ:"

"Է՛հ," ըսաւ Մր. Լէվիս պահ մը լռելով եւ փոքրիկ հառաչ մը արձակելով, "իրաւ չեմ ցաւիր, հապա կը յուսամ որ տեւական կ'ըլլայ ատ փոփո-խութիւնը . չա՛տ, չա՛տ կարօտ էր ատոր:"

"Տեւական պիտի ըլլայ," ըսաւ Թիփ վստահաբար խօսելով: "Աստուած հոգ պիտի տանի ատ բանին:"

Ապա լռեց պահ մը: Թիփ բաւական ժամանակէ ի վեր սովոր էր եռանդեամբ աղօթել իւր հօր համար, ուստի փութաց համարձակութեամբ յարել,

"Անցեալ գիշեր խորհեցայ թէ դուք երկուքդ ատենօք բարի բարեկամներ եղած ըլլալու էք, վասն զի երբ քեզի համար աղօթեց, ձայնը զրեթէ նուաղեցաւ եւ արցունքէն աչքերը զրեթէ կուրցան:"

Մր. Լէվիս գլուխը բարձէն վերցունելով անթարթ աչօք նայեցաւ իւր որդւոյն եւ հարցուց վերջապէս,
"Մր. Պէյլի Էն՞ջ համար աղօթք ըրաւ:"

"Այո, քեզի համար, եւ սրտանց աղօթք ըրաւ:"

"Ատ ի՞նչպէս եղաւ:"

"Ես խնդրեցի որ աղօթեն, այսինքն՝ ժողովին մէջ եղած բոլոր մարդիկը: Ուզեցի, հայր, որ դուն Քրիստոնեայ ըլլաս, եւ աղօթեցի ասոր համար, եւ յետոյ խնդրեցի որ անոնք ալ աղօթեն, եթէ կը հաճին . անատեն ոտք ելաւ Մր. Պէյլի: Այս գործիս համար չես բարկանար, այնպէս չէ, հայր: Ժողովին մէջ բոլոր մարդիկ աղօթք կը խնդրեն իրենց բարեկամներուն համար:"

"Ոչ," պատասխանեց Մր. Լէվիս վերջապէս, խօսելով ծանրութեամբ: "Չեմ բարկանար: Ես շատ պէտք ունիմ աղօթքի: Ահա քիչ ժամանակէն պիտի երթամ հոն ուր ա՛լ կարելի պիտի չըլլայ աղօթք ընել ինծի համար:"

Թիփ այս խօսքին պատասխան չտուաւ:

"Դուն ալ ուրեմն աղօթեցիր ինծի համար, այնպէս է," հարցուց հայրն իսկոյն:

"Այո, եւ ամէն օր կ'աղօթեմ, հայր. շատ կը փափաքեմ որ դուն ձանձնաս զՅիսուս:"

Յայնժամ տիրեց երկար լռութիւն . ապա դարձեալ խօսեցաւ հիւանդը:

«Էհ, Թիփի, ուրախ եմ որ դուն դարձի եկար, այնչափ ուրախ եմ որ չեմ կրնար բացատրել քեզի: Իմ հայրս բարի մարդ էր, եւ աշխատեցաւ զիս կրթել ուղղութեան եւ արդարութեան մէջ, բայց ես միշտ մոլորեցայ, վատնեցի ամբողջ կեանքս, եւ տղաքներուս չար օրինակ եղայ: Դուն ահա յառաջ կ'երթաս առանց իմ օգնութեանս, եւ ուրախ եմ որ մեծնալով բարի մարդ մը պիտի ըլլաս, եւ իմ մահուանէս ետքը մօրդ մխիթարութիւն: Սակայն հարկ չեմ տեսներ որ ինծի համար մարդոցմէ աղօթք խնդրես դուն. ա՛լ ինծի համար օգուտ չունի աղօթքը, ժամանակս անցած է, այնչափ առաջ գացած եմ որ չեմ կրնար ետ դառնալ»:

Թիփի համարձակութիւնը եւ արիութիւնը անյայտ չեղան այժմ. փութաց պատասխանել ճարտարութեամբ,

«Հայր, ես այդպիսի խօսքի չեմ հաւատար: Աստուած ամենեւին չըսեր թէ ալ շատ ուշ է կամ ժամանակն անցած է, այլ՝ կ'ըսէ որ եթէ շատ փափաքինք բանի մը, եւ աղօթքով խնդրենք զայն եւ աղէկ է որ ունենանք, ինքը պիտի տայ մեզի, եւ ես պարտական եմ հաւատալ անոր խօսքին: Անգամ մը աղօթեցի Կատարի համար, աղօթեցի եւ աղօթեցի, եւ ամենեւին օգուտ մը չտեսայ, մինչեւ որ Պատ. Հոպրուք վերջապէս ըսաւ ինծի թէ կարելի է պատճառն ան էր որ ես, երբ կ'աղօթէի, չէի հաւատար թէ Աստուած պիտի կատարէր իմ խնդիրքս, եւ ես յետոյ իմացայ թէ ատ էր պատճառը: Երբ սկսայ խորհիլ թէ նա կը լսէ իմ ձայնս, ամէն բան ուղիղ գնաց, եւ հիմա պարտա-

կան եմ ամէն անգամ հաւատալ անոր: Խնդրեցի որ Գրիստոնեայ ընէ զքեզ եւ այսուհետեւ ալ պիտի խնդրեմ, եւ ահա՛—ա՛յ պէտք է: Հայր,» Թիփի ձայնը մեղմացաւ հոս, վասն զի նա զիտէր թէ իւր հօր սիրտն ունէր փափուկ կէտ մը, «երկնից մէջ չէ՞ս ուղեր տեսնել Յովնան մանկիկը»:

Մը. Լէվիսի բերանին մկանունք սկսան կծկիլ ուժգնապէս եւ արտասուաց խոշոր կաթիլ մը թաւալեցաւ անոր այտէն ի վայր:

«Գերեզմանին բաւական մօտեցած եմ արդէն», ըսաւ նա վերջապէս, «եւ երբեմն կը մտածեմ որ եթէ աշխարհն իմս ըլլար, յօժարութեամբ կու տայի որպէս զի հոն երթալու պատրաստ ըլլամ, բայց ժամանակս անցած է, շատ ուշ մնացի: Բոլոր կենացս մէջ զիտէի, տղաս, թէ ո՛րն է ուղիղ ճամբան, բայց միշտ գացի ծուռ ճամբէն, եւ հիմա կը մնայ որ արդար պատիժս առնեմ»:

Գրիստոսի բուն հոգին էր հարկաւ որ յայտնեց Թիփի թէ ինչ պէտք էր ըսել իրբեւ պատասխան իւր հօր այս խօսքին. խօսեցաւ եռանդեամբ եւ ծանրութեամբ, բայց ոչ երբեք անպատկառութեամբ:

«Հայր, դուն Աստուծմէ աւելի՞ բան զիտես այդ մասին: Ահա Աստուած ամենեւին ատանկ բան չըսեր Աստուածաշունչին մէջ. ես աղէկ զիտեմ որ չըսեր, վասն զի ատ բանին վրայ անգամ մը խօսուեցաւ Կիրակնօրեայ դպրոցին մէջ, եւ Մը. Հոպրուք ըսաւ թէ «Փոյթ չէ ի՛նչ գործած է մարդ, կամ ո՛րչափ ծերացած է, կարող է Գրիստոնեայ ըլլալ»:

«Իմ կարծիքս միշտ աս եղած է, տղաս, թէ

ստորին եւ վատ մարդ է ան որ բոլոր կենացը մէջ ասանկ բաներու հետ ամենեւին գործ չունենալէ ետեւ, յանկարծ կը փոխուի, որովհետեւ մեռնելու վրայ է, եւ շատ բարի կը ձեւանայ: Կարելի չէ որ Աստուած ախորժի ասանկ բանէ: Ես միշտ ըսած եմ թէ ասանկ բան բնաւ չընեմ պիտի:՝

Թիփ չկրցաւ պատասխանել. չհաւատաց թէ այս կարծիքն ուղիղ էր, ընդհակառակն վստահաբար հաւատաց թէ սխալ էր, սակայն չունէր բաւական իմաստութիւն որով պատասխանէր իւր հօր: Գնաց դպրոց, այս վերջին խօսքերը սակայն դեռ կը հնչէին իւր ականջին. իւր խորհուրդներն ամփոփուելով յայտնուեցան առաջին նախադասու թեամբ զոր նա ուղղեց Մր. Հոլպրուքի, վաղելով անոր քով մինչ կ'ելլէր նամակատուէն:

«Պատուելի, կրնամ հարցում մը ընել:՝

Պատուելին որ իւր օգնութեամբ պատրաստ էր միշտ դժուարութենէ ազատել զմարդիկ, ժպտելով խոնարհեցաւ եւ քաղց խոովեալ տղուն հետ ի միասին:

«Եթէ մէկն ըսէ ձեզի թէ ստորնութիւն կը համարի դարձի գալ եւ Աստուծոյ ծառայել քանի որ իւր բոլոր կենացը մէջ ապրած է իւր անձին եւ աշխարհի համար միայն, եւ կը զգայ թէ այլեւս շատ պիտի չապրի, ի՞նչ պիտի ըսէիք:՝

«Կարծեմ թէ,» ըսաւ պատուելին, «անոր պիտի հարցնէի հաւանականապէս, Նուա՞ղ ստորնութիւն կը համարիս կենացդ վերջին տարին եւս գողանալ եւ Աստուծոյ չնուիրել զայն սա պատճառաւ պարզապէս թէ արդէն գողացած ես բոլոր

միւս տարիներդ:՝ Ես չեմ հասկնար թէ մարդ քառասուն տարի անիրաւութիւն ըրած ըլլալով ինչո՞ւ պարտական պիտի ըլլայ տարի մը եւս անիրաւութիւն ընել: Իմ կարծիքս այն է թէ լաւագոյն գործը պիտի ըլլայ դառնալ եւ ըստ կարելւոյն բարեփոխուիլ:՝

«Ո՛հ, ինչո՞ւ չկրցայ ես այդպէս խորհիլ,» ըսաւ Թիփ երկայն շունչ մը առնելով: «Գիտէի թէ սխալ էր, յայտնի կը տեսնէի, բայց չկրցայ բերանս անգամ բանալ:՝

Մր. Հոլպրուք անձկանօք դիտելով եռանդնալից տղան, ըսաւ վերջապէս, «Եղուարդ, կը կարծե՞ս թէ հայրդ պիտի ուզէ տեսնել զիս այս առաւօտ:՝

«Այո,» ըսաւ Թիփ վստահաբար, «գիտեմ թէ պիտի ուզէ: Պատուելի, եթէ երթաս եւ տեսնես զանի, եւ անոր բացատրես զայս, շատ ուրախ պիտի ըլլամ:՝

Յետ սակաւուց, Թիփ իւր ետեւ նայելով ուրախացաւ մեծապէս, վառն զի տեսաւ թէ Մր. Հոլպրուք արագ քայլերով կ'երթար դէպի Մր. Լէվիսի տան կողմը: Տղուն սիրտն յայնժամ լի եղաւ յուսով իւր հօր համար. ինքն աղօթած եւ աշխատած էր անոր համար, եւ ահա Մր. Հոլպրուք կ'երթար տեսնել զանի. մնացեալն ապահովութեամբ կրնար թողուլ Աստուծոյ ձեռքը:

ԳԼՈՒԽ ԺԸ

“Ա՜ն ո՞ր ԿԸ ՍԵՊԷ ԹԷ ՀԱՍՏԱՏՈՒՆ ԿԵՑԱՆ Է, ԹՈՂ
ԶԳՈՒՇԱՆԱՅ ՈՐ ԶԸԼԼԱՅ ԹԷ ԻՅՆԱՅ :”

“Նայէ, Թիփ,” ըսաւ Հովարտ Մինթըրն, “սա
չըջանալն ամուր բռնէ, սա գամը գամեմ: Ուիլ,
այդչափ բարձր մի գամեր զայդ, միւսներուն
հաւասար չըլար: Բռնէ, էլիս, բռնէ սա աթոռը,
հիմա կ'իյնայ: Ահա եղաւ, շատ աղուոր եւ շիտակ
է. այնպէս չէ՞ Մր. Պըրոզ:” Յատկեց աթոռէն,
մինչ վարժապետը կը մտնէր դպրոցի սրահին դռնէն:

“Շատ հաւանական է,” պատասխանեց Մր. Պը-
րոզ ժպտելով, “բայց չլսեցի թէ ի՞նչ ըսիր:”

“Կ'ըսեմ թէ քննութեան պատրաստ ենք դպրո-
ցով եւ ուսանողներով:”

“Դպրոցը պատրաստ է, անշուշտ. կը յուսամ
թէ ձեր ուղեղները եւս պատրաստ են: Էլիս, ես
պիտի ուզէի դէպ ի ձախ շարժել այդ աթոռը, հոգ
ձամբու վրայ է, արգելք կ'ըլլայ աշակերտաց:
Եղուարդ, քաջ ես այսօր, նայիմ:”

“Այո, տէր իմ,” պատասխանեց Թիփ փութով,
“բաւական քաջ:”

Արդարեւ քաջ էր, թէպէտ կը զգար քիչ մը

յուզում եւ անձկութիւն: Ձմրան շրջանն աւար-
տած էր. այսօր եւ վաղիւ քննութեան ժամանակ
էին. տղայք սաստիկ աշխատած էին պատրաստու-
թեան համար, բայց ոչ ոք աշխատած էր աւելի
քան Թիփ: Այս առաջին քննութիւնն էր որ անոր
բերաւ այսպիսի յուզում: Յառաջագոյն կը գըտ-
նուէր միշտ այն սակաւաթիւ ապուշներուն մէջ
որ կամ բոլորովին կը փախչէին քննութենէ, եւ
կամ կը զուարճանային երբ սոսկալի սխալներ կ'ը-
նէին իրենց տգիտութեամբ: Բայց այսօր տարբեր
էր. ահա բեմին վրայ աշխատասէր աշակերտաց
մէջտեղ կանգնելով քաջութեամբ կը պատասխանէր
վարժապետին հարցումներուն եւ ուրախ զուարթ
նայելով այն ծոյլերու խմբակին, որոց գլուխն էր
Պոպ Թըրնըր, եւ որք կը դեգերէին պատուան-
ներուն քով, կը զարմանար թէ ինչպէս ինքը եւս
այդ խմբակին կը վերաբերէր երբեմն: Թիփի հա-
մար մեծ օր պիտի ըլլար այս. յիշաւ իւր միւս
հասակակիցներէն շատ ետ մնացած էր նա, այն-
չափ ետ որ Հովարտ Մինթըրնի եւ Էլիս Հոլպրուքի
դասերէն ոչ մին պիտի քննուէր այն օր, վասն զի յա-
ռաջացեալ կարգերը հետեւեալ օրուան թողուած
էին, մինչդեռ իւր կարգին յատուկ բոլոր դասերը պի-
տի քննուէին այն առաւօտ. այսու ամենայնիւ Թիփ
գիտէր թէ այնչափ փոխուած էր ինքը որ ներկա-
յից ուշադրութիւնը պիտի գրաւէր, կը զգար
թէ փոխուած էր. իւր մայրը կը զգար զայս, երբ
այն առաւօտ անձամբ սանտրեց եւ յարդարեց անոր
մազերը եւ մաքուր վզնոց անցուց անոր վերարկուին
օձիքին վրայ. դպրոցի տղայք կը զգային զայս,

նա ճանչուած էր իբրեւ աշխատասէր եւ ժիր աշակերտ :

Ձանգալին հնչուեցաւ վերջապէս , եւ տղայք մտան ներս եւ նստան : Թէեւ կանուխ էր դեռ , սակայն այցելուներ եկած էին . մարդիկ կը սիրէին ներկայ ըլլալ Մր. Պըրոզի քննութեանց : Կարդացոյցին վրայ նշանակուած էր նախ Թիփի ընթերցանութեան կարգը . անոր աչքերն այնչափ պայծառ եւ դէմքն այնչափ փայլուն երեւցած չէին երբեք : Թիփի վարժուած էր կարդալու մէջ : Համբերութեամբ եւ ժրութեամբ աշխատած էր բովանդակ ձմրան մէջ . ընթերցանութեան մէջ իւր ցաւալի սխալներն այլեւս չէին կրկնուեր երբեք . այժմ դպրոցի տղայոց ոչ մին կը կարդար աւելի ծանր , յստակ եւ անսխալ կերպով քան Թիփի Լէվիս : Յետ քննութեան , յանձնաժողով մը պիտի ընտրէր Թիփի կարգէն այն տղայքը որ արժանի էին պատմութեան դաս առնուլ յաջորդ շրջանին մէջ : Դըպրոցին մէջ ընթերցանութեան բարձրագոյն դասն էր այս , Թիփի աչքերն արդարեւ խաղացին երբ պատ. Հոլպրուք , յանձնաժողովին նախագահը , տառներեք տղայոց կարգէն կարդաց երկու անուն միայն , « Թովմաս Զօնս եւ Նդուարդ Լէվիս » :

« Նկո՛ւ , Թիփ , » գոչեց անոր Հովարտ Մինթըրն քատորդ դադարի ժամանակ . « ձեռքդ սեղմեմ , բարով եկար պատմութեան կարգը , սաստիկ դժուար է եւ սիրելի » :

Թիփի տուաւ ձեռքը , խնդալով . եւ ապա նայեցաւ միւս խմբակին , ապուշներուն , կիսով համակրական նայուածք մը նետելով Պոպ Թըրնըրի վրայ ,

եւ զարմանալով թէ ինչպէս գոհ եղած էր երբեմն մնալով այդ տղայոց կարգին մէջ . յետոյ զգաց թէ ահա երթալով կը հասնէր բարձրագոյն կարգերուն եւ կը բարձրանար արագ :

Հեղելու մէջ եւս յաղթող հանդիսացաւ . բոլոր իւր ընկերք սխալեցան , բայց ինքը անսխալ հեզեց մինչեւ Մր. Պըրոզ փակեց գիրքն , ըսելով , « Կարծեմ թէ ձանձրացաք , տեսաք , եւ որովհետեւ մեր քննութիւնը անցեալ դասերու վրայ են , կարծեմ թէ չարժեր այլեւս յառաջ երթալ , վասն զի Նդուարդ երբեք սխալած չէ այս շրջանին երկրորդ շաբաթէն սկսեալ » :

Այսպէս , Թիփի դարձեալ չիկնեցաւ եւ մեծապէս յուզեալ գնաց նստաւ յաղթանակաւ : Մնաց միայն թուաբանութիւն , եւ յետ այնորիկ պիտի աւարտէր իւր գործն այն օր : Այդ պիտի ըլլար վերջին դասը կէս օրուան արձակուրդէն յառաջ , եւ որովհետեւ մեծ եռանդ եւ անձկութիւն ունէր յաջող քննութիւն տալու համար , սկսաւ խռովիլ մեծապէս :

Վերջապէս հասաւ քննութեան ժամը : Յամբութեամբ բայց ամենայն զգուշութեամբ յառաջ երթալով աւարտած էին երկայն բաժանումը , եւ պատրաստ էին կոտորակ սկսիլ յառաջիկայ շրջանին մէջ : Քննութիւնն անցաւ կատարեալ յաջողութեամբ . Թիփի այն ձմրան մէջ ի դուր չէր աշխատած գիշեր եւ ցերեկ : Ահա սեւ տախտակին առջեւ էր եւ կը լուծէր երկայն բաժանման օրինակ մը , որ գրեթէ մօտ էր աւարտման . տառն վայրկեան եւս , եւ ահա ժամացոյցին երկու սլաքները պիտի դային տառերկուքին վրայ : Այս միջոցին պիտի

աւարտէր իւր գործը եւ յայնժամ իւր անունը պիտի փայլէր պատուոյ ցանկին մէջ, ուր պիտի նշաւ նախուէին բոլոր այն տղայք որ երբեք սխալ չըրին քննութեանց ժամանակ: Թիփի ձեռքն սկսաւ դողալ. ո՛հ, ի՛նչ կար. այն խնդիրն ի՛նչ եղաւ արդեօք: Մնացորդը շատ մեծ էր. ոչ, շատ փոքր էր. ոչ, այդպէս չէր. ի՛նչ էր չէր հասկնար: Ամէն մարդ զանի կը զիտէր, եւ ահա լսեց որ տղայ մը մեղմով կը խնդար. սխալ ըրած էր. ի՛նչ էր այն եւ ո՛ւր էր: Մը. Պըրրոզի ձայնն հասաւ անոր, քաղցր եւ հանդարտ:

“Եղուարդ, մի յուզուիր. ուշադրութեամբ նայէ մնացորդիդ. առ բաժանարարիդ եւ մնացորդիդ առաջին թուանշանները. երեսունեւմէկին մէջ ի՛նքն քանի՞ անգամ կայ. այդ պիտի օգնէ քեզի:”

Էլիս Հոլպրուք քայլ մը միայն հեռի էր տալիս տակէն եւ կը գտնուէր Թիփի ճիշդ ետեւը: Թիփ լսեց որ նա կը հծծէր մեղմով “եօթն,” եւ առանց սպասելու եւ խորհելու, արդարեւ այնպէս յուզուած էր որ չէր կրնար խորհիլ, բռնեց այդ թիւը, եւ

“Եօթն անգամ,” ըսաւ աճապարանօք:

Յայնժամ լսելով տղայոց բարձրագոյ ծիծաղը, նետեց կաւիճը սաստիկ ամօթահարութեամբ եւ ցաւօք: Եւ ժամը տասներկու՞ զարկաւ:

Կորսուեցա՛ւ պատիւը:

Արձակուրդէն ետքը տղայք շարուեցան անոր շուրջ:

“Գէշ բան եղաւ, Թիփ,” ըսաւ Հովարտ Մինթըրն անկեղծ համակրութեամբ, “պիտի յաջողէիր եթէ վայրկեան մը եւս համբերէիր:”

“Պիտի յաջողէի, եթէ Էլիս Հոլպրուք չըլար, եւ նա վա՛տ ստահակ է,” պատասխանեց Թիփ սաստիկ բարկութեամբ:

“Հի՛ւ,” գոչեց Ուիլ Պէյլի, “ի՛նչ ըրաւ Էլիս:” Էլիս եւս դարձաւ եւ զարմացմամբ եւ աներկիւղութեամբ նայեցաւ զայրացեալ տղուն:

“Սխալ ըսաւ ինձի, զիտմամբ. այդ է ըրածը, եւ ինքը գիտէ:”

Ձայն ըսելով, Թիփ հեռացաւ անոնցմէ եւ սենւեակէն փախաւ:

Հովարտ Մինթըրն ապշեցաւ մնաց: Չէր կրնար հաւատալ թէ Էլիս Հոլպրուք, իւր լաւագոյն բարեկամը եւ պատուաւոր տղայոց ծաղիկը, գործած էր այդպիսի վատութիւն, եւ սակայն դժուար էր նաեւ հաւատալ թէ ճշմարիտ չխօսեցաւ Թիփ:

“Ի՛նչ ըսել կ’ուզէ, Էլիս,” հարցուց վերջապէս:

“Անոր պէտք է հարցնէք, եթէ կ’ուզէք զիտնալ,” ըսաւ Էլիս հպարտութեամբ: “Կարծեմ ան գիտէ թէ ի՛նչ ըսել կ’ուզէ աւելի քան որեւիցէ ուրիշ մարդ:”

Իսկոյն տղայք խմբովին ճամբայ ելան դէպ ի տուն: Պոպ Թըրնըր, որ երբեք չէր կորսնցունէր նեղութիւն տալու յարմար առիթը, իւր բարեկամներով չըջապատեց զԹիփ եւ սկսաւ իսկոյն:

“Խեղճ տղան չյաջողեցաւ, վա՛խ, վա՛խ. մի լացնէք տղան, քսան փող պիտի տամ որ բազմապատկութեան աղիւսակ մը առնէ:”

“Լեզուդ քեզի քաջէ՛,” պատասխանեց Թիփ, սաստիկ բարկութենէն չկրնալով զգալ թէ մեծ յիմարութիւն էր զայրանալ, այնպիսի խօսք լսելով

տղայէ մը որ երբեք տեղեկութիւն չունէր բազմապատկութեան աղիւսակի վրայ :

« Ի՞նչ խղճալի բան , » սկսաւ Պոպ դարձեալ . « դասն այնչափ աղուոր հեղելէն , երեսներն այնչափ աղուոր լուալէն եւ մազերը մաքուր սանտրելէն ետքը . . . վախ , վախ : Պէտք չէ որ լաս , խեղճ տղայ . երեսդ կ'աւրես : »

Թիփ բարկութենէն բոլորովին գոյնը նետելով , նայեցաւ զինքը նեղողին , եւ տղայք հազիւ ճանչցան անոր ձայնը :

« Պոպ Թըրնըր , եթէ դարձեալ խօսիս , գետինը կը դարնեմ քեզ , եւ կը ծեծեմ մինչեւ որ հողիդ բերանդ դայ . կը հասկնամ . . . »

Ո՛վ Թիփ Լէվիս , Աստուած թողութիւն չնորհէ քեզի որ կոյր բարկութեանդ մէջ այդպէս աւարտեցիր խօսքդ : Թողութիւն չնորհէ քեզի որ բերանդ առիր այդպէս այն մեծ անունը , որմէ դու կը դաւանիս թէ կը պատկառիս եւ կ'երկնչիս մեծապէս : Ահաւոր բառն , հազիւ արտասանուեցաւ , եւ ահա զգաստացուց զԹիփ , որ իւր երկու ձեռքերով ծածկեց դէմքը եւ բոլոր ուժով վազեց բլուրէն վեր եւ անհետացաւ տղայոց տեսութենէն :

Բոլոր տղայք լսեցին զայն . իւր ետեւն էին Հոլարտ , Էլիս , Ուիլ Պէյլի եւ ուրիշ վեց եօթն տղայք : Էլիս Հոլպորուք աւելի հպարտացաւ :

« Ահա ձեր հիանալի տղան , » ըսաւ նա , « որ այնչափ փոխուած է եւ յանձն առած է այնչափ քարոզ խօսիլ Էնձի : Վստահ եմ որ բնաւ այդպիսի երդում ըրած չեմ եւ բարկութեանս մէջ , եթէ ե՞մ այնչափ ետ այդ տղէն : »

Ի՞նչ օր էր այդ Թիփի համար , երբեք պիտի չմոռնայ զայն . դնաց մինչեւ մեծ ծառը որ սկսած էր արձակել դարնանային սառնքին բողբոջները : Նստաւ քարի մը վրայ եւ անդամ մը եւս ձեռքերով ծածկեց իւր երեսը , եւ ահա ունեցաւ ցաւոց եւ կրից անեղ փոթորիկ մը որոյ փորձն առած չէր երբեք իւր կենաց մէջ :

« Ի՞նչպէս , ի՞նչպէս եղաւ , այդպիսի խօսք հանեց բերանէն : »

Յորմէ հետէ ուսած էր աղօթել , կը սարսափէր այդ մեղքէն . կը սարսափէր որ մի գուցէ մոռնալով վերստին դառնար իւր հին սովորութիւններուն , ուստի աղօթքով եւ մեծ խնամով զգուշացած էր իւր չրթանց : Բայց ի վերջոյ ի բաց թողած էր ամէն երկիւղ , խորհելով թէ այլեւս պիտի չիյնար , վասն զի ահա այնչափ ժամանակ անցած էր եւ մի անգամ իսկ չէր ինկած :

Այնպէս ապահով եւ զօրաւոր կը համարէր զինքը որ գրեթէ կը պարծէր , եւ այն օր զանց ըրած էր օգնութիւն խնդրել Աստուծմէ . այն օր այնպիսի եռանդեամբ առած էր իւր բոլոր ժամանակը թուաբանութեան որ միջոց չէր գտած Աստուածաշունչին զիմել , որպէս զի զօրութիւն ստանար : Չարմանալի չէ . ոչ , զարմանալի չէ որ ինկաւ : Կարծած էր թէ շատ հաստատուն կեցած էր , եւ զգացած չէր օգնութեան պէտք : Արդ ի՞նչ ընէր : Ո՛րչափ ստորին եւ վատ կ'երեւէր նա իւր աչքին : Աստուած կարող էր ներել անոր : Այո , է՛րա էր :

Թիփ հոգւով կը հաւատար թէ Աստուծոյ համար

չկայ անկարելի բան եւ սակայն մտածելով իւր վատութեան եւ անկման վրայ՝ չհամարձակեցաւ այլեւս որեւէ խնդրուած մատուցանել անոր . մոռցաւ առ վայր մի թէ Յիսուս Քրիստոս մեռաւ Բեռլինի փրկելու համար :

Արեւը, որ բարձրացած էր ճիշդ անոր զլսուեն վերեւ, սկսաւ յառաջանալ իւր ընթացքին մէջ եւ խոնարհիլ հետզհետէ . եւ հա՜ա դպրոցի դանդալին ձայնը եկաւ բլուրէն վեր , բայց Թիփ միտ չդրաւ անոր . դպրոցի վրայ Խրիստի իսկ չէր ուզէր , ո՛ւր կը մնայ Երեւան : Իսկոյն սկսաւ զրպանին մէջ որոնել իւր Աստուածաշունչը . Կարօ էր օգնութեան : Սաղմոսաց զիրքը բացուեցաւ ինքնին , եւ նա կարգաց առաջին տողը որուն հանդիպեցաւ իւր աչքը , “ Կը դովենք քեզ , ով Աստուած , ” եւն . : Ոչ , այդ չէ . դարձուց քանի մը երես եւս , “ Ով բոլոր երկիր , ցնծութիւնով Աստուծոյ աղաղակեցէք , ” եւն . : Ոչ , ոչ . չէր ուզեր ցնծութեան սաղմոս . անոր սիրտն էր սաստիկ տխուր : Ուստի դարձուց քանի մը երես եւս , “ Կարգէ՛ք դոնել այնպիսի բան մը որ յարմարէր իւր պարագային : “ Ով Տէր , քու սըրտմտութեամբդ զիս մի խրատեր : ” Այո , այդ , այդ : Աստուած չատ բարկացած էր անոր , իրաւունք ունէր բարկանալու . հա՜ա ճիշդ այսպէս պարտէր նա ըսել : Կարդաց ամբողջ սաղմոսը . տեսաւ թէ իւր վիճակին յարմար էր ամէն տող , եւ երբ կարդաց քսան եւ միերորդ համարը , “ Իս մի թողուր , ով տէր , ով իմ Աստուածս ինծմէ մի հեռանար , ” կրկնեց զայն դարձեալ եւ դարձեալ , եւ վերջապէս յարտա-

սուս փղձկելով սաստկապէս , ծնրադրեց եւ կրկնեց զայն խոնարհութեամբ :

Գարնանային կարճ օրն անցնելով ցուրտ գիշերն հասաւ : Թիփ տուն հասած էր վերջապէս , ճեղքած էր փայտն հետեւեալ օրուան համար , կատարած էր կատարելի ամէն գործ զոր կրցաւ գտնել տան մէջ , եւ ապա հանդերձեղինաց միջերանոցը տարած էր այն հագուստները զոր իւր մայրն աւարտած էր , բայց երթալով աղօրիքին ետեւէն որպէս զի չանցնէր դպրոցին քովէն եւ պատահմամբ չտեսնէր աշակերտներէն որեւիցէ մին : Յետոյ եկաւ տուն , լըռութեամբ կերաւ երեկոյեան կերակուրը եւ ապա ելաւ իւր խցիկը : Հիմա աւելի հանդիստ էր քան կէսօրին , բայց սիրտն էր տակաւին տխուր , եւ երկիւղ ունէր յաջորդ օրէն , չգիտնալով թէ ի՞նչ ընելու էր կամ ինչպէս ընելու էր : Օրն էր հինգշաբթի . բայց այս անգամ դիտաւորութիւն չուներ գիշերային աղօթքի ժողովի երթալու : Կատար խնդրած եւ մինչեւ իսկ աղաչած էր որ նա երթար , բայց պատասխանեց , “ Ոչ , ոչ այս գիշեր : ” Անդամները կարկամած էին ցուրտէն դարնանային առաջին օրերու յատուկ այն խոնաւութեան մէջ ընդ երկար նստելով մեծ ծառին տակ : Մտովի ըսաւ թէ այս պատճառաւ չէր երթար աղօթքի ժողովին . բայց իրական պատճառ այս էր թէ կը վախնար որ այն երեկոյ պիտի չկրնար նայիլ Մր. Պըրրովի երեսը , եւ անշուշտ պիտի չկրնար նայիլ Մր. Հոլպրուքի երեսը , վասն զի էլիս հարկաւ անոր պատմած էր ամէն բան : Շատ յոգնած էր , եւ զլուին ու անդամները կը ցաւէին . իւր Աստուածաշունչ

չէն գլուխ մը կարդալով պիտի մտնէր անկողին : Ընտրեց նոյն սաղմոսը որմէ գտած էր այնչափ զօրութիւն եւ մխիթարութիւն նոյն օր խսկ, եւ կարդաց զայն ծանր եւ ուշադրութեամբ, ապա ծոներ դրաւ որ աղօթէր, բայց երբ ծնրադրեց, նոր դժուարութիւն մը ելաւ անոր առջեւ : Ի՞նչ ընէր : Յորմէ հետէ սկսած էր աղօթել իւր անձին համար, կանոնաւորապէս աղօթած էր նաեւ էլիս Հոլպրուքի եւ Պոպ Թըրնըրի համար, եւ ահա կը զգար թէ այն գիշեր չէր կարող աղօթել ասոնց եւ ոչ միոյն համար : Այն երկու տղայք աշխատած էին Վլաս հասցունել անոր եւ յաջողած էին . ինքը չէր ուզեր Վլասել անոնց, չէր ուզեր խեղդել կամ ընկըղմել զանոնք, ինչպէս կէսօրին փափաքած էր, բայց ահա յայտնի էր թէ չէր ուզեր աղօթել անոնց համար : Խռովեալ դէմքով ելաւ, նստաւ այն արկղին վրայ որ անոր կը ծառայէր իբրեւ սեղան եւ աթոռ . որչափ խորհեցաւ, նոյնչափ համոզուեցաւ թէ չէր կարող յայնժամ աղօթել այն երկու տղայոց համար : Վերջապէս կարծեց թէ գտաւ այդ դժուարութեան զգաւելու եղանակ մը : Ըսաւ մտովի թէ շատ յոգնած էր եւ գրեթէ հիււանդ . պիտի կրկնէր Տէրունական աղօթքը միայն եւ ապա մտնէր անկողին . վաղ առաւօտ հաւանաւ կանաքար պիտի փոխուէին իւր զգացմունք : Գրեթէ վստահ էր թէ պիտի փոխուէին, ուստի ծնրադրեց միւս անգամ :

“Ով Հայր մեր, որ երկինքն ես,” ծանր եւ երկիւղածութեամբ արտասանեց անոյշ աղօթքը, մինչեւ որ եկաւ սա խօսքին, “եւ ներէ մեզի մեր

պարտքերը, ինչպէս որ մենք ալ —” եւ կանգ առաւ . կը հասկնար այս աղօթքը . Կիրակնօրեայ դպրոցին մէջ դաս առած էր անոր վրայ մաս առ մաս եւ լսած էր երկար բացատրութիւն անոր իւրաքանչիւր մասին վրայ . եւ ճիշդ այս մասն եղած էր դասի նիւթ երկու շաբաթ միայն յառաջ : Ահա թիփ այս գիշեր չէր կրնար ամբողջ ըսել զայն, կարելի չէր ծածկել թէ ներած չէր էլլիսի եւ Պոպի : Անգամ մը եւս ելաւ եւ իւր անկողնոյն վրայ նստաւ որպէս զի խորհէր : Այսչափ երեք նեղուած չէր յառաջագոյն : Ի՞նչ պարտէր ընել, պիտի չկըրնա՞ր միթէ աղօթել վերջապէս : Մը . Հոլպրուք ըսած էր թէ երեք ծաղրելու չէր զԱստուած, խնդրելով ինչ որ անկեղծութեամբ չէր ուզեր խընդրել, եւ եթէ այն զգացումներով ըսէր այն գիշեր “ինչպէս որ մենք ալ կը ներենք մեր պարտականներուն,” ստոյգ է թէ այդ ուրիշ բան պիտի չըլար բայց եթէ ծաղրել զԱստուած : Իւր զգացմունք պարտէին փոխուել, բայց ի՞նչպէս պիտի փոխուէին : Յանկարծ ազատման փոքրիկ հառաչով մը իւր ծնւդաց վրայ եկաւ դարձեալ . գտած էր բան մը զոր կրնար ըսել : “Ով Յիսուս, տուր ինծի հոգի մը որով յօժարիմ աղօթել էլլիսի եւ Պոպի համար, տուր ինծի սիրտ մը որով այնպէս փափաքիմ որ անոնք Բրիտանիայ ըլլան ինչպէս կը փափաքէի երէկ գիշեր, օգնէ ինծի որ սրտով ներեմ անոնց :” Ապա խոր լուծիւն առանձին խցիկին մէջ . Թիփ, որ տակաւին խոնարհած էր, մաքառեցաւ իւր ներսը գտնուած չար ոգւոյն հետ, եւ յաղթական ելաւ, վասն զի յարեց անմիջապէս, “Ով սիրելի Յիսուս,

կը ներհմ անոնց երկուքին ալ," եւ ապա սկսաւ,
 "Ներէ մեղի մեր պարտքերը, ինչպէս որ մենք ալ
 կը ներենք մեր պարտականներուն," եւ աւարտեց
 աղօթքը: Երբ յետոյ դարձաւ սենեակին մէջ, պատ-
 րաստուելով քնանալ եւ հանգչիլ, "Աստուծոյ խա-
 ղաղութիւնը որ ամէն միտքէ վեր է" եկաւ եւ
 լեցուց անոր սիրտը: Փոքր ինչ յետոյ կարծես թէ
 ուրիշ դժուարութեան մը բախեցաւ, վասն զի անա
 նստաւ մէկ մուճակն ի ձեռին եւ միւսը տակաւին
 յոտին. այս խնդիրը սակայն շուտով լուծուեցաւ.
 դարձեալ հագաւ մուճակն աճապարանօք, յետոյ
 առաւ վերարկուն եւ հագաւ, եւ գլխարկն յափշտա-
 կելով վար վազեց:

"Կատար, ըսաւ նա խոհանոցին դռնէն ներս տըն-
 կելով գլուխը, "Ահա կ'երթամ ես վերջապէս, վազէ:"
 Կատար ուրախութեամբ վազեց առնուլ իւր դը-
 խարկն ու շալը:

Սակայն թիփ այն երեկոյ չբացաւ իւր բերանն
 աղօթքի ժողովին մէջ, ամօթահարութենէն մինչեւ
 դեռինը խոնարհած էր. աչքերը չդարձուց բնաւ
 դէպ այն նստարանը ուր կը գտնուէին Հովարտ
 Մինթըրն, Ուիլ Պէյլի եւ դպրոցական ուրիշ տղայք,
 եւ երբ կարճ ժամն անցաւ, աճապարեց հեռանալ
 որ չտեսնէր զՄր. Հոլպրուք կամ չլսէր անոր ձայնը:
 Բայց յետոյ մեծապէս ուրախացաւ եւ Աստուծոյ
 շնորհակալ եղաւ որ իւր այդ ջանքը չյաջողեցաւ:
 Մրահին փառաւոր լոյսէն հաղիւ հեռանալով դացած
 էր խաւարին մէջ Կատարի սպասել ընդմիջ, եւ
 անա իւր ուսին վրայ զգաց պատուելիին ձեռքը
 եւ լսեց անոր հանդարտ եւ սիրալիր ձայնը:

"Եղուարդ, թիկին Հոլպրուք այս գիշեր քիչ մը
 գործ ունի Կատարի հետ, կրնամ քեզի հետ քալել:"
 Եւ երբ թիփ, տեսնելով թէ չէր կրնար խոյս տալ,
 սկսաւ քալել անոր հետ, նա յարեց, "Կէսօրէն ետքը
 չտեսայ զքեզ դպրոցին մէջ, այդ ի՞նչպէս եղաւ:"

"Պատուելի, էլիս չպատմեց քեզի կէսօրիս:"

"Էլիս ոչինչ պատմեց ինծի: Փոքր տղայոց մինչ
 պատմեց տխուր բան մը. ինծի ըսելիք մը ունիս:"

"Ոչ, պատուելի, չունիմ. բոլորը ճշմարիտ է:
 Սաստիկ դայրացայ, եւ յիմար խօսքեր ըրի: Աւե-
 լի... աւելի գէշ բան ըրի:"

Թիփ լսեց, Մր. Հոլպրուք եւս լուռ էր եւ տը-
 խուր. վերջապէս խօսեցաւ,

"Ի՛նչ, Եղուարդ, նորէն հին բնութեանդ պիտի
 դառնաս:"

Եւ շատ տարիներ այնուհետեւ կը յիշէր թէ ինչ
 ցաւօք տրոփեց իւր սիրտը, մինչ կը սպասէր թիփի
 պատասխանին, որ յստակ էր եւ շուտ հասաւ:

"Ոչ, տէր իմ, Աստուած պիտի չթողու որ այդ-
 պէս ընեմ:"

Յայնժամ Մր. Հոլպրուք լուռ մնաց պահ մը
 չկրնալով խօսիլ ուրախութենէն, եւ լուի գոհացաւ
 Աստուծոյ որ դարձեալ մեղաց այս լաբլուրինթոսէն
 դէպ ի լոյսն առաջնորդեց զթիփ ապահով:

"Կը զգամ թէ ընդունած ես Աստուծոյ թողու-
 թիւն," հարցուց նա, քաղցրութեամբ խօսելով:

"Այո, տէր իմ." թիփ կարող չէր երկայն սա-
 տասխան տալ այն երեկոյ:

"Ինչո՞ւ այնպէս հանդարտ նստար այս գիշեր,
 աղօթքի ժողովին ժամանակ:"

“Վասն զի,” ըսաւ Թիփ մեղմով, “ամչցայ խօսիլ ձեր եւ Մր. Պըրրօզի եւ տղայոց առջեւ, այսօրուան գէպքը յիշելով:”

“Աւելի մենէ՞ ամչցար քան Աստուծոյ:”

“Այո, տէր իմ, վասն զի Աստուծոյ իմացաւ ամէն բան. զիտէ թէ որչափ կը ցաւիմ, զիտէ թէ Թողութիւն տուած է ինծի, եւ պիտի օգնէ այսուհետեւ, բայց դուք չէիք զիտեր զայս:”

Դարձեալ գոհացաւ Մր. Հոլպրուք:՝

“Վաղիւ ինչ պիտի ընես, Եղուարդ,” հարցուց վերջապէս:՝

Այս անգամ շատ խոնարհ ձայնով պատասխանեց Թիփ, “Չեմ գիտեր. չեմ գիտեր թէ ինչ պիտի ընեմ:”

“Եթէ գիտնաս թէ ինչ պէտք է ընել, պիտի ընեմ:”

“Անշուշտ պիտի աշխատիմ ընել, տէր իմ:”

“Բարի. այսօր պատուեցիր թէ անպատուեցիր զՔրիստոս:”

Թիփ պատասխանեց աւելի խոնարհ եւ երկչոտ ձայնով,

“Անպատուեցի զանի:”

“Տղաք զիտե՞ն թէ շատ զղջացիր, եւ Աստուծոյ Թողութիւն խնդրեցիր:”

“Ոչ, տէր իմ, չեն գիտեր ամենեւին:”

“Չե՞ս կարծեր թէ Քրիստոսի պատուոյն համար պէտք է որ իմանան:”

“Կարծեմ պէտք է:”

“Ո՞վ պարտի պատմել անոնց:”

Անմիջապէս չպատասխանեց այս հարցման, այլ պահ մը սպասեց եւ յետոյ հարցուց,

“Պատուելի, ի՞նչպէս կարելի է պատմել անոնց, մի առ մի:”

“Նայինք թէ դուն անձամբ չես կրնար պատասխանել այդ հարցմանդ: Բոլոր տղայք հաւանակաւ նաբար պիտի չիմանա՞ն զայս:”

“Անշուշտ պիտի իմանան:”

“Եւ հաւանակա՞ն է որ լսեն ինչ որ պիտի ըսես դուն, եթէ չխօսիս ամենուն միեւնոյն ժամանակ:”

“Բայց, պատուելի, եթէ այդպէս ընեմ, պէտք պիտի ըլլայ բոլոր զպրոցին առջեւ խօսիլ:”

“Այո:”

“Բայց վաղը վերջին օրն է, եւ քննութիւն կայ:”

“Այո:”

Այս կարճ բառը կարծես թէ մեծապէս ազդեց Թիփի, վասն զի բաւական ժամանակ լռութիւն պահելէն ետքը, սապէս միայն կրցաւ պատասխանել,

“Պատուելի, արդեօք զիտե՞ս թէ ո՞րչափ դժուար է այդպէս ընել:”

“Եղուարդ, արդեօք զիտե՞ս թէ Փրկչիդ ո՞րչափ դժուար էր լսել քու խօսքերդ կէսօրի առնն:”

Մր. Հոլպրուք այլեւս չսեց Թիփի ձայնը, մինչեւ որ եկան այն անկիւնը ուր պիտի բաժնուէին իրարմէ. հոն Թիփ ըսաւ շատ ցած ձայնով եւ ծանաբութեամբ, “Գիշեր բարի:”

ԳԼՈՒԽ ԺԹ

“Ինքն ՊԻՏԻ ԿԱՆՁԻ, ՈՒ ԵՍ ԱՆՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՊԻՏԻ ՏԱՄ •
ՆԵՂՈՒԹԵԱՆ ՄԵՋ ԱՆՈՐ ՀԵՏ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՄ • ՊԻՏԻ ԱՊՐԵՅՋՆԵՄ
ՈՒ ՓԱՌԱԽՈՐԵՄ ԱՆԻԿԱ :”

Հետեւեալ առաւօտ չկային շատ այցելուներ • շատ կանուխ էր տակաւին, եկած էին քննիչ յանձնաժողովոյ անդամը միայն եւ քանի մը ուսումնասէր մայրեր : Մր. Պրորոզի ձեռքն էր զանգակին վրայ • քանի մը վայրկեան եւս, եւ ահա պիտի տեսնուէր թէ գրահաշուի քննութիւնը յառաջ կը տարուէր մեծ փութով եւ ազմով : Ելիս եւ Հովարա քարէ տախտակ ի ձեռին՝ պատրաստ էին ցատկել երբ լսէին զանգակին առաջին ձայնը, եւ ահա Թիփ իւր տեղէն կը լքէր զնաց ուղղակի դէպ ի բեմը : Մր. Պրորոզ զարմացաւ, բոլորովին անակնկալ բան էր այս • բայց զիտելով Թիփի երեսը, փոխեց իւր որոշումը եւ չղրկեց տղան նստիլ իւր տեղը, այլ՝ ծռեց գլուխը լսելու համար քանի մը բառերը զոր Թիփ աճապարանօք հծծեց անոր ականջին • յայնժամ եւս աւելի զարմացաւ, վարանցաւ առ վայր մի, եւ ապա հարցուց,

“Աւելի աղէկ չէ՞ որ սպասես մինչեւ կէսօր • ես կրնամ տղայքը կեցունել քանի մը վայրկեան :”

“Ոչ,” ըսաւ Թիփ, շարժելով գլուխը եւ խօսելով եռանդեամբ, “կը վախճամ որ, եթէ մինչեւ կէսօր սպասեմ, ամենեւին պիտի չընեմ այս բանը :”

“Շատ աղէկ,” ըսաւ Մր. Պրորոզ վերջապէս • “Տղայք ձեր ընկերներէն մին կ'ըսէ թէ կարեւոր բան մը ունի ձեզի ըսելու, սպասենք եւ լսենք :”

Թիփ բարեբաղդաբար համարձակ տղայ էր, անոր կենաց իւրաքանչիւր օրն այնպիսի եղած էր որ նա առած էր ամէն օր քաջութեան նոր դաս : Առանց իւր այդ փորձառութեան, պիտի կորսնցունէր իւր քաջասրտութիւնը, երբ տեսաւ այնչափ մարդիկ որ զինքը կը զիտէին մեծ հետաքրքրութեամբ • Արդարեւ անոր դէմքն էր բոլորովին շառագոյն, երբ վարժապետին գրասեղանէն դարձաւ նայիլ տղայոց : Այսու ամենայնիւ խօսեցաւ իսկոյն եւ անխռով, ինչպէս կը խօսէր նա միշտ եթէ երբեք խօսէր •

“Կ'ուզեմ ըսել տղայոց թէ կը ցաւիմ երեկուան համար : Կարծեմ թէ ամէնքը զիտեն բրածս : Սաստիկ բարկացայ եւ, եւ սոսկալի խօսք մը հանեցի բերանէս : Չէի կարծեր որ դարձեալ պիտի ընէի այնպիսի չարութիւն • շատ կը ցաւիմ անոր համար : Բայց չեմ ուզեր որ տղայք խորհին թէ այլեւս չեմ սիրեր զՅիսուս, վասն զի կը սիրեմ • եւ նա պիտի օգնէ ինծի որ դարձեալ աշխատիմ :”

Տղայք երբեք տեսած չէին այն սրահին մէջ այնչափ խոր լուծիւն : Մր. Պրորոզ իւր ձեռքերով ծածկած էր դէմքը • թողուց որ լուծիւն տիրէր պահ մը, երբ Թիփ նստաւ իւր տեղը • յետոյ խօսեցաւ ցած ձայնով եւ ծանրութեամբ •

“Տղայք, ինչ որ Աստուած ներած է, անշուշտ աշակերտներէս ոչ մին այնչափ վատ պիտի ըլլայ որ դարձեալ յիշէ:”

Ապա հնչուեցաւ զանգակը, եւ օրուան գործառնութիւնն սկսաւ: Թիփ, երբ նստաւ իւր տեղը, սեղանին վրայ խոնարհեցուց գլուխը եւ այնպէս մնաց մինչեւ որ այն քննութիւնն աւարտեցաւ: Ահա վերջացաւ անոր մի ահաւոր տագնապը. դժուարին գործ էր այնպիսի տղու համար կանգնիլ բոլոր աշակերտաց առջեւ եւ խոստովանիլ թէ ինչ կած էր, բայց ահա կատարուեցաւ այն, եւ ի խորոց սրտէ զգաց թէ ուղիղ էր ինչ որ ըրաւ:

Պոպ Թըրնըր որ անոր քով կը նստէր, հանդարտ էր եւ զգաստ. երբ Թիփ յանկարծ վերցունելով բազուկն՝ դետին ձգեց իւր թուաքանութիւնը, Պոպ ծռեցաւ եւ հանդարտութեամբ վերցունելով սեղանին վրայ դրաւ զայն: Զարմանալի է որ նա ըրաւ այսպիսի ծառայութիւն:

Կէսօրին տղայք ժողովուեցան Թիփի շուրջ սիւրով եւ հանդարտութեամբ. ոչ ոք խօսեցաւ օրուան կարեւոր դէպքին վրայ. ամէնքը վարուեցան բարեկամաբար:

Էլիս Հոլլարուք եկաւ մտաւ անոնց մէջտեղ:

“Թիփ,” ըսաւ նա խօսելով ծանրութեամբ, բայց մեծ ցրտութեամբ, “թերեւս աղէկ կ'ըլլայ որ դիտնաս նաեւ թէ երէկ մեծապէս սխալեցար, երբ ըսիր թէ ես քեզի սխալ ըսի. միտքէս անգամ չանցաւ քեզի սխալ կամ չիտակ ըսել: Բայց զիտեմ թէ ինչու այնպէս կարծեցիք: Ես անատեն Մր. Պըրոզի բառարանին մէջ բաւ մը կը նայէի,

եւ ճիշդ ետեւը կեցած էի, երբ Մր. Պէյլի մօտեւ նալով հարցուց ինծի թէ քանի հոգի կային քու կարգիդ մէջ, եւ ես պատասխանեցի, եօթն:”

Թիփ զարմացաւ մնաց:

“Ինչո՞ւ այդպէս չըսիր երէկ,” հարցուց վերջապէս:

“Վասն զի առիթ չտուիր,” պատասխանեց Էլիս անտարբերութեամբ: “Ես սովորութիւն չունիմ մարդ խաբելու, ոչ ալ լսելու թէ մարդ կը խաբեմ. ուստի պատրաստ չէի քեզի պատասխան տալու:”

“Ճշմարիտ է,” ըսաւ Թիփ վայրկեան մը յետոյ, պատասխանելով Էլիսի խօսքին առաջին մասին: “Ճշմարիտ է, չտուի: Ես սաստիկ բարկացայ եւ պայթեցայ, թող չտալով որ ուրիշներ ժամանակ զանէին խօսելու, եթէ ոչ կրնայի իմանալ թէ դուք չըրիք այդպիսի բան. ոչ, ոչ, զիտեմ որ չէք ըներ:”

Յետոյ Թիփ հեռացաւ թողնելով որ Էլիս խորհէր եւ տեսնէր թէ այն տղան որուն յարգ չէր ընծայեր ընաւ՝ ահա յայտնեց ագնուադոյն հոգի եւ վարուեցաւ աւելի վեհանձնութեամբ քան ինքը:

Մեծ զբաղման օրն երեկոյ եղաւ, վերջին քննութիւնն աւարտեցաւ, եւ տղայք մեծ յուզման մէջ էին, սպասելով լսել քննիչ յանձնաժողովին տեղեկագիրը, սպասելով իմանալ թէ ո՞ր էին այն տղայք որ բոլորովին անսխալ քննութիւն տալով նշանակուած էին Պատուոյ Ցանկին մէջ: Խեղճ Թիփ տըրտում էր, երէկ առաւօտ բոլորովին վստահ էր թէ իւր անունը պիտի անցնէր այդ պատուաւոր ցուցակին մէջ. տրտում էր մեծապէս, խորհելով մանաւանդ թէ առաջին անգամ պիտի վայելէր այդ

պատիւը : Ո՛րչափ աշխատած էր մինչեւ ցարդ , եւ ահա ամէն բան ի դերեւ ելաւ : Ի դերեւ ելաւ ապշութեամբ , ըսաւ նա իւրովի , այնպիսի խնդրոյ մը համար զոր լուծած էր տասն անգամ : Արձա-կեց երկայն հառաչ մը , եւ ոյժն ամփոփելով պատ-րաստուեցաւ լսել տեղեկագիրը : Մր. Պըրոզ ար-դէն խնդրած էր որ ի մէջ բերուէր այն , եւ Պատ. Հոլպրուք ոտք ելաւ իբրեւ նախագահ այն յանձ-նաժողովին , բայց փոխանակ տեղեկագիրը կարդա-լու , ըսաւ ,

“Մր. Պըրոզ , եթէ կայ ժամանակ , կը փափա-քիմ քանի մը խօսք ուղղել ուսանողաց : Տղայք , ամէնքդ երէկ ունկնդիր էիք Եղուարդ Լէվիսի քըն-նութեան , եւ ես կը կարծեմ թէ ձեզ աւելի յայտ-նի է քան ինձ թէ որչափ աշխատած է նա . արդ , իմ կարծիքս այն է թէ ով որ երէկ զիտեց զանի , վստահ է թէ նա պիտի յաջողէր լուծել խնդիրը , եթէ չգրգռուէր : Մր. Պըրոզ , կրնամ խնդիր մը քուէի դնել :” Մր. Պըրոզ սիրով հաւանութիւն տուաւ , ուստի պատուելին յարեց , “Բարի . արդ կ’ուզեմ որ , իւրաքանչիւր տղայ որ կը փափաքի որ Եղուարդ Լէվիս տախտակին առջեւ դայ հիմա եւ փորձէ նոյն խնդիրը , որպէս զի , եթէ յաջողի , ստանայ այն պատիւը զոր երէկ անշուշտ պիտի ստանար , ոտքի վրայ ելլէ :”

Նախ էլիս Հոլպրուք ցատկեց , ելաւ ոտք , եւ բոլոր ներկայ աշակերտք հետեւեցան անոր օրինա-կին . միայն Թիփ մնաց նստած , հրատապ այտերով :

“Ապրիլք ,” ըսաւ Մր. Հոլպրուք : “Արդ կը մնայ միայն առնուլ ձեր վարժապետին հաւանութիւնը :”

Մր. Պըրոզ ի նշան իւր հաւանութեան շարժեց իւր աթոռը սեւ տախտակին առջեւէն եւ առաւ Թուաբանութիւն մը : “Յառաջ եկու , Եղուարդ , կարդամ խնդիրը . ո՞րն էր :”

“Երեսունեւիններորդը , տէր իմ , յիսունեւմե-րորդ երեսին վրայ :”

Թիփ արդէն հասած էր տախտակին առջեւ : Ի՛նչ-պէս զիտեցին զանի . ի՛նչպէս դողաց վարժապետն անոր համար , ի՛նչպէս անձկաւ բաղձաց որ նա յաջողէր : Թիփ գործեց արագ եւ համարձակ , չդո-ղաց անոր ձեռքը . կաւիճ , մատուցեց եւ ուղեղ լաւ կատարեցին իրենց պաշտօնը . եւ ահա երեւ-ցաւ սոսկալի երեսունեւմէկը որոյ մէջ , իբրեւ փոր-ձի բաժանելոյ մէջ , պիտի բաժնուէր ինն . Եթէ Թուանշանն ուժով գրուեցաւ քանորդին մէջ ան-սովոր մեծութեամբ եւ թանձրութեամբ . ձեռքի քանի մը արագ շարժումներ եւս , եւ ահա “տասն եւեօթն” մնացորդին տակ . մեծ զիծ մը քաշելով Թիփ նետեց կաւիճը , մազերն հրեց ճակատէն եւ գնաց նստաւ իւր տեղը : Տղայք չկրցան այլեւս հանդարտ մնալ . նախ լսուեցաւ ոտից մեղմ դո-փիւն մը , ապա տեսնելով թէ լուութիւն չպահան-ջուեցաւ , բոլոր տղայք միանալով հանեցին մեծա-դղորդ աղմուկ : Բայց Մր. Հոլպրուք դարձեալ կանգնեցաւ եւ տղայք անմիջապէս լռեցին , վասն զի տեղեկագիրը պիտի տրուէր վերջապէս :

“Չաւակս ,” ըսաւ յետոյ Մր. Հոլպրուք սիրով էլիսի ուսին վրայ դնելով իւր ձեռքը , մինչ նա կը փութար ելլել սենեակէն , “այս երեկոյ ի՛նչ գաղա-փար ունիս Եղուարդի բարեպաշտութեան վրայ :”

“Ես կը կարծեմ թէ անկեղծ է, հայր,” պատասխանեց էլլիս շուտով: “Ներեցէք, հայր, եթէ կը հաճիրք. կ'ուզեմ վայրկեան մը տեսնել զՀովարտ քանի որ դացած է,” եւ վաղեց հեռացաւ հօրն անձկալի աչքէն:

Իսկ Թիփ, Հովարտ Մինթըրնէ փոխ առաւ տեղական լրագիր մը որ հրատարակուած էր քննութենէն քանի մը օր ետքը, եւ կարդաց քննութեան տեղեկագիրը. կարդաց սա գիտողութիւնը. “Եւ բոլոր աշակերտաց մէջ, թերեւս ոչ մին ըրած է աւելի արագ եւ զարմանալի յառաջդիմութիւն քան զԵդուարդ Լէվիս:”

Յետոյ, հետաքրքրութեամբ անցաւ միւս սիւնը ուր գրուած էր այսպէս,

“ՅԱՆԿ ՊԱՏՈՒՈՅ

Այբուբենի կարգաւ շարուած ցանկ տղայոց որ տուին անսխալ քննութիւն.

ԵԴՈՒՍ.ՐԴ ԼԷՎԻՍ

ԷԼԻՍ ՀՈՂՊՐՈՒՔ

ՀԱՐՎԷ ԶԵՆԻՆԿՍ

ՈՒԻԼ ՊԵՅԼԻ:”

ԳԼՈՒԽ Ի

“ԶԱՆՈՒՔ ԻՐԵՆՑ ԶԳԻՏՑԱՄ ԾԱԻԴԱՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՊԵՏԻ
ՔԱԼԵՑԸՆԵՄ:”

Քննութենէն քանի մը օր ետքը, “Ինծի նայէ, Թիփ,” գոչեց Մր. Մինթըրն իւր վաճառատան դռնէն նայելով, “կ'ուզեմ տեսնուիլ հետդ:”

Թիփ իւր ուսէն վար առաւ կողովը եւ վաղեց վաճառատունը: Նա կ'աշխատէր Մր. Տիւրի համար, եւ մօի ամէն կտոր գոր կը տանէր տուն՝ կ'երեւէր անոր իբրեւ Լատիներէն քերականութիւն եւ բառարան, վասն զի անա հետամուտ էր ստանալ այդ երկու գիրքերը:

“Կարեւոր գործ ունիմ, Մր. Մինթըրն,” ըսաւ նա, “կողովիս մէջ միւս կայ ձեր տանն համար, եւ կարծեմ անոր կը սպասեն:”

“Պիտի սպասեն մինչեւ որ տանիս,” պատասխանեց Մր. Մինթըրն. “բայց ես չառ արգելք չեմ ըլլար ուրիշներու գործին: Դուն ի՞նչ գործ պիտի ընես հիմա որ դպրոցը գոց է:”

“Ինչ գործ որ գտնեմ, մինչեւ որ դպրոցը նորէն բացուի:”

“Ըսել է որ պիտի շարունակես դպրոց երթալ, այնպէս է : Ես կարծեցի թէ հայրդ հիւանդ պառկած ըլլալով, դուն հաւանականաբար պիտի փրնտռէիր հաստատուն գործ մը, որպէս զի կարող ըլլայիր օգնել ձեր ընտանիքին : Գիտես, մօտ է ձմեռը, երբ շատ ծախք կ'ըլլայ :”

Դժուար չէր հասկնալ Մր. Մինթըրնի միտքը : Յայտնի էր բոլորովին թէ կ'ուզէր ըսել, “Ըստ իս, պէտք է որ այսպէս ընէիր :”

Թիփ խոսովելով ըսաւ, “Ինծի գործ չկայ. այս քաղաքին մէջ չեմ գիտեր տեղ մը ուր գտնուի ինծի յարմար գործ. եւ եթէ գտնուի իսկ, հիմա ես դատարարակութեան ետեւէ եմ :”

“Եղբայրս եկած է Ա. . . քաղաքէն,” յարեց Մր. Մինթըրն իրրեւ պատասխան, “վաճառական է, ունի մեծ վաճառատուն եւ շատ մարդիկ կը պահէ իւր գործին մէջ : Վերջերս սաստիկ նեղուեր է իւր մանչերէն միէն, որ սովոր է եղեր ծրարներ տուն տանելու ատեն բանալ զանոնք եւ մէջէն գողանալ : Եղբայրս ըսաւ երէկ զիչեր թէ եթէ երաշխաւոր ըլլամ բոլորովին հաւատարիմ աղու մը, պատրաստ է առնուլ զանի իւր քով, տալ ճամբու ծախքը եւ գոհացուցիչ վարձք : Անմիջապէս յիշեցի զքեզ, եւ եղբօրս ըսի թէ դուն շատ կը յարմարիս իւր նպատակին, թէ քու հաւատարմութիւնդ է հաստատուն. բայց եւ այնպէս եթէ պիտի շարունակես դպրոց երթալ, ամէն բան կը լիւննայ :”

Մր. Մինթըրն չըսաւ թէ ինքը իւր եղբօր խօսած էր անցեալ զիչեր մինչեւ գրեթէ կէս զիչեր, պատմելով Թիփի ամբողջ պատմութիւնը. պատմելով

թէ ինչ տղայ էր նա ի սկզբան, եւ ապա ինչպէս փոխուեցաւ եւ ինչպէս սկսաւ բարձրանալ եւ աղնուանալ, վերջապէս տալով քննութեան ամբողջ պատմութիւնը, այսինքն թէ ինչպէս անյաջող ելաւ, ինկաւ եւ հրապարակաւ խոստովանեցաւ. չըսաւ նաեւ թէ իւր եղբայրն ինչ եռանդեամբ ունկընդրեց այս պատմութեան, եւ թէ երբ այն աւարտեցաւ, ինչ շեշտով ըսաւ նա,

“Այդպիսի տղայ մը արժանի է օգնութեան, եւ ես պատրաստ եմ օգնելու :”

Թիփի չպատմուեցան այս մանրամասնութիւնք, սակայն նա խոնարհեցաւ առնուլ իւր կողովը երբ Մր. Մինթըրն աւարտեց իւր խօսքը, ուրախութեանէն կարմրելով. վասն զի այնպիսի տղու համար մեծ պատիւ էր լսել թէ իւր “հաւատարմութիւնն էր հաստատուն :”

“Այո,” ըսաւ հաստատապէս, “պիտի շարունակեմ դպրոց երթալ, այդ որոշ է. սակայն եւ այնպէս չնորհակալ եմ ձեզմէ :”

Դուրս ելաւ, բայց ուր եւ կ'երթար փողոցներէն անցնելով, կը մտածէր Մր. Մինթըրնի այս խօսքերուն վրայ : Ժամանակ էր յիշաւի որ նա սկսէր գործել, վասն զի շատ աղքատ էին. հիմա մայրն էր ընտանիք պահողը, բայց խեղճ կինը կը պարտաւորուէր սաստիկ աշխատիլ եւ զիչերներն ուշ ատեն նստելով կարել, որպէս զի այն ընտանիքն անօթութենէ աղատ պահուէր : Թիփ արդէն խորհած էր այս խնդրոյն վրայ, բայց միթաբուած էր միշտ խորհելով թէ ընաւ զիւրին չէր գործ գտնել այն քաղաքին մէջ. մանր գործերը զոր կը

գտնէր դպրոցի ժամերէն դուրս՝ էին արդարեւ բոլոր դործերը դոր կրնար գտնել այն քաղաքին մէջ։ Բայց այսպէս չմխիթարուեցաւ այսօր. ահա կար պատուական պատենութիւն մը հաստատուն գործ գտնելու, եւ հաւանականապէս տակաւ առ տակաւ գոհացուցիչ ամսական ստանալու. ի՞նչ պատճառաւ չէր ուրախանար։

Այն օրէն հետէ երբ Քրիստոսի տուաւ իւր անձը, սկսաւ մեծապէս բաղձալ որ ընդունէր դաստիարակութիւն, եւ մանաւանդ բաղձալ որ ըլլար քարոզիչ։ Աղօտ եւ սակաւ էին անոր յոյսերը, բայց օր ըստ օրէ սաստկացաւ անոր բաղձանքը, եւ հաւանական չէր երեւեր որ նա թողուր երեք զըպրոց յաճախելու իւր որոշումը։ Ըսաւ մտովի թէ այդ որոշուած խնդիր է, ինչպէս արդէն սկսած էր այնչափ սիրել իւր գիրքերը եւ միանգամայն յաջողի։ Մը. Պըրոզ քաջալերած էր զանի աշխատիլ. եթէ չհետեւէր այս խրատին, յուսախաբ պիտի ըլլար նա։ Ոչ, ոչ, կարելի չէր այդ։ Խնդիրը լուծուած կը համարի ինքը։ Այսու ամենայնիւ, ահա իւր մայրը կ'աշխատէր զիշեր եւ ցերեկ, իսկ ինքը, անոր միակ որդին, չէր օգներ անոր։ Ահա իւր հայրը կը տկարանար օր ըստ օրէ, ամէն զիշեր աւելի եւ աւելի հազալով. արդէն բաւական ժամանակէ հետէ համոզուած էին ցաւօք թէ այդ հազէն պիտի չկրնար աղատիլ։ Ահա Կատար, որ պարտէր դպրոց երթալ, չէր կրնար երթալ. վասն զի անոր փոքրիկ ծառայութեանն իսկ կարօտ էր մայրը։ Թիփի գլուխը կիսով դարձաւ այս խնդրոյն վրայ մտածելով. նա սկսաւ զայրանալ Մը.

Մինթըրնի եւ անոր եղբօր, եւ Ա. . . քաղաքին վաճառատան եւ ուրիշներու ծրարներու մէջէ գողացող տղուն. ասոնք բոլորն ահա կ'աշխատէին զրկել զանի դաստիարակութենէ։ Տասն անգամ ըսաւ թէ փակուած է խնդիրը, եւ սակայն նոյնչափ անգամ սկսաւ նկատողութեան առնուլ զայն սկիզբէն սկսելով եւ քննեց ամենայն խնամով։ Վերջապէս գնաց տուն երբ տարաւ միան ուր պիտի տանէր զայն, բայց այս չտուաւ անոր սրտին հանդարտութիւն։ Տունը չէր նախկին աղտեղի եւ անկարգ վիճակին մէջ. Կատարի առաջին ջանքն եղաւ շատ յաջող, եւ նա այնպէս սիրեց իրաց նոր երեւոյթը որ այլեւս ջանք չխնայեց պահպանելու համար միշտ նոյն վիճակը. ուստի տան վարչութիւնը մեծապէս բարեփոխեցաւ, եւ այս փոփոխութենէն թէ՛ Կատար եւ թէ՛ անոր մայրը մեծապէս ախորժեցան։ Բայց կարելի չէր ուրանալ թէ սենեակը, թէպէտ մաքուր էր, սակայն ողորմելի սենեակ էր, հանգստեան ծառայող շատ սակաւ կահ կարասի պարունակելով։ Թիփի զգացած չէր զայս յառաջագոյն, բայց այսօր լայն բացուած աչքերով նշմարեց զայս. ահա այս պատճառաւ էր որ անոր տուն կրթալով՝ չհանգարտեցան անոր նեղիչ մտածմունք։

Փայտ ճեղքեց եւ ջուր քաշեց ջրհորէն առանց երբեք երգի եղանակ սուրելու. հետզհետէ լրջացաւ։ Վերջապէս, երեկոյեան ճաշէն ետքը, երբ աւարտեց բոլոր գործը դոր կարող էր կատարել, արձակեց հառաչ մը եւ առաւ ազատ շունչ. պատուական բան է մտածման ժամանակ գտնել։ Ահա

ւասիկ Թիփ կրնար ելլել իւր խցիկը, եւ երեք օր պիտի չելլէր անկէ. ոչ, պիտի չելլէր մինչեւ որ սա խնդիրը լուծուէր վերջնական կերպով:

Կատար կը կարէր այն դժին վրայ զոր մայրը նշանակած էր անոր, եւ կը խորհէր թէ Թիփ ինչու արդեօք չէր դար նայիլ իւր դասը, զոր պիտի տար այս ժամուն: Եկաւ Թիփ, բայց ժամ մը ուշ. եւ ահա մայրն ըսաւ,

“Թիփ, թէ որ տառնոց մը ունիս, դնա տղաս, հօրդ քիչ մը հազի դեղ առ, բեր: Ա՛խ, բնաւ չդադրեցաւ հազալէ ճաչէն ի վեր:”

Թիփ առաւ զխարկը եւ վազեց դէպ ի շուկայ. մինչ կ'երթար, սուլեց քիչ մը: Հազի դեղը կը գտնուէր քաղաքին այսինչ խանութին մէջ. Թիփ այն դեղէն թղթի փոքրիկ ծրար մը առնելով վազեց գնաց Մր. Մինթըրնի վաճառատունը, եւ դուռը բանալով,

“Ե՛րբ կ'երթայ եղբայրդ,” հարցուց առանց ձեւաւ կերպութեան, տեսնելով թէ Մր. Մինթըրն կանգնած էր սեղանին ետեւ:

“Գալ երկուշաբթի:”

“Լաւ. ես հօրս պիտի խօսիմ եւ կարծեմ պիտի ուղեմ երթալ եղբօրդ հետ:”

“Շատ աղէկ:”

Յետոյ Թիփ փակեց դուռն ուժով եւ վազելով հեռացաւ: Մր. Մինթըրն չիմացաւ թէ այս որոշմամբ ինչպէս վեր ի վայր չըջեցան այն տղուն սիրելի յոյսերն ու խորհուրդները:

Մէկ կամ երկու օրուան մէջ ամէն բան կարգադրուեցաւ: Մր. Մինթըրնի եղբայրն էր շատ մար-

դասէր: Թիփ պիտի ստանար ամսական մը որ բաւական մեծ երեւցաւ անոր, կանխիկ առաւ նաեւ օտակ, որպէս զի պատրաստէր ձեռք մը նոր հաւ դուստ զոր մայրը կարեց:

Մարդ պիտի կարծէր թէ ապագան փայլուն կ'երեւէր Թիփի, սակայն նա տրտում սրտով նստաւ իւր տեղը հինգշաբթի երեկոյ աղօթքի ժողովին մէջ. անոր համար վերջին ժողովն էր այս, չէր գիտեր թէ որչափ ժամանակ բացակայ պիտի ըլլար: Կը զգար թէ պարտական էր շատ ուրախ եւ շնորհակալ ըլլալ, բայց այսպէս չէր ամենեւին:

Առաջին երգերուն եւ աղօթքներուն միջոցին Թիփի սիրտը երթալով տխրեցաւ եւ նա չկրցաւ սթափիլ եւ ունկնդրել մինչեւ որ Մր. Հոլպրուք ոտք ելլելով երկիցս կարդաց բնաբանը զոր ընտրած էր իբրեւ նիւթ այն երեկոյեան խորհրդածութեանց: “Չարմանալի բնաբան,” ըսաւ Թիփ մտովի, “Բարը ո՛վ պիտի գլտորցնէ:” Մր. Հոլպրուք ի՞նչ պիտի խօսէր այդ բնաբանին վրայ: Լսեց ինչ որ նա պիտի խօսէր, եւ պատճառ ունեցաւ յաւիտեան յիշելու ինչ որ լսեց այն երեկոյ: Մինչ կը մեկնէր այն ժողովէն, հետեւեալք եղան իւր խորհուրդք, բայց չյայտնեց:

“Արդարեւ, չեմ կարծեր թէ բաց ի Մր. Հոլպրուքէ ուրիշ մարդ կարող էր այդպէս խորհիլ այս բնաբանին վրայ: Այն կանայք շատ մտածեցին այն քարին համար, մտածեցին թէ ինչպէս գլորէին զայն, բայց երբ գերեզման հասան, տեսան թէ քարը վերցուած էր: Պիտի յիշեմ զայս, եւ որոշումս պիտի կատարեմ. երբ քար մը տեսնեմ առ-

Չեւս, պիտի չկայնիմ եւ պիտի չընեմ հոգ այն
պատճառաւ, այլ յառաջ պիտի երթամ մինչեւ որ
հոն հասնիմ, եւ երբ հասնիմ, թերեւս այն ինքնին
պիտի գլորի առջեւէս։”

ԳԼՈՒԽ ԻԱ

“ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԸՍՈՒԱԾ ԽՕՄԲԸ ԱՐԵԱԹԻ ԶԱՐԴԵՐՈՒ ՄԷՋ
ԴՐՈՒԱԾ ՈՍԿԻԻ ԽԵՁՈՐԵՐՈՒ ԿԸ ՆՄԱՆԻ։”

Ահաւասիկ Թիփ Ա... քաղաքին մէջ, հեռի
իւր տնէն եւ բարեկամներէն, հեռի բոլոր անոնցմէ
գոր առեաժ էր յառաջագոյն, ի բաց առեալ զՄր.
Հովարտ Մինթըրն, փոքր Հովարտի հօրեղբայրը։
Բայց արդէն բաւական ժամանակ անցած է
յորմէ հետէ Թիփ կը գտնուի հոս. ուստի սկսած է
վարժուիլ տեղւոյն եւ հանգիստ՝ զգալ։ Զարմանալի
փոփոխութիւն էր այս անոր համար։ Մր. Հ. Մինթըրն
սովոր չէր իւր տան մէջ ընդունիլ եւ կերակ-
րել իւր գործաւորները. սակայն, մեզ անծանօթ
պատճառաւ զոր միայն ինքը դիտէր, իւր տան մէջ
առաւ զԹիփ։ Տղան քանի մը օր այնպէս համա-
րեցաւ թէ այս նոր տան գորգերուն վարդերն ապա-
կիէ չինուած էին եւ պիտի կոտրէին, եթէ անոնց
վրայ կոխէր։ Բայց հետզհետէ վարժուեցաւ այս
ամենուն. վարժուեցաւ սեղանատան մէջ հանգիստ
նստիլ իւր աթոռին վրայ փոխանակ նստելու անոր
եզրը, իւր կուրծքին վրայ անցունել կրծկալը, ինչ-
պէս կ'անցունէին ուրիշներ, եւ իւր կարկանդակն

ուտել արծաթեայ պատառաքաղով, օղային կազի շողշողուն լուսոյն տակ :

“Մայր,” ըսաւ փոքրիկն Ալիս Մինթըրն, “հայրս ինչո՞ւ տուն կը բերէ զՆոլաւորդ եւ սեղանակից կ'ընէ մեզի :”

“Վասն զի, Ալիս, հայրդ կ'ուզէ որ այն տղուն օգնէ ամէն կերպով. հօրեղբայրդ կը կարծէ թէ այս տղան անսովոր կերպով բարի եւ հանճարեղ է :”

“Ես ալ այնպէս կը կարծեմ,” ըսաւ Ալիս, եւ գոհ եղաւ :

Եւ արդ, Թիփ Լէվիս ոչ եւս կը կոչուէր Թիփ. ոչ ոք կը ճանչնար զանի այդ անուամբ. այս քաղաքին մէջ ամէն ոք կ'ըսէր “Նոլաւորդ,” բաց ի վաճառատան պաշտօնեայներէն, որք կը կոչէին զանի “Նոլ” :

Երբեմն կ'ունենար սա տարօրինակ զգացումը թէ ինքն էր տարբեր անձ մը, եւ թէ Թիփ Լէվիս զոր լաւ կը ճանչնար ինքը՝ եթէ կարող ըլլար այժմ գալ եւ տեսնել զինքը, շատ պիտի զարմանար :

Գնաց Կիրականօրեայ դպրոց եւ անդամ եղաւ այն կարգին որ Աստուածաշունչի դաս կ'առնուին Մր. Հ. Մինթըրնէ : Բայց սակաւ էին վարժապետները, եւ դեռ երեք չաքաթ անցած չէր, յորմէ հետէ Թիփ հոն կը գտնուէր, եւ ահա Մր. Հ. Մինթըրն զրկեց զանի դաս տալ կարգ մը փոքրիկ տղայոց որ կոչեցին զանի “Մր. Լէվիս,” այնպէս որ նա սկսաւ զգալ թէ հիմա տարբեր անձ էր եւ բաւական մեծ. այո, սկսաւ ըմբռնել թէ գրեթէ տասնեւ վեց տարեկան էր եւ թէ արագ կը մեծնար :

Այժմ կը վարէր նա շատ բազմադրաղ կեանք. օրն ի բուն կը գործէր վաճառատան մէջ կամ վաճառատան համար, եւ երեկոյին ըստ կարի կը զբաղէր իւր գիրքերով զոր կը սիրէր մեծապէս : Թիփի այս սէրը եւ այն գիրքերը մեծ պաշտպանութիւն եղան անոր, պահպանեցին զանի մոլորելու շատ փորձութիւններէ, եւ սակայն դժուար էր մեծ յառաջդիմութիւն ընել առանց օգնականի եւ այնչափ սակաւ եւ ցանցառ աշխատութեամբ : Երբեմն կը հառաչէր յոգնելով, որպէս թէ կ'անցնէր քարուտ ճանապարհէ :

“Կը խղճամ վրադ, տղաս,” ըսաւ անոր երեկոյ մը վաճառատան մանչերէն մին, երբ կը մեկնէին վաճառատունէն :

“Չեմ գիտեր ի՞նչ բանի համար կը խղճաս,” ըսաւ բարեմտութեամբ :

“Վասն զի ահա Մր. Մինթըրնի որդին Րէյ, կատարեալ, զարմանալի եւ հիանալի ծաղիկը տուն գնաց համալսարանէն, ժամ մը յառաջ տեսայ ես, վաճառատան առջեւէն անցաւ, կառքին մէջ իշխանաբար նստած :”

“Ի՞նչ է նա,” հարցուց Նոլաւորդ :

“Մեծամիտ. ահա ինչ որ է :”

“Մեծամիտն ի՞նչ է :”

“Օ, խալ ես դուն, եթէ չես գիտեր ի՞նչ է մեծամիտը. սպասէ մինչեւ որ յանդիմանէ զքեզ եւ բռնանայ քու վրադ ժամանակ մը, յայնժամ կը սորվիս կարծեմ : Պիտի ունենայ գեղեցիկ պատեհութիւն մը, տեսնելով թէ միշտ քթին տակ ես տանը մէջ. շատ խղճալի է վիճակդ :”

Եղուարդ չհասկցաւ մեծամիտ բառը, թէպէտ այդ պատճառաւ ստացաւ խալութեան տիտղոս, բայց իւր ընկերին լեզուէն դատելով համոզուեցաւ թէ հարկաւ շատ անհաճոյ բան է այդ։ Տուն գնաց զրգոռած եւ խռովեալ, մտովի փափաքելով որ Բէյ Մր. Հ. Մինթըրնի որդին չըլլար, եւ կամ գէթ անոր տան մէջ չգտնուէր։ Ահա սկսած էր այնչափ երջանիկ ըլլալ հոն, ամէնքը քաղցրութիւն կը ցուցնէին անոր եւ իրօք կը սիրէին դանի, ի՞նչ ցաւալի բան պիտի ըլլար փոխել իրաց այս վիճակը։

“Դիտեմ,” մըմնջեց ինքնին, “թէ ինչ տեսակ տղայ է. նման է այն Մր. Սայմընտսի որ շաբաթն իբր երկու անգամ վաճառատուն կու գայ ձեռնոց գնելու, եւ այնպէս կը շարժի որ կարծես թէ իւր պատուոյն դէմ է ինձ խօսիլ եւ օրինաւոր հարցում մը ընել։ Ո՛հ, երանի թէ հոս չըլլար։”

Սեղանատունը լուսով ողողուած էր, երբ նա դադտ ներս նայեցաւ զգուշութեամբ. յետ սակաւուց ընտանիքն ի միասին ժողովեցան հոն եւ սպասեցին Մր. Հ. Մինթըրնի. նորեկ անգամը նստած էր բազմոցին վրայ, մէկ բազուկն Ալիսի պարանոցին եւ միւսը մեղմով իւր մօր ծնոցայ վրայ դրած։

Եղուարդ անոր մօր դէմքէն հասկցաւ թէ նա չէր ուզեր որ Բէյ հոն չգտնուէր։ Մր. Հ. Մինթըրն եկաւ վերջապէս, եւ Եղուարդ ճիշդ անոր ետեւէն սեղանատուն մտաւ անշշուկ, բայց Ալիս եռանդեամբ իւր քով հրաւիրեց դանի, ըսելով,

“Եղուարդ, Բէյ եկաւ, հոս եկու եւ տես դանի”

“Յառաջ գնա,” ըսաւ Մր. Հ. Մինթըրն երբ Եղուարդ կեցաւ անշարժ, սաստիկ չիլինելով։ Բէյ

եւս ուղիղ նստելով երկնցուց ձեռքը։

“Ի՞նչպէս ես, Եղուարդ։ Ալիս այսօր ինձի տեղեկութիւն տուաւ վրադ եւ զքեզ ծանօթացուց ինձի. եկու, օտարական չես։”

Ի՞նչպէս յստակ եւ սիրալիր ձայնով խօսեցաւ, Եղուարդ զարմացաւ մեծապէս։ Եւս աւելի զարմացաւ յետոյ, երբ խորին ուշադրութեամբ զրատան մէջ կ’աշխատէր զիրքերն ի ձեռին։ Մր. Հ. Մինթըրն պիտի երթար ներկայ ըլլալ յանձնաժողովոյ նստի մը, եւ զիտէր թէ շատ ուշ պիտի դառնար. մինչ ելաւ սեղանէն, ըսաւ,

“Այս գիշեր ի՞նչպէս պիտի մտնեմ ներս. ահա երկու կտոր եղած է զրան բանալիս։”

“Ես զրան բանալի կ’ըլլամ, տէր իմ,” ըսաւ Եղուարդ փութով։

“Բարի. եղիւ։ Կրնաս զիրքերդ տանիլ զրատուն եւ երկար ժամանակ սերտողութիւն ընել հոն այս երեկոյ։”

Ահա այսպէս հոն գացած էր նա եւ բոլոր զօրութեամբ կ’աշխատէր հոն, երբ դուռը մեղմով բացուելով Բէյ Մինթըրն մտաւ ներս։

“Շատ զբաղեալ ես,” հարցուց քաղցրութեամբ։

“Այո, տէր իմ,” ըսաւ Եղուարդ, փափաքելով որ նա դուրս ելլէր դարձեալ։ Սակայն Բէյ միտք չունէր շուտով մեկնելու. զիրք մը հանեց դարակէն եւ անոր վրայ հարեւանցի ակնարկ մը նետելէ ետքը Եղուարդի քով գնաց։

“Ի՞նչ կ’ուսանիս։”

“Կոտորակ,” պատասխանեց Եղուարդ համառօտիւ։

“Դժուարութեան կը հանդիպի՞ս։”

“Այո, չառ դժուարութեան,” ըսաւ քիչ մը խռովելով, վաճան գլի կ’ուզէր յառաջ տանիլ իւր գործը։ “Ձեմ կրնար լուծել սա խնդիրը որուն վրայ կ’աշխատիմ։ սաստիկ նեղութիւն տուաւ ինծի։”

“Նայիմ, ի՞նչպէս է,” ըսաւ Բէյ, եւ սեղանին մօտ տանելով աթոռը, հետաւ եւ աչքէ անցուց քարէ տախտակը։

“Կամ, աւելի աղէկ է որ դուն նայիս,” ըսաւ քանի մը վայրկեան յետոյ։ “Անգամ մը նայէ սա բաղմապատկութեանդ, տախտակիդ վերի ծայրը։”

“Թշուառակա՛ն,” ըսաւ Եղուարդ երբ հնազանդեցաւ Բէյի հրամանին։ “այդ երեք թուանշանն է այս բոլոր նեղութեանս պատճառը։”

“Երեք թուանշանէն չառ աւելի փոքր բաներ կան որ նեղութիւն կու տան։ Դպրոց դացած ես վերջերս։”

“Միշտ կ’երթայի, մինչեւ որ հոս եկայ, բայց բնաւ օգուտ չքաղեցի մինչեւ անցեալ ձմեռ։”

“Ի՞նչ պատահեցաւ անցեալ ձմեռ։”

“Շատ բան,” պատասխանեց Եղուարդ եւ աչքերը փայլեցան։ սակայն զանոնք պատմելու տրամադիր չերեցաւ։ ուստի Բէյ բաւական սպասելէ ետքը, ըսաւ,

“Աւելի արագ պիտի չյառաջդիմէ՞իր, եթէ դաստու ունենայիր։”

“Անշուշտ։ Բայց չունիմ դասատու, ուստի կրցածիս չափ պիտի երթամ յառաջ։”

“Ի՞նչպէս կ’ըլլայ եթէ ես քեզի դասատուութիւն ընեմ, քանի որ տունն եմ, եւ ժամը իննէն մինչեւ տասը քու դասդ նայիմ։”

Եղուարդ վար դրաւ գրիչը, եւ դարձուց աչքերը գէպի Բէյ։ անաւասիկ առաջին անգամ նայեցաւ անոր ուղղակի, եւ նայեցաւ զարմացմամբ եւ լռիկ։

“Կ’ընե՞ս,” հարցուց վերջապէս։

“Անշուշտ։ այսպէս չէի ըսեր քեզի, եթէ չուզէի ընել։ չե՞ս ուզեր որ դասդ նայիմ։”

“Ի՞նչպէս չուզեմ։ Սակայն չեմ գիտեր...։ Ի՞նչ բանի համար կ’ուզես օգնել ինծի։”

“Վաճան գլի ես կը սիրեմ օգնել տղու մը որ կը ջանայ իւր անձին օգնել։ ուրեմն այս գործը կարգադրուած կը նկատենք։ Ժամը տասն է, կու գա՞ս հիմա դուրս որ աղօթենք։”

Երբ զայս լսեց, Եղուարդ եւս աւելի զարմանալով հարցուց,

“Հո՞ս է Մր. Մինթըրն։”

“Ոչ, բայց անոր որդին հոս է։ Կը զարմանա՞ս որ ես աղօթք կ’ընեմ, երբ հայրս բացակայ է։”

“Այո,” ըսաւ Եղուարդ, “չեմ գիտեր...։ Ըսել կ’ուզեմ, չէի կարծեր...։”

“Ձե՛իր կարծեր թերեւս թէ ես սորված եմ աղօթել։ Փառք Աստուծոյ որ սորված եմ։” Ապա սիւրով դրաւ իւր ձեռքը Եղուարդի ուսին վրայ եւ հարցուց, “Դո՞ւ ալ սորված ես, բարեկամ, այդ պատուական դասը։”

“Այո,” ըսաւ Եղուարդ մեղմով, “բաւական ժամանակէ ի վեր։”

“Շատ ուրախ եմ։ այդչափ կարեւոր ուրիշ դաս չկայ բնաւ։ Բայց խնդրեմ, կ’ըսե՞ս ինծի, ի՞նչ բանի համար այդպէս կը կարդաս եւ կ’ուսանիս։ ու՞նիս մասնաւոր նպատակ մը։”

“Այո,” ըսաւ Եղուարդ, զարմանալով որ ահա կը պարտաւորուէր օտարի յայտնել իւր նպատակը.
“կ’ուզեմ զատարակութիւն ստանալ, եւ յետոյ, եթէ երբեք կարող ըլլամ, կ’ուզեմ Աւետարանի պաշտօնեայ ըլլալ:”

Րէյ վար առաւ իւր ձեռքը անոր ուսէն, եւ խոսարհ ձայնով եւ փոքր ինչ տխրութեամբ պատասխանեց,

“Աստուած օրհնէ զքեզ, եւ օգնէ քեզ: Կը յուսամ թէ երբեք պիտի չպարտաւորիս հրաժարիլ այդ նպատակէդ:”

Եղուարդ ինքնին այնպէս համոզուեցաւ այն գիշեր թէ մեծամիտ կը նշանակէ լաւագոյն եւ ազնուագոյն, այո, իմաստնագոյն երիտասարդ:

ԳԼՈՒԽ ԻԲ

“ԱՄԵՆ ԻՆՁ ՈՐ Կ’ՈՒՁԷՔ ՈՐ ՄԱՐԴԻԿ ԶԵՁԻ ԸՆՅՆ, ԴՈՒՔ ԱՆ ԱՆՈՆՑ ԱՆԱՆԿ ԸՐԷՔ:”

Անցան ամբան երկայն եւ պայծառ, նոյնպէս եւ աշնան սիրուն եւ զուարթ օրերը. ահա ձմեռն էր կէս: Բոլոր այս ժամանակ Եղուարդ սաստիկ զբաղեալ էր. առատ գործ կար վաճառատան մէջ: Նա բարձրացած էր այժմ պաշտօնով, քիչ անգամ կը զրկուէր յաճախորդաց տունը, տանիլ անոնց վերաբերեալ ապրանքը, կամ քիչ անգամ կ’երթար դուրս ուրիշ մանր գործերով: Այժմ ունէր իւր մասնաւոր սեղանը եւ մասնաւոր յաճախորդները: Կար ուրիշ փոփոխութիւն մը եւս, որոյ մէջ Եղուարդ ապահով էր թէ մատ ունէր Րէյ: Արդարեւ Րէյ մատ ունէր ամէն բարի եւ օգտակար ձեռնարկի մէջ: Այժմ ամէն երեկոյ նա կրնար ուսանիլ երկայն ժամանակ. ամէն երեկոյ կանուխ Մ. Զ. Մինթըրնի հետ տուն կ’երթար ճաշել, եւ յետ այնորիկ մինչեւ միւս առաւօտ ազատ կը մնար ամէն գործէ: Ոհ, ի՜նչ երկայն գիշերներ էին անոնք: Ի՜նչպէս արագ յառաջդիմեց, ի՜նչ աղէկ դասատու

էր Րէյ : Կարելի՞ էր միթէ որ այնպիսի խնամով
եւ սիրով առաջնորդուող տղայ մը չյառաջդիմէր :

Րէյ ինչ չէր անոր համար . ահա եղած էր վար-
ժապետ , բարեկամ եւ ընկեր . յարատեւ , միշտ
ներկայ եւ բարեացակամ առաջնորդ : Եղուարդ
սկսած էր սիրել , գրեթէ պաշտել զանի :

Թէ որչափ փոխուած էր Եղուարդ , ուրիշներ
նշմարեցին մանաւանդ քան բուն ինքն Եղուարդ :
Յառաջագոյն ունեցած չէր յարատեւ յարաբերու-
թիւն Գրիստոնեայ ընտանեաց հետ , որոյ անդամք
սովոր են յօժարութեամբ եւ ինքնաբերաբար հաւա-
տարիմ գտնուիլ իրենց կրօնին ամէն պահանջմանց
ամէն օր եւ ամէն ժամ : Եղուարդ զարգացաւ
արագ եւ անընդհատ :

Երեկոյ մը տուն եկաւ նամակատունէն , նամակ-
ներով բռնաւորեալ : Ինքը եւս ունէր նամակ մը
չատ տարօրինակ երեւոյթով : Տարաւ զայն իւր
սենեակը , իսկ մնացեալները դրատուն : Ո՛րչափ
տգեղ նամակ էր իւրը : Եղուարդ ուրախացաւ որ
իւր եւ ոչ այլոց պաշտօնն էր առնուլ նամակատան
ծրարները , ուրախացաւ որ վաճառատան պաշտօն-
եայներէն ոչ մին տեսաւ իւր անունը , "Թիփ , " եւ
այդ եւս պահարանին վերի ծայրը գրուած : Ո՛ր-
չափ տգեղ կ'երեւէր , եւ երբ կարդաց հասցէն ,
որչափ տարօրինակ հնչեց իւր ականջին : Երկար
ժամանակէ հետէ լսած չէր այդ անունը , եւ չէր
ուզեր լսել երբեք : Ուրախացաւ որ Րէյ Մինթրըն
երբեք կոչած չէր զանի Թիփ , ոչ իսկ լսած էր
երբեք այդ անունը :

Ո՛վ գրած էր այդ նամակը : Բաց ի կատարէ ոչ

ոք կը գրէր անոր . մայրը եւս կը գրէր , բայց շատ
քիչ անգամ . եւ սակայն ընտանեկան նամակ չէր
այս : Բացաւ նամակը վերջապէս եւ կարդաց .

"Սիրելի Թիփ ,

Մայրս մէռավ , սաստիկ է ցալս , գի-
տէս ատիկա , ուստի ի՞նչ ըսեմ ավելի : Դօրծ կը
փնտռէմ . քեզ ամէն տղայէ ավելի կը սիրէմ , միշտ
սիրած էմ : Կարելի չէ որ քօվըդ քամ եւ աժխա-
տիմ ձէր մաղաղան . ջանդ պիտի ընէմ տղեկ վար-
վելու . այո , պատվույս վրա կըսէմ , թէ որ ընծի
տէղ մը դտնաս : Հօտ քալու ծաղքըս պատրասթ
է . Ուլկերմի արտը քացի փաթաղէս ժօղվելու ,
եվ առած սթակս պահած եմ : Պատասխան գրէ
ինծի ամմիջապէս . աղվօր տղա էղիր : Սասթիկ
կուզէմ քալ :

ՊՈՊ ԹԵՐԵՐԸ"

Կայծակնահար եղաւ Եղուարդ , զղուանօք տախ-
տակամածին վրայ նետեց նամակը : Արդ ի՞նչ պի-
տի ընէր : Սոսկում կը զղար , երբ իւր մօտ կ'երե-
ւակայէր զՊոպ , սակայն բարեբաղդաբար անգոր-
ծաղբելի խորհուրդ էր այդ : Արդարեւ կարօտ էին
օգնութեան , եւ այն օր իսկ փնտռած էին տղայ
մը , բայց ոչ այսպիսի տղայ . այդ որոշ է , եւ սա-
կայն Պոպի մայրը մեռած էր : Պոպ իւր բիրտ
կերպով սիրած էր իւր մայրն աւելի քան որ եւ
իցէ ուրիշ մէկը . եւ Եղուարդ չունեցաւ տարա-
կոյս թէ նա շատ կը ցաւէր այդ դժբաղդութեան
համար . այո , Պոպ այժմ չունէր բարեկամ եւ ար-
դարեւ մեծապէս կարօտ էր բարեկամի : Սակայն

շատ անհաճոյ էր Եղուարդի իւր քով երեւակայել զՊոպ, վասն զի բոլորովին տարբեր էր միւսներէն եւ պիտի գոչէր Թիփ եւ միշտ պիտի դառնար անոր շուրջ. այո, կարծես թէ պիտի մոլորեցունէր զանի եւ տանէր այն հին կեանքին որմէ այժմ բոլորովին ազատուած կը համարէր զինքը: Ոչ, բնաւ արժան չէր խորհիլ այդպիսի բանի վրայ: Եւ սաւ կայն... ահաւասիկ յուզիչ խորհուրդ մը: Ո՛րչափ ժամանակէ հետէ կ'աղօթէր նա Պոպի համար: Թերեւս Աստուած այսպէս ուղեց պատասխանել, տալով ինչպէս աղօթելու, նոյնպէս եւս գործելու պատենութիւն: Թերեւս պարտէր «չէլ» որ հոն դար Պոպ: Փոյթ չէ թէ վաճառատան ուրիշ մարդիկ որչափ պիտի ծաղրէին զինքը այսպիսի բարեկամ ունենալուն համար, փոյթ չէ թէ որչափ ցաւ եւ նեղութիւն պիտի կրէր այդ պատճառաւ. եթէ ահա Աստուած կը խօսէր անոր որպէս զի օգնէր իւր եղբոր, ի՞նչ սոսկալի բան պիտի ըլլար պատասխանն չտալ:

Նստաւ լրջօրէն խորհիլ այս խնդրոյն վրայ. իւր առջեւ բաց կը մնար իւր գրահաշիւը. տակաւին ըստ արժանւոյն պատրաստ չէր իւր դասը, սակայն այժմ չէր կարող ուշադրութիւն տալ գրահաշիւին:

“Նայիմ,” ըսաւ նա, “եթէ ըլլայ որ Պոպ հոս գայ վերջապէս, ի՞նչ պիտի ընեմ ես. սաչափ ստոյգ է թէ կամ նա զիս պիտի վարէ, եւ կամ ես պիտի վարեմ զանի. այսպէս կ'ըլլար միշտ, երբ մէկտեղ էինք ատենօք. Հիմա ի՞նչպէս պիտի ըլլայ: Եթէ նա վարէ զիս, անշուշտ չարութեան պիտի առաջնորդէ. եթէ ես վարեմ զանի, պիտի ջանամ

չարութենէ հեռացունել զանի: Յայտնի է թէ եւ պարտիմ վարիչ ըլլալ: Արդ, ի՞նչպէս պիտի վարեմ, նայիմ: Պէտք է որ Պոպ Գրիստոնեայ ըլլայ, եթէ ոչ՝ նա չկրնար ապահով մնալ մինչեւ իսկ երկու բոպէ: Աստուած որոշապէս ըսած է թէ ինքը աղօթքի լսող Աստուած է: Եթէ կը հաւատամ այսպէս, ինչո՞ւ չեմ աղօթեր որ Պոպ դարձի գայ: Միշտ կ'աղօթեմ անոր համար, բայց այդ կէս աղօթքի պէս բան է, կարծես թէ կիսով կը խորհիմ թէ վերջապէս այդ բաւական դժուար գործ է Աստուծոյ համար: Այս սխալ է: Աստուած կ'ուզէ որ ապահով ըլլայ նա, եւ գիտէ թէ ապահով չէ նա, եւ պատրաստ է անոր օգնելու, յանցանքն իմա է որ չօգնեմ: Գործիս եւ դասերուս եւ ատոր նման բաներու պատճառաւ շատ անգամ միտքէս կ'ելլեն Պոպ, էլիս եւ հայրս անգամ: Այս ալ սխալ է եւ պէտք է որ խափանուի: Մը. Մինթըրն կըսէ թէ գործ մը կէս չըլլար երբեք, եթէ անոր համար յատկապէս որոշեալ ժամանակ մը չտրուի ամէն օր: Այդ կանոնը պիտի փորձեմ: Այսուհետեւ, ամէն իրկուն ժամը ութուկէսին հոս պիտի գամ սենեակս, պիտի գոցեմ դուռս, եւ աղօթեմ Պոպի համար. պիտի աղօթեմ, վստահաբար պատասխան ակնկալելով: Զպիտի թողում որ բան մը արգելք ըլլայ ճիշդ ժամանակին հոս գալուն, տարբեր է եթէ կարողութենէս վեր պատճառաւ մը արգիլուիմ: Ասկէ զատ, անոր տեղ մը պիտի գտնեմ եթէ կարենամ:”

Եղուարդ ժրութեամբ եւ արիութեամբ հաւասար էր Թիփի. երբ տուաւ այս որոշումը, վար իջ-

ներով գնաց ուղղակի գրատուն եւ բախեց դուռը :

Մր. Հ. Մինթըրն առանձին էր հոն եւ զբաղեալ, բայց վեր առնելով գլուխը երբ ի պատասխանի իւր «Մտէք» ին ներս մտաւ Եղուարդ, ըսաւ,

«Եկու, տղաս, ի՞նչ կայ :

«Ժամանակ ունի՞ք փոքրիկ գործի մը համար :

«Գործի համար միշտ ունիմ ժամանակ. նստէ. ի՞նչ տեսակ գործ է :

«Տղայ գտա՞ք, տէր իմ :

«Ոչ. գտա՞ր դուն :

«Այո, տէր իմ. մեր զիւղը տղայ մը կայ, որ կ'ուզէ գալ. հիմա նամակ մը առի անկէ. անունն է Թըրնըր, Պոպ Թըրնըր :

«Բարի՞ տղայ է :

«Ոչ, տէր իմ :

«Է՛. ուրեմն ինչո՞ւ խօսք կ'ընես անոր վրայ :

«Կ'ուզեմ որ, տէր իմ, դուք ընէ՞ք զայն բարի :

«Է՛. ալ ի՞նչ : Ես տղաքը չեմ կրնար նոր մարդ չի՞նել. հաւատարիմ է :

«Ոչ, տէր իմ, չեմ կարծեր թէ շատ հաւատարիմ է, այսինքն՝ ոչ ինչ որ դուք կը հասկնաք հաւատարիմ ըսելով : Սակայն մայրը մեռած է եւ բարեկամ չունի բնաւ, իւր ընկերները շատ չար տղաք են եւ եթէ հոն մնայ, քիչ ժամանակի մէջ աւելի պիտի չարանայ :

«Ըսել կ'ուզես թէ, քու կարծեօքդ ի՞նչ պարտաւորութիւնս է հոս հրաւիրել զանի եւ աշխատիլ որ նա փրկուի : Է՛, եթէ հոս հրաւիրեմ զանի, դուն քու կողմանէ ի՞նչ պիտի ընես :

«Ես ալ պիտի աշխատիմ :

«Ի՞նչպէս :

«Պիտի աշխատիմ որ նա ուղղութիւն սորվի եւ ուղղութեամբ ապրի :

«Իսկ եթէ նա՝ աշխատի որ դուն սորվիս եւ ընես չարութիւն :

«Չկրնա՞ր, ըսաւ Եղուարդ հաստատապէս :

«Ինչէ՞ն գիտես :

«Վասն զի ամէն օր պիտի աղօթեմ ինծի համար եւ Պոպի համար եւս. եւ Աստուած աղօթքի կը լսէ :

«Այո, բայց Աստուծոյ ծառաները շատ անգամ կը հեռանան անկէ. եթէ այս Պոպ անուն տղան մոլորեցունէ չէ՛, շատ պիտի ցաւիմ, Եղուարդ, պիտի ցաւիմ որ անոր վրայ լսեցի երբեք :

«Ես շատ վախ չունիմ, ըսաւ Եղուարդ այս անգամ աւելի հանդարտութեամբ բայց նուազ վշտառութեամբ խօսելով, «Վասն զի բնաւ չեմ մոլորել, երբ ստէպ կ'աղօթեմ. գիտես ամէն բանի համար կ'աղօթեմ, եւ կ'աղօթեմ սրտով եւ հաւատով :

«Է՛, այդ լաւ բան է, ըսաւ Մր. Հ. Մինթըրն, «Կարծեմ թէ բաւական ապահով կ'ըլլաս այդ կանոնին համաձայն ապրելով :

«Մանաւանդ, ըսաւ Եղուարդ տալով ի վերջոյ իւր լաւագոյն փաստերէն մին զոր պահած էր մինչ չեւ ցարդ, «մէկը կը ձանձնամ որ շատ պիտի օգնէ Պոպի. Մր. Րէյ պիտի գտնէ զանի եւ օգնէ անոր :

Մր. Հ. Մինթըրնի աչքերը փայլեցան, եւ ժղպտեցաւ կիսով տխրութեամբ :

«Այո,՝ յարեց նա, «ճշմարիտ է այդ. անկարելի :

է որ Րէյ մօտենայ մէկուն եւ չօգնէ անոր : Լաւ .
զրէ այդ տղուն որ դայ . կը փորձենք զանի . ճամ-
քու ծախքի համար բաւական ստակ ունի :"

"Այո , տէր իմ , կ'ըսէ թէ ունի :"
Եւ Եղուարդ մեկնեցաւ ուրախութեամբ , վասն զի սկսած էր փա-
փաքիլ Պոպի հոն գալուն :

ԳԼՈՒԽ ԻԳ

"Թէ որ ԴՈՒՔ ԻՄ ՄԷՋՍ ԿԵՆԱՔ՝ ԵՒ ԻՄ ԽՕՍՔԵՐՍ ԱԼ ԶԵՐ՝
ՄԷՋԸ ԿԵՆԱՆ, ԻՆՉ ՈՐ ՈՒՋԷՔ՝ ՊԻՏԻ ԽՆԴԻՔ՝, ՈՒ ՊԻՏԻ
ԸԼԼԱՅ ԶԵՋԻ :"

Առաւօտ մը Եղուարդ ելաւ անկողնէն արտա-
սովոր ծանրութեամբ եւ զգաստութեամբ . կարծես
թէ տարիներ անցած էին նախորդ առաւօտէն հե-
տէ , կարծես թէ ծերացած էր . լրջութիւն պատած
էր անոր դէմքը , կը զգար թէ իւր ուսերուն վրայ
դրուած էր պատասխանատուութեան ծանր բեռ մը .
այո , այնպէս էր , վասն զի ահա անհայր էր : Այն-
չափ ցաւերով չարչարուած տկար մարմինն հան-
դստացած էր վերջապէս : Կատար զրկած էր երկ-
տող մը որով կու տար այս տխուր լուրը , սակայն
հասաւ զրեթէ շաքաթ մը յետոյ , երբ եկաւ նաեւ
Մր . Հոլպրուքի ցաւակցական երկայն նամակը որ
կը պատմէր թէ ինչպէս զարնանային օր մը յետ
կիսաւուր թաղած էին անոր հայրը Յովհաննի գե-
րեզմանին մօտ :

Եղուարդ կարդաց անձկանօք մինչեւ հասաւ սա
խօսքին , " Սիրելի տղաս , պաշտօն ունիմ տալ քեզ

յոյժ պատուական լուր մը . մահուանէն ժամ մը յառաջ անոր քով էի, եւ ըսաւ ինձ, 'կը խնդրեմ, պատմէ Թիփի թէ Աստուած լսեց անոր ձայնը եւ փրկեց անոր հայրը, եւ թէ ես պիտի սպասեմ որ նա երկինք գայ եւ իւր հետ բերէ բոլոր մնացեալները' : Եւ, Եղուարդ, բնաւ տարակոյս չունիմ թէ հայրդ է իւր Փրկչին քով, ներէ ինձ որ դարձեալ յիշեմ հոս համար մը զոր ժամանակաւ տուի քեզ . 'Ուրախ եմ ես, ինչու որ Տէրը իմ ձայնս ու աղաչանքս լսեց' :

Հոս նամակն ինկաւ ձեռքէն, եւ Եղուարդ իւր արտասուաց առաջին կաթիլները թափեց իւր հօր համար :

Հետաքրքրաշարժ են այն տարբեր եղանակները որով Մր. Հ. Մինթըրն եւ անոր որդին յայտնեցին համակրութիւն :

"Ո՛հ, ինչո՞ւ չգրեցին կանխաւ որ զրկէի դքեզ," գոչեց Մր. Հ. Մինթըրն, երբ իմացաւ այս դէպքը :

"Վասն զի, տէր իմ, յանկարծ մեռեր է հայրս, եւ մայրս խորհեր է որ կարողութիւնս չնրեր այնչափ տեղ երթալ, թաղման ներկայ ըլլալու համար :

"Չներե՛ր : Ի՞նչ ըսել է այդ . կը կարծէին թէ ես քեզի քա՞նք ընել պիտի տայի :

Եղուարդ յետոյ Րէյի ցուցուց Մր. Հովարուքի նամակը, եւ երբ տեսաւ թէ նա աւարտեց ընթերցումը, յայտնեց իւր զգացումը որ յորմէհետէ առաւ այն դժբաղդ լուրը՝ սկսած էր տիրել իւր սրտին մէջ եւ զօրացած էր մանաւանդ Մր. Հ. Մինթըրնի խօսքերուն պատճառաւ :

"Միշտ պիտի ցաւիմ որ չկրցայ ներկայ ըլլալ հօրս թաղման :

Իսկ Րէյ, իւր բազուկը դնելով մեղմով անոր ուսին վրայ, սկսաւ խօսիլ եւ յայտնել իւր սրտին խանդաղատանքը : "Ոչ, սիրելիս, ոչ, պիտի չցաւիս . երբ վեր երկինք երթաս, մտնես Փրկչին փառաւոր ներկայութեան մէջ եւ տեսնես հայրդ երես առ երես, պիտի չյիշես թէ ցաւեցար հօրդ Լուսնի չտեսնելով :

Արդ պէտք է յիշել թէ այժմ Պոպ եկած եւ գործի սկսած էր արդէն, բայց Մր. Հ. Մինթըրնի տան մէջ առնուած չէր . ոչ, զուրաբ կ'ուտէր կերակուր : Եղուարդ այդ կարգադրութիւնն իմանալով շատ դո՛հ եղաւ, վասն զի տեսաւ յայտնի թէ ըստ առաջնոյն անվրդով պիտի վայելէր այն պատուական ժամը զոր Րէյի հետ կ'անցունէր :

Պոպ շատ լաւ շարժեցաւ . ղինքը ճանչցողներէն ոչ ոք կրնար երեւակայել թէ այնչափ լաւ պիտի շարժէր . արդարեւ, կարծես թէ որոշած էր բարի վարքով ապրիլ : Այսու ամենայնիւ, անոր ներկայութիւնը փորձութիւն էր Եղուարդի, որ բնաւ չէր սիրէր լսել "Թիփ" անունը, այլ կ'ատէր զայն : Թիփ անունը կը վերաբերէր այն թշուառական, ցնցոտագգեստ, անբարեկամ տղուն որ սովոր էր փողոցներուն մէջ թափառելով չարութիւն գործել . չէր վերաբերեր այն երիտասարդին որ հաւատարմութեամբ կը գործէր Ա. . . քաղաքին զեղեցկագոյն վաճառատան մէջ, եւ որ դաս կու տար Կիրականօրեայ դպրոցին մէջ եւ բաւական լաւ գիտէր լատիներէն եւ գրահայել : Սակայն կարելի

չէր Պոպ Թըրնըրի հասկցունել զայս, եւ թէպէտ նա ապշեցաւ տեսնելով մաքուր սեւ հանդերձը զոր հագած էր Եղուարդ, եւ լայն բացաւ աչքերը, երբ իւր հին ընկերին հետ ի միասին կ'երթար կու գար Մր. Հ. Մինթըրն, եւ կը պատուէր զայն շատ կերպերով, այսու ամենայնիւ օրը տասն անգամ կը գոչէր «Թիփ» յստակ եւ որոշ ձայնով որ կը հնչէր բոլոր վաճառատան մէջ։ Չկար սակայն բան մը զոր Րէյ կարող չըլլար ուղղել առանց աղմուկի։ Այսպէս խորհելով, Եղուարդ գրատուն մտաւ երեւոյ մը շատ խոռվեալ երեւոյթով եւ ըսաւ բարկու թեամբ,

«Երանի թէ սա տղան զիտնար մէկ բան մը։»

«Ի՞նչ կայ, նայիմ», հարցուց Րէյ, Եղուարդի շողշողուն եւ հրացայտ աչքերը դիտելով եւ հանդարտութեամբ ժպտելով։

Եղուարդ խնդաց քիչ մը։ «Ձեմ կրնար բարկու թիւնս բռնել, ուր որ կ'երթամ Պոպ ետեւէս կը գոչէ, տալով այն ատելի կարճ անունը։ Կ'ատեմ այն անունը, եւ երանի թէ Պոպ կարող ըլլար իմանալ զայս։»

«Ի՞նչպէս պատահեցաւ որ դուն Թիփ կոչուեցար այդպէս։»

Եղուարդ դարձունելով իւր բառարանին երեսները, ըսաւ, «Փոքրիկ քոյրս, Կատար, չինեց զայն, երբ չէր կրնար զեռ յստակ խօսիլ։ Ձեմ զիտեր թէ ինչպէս հանեց զայն Եղուարդ անունէս. ո՛հ, երանի թէ արթուն չըլլար յայնժամ, որպէս զի կարող չըլլար տալ ինձի այդպիսի անուն. բայց ահա այդպէս կոչեց զիս եւ այնուհետեւ այդպէս կոչուած եմ միշտ։»

«Այդպէ՞ս կը կոչէր զքեզ Յովնան մանկիկն ալ որ մեռաւ։»

Եղուարդ սկսաւ հանդարտիլ։

«Շատ անգամ», ըսաւ մեղմով, «եւ այդ է գրեթէ միակ անունը զոր կրնար հնչել, պղտիկ տղայ էր նա։»

«Ուրեմն, Եղուարդ, ես չեմ հասկնար թէ ինչու ատելի է քեզի այդ անունը, քանի որ հայրդ, որ մեռած է, միշտ գործածած է զայն, եւ ըսիր թէ միշտ քաղցրութեամբ գործածած է զայն, եւ թէ այդ է միակ անունը որով փոքրիկն Յովնան կրնայ յիշել զքեզ։ Խորհելու երկու կէտ կայ հոս», շարունակեց Րէյ, ըսելով մը յետոյ, տեսնելով թէ Եղուարդ չէր ուղեր խօսիլ. «մին է սա, եթէ կը յուսաս դարձի բերել այս հին բարեկամդ եւ կ'ուղես օգտակար ըլլալ անոր, պէտք է որ պատրաստ ըլլաս անկէ ընդունիլ աւելի չար բաներ քան այդ խաղաղ, անշեւաս փոքրիկ անունը. թերեւս յետոյ նա պիտի սորվի ուղիղ անունդ։ Եւ միւս կէտն ահաւասիկ. Ի՞նչ է Պոպ Թըրնըրի ուղիղ անունը, բարեկամս։»

Եղուարդի երեսը կարմրեցաւ, չրթունքն սկսան շարժիլ որպէս թէ պիտի ժպտէր եւ ահա խնդաց բարձրաձայն։

«Ծիծաղաշարժ պիտի ըլլայ Րոպերթ կոչել «Նի», ըսաւ, տակաւին խնդալով. «Արդ, Րէյ, ահա դասս, եթէ կ'ուղես նայիլ։»

Եւ Րէյ այլ եւս տրտունջ չլսեց այն զայրացուցիչ փոքր անուան համար։

Երեկոյ մը, «Նայէ, Թիփ, աս իրկուն ինձի

եկու, ի՞նչ կ'ըլլայ," ըսաւ Պոպ աղաչելով, երբ Եդուարդ որ գործով վաճառատան մէջ մնացած էր ուշ ժամանակ, կը պատրաստուէր մեկնիլ եւ Պոպ կը զբաղէր պատուհաններուն փեղկերը փակելով։

"Մը. Բէյի գլուխը կը ցաւի սաստիկ, անանկ որ աս իրկուն անիծեալ դասերդ արգելք չեն քեզի։ Վաճառատան մէջ աշխատողներն ամէնքը աս իրկուն թատրոն կ'երթան ինծմէ դատ, եւ ես միտ մինակ եմ սենեակս, սիրտս կը նեղանայ։"

"Կը դարմանամ որ դուն ալ չես երթար," ըսաւ Եդուարդ։

"Չէ, ես չեմ երթար։ Կարծեմ, երբեմն կրնամ պահել խոստումս։ Սա Բէյ Մինթըրն ուղածն ընել կրնայ տալ մարդուն. խենդ էի որ խօսք տուի թէ չպիտի երթամ։ Եկու, ինծի հետ եկու. ի՞նչ կ'ըլլայ, աղէկ տղայ ես դուն։"

"Ոչ," ըսաւ Եդուարդ հաստատապէս, "չեմ կրնար։"

"Էհ, Թիփի Լէվիս, լման վատ ես դուն. բնաւ երբեք չես դար ինծի տեսութեան, կարծես թէ քառսուն օր ճամբայ պիտի քալէիր իս գըտնելու համար։ Անանկ կը շարժիս որ կարծես թէ ամօթ կը սեպես հետս տեսնուիլ. ասոր հետ մէկտեղ, ես խօսքս կը պահեմ եւ աղէկ կը վարուիմ։ Վատ եւ հաւու պէս վախկոտ ես դուն, թէ որ կ'ամչնաս հետս տեսնուիլ, որովհետեւ մեծ տունի մէջ կ'ուտես կը պառկիս եւ աղուոր կը հագուիրս կը կապուիրս։"

"Ի՞նչ պարապ խօսք կը խօսիս," ըսաւ Եդուարդ։

"Կարելի է որ ամօթ սեպեմ տեսնուիլ այնպիսի

մէկուն հետ, որուն հետ կը խօսի Մը. Մինթըրն. բայց, Պոպ, նայէ, այս իրկուն չեմ կրնար գալ, ոչ ալ ուրիշ իրկուն այս ժամանակս, վասն զի խօսք տուած եմ ուրիշ գործ ընել ժամը ճիշդ ութուկէսին, եւ խօսք տուած եմ ամէն ջանք ընել որ ամենեւին ետ չմնամ այդ գործէն որչափ որ կրնամ, եւ անա ժամը ութուկէսին շատ բան մնացած չէ։"

Պոպ հետաքրքրութեամբ եւ ուշադրութեամբ տնկեց աչքը Եդուարդի վրայ։ "Թիփ, դուն իրաւ խիստ դարմանալի տղայ մըն ես," ըսաւ վերջապէս։

"Դա՞ն է գործդ։"

"Ոչ, ոչ, դա՞ն չէ։"

"Չեմ կրնար ես ալ չե՞լ քեզի ատ գործիդ մէջ։"

"Կրնաս," ըսաւ Եդուարդ պահ մը լոկի խորհելէ ետքը. "ոչ մէկը +ե՛լ չափ կրնայ օգնել ինծի այս գործիս մէջ, բայց դուն չես ուղեր, զիտեմ։"

"Էհ, կ'ըսեմ քեզի թէ," պատասխանեց Պոպ եռանդեամբ, "պիտի օգնեմ. խօսքս խօսք է, թէ որ ըսես գործդ ինչ է. պիտի օգնեմ հիմակուրնէ։"

"Կը խոստանաս," հարցուց Եդուարդ։

"Այո, կը խոստանամ, եւ զիտես երբոր բանի մը համար որոշ խօսք տամ, Թիփի Լէվիս, զիտես որ խօսքս կը կատարեմ։"

"Շատ աղէկ," ըսաւ Եդուարդ զգուշութեամբ քննելով դուռը, տեսնելու համար թէ լաւ փակուած էր եւ ապահով էր մեկնիլ. "ուրեմն պատեմ քեզի։ Ամէն իրկուն, ժամը ճիշդ ութուկէսին, սենեակս կ'երթամ եւ Աստուծոյ կը խնդրեմ ու կը խնդրեմ որ քեզի փափաք չնորհէ Քրիստոնեայ ըլլալու։"

Պոպ ամենեւին չպատասխանեց. Եդուարդի հետ

ի միասին մեծ, մեծ քայլերով յառաջացաւ փողոցէն դէպ ի Սր. Հ. Մինթըրնի տունը, առանց երբեք խօսելու, մինչեւ որ հասան դուռը եւ սպասեցին որ բացուէր. յայնժամ ըսաւ, «Թիւի, վատուծիւն է ատ»
«Ի՞նչը»

«Մարդու մը չկրցածը խոստանալ տալը»

«Ես այդպիսի բան չըրի։ Ձե՞ս ուղեր Գրիստոնեայ ըլլալ»

«Չէ, չեմ կրնար ըսել թէ ատանկ բանի հոգ ունիմ»

«Բայց ապուշի խօսք է այդ. դուն բարեկամի պէտք ունիս, բարեկամի որ օգնէ քեզի միշտ. եւ երբ միայն խնդրելով կրնաս բարեկամ ստանալ, ինչու պիտի չուզես, չեմ հասկնար։ Ասկէ դատ, ես քեզի չըսի թէ կը խնդրեմ որ նա քեզ Գրիստոնեայ, ես ըսի թէ կը խնդրեմ որ քեզի փոփոխութեամբ Գրիստոնեայ ըլլալու։ Կրնաս աղօթել, այդ մասին անոր տարակոյս. ինչ որ ըլլայ, խօսք տուած ես եւ ես քեզի հաւատացի»

Պոպ իւր ընկերին հետեւելով անցաւ սրահին մէջէն, ելաւ վերի յարկը եւ մտաւ անոր փոքրիկ մաքուր սենեակը եւ սկսաւ սուլել, մինչ ընկերը լուցիկի մը առնով կը վառէր օդային կադի ճրագը։

«Օ՛, ի՞նչ կանոնաւոր է բաներդ», ըսաւ իւր շուրջ նայելով, երբ պայծառ լոյսն սկսաւ շողալ պատուական դորդին եւ փայլուն կարասիներուն վրայ»

«Այո», ըսաւ Եղուարդ, «այս տան մէջ ամէն բան կանոնաւոր է։ Պոպ, ժամն ութուկէս է»

«Է՛հ, ես կ'ուզեմ զիտնալ թէ իմ ընկերքս ինչ է»

ինծի համար նոր է աս գործը, զիտես դուն»

«Ահա պիտի ծնրադրեմ ես եւ աղօթեմ քեզի համար, եւ դուն խոստացար նոյնպէս ընել»

Եղուարդ իւր անկողնոյն քով ծնրադրեց եւ Պոպ կիսով խնդալով հետեւեցաւ անոր օրինակին։ Բայց Գրիստոնեայ եւս հարկաւ աղօթեց յայնժամ, եւ խօսք դրաւ Եղուարդի բերանը։ Շատ ժամանակ չանցաւ եւ անա Պոպ հակառակ իւր կամքին պարտաւորեցաւ վերցունել իւր ձեռքը եւ սրբել արտասուաց մէկ երկու կաթիլ։ Յառաջագոյն լսած չէր երբեք իւր անձին համար մատուցուած աղօթք։

Գաւի մը պատճառաւ Պոպի համար յիշատակելի երեկոյ էր այն։ Բէյ մարդ ղրկելով հրաւիրեց երկու տղայքը որ երթային իւր սենեակը. հիւանդ էր ինքը, բայց միշտ կը մոռնար իւր հիւանդութիւնը երբ պատեհութիւն գտնէր տեսնել զՊոպ եւ խօսել անոր հետ։ Այնչափ հաճելի ըրաւ իւր կէս ժամու այս տեսակցութիւնը որ Պոպ սիրով եւ հաւանութեամբ խոստացաւ այնուհետեւ յաճախ այցելութեան երթալ Բէյի, անոր փափաքին համեմատ։ Մանաւանդ պահեց իւր այս խոստումը, եւ միշտ մեղմով կը քալէր, երբ ժամը իննին ատենները կ'անցնէր Եղուարդի սենեակին առջեւէն, զիտնալով թէ իւր համար աղօթք կը մատուցուէր հոն. վերջապէս ինքը եւս սկսաւ զգալ իւր անձին համար աղօթելու նոր փափաք։ Երեկոյ մը իմանալով թէ Բէյ եւս ամէն երեկոյ կ'աղօթէր նոյն նպատակաւ, իւր սրտին տարտամ փափաքն ստացաւ իրական եւ որոշ ոյժ, որով համոզուեցաւ նա թէ իւր եւս պարտաւորութիւնն է անձամբ բաղձալ ինչ որ իւր անձին

համար երկու տղայք այնչափ անձկութեամբ կը խնդրէին Աստուծոյ :

“Ինչ որ ուզէ՞ք՝ պիտի խնդրէք, ու պիտի ըլլայ ձեզի :”

Եղուարդ կատարելապէս հաւատացած էր այս խոստման, եւ կը ջանար այնպէս ապրիլ որ հաւատարմութեամբ կատարէր այս խոստման պայմանը, այսինքն՝ Գրիստոսի մէջ կենար ճշմարտապէս, եւ Աստուած յարմար ժամանակին կատարեց իւր խօսքը :

“Երանի թէ,” ըսաւ Պոպ երեկոյ մը, երբ Բէյի յոգնած գլուխը կը ցաւէր սաստկապէս, “ոհ, երանի թէ քեզի բան մը կարող ըլլայի ընել :”

“Կարող ես,” պատասխանեց Բէյ անմիջապէս .

“Կարող ես ինձ շատ սիրելի բան մը ընել :”

“Ի՞նչ բան :” Պոպի հարցումն անկեղծ էր եւ եռանդալից :

“Գրիստոսի տալ անձդ :”

Պոպ լսեց զայս եւ լուռ մնաց լուրջ եւ խոհուն երեւոյթով :

“Կու տայի,” ըսաւ նա վայրկեան մը յետոյ, “եթէ կերպը գիտնայի :”

“Ի՞րա՞ւ կ'ըսես :”

“Այո, ի՞րաւ . ձանձրացայ սպասելէն եւ ձանձրացայ ես ինծոյ :”

“Եթէ կերպը ցուցնեմ քեզի, պիտի կատարե՞ս խօսքդ :”

“Այո, անշուշտ,” ըսաւ նա եւ յայտնի էր թէ անկեղծութեամբ խօսեցաւ :

“Ծնրադրէ ուրեմն հոս իմ քովս, եւ ըսէ Աստուծոյ թէ կ'ուզես Գրիստոսնայ ըլլալ, եւ յօժար

եւ անձդ անոր նուիրել հիմա եւ յաւիտեան, եւ ընել ինչ որ նա կը պատուիրէ քեզի :”

Պոպ վարանեցաւ, դժկամակեցաւ փոքր ինչ եւ վերջապէս ծնրադրեց : Լռութիւն կը տիրէր սենեակին մէջ, երբ երեք անկեղծ տղայք միաբանութեամբ եւ ջերմ եռանդեամբ աղօթեցին . եւ անտարակոյս, Գրիստոս խոնարհեցուց իւր ականջը եւ լսեց անոնց աղօթքը : Երբ Պոպ պիտի ելլէր, Բէյ իւր ձեռքը դրաւ անոր բազկին վրայ, եւ միւս ձեռքով բռնելով իւր ցաւազին դուխը, ըսաւ ծանրութեամբ,

“Օրհնեալ Յիսուս, ահա քեզի յանձնուող հոգի մը : Ընդունէ զայն, պատուական արիւնովդ լուա զայն, եւ երկնից յարմարցուր զայն : Համարձակութեամբ կը խնդրենք, վասն զի քու խոստումդ ունինք, եւ գիտենք թէ քու խոստումներդ հաստատուն են :”

“Եղուարդ,” ըսաւ Բէյ հետեւեալ երեկոյ, երբ Պոպ մեկնելով անոնցմէ գնաց տուն ուրախութեամբ յուսալով թէ իւր մեղքերը լուացուած են, եւ անոնք տան մէջ մնացին առանձին եւ լուռ . “Ի՞նչ էր այն համարը զոր քու պատուելիք քեզի յիշած էր նամակիդ մէջ :”

“Ուրախ եմ ես, ինչու որ Տէրը իմ ձայնս ու աղաչանքս լսեց :” Եղուարդ ըսաւ զայս ուրախութեամբ եւ աչքերը շողային :

ԳԼՈՒԽ ԻԴ

“ ՈՒ ՆԱԹԵՅԱՆ ՏԵՍԱՆ ՈՐ ՔԱՐԸ ԳԼՏՈՐՑՈՒԱՆ ԷՐ : ”

Օրերն անցան արագ արագ , մինչեւ որ վերջապէս հասաւ այն երեկոյն , երբ ամբողջացաւ երրորդ տարին յորմէ հետէ Եդուարդ առաջին անգամ մտաւ Ա . . . քաղաքը : Այս երեք տարուան մէջ զարմանալի կերպով յառաջդիմեց նա : Յարատեւութեամբ յառաջ տարաւ իւր երեկոյեան դասերը : Ինքը եղաւ աշխոյժ եւ ժիր աշակերտ , իսկ Րէյ հաւատարիմ ուսուցիչ : Այս երեկոյ նստելով գրատան մէջ կը սպասէր Րէյի , բայց դէմքն էր շատ խռոված : Անգամ մը եւս զրպանէն հանեց Կատարի երկայն նամակը : Կատար երկայն նամակ կը զրկէր երկու շաբաթն անգամ մը , բայց այն նամակաց մէջ մօրն յաւելուածները հազուադէպ էին : Նայեցաւ յաւելուածին եւ կարդաց զայն դարձեալ , շատ անոյշ յաւելուած էր այն . կ'ըսէր թէ հիմա շատ հանգիստ էին , թէ մօրն առողջութիւնը լաւ էր , քանի որ հանգարտ կը քնանար գիշերը , վասն զի (հոս Եդուարդ նշմարեց թէ մեծ հառաչ մը արձակուած էր) անոր քունն ըստ առաջնոյն չէր խռովեր հազի անդադար ձայնէ , թէ

նա կանոնաւոր դործ ունէր միշտ , եւ կարող էր առանց իւր որդւոյն օգնութեան պահել զինքը եւ զԿատար , ուստի այսուհետեւ Եդուարդ իւր անձին համար պարտէր պահել ինչ որ կը շահէր : “ Կատար կ'ըսէ որ դպրոց կ'ուզես երթալ , ” գրուած էր , “ եթէ այդպէս է , ստակդ պահէ այդ նպատակաւ : Խեղճ հայրդ գաղափար մը ունէր թէ դուն ուսումնական պիտի ըլլաս , կարծեմ թէ շատ պիտի ուրախանայ , եթէ այնպէս ըլլաս : ”

Արդարեւ քան զայս աւելի անոյշ եւ խանդակաթ նամակի չէր կրնար սպասել , եւ ահա մայիս եկած էր այդ . մայրն ուրեմն փոխուած էր ինչպէս փոխուած էր որդին : Բայց ահա բուն այս նամակը մեծապէս յուզեց անոր հանգարտութիւնը , ահա դարձեալ արթնցաւ զինքը ուսման տալու եւ քարոզչութեան պատրաստուելու իւր հին բուն իղձը որոյ զօրութեան ներքեւ գրեթէ ընկճուեցաւ : Ո՛հ , ո՛րչափ մեծ էր իւր այդ փափաքը , երեք տարուան մէջ հետզհետէ զօրացած էր այն փոխանակ ակարանալու : Բայց ի՞նչ ընէր եւ ի՞նչպէս ընէր . ահաւասիկ խնդիրը : Տարակոյս չկայ թէ պատրաստ չէր լուծել զայս : Եթէ մնար ուր կը գտնուէր , եւ օրն ի բուն զբաղէր վաճառատան մէջ , ի՞նչպէս պիտի կատարէր երեք ուսման անհրաժեշտ ընթացքը , զոր ահա ժամանակ էր եռանդեամբ սկսելու : Եթէ բաժնուէր այս սիրելի բարեկամներէն որ զինքը ամենայն սիրով առած էին իրենց տան մէջ եւ այնպէս երջանիկ ըրած էին որպէս թէ իրենց ընտանեաց մի անդամն ըլլար , ի՞նչպէս պիտի ապրէր մինչ կ'ուսանէր : Արդարեւ , ի՞նչպէս կարող

պիտի ըլլար ուսանիլ երբեք : Ահաւասիկ , Եղուարդ , յիշելով վերջին ուղերձը զոր Մր. Հոլպրուքէ լսեց իւր քաղաքի երեկոյեան աղօթքի ժողովին մէջ , յիշելով նաեւ այն որոշումը զոր տուաւ յայնժամ , խորհեցաւ թէ այլեւս հեռաւորութիւն մնացած չէր իւր եւ քարին մէջտեղ , այլ գացած էր յառաջ մինչեւ քարին հօր , եւ չէր կարող ուրիշ քայլ առնուլ . եւ իւր կարճատես աչաց երեւցաւ թէ շատ մեծ եւ անշարժելի քար էր այն :

Ճիշդ երբ կը սկսէր սաստկապէս տխրիլ , Բէյ գալով նստաւ բազմոցին վրայ . շատ յոգնած կ'երեւէր :

« Բէյ , » ըսաւ Եղուարդ անձկութեամբ , « այս երեկոյ դաս չես կրնար տալ ինծի . այնչափ աղէկ չես : »

« Ոչ , չեմ կրնար , վասն զի կ'ուզեմ հետդ խօսակցիլ , » պատասխանեց Բէյ ժպտելով : « Մտքիս մէջ խորհուրդ մը ունիմ եւ քու օգնութեանդ կարօտ եմ . թող այս անգամ մնայ դասդ : Դար մը անցաւ յորմէ հետէ բան մը լսած չեմ քու խորհուրդներուդ կամ ծրագրիդ վրայ . յուսամ թէ քարողջութեան փափաքդ թողած չես . ի՞նչպէս է : »

« Ոչ , Բէյ , երբեք պիտի չթողում : »

« Այդպէս կը կարծէի ես . քեզի անվայել պիտի ըլլար թողուլ զայն : Ուրեմն , ժամն հասած չէ՞ արդեօք որոշ բան մը ընելու : »

« Անշուշտ , հասած է , » պատասխանեց Եղուարդ տխրութեամբ , « բայց ի՞նչ ընելու է : »

« Բեզիլ յայտնեմ իմ խորհուրդս : Եղուարդ , զիտե՞ս թէ միշտ իմ փափաքս եղած է հասնիլ այն

կէտին որուն դուն կը դիմես անձկութեամբ : »

« Ոչ , » ըսաւ Եղուարդ ի գութ շարժելով , « երբեք չէի գիտեր : »

« Այո , » ըսաւ Բէյ բռնաղբօսիկ ժպտով . « այդ էր փափաքս , եւ կը յուսամ թէ ինձ նման այդպիսի փափաքէ մը հրաժարելու դժբաղդութիւնը պիտի չունենաս երբեք : Չեմ կրնար ըսել թէ ես բոլորովին հրաժարեցայ իրօք մինչեւ վերջին օրերս : Երեք տարի յառաջ թողուցի ամէն ուսում եւ տուն եկայ որպէս զի զօրանամ . հա՛ն գիտես թէ որչափ յաջողած եմ այդ մասին : » Հոս , Բէյ իւր նիհար եւ մաշած ձեռքին յեցուց իւր խոնաւ ճակատը : « Այժմ ամէն բան լմացած է , Բեզիլ : » Չեղբք պաշտօն կատարեց առ վայր մի , լոյսէն պահպանելով անոր աչքերը : Յետոյ աւելի զուարթութեամբ խօսեցաւ նա , « Ամէն բան լմացաւ ինձ համար , բայց քեզ համար ոչ . ուստի Եղուարդ , համառօտիւ , այս երեկոյ քեզի ըսելիքս անաւասիկ . դուն ունիս տաղանդ , ժողովին եւ առողջութիւն . ես ունիմ զրամ , այս չորսը միանալով կրնան անվրէպ ապահովել քու գործիդ յաջողութիւնը : Դուն ի՞նչ կ'ըսես : »

« Ես . . . ես չեմ հասկնար քու միտքդ , » ըսաւ Եղուարդ կատարեալ շուարմամբ :

« Աւելի պարզ լեզուաւ խօսիմ : Կ'ուզեմ որ դուն նախապատրաստական լաւ դպրոց մը երթաս հիմա , « Լոֆթս » , յետոյ գոլէճ , եւ յետոյ աստուածաբանական վարժարան . եւ այս երեք կարեւոր բաները կատարելու համար պէտք եղած միջոցները քու տրամադրութեանդ տակ են : Պարզ չէ՞ այս : »

“ Բէ՛յ, չեմ գիտեր ինչ ըսեմ, ” ըսաւ Եղուարդ, “ բոլորովին շուարեցուցիր զիս, բայց . . . չնորհակալ եմ : ”

“ Ուրեմն պիտի երթաս, այնպէս չէ՞ : ”

“ Բայց, Բէ՛յ : ”

“ Ի՞նչ կայ : ”

“ Ուղիղ հպարտութիւն չէ՞ այդպիսի բաներու մէջ օգնութիւն մերժելը : ”

“ Շատ սխալ հպարտութիւն է : Քեզի հաստատեմ . ” եւ ուղիղ նստելով խօսեցաւ եռանդեամբ : “ Ուղիղ եւ գովութեան արժանի է անձնական աշխատութեամբ ջանալ յառաջ երթալ աշխարհի մէջ, բայց սնոտի հպարտութիւն եւ մեծ յիմարտութիւն է մերժել այնպիսի օգնութիւններ որ մեծապէս կ'օգնեն շատ սիրելի եւ օգտակար նպատակի մը յաջողման : Ահա Աստուած տուած է ինձ դրամ . ես պատրաստ եմ եւ կը սպասեմ անոր հատուցանել զայն : Ուրախութեամբ պիտի նուիրէի անձս պաշտօնէութեան . այդ նպատակաւ աղօթած եմ թախանձագին եւ աշխատած եմ մեծ փափագաւ, բայց նա արժան դատած չէ պատասխանել ինձ փափաքիս համեմատ : Զօրութիւն չունիմ ես տալու, դուն ունիս եւ պատրաստ ես տալու : Կը կարծե՞ս թէ Աստուած նուազ պիտի սիրէ ընծան, եթէ ի միասին տանինք զայն, եւ դուն այսպէս տաս ինծի գործելու պատեհութիւն մը : ”

“ Ո՛չ, ” ըսաւ Եղուարդ շատ ծանր խօսելով, “ բայց, ես կը յուսայի խորհուրդս գործադրել Աստուծոյ օգնութեամբ միայն : ”

Բէյ դարձեալ կռթնեցաւ բազմոցին եւ խօսեցաւ բաւական նեղութեամբ :

“ Այսինքն՝ աւելի կ'ընտրես շատ տարիներ եւս վատնել նախապատրաստութեան համար եւ վերջապէս չափազանց աշխատելով այժմու ուժիդ կէսն սպառել ի դուր, քան պահպանել բոլոր ոյժդ, ինծի պատեհութիւն տալով ընել ինչ որ կրնամ, մինչդեռ չեմ կրնար ընել ինչ որ կ'ուզեմ : ”

“ Բայց, Բէյ, եթէ ինծի այլ եւս չօգնես իսկ, շատ մարդիկ կան օգնութեան կարօտ : Աշխարհ լի է աղքատ երիտասարդներով որ կը ճգնին դաստիարակութիւն ստանալ : ”

“ Այո, այդպէս է . եւ կարծեմ թէ դուն աւելի պիտի սիրէիր օգնել հեռաւոր երկրի մը անձանօթ երիտասարդներու քան թէ ինծի : ”

Եղուարդ շուտով եկաւ բազմոցին քով ուր նրստած էր Բէյ, եւ սիրով դնելով ձեռքը անոր փակեալ աչքերուն վրայ, ըսաւ,

“ Բէյ, չկայ բան մը զոր յանձն չառնում ընել քեզի համար : ”

“ Կը թողո՞ւս ինձ օգնել քեզի դրամովս, որ պաշտօնեայ ըլլաս ըստ կարելոյն շուտով : ”

“ Ուրախութեամբ . մեծ, ազնիւ առաջարկ է այդ, եւ բոլոր սրտով չնորհակալ եմ քենէ : Պէտք չէ որ խորհիս թէ չնորհակալ չեմ, բայց ես խորհեցայ թէ . . . թերեւս . . . : ”

“ Գիտեմ, ” ըսաւ Բէյ, վասն զի Եղուարդ կանգ առաւ տարակուսելով . “ կը հասկնամ զգացումներդ, բայց ես վստահ եմ թէ դէթ այս պարագայիս մէջ սխալ եմ . եւ, սիրելի եղբայրս, պիտի ուրա-

խանաս եթէ գիտնաս թէ ո՛րչափ երախտապարտ ըրեր զիս քեզի : ”

“ Այո , եւ վերջապէս այս գործդ այնչափ մեծ քան մը չէ այն բարիքներուն քով զոր մինչեւ ցարդ ըրած ես խնծի : Կարծեմ , բարեկամս , զրամը ոչինչ է անոնց հետ բաղդատմամբ : ”

“ Բէյ , ” եւ Եղուարդ անոր առջեւ ընկղմեցաւ բաղմոցին մէջ , “ բոլոր սրտով կը հաւատամ թէ դուն խնծի աւելի սիրելի եւ պաշտելի ես քան որեւիցէ ուրիշ մարդկային էակ պիտի կրնայ ըլլալ երբեք : ”

Բէյ ժպտեցաւ , որպէս թէ չհաւատալով այդ խօսքին ճշդութեան , եւ սակայն երբեք չուզեց առարկել :

“ Շատ աղէկ կարգադրուեցաւ , ” ըսաւ նա քաղցրութեամբ յետ փոքր ինչ լռութեան : “ Կարծեմ քան զիս շատ աւելի օգտակար պիտի ըլլաս դուն . Աստուած օրհնէ զքեզ , սիրելի եղբայրս : ”

Յետոյ Եղուարդ գնաց իւր սենեակը , հանեց իւր փոքրիկ կարմիր Աստուածաշունչը , իւր պատուական ճրագը , եւ բանալով վիմափոր դերեզմանին պատմութիւնը , սկսաւ կարդալ , եւ կարդաց մինչեւ որ հասաւ սա համարը , “ Ու նայեցան տեսան որ քարը գլտորցուած էր : ” Զայս նշանակեց իւր կապար գրչով խոշոր եւ որոշ նշաններ դնելով լուսանցքին մէջ , խորհելով միանգամայն թէ Տէրոջն հրեշտակը տակաւին կը գործէր երկրի վրայ :

Այս խնդրոյն կարգադրութենէն երկու օր ետքը , “ Պոպ , ” ըսաւ Եղուարդ , կանգնելով անոր սեղանին առջեւ , “ վաղ առաւօտ ես ճամբայ պիտի ելլեմ հայրենիք երթալու : ”

“ Ատա՞նկ է , ” պատասխանեց Պոպ եռանդեամբ , թողլով իւր գործը որպէս զի ամբողջովին ըմբռնէր այն խօսքին նշանակութիւնը . “ ո՛հ , երանի թէ ես ալ քեզի հետ դայի , եւ տեսնէի մէյմը թէ մարդիկ ինչ պիտի ըսեն : ”

“ Բա՛ւ վրադ , ըսել կ'ուզես , այնպէս չէ՞ , ” հարցուց Եղուարդ խնդալով եւ զարմացմամբ նաեւ ուրախութեամբ նկատելով այն փոփոխութիւնը զոր կրած էր Պոպ թըրնըր :

Պոպ եւս ունէր սեղան , եւ այլեւս դուրս կամ ներս չէր զրկուեր . շատ քիչ անգամ այնչափ արագ յառաջդիմութիւն տեսնուած էր այն վաճառատան մէջ . բայց սա է ճշմարտութիւնը թէ Մր. Հ. Մինթըրն կանուխ նշմարած էր թէ Պոպ թըրնըր սահմանուած էր ըլլալ ո՛չ քարոզիչ , ոչ օրէնսդէտ , ոչ ուսումնական , այլ՝ կատարեալ , ժիր եւ յաջող վաճառական : Զայս խմանալով նա որոշեց անմիջապէս պատեհութիւն տալ :

Ուստի Պոպ անուն եւ պատիւ ստացաւ վաճառատան մէջ , եւ վաճառատան բոլոր աշխատաւորներուն սիրելի եղաւ եւ սկսաւ ստանալ յաճախորդներ որ զանի կը փնտռէին եւ անկէ կը սիրէին գնել ինչ որ կ'ուզէին : Պոպ եղաւ , մանաւանդ , եռանդուն Քրիստոնեայ . փորձութեան մէջ խնալու վտանգէն շատ անգամ ազատ պահուեցաւ մեծ սիրով սիրելով եւ գրեթէ պաշտելով զԲէյ Մինթըրն , եւ սկսաւ հետզհետէ բարի ազդեցութիւն ի գործ դնել վաճառատան մէջ աշխատող փոքրագոյն տղայոց վրայ , Պոպ բնականապէս աւելի սիրելի պիտի ըլլար քան զԵղուարդ , վաճառի Եղուարդ այնպէս

արագ բարձրացաւ եւ այնպէս ընտանեացաւ Մին-
թըրնի ընտանեաց որ ուրիշներուն նախանձը չար-
ժեց :

“Է՛հ , Թիփ ,” Պոպ երբեք թողած չէր զանի այս-
պէս կոչելու սովորութիւնը , եւ երբեք պիտի չթո-
ղուր հաւանականապէս , “ըսէ հոն ամենուն թէ
աղէկ եմ եւ հանգիստ , եւ բնաւ չեմ ուղեր անոնց-
մէ ոչ մէկը տեսնել : Չեմ կարծեր թէ բարեկամ
ունիմ հոն , վերջապէս գիտեմ թէ արժանի չեմ
ունենալու :”

ԳԼՈՒԽ ԻԵ

“ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ ԻՆՁՈՎ ՄԱՔՐԷ ԻՐ ՃԱՄԲԱՆ . ՔՈՒ ԽՕՍՔԻԴ
ՀԱՍԵՄԱՏ ԱՆՈՐ ԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ ԸՆԵԼՈՎ :”

Կատար Լէվիս ցնցեց իւր կարմրագոյն նոր շըր-
ջազգեստին ծալքերը , եւ անցաւ փոքրիկ հայելոյն
առջեւ իբր տաան անգամ , որպէս զի տեսնէր թէ
լաւ կ'երեւէր գեղեցիկ ժանեակն (արտաշէլ) իւր
վզին շուրջ . ապա ուշադրութեամբ քննեց սենեակը
որպէս զի տեսնէր թերեւս բան մը , զոր կատարե-
լով աւելի գեղեցկանար սենեակին երեւոյթը :

Նոյն փոքրիկ սենեակն էր այն որոյ մէջ Կատար
անցուցած էր իւր տղայութիւնը , եւ որմէ նախ
Յովհանն , եւ ապա շատ ուշ ընտանեաց հայրը տար-
ուած էին ի բաց եւ առ յաւէտ : Եւ սակայն ճիշդ
նման չէր առաջնոյն . այժմ կար հոն մաքուր եւ
գեղեցիկ գորգ մը զոր տիկին Մինթըրն նուիրած
էր Ծննդեան առթիւ . բոլորակ սեղանը որ կը կե-
նար սենեակին անկիւնը՝ ծածկուած էր կարմիր
կտաւով , եւ անոր վրայ կը տեսնուէին քանի մը
գիրք եւ լրագիր . պատուհանին երկայն եւ սպի-
տակ վարագոյրին վարի ծայրը վեր առնուած էր ,

եւ արեւուն պայծառ լոյսը կը շողար սենեակին մէջ . ամէն բան մաքուր , պայծառ եւ ժպտուն էր : Սեղանն յարդարուած էր երեկոյեան ճաշի համար . սպիտակ ծածկոցը կը ցուցնէր այն գծերը զորս առած էր երբ արդուկուեցաւ . սեղանին վրայ դրուած գաւաթներէն եւ պնակներէն կը տեսնուէր թէ այն պատրաստուած էր երեք եւ ոչ երկու անձի համար . իսկ կատար անհանգստութեամբ հոս եւ հոն թափառելով սենեակին մէջ եւ տիկին Լէվիս ստէպ ստէպ պատուհանէն դուրս նայելով կը ցուցնէին յայտնի թէ մէկուն կը սպասէին անձկանօք :

“Արեւելեան կառախումբն եկաւ ,” ըսաւ կատար վերջապէս : “Երեք վայրկեանէն հոս կը հասնի եթէ դայ այս գիշեր :” Եւ աւելի ժամանակ չանցաւ երբ արագ քայլափոխի ձայն մը լսուեցաւ նախ խճուղւոյն վրայ , ապա դրանն առջեւ տախտակին վրայ , յետոյ դուռը լայն բացուելով Եդուարդ Լէվիս մտաւ այն սենեակը որմէ մեկնած էր երեք տարի յառաջ :

Կատար բուրովին պատրաստ էր յառաջ նետուիլ , ըսելով , “Ո՛հ , թիփ ,” եւ անոր պարանոցն իյնալ . սակայն անշարժ կեցաւ : Թէպէտ երկայն նամակներ փոխանակուած էին անոնց մէջտեղ այնչափ տարիներ , բայց եւ այնպէս կատար միշտ ակնկալած էր տեսնել ուժեղ , թխադէմ տղայ մը գորշագոյն , պարզ , հաստատուն զգեստով , թանձր մուճակներով եւ յարդէ նոր գլխարկով : Կամ , գէթ ակնկալած էր տեսնել անոր վրայ քիչ մը փոփոխութիւն . այո , անշուշտ , չէ՞ր գիտեր միթէ թէ խոտթիւն . այո , անշուշտ , չէ՞ր գիտեր միթէ թէ այդպէս պիտի ըլլար : Այսու ամենայնիւ չէ՞ր կարծեր թէ այնպէս բարձր պիտի ըլլար հասակով , եւ

այնպէս փայլուն եւ ողորկ պիտի ըլլար դէմքով եւ ձեռքերով , կամ թէ այնպէս սեւ եւ գեղեցիկ պիտի ըլլային անոր հանդերձները եւ այնպէս յարմարած որպէս թէ անոր մարմնոյն վրայ բուսած էին , կամ թէ այնպէս սպիտակ եւ փայլուն պիտի ըլլար անոր վզնոցը եւ այնպէս փոքր եւ գեղեցիկ անոր մուճակները : Ուստի կատար շուարեալ մնաց անխօս : Սակայն մայրը , ո՛հ , մայրը տեսաւ իւր սիրելի , հանդուցեալ ամուսնոյն երիտասարդութեան պատկերը , ամուսնոյն զոր միշտ սիրած էր ամէն ձախտութեան , աղքատութեան եւ ցաւոց մէջ : Եւ բոլոր խանդաղատանքը որ կը գտնուէր իւր սրտին մէջ՝ ամփոփուելով յայտնուեցաւ սա բառերով , որով յառաջ անցաւ ողջունել իւր որդին , “Ո՛հ , իմ «Է-բել» տղաս :

Այն գիշեր երջանկութիւն եղաւ այն տնակին մէջ . ննջարանին դուռը միայն փակ էր , եւ Եդուարդ գիտէր թէ իւր հօր անկողինը պարապ էր :

Ի՞նչ զարմանալի եղաւ անոր զգացումն հետեւեալ օր , երբ չըջապեցաւ քաղաքին մէջ : Գնաց տեսնել «Ֆ» տեղ : Զօրաւոր փափաք ունէր չըջիլ ամէն փողոց եւ կոխել ամէն քարի վրայ , որոյ վրայ իւր ի վաղուց հետէ անցած տղայութեան ժամանակ կոխած էր : Ելաւ գնաց այն գետեզրը ուր պառկած էր ամրան առաւօտ մը եւ նախանձած էր ձկանց , եւ հոն կանգնելով Աստուծմէ գոհացաւ Մր . Հուպրուքի կիրականօրեայ դպրոցին մէջ գտնուած անկանոն աշակերտաց դասին համար : Ապա գնաց գերեզմանատունը , ուր իւր նոր կեանքն սկսած էր փոքրիկ Յովանի գերեզմանին մօտ :

Մանկան կարճ գերեզմանին քով կար այժմ երկայն գերեզման մը . հոն կանգնելով Աստուծոյ շնորհակալ եղաւ երկնից մէջ հայրը եւ մանկիկը տեսնելու յուսոյն համար : Ապա գնաց կնճիւրի մեծ ծառին քով բլրոյն ստորոտը . եւ հոն կենալով անգամ մը եւս հանեց փոքրիկ կարմիր Աստուածաշունչը , եւ անձկանօք դարձուց երեսները . սիրով նայեցաւ Մր. Հոլպրուքի ձեռամբ գրուած անուան վրայ , եւ դարձեալ բացաւ առաջին համարը դոր կարդացած էր այն գիրքին մէջ , “ Գու խօսքդ իմ ոտքերուս ճրագ է , ու իմ շաւիղներուս լոյս : ” Ահա կրկին եւ կրկին փորձով հաստատած էր անձամբ այդ խօսքին ճշմարտութիւնը : Ահա բուն այդ ծառին տակ գտած էր օգնութիւն այդ խօսքէն եւ Սատանային հետ կռուելով յաղթող ելած էր : Աստուծոյ գոհացաւ Աստուածաշունչին համար եւս : Յետոյ անմիջապէս գնաց քաղաք , եւ անգամ մը մտաւ լաւագոյն մէջ մտաւ հին օրերու յիշատակին համար :

Մէկն իմաց տուաւ Մր. Տիւրի թէ ով կու գար , եւ նա պատրաստուեցաւ գոչել “ Աղէ ’ , Թիփ , ” բայց փոխանակ այդպէս գոչելու , սեղանին ետեւէն ելաւ , յարգանք բռնեց անոր ձեռքը եւ ըսաւ , “ Ի՞նչպէս էք , Լէվիս : Ուրախ եմ զձեզ տեսնելով : ”

Կամհագուտը որ մեծ քաղաքի մէջ շինուած էր , եւ կամ գայն հազնողին հանդարտ ծանրաբարոյութիւնը չթողուց անոր գոչել իւր առջեւ կեցած բարձրահասակ երիտասարդին , “ Աղէ ’ , Թիփ : ”

Մր. Մինթրն ամենայն սիրով սեղմեց անոր ձեռքը , “ Կենացս մէջ երբեք այսչափ ուրախացած չեմ

ուրիշի մը բաղդին վրայ , ” ըսաւ . յետոյ յարեց նոյն ջնշով , “ Ի՞նչպէս է Րէյ , Ոհ , այո , այո , գիտեմ ինչպէս է խեղճը : Եւ գիտեմ թէ դուն ալ կը սիրես . անշուշտ ամէն մարդ կը սիրէ զանի : ”

Այժմ կը մնար այցելել դպրոցը , եւ երբ Եղուարդ անցաւ այն ծանօթ ճանապարհէն , փափաքեցաւ սրտով որ այս անգամ իւր հետ գտնուէր Պոպ Թըրնըր : Սակայն Պոպ , հաւանականապէս գնդակի նման կը նետուէր յայնժամ մեծ քաղաքին վաճառատան մէջ մէկ կողմէն միւսը , առանց երբեք յիշելու հին դպրոցը : Կամ այն ողորմելի օրերը զոր անցուց այն յարկին տակ :

Նոյն ինքն Մր. Պըրոզ պատասխանեց դրան բախման , եւ սիրալիր կերպով ներս հրաւիրեց զանի : Երեք տարիները փոփոխութիւն յառաջ բերած էին հոն : Եղուարդ իսկոյն դարձաւ նայիլ անձկանօք ետեւի նստարաններուն որպէս զի տեսնէր ծանօթ զէմքեր , զոր օրինակ Ուիլ , Հովարտ , Էլիս եւ ուրիշ հինգ վեց բարեկամներ , եւ ահա յիշեց թէ արդէն բաւական առեւնէ ի վեր անոնք մտած էին բարձրագոյն վարժարան : Այն տղայք , որ երբ ինքը դպրոցէն ելաւ՝ երկայն բաժանման դաս կ’առնուին , այժմ գրաւած էին այն ետեւի նստարանները եւ գրահաշիւ եւ Լատիններէն կ’ուսանէին : Նստաւ սեւ տախտակին մօտ եւ զիտեց զՅովսէփ Պարթէէթ որ կը լուծէր բաժանման խնդիր մը : Եւ ահաւասիկ նա կը լուծէր կովի եւ ոչխարի այն անմոռանալի խնդիրը : Եռանդեամբ առաւ թուաբանութիւն մը :

“ Մր. Պըրոզ , կը յիշէք այդ խնդիրը : ”

“Կը յիշեմ թէ շուարեցուցած է քառասուն կամ աւելի տղայք,” ըսաւ Մր. Պըրրոզ խնդալով, “բայց չեմ յիշեր անոր վրայ մասնաւոր բան մը:”

“Ես կը յիշեմ. այդ եղաւ իմ առաջին անգամ քարձրագոյն կարգ մտնելուս պատճառը:”

“Իրօք, կը վախնամ թէ այդպէս պիտի չըլլայ երբեք խեղճ Յովսէփի համար. ահա կը թուի թէ Յովսէփ յաղթուած է բոլորովին:”

Մր. Պըրրոզ արդէն զբաղեալ էր քերականութեան դասով. Եղուարդ, խնդրեց օգնել շուարեալ Յովսէփի:

“Կը յիշեմ այդ հին ոչխարները,” ըսաւ քաղցրութեամբ, սեւ տախտակին նայելով: “Անոր նըստան՝ բռնեց չէ՞ն որ կը շփոթեցունեն զբեզ:”

“Այո, այդպէս է,” պատասխանեց Յովսէփ տըրտընջելով. “իմաստ մը չեմ տեսներ մէջը:”

“Ես քեզի ցուցնեմ: Ըսենք թէ . . .” Եւ նա ամբողջովին տուաւ իւր հօր նշանաւոր բացատրութիւնը զոր լաւ կը յիշէր: Արդիւնքն եղաւ յաջող. Յովսէփ հասկեցաւ զայն եւ աշխուժիւ յառաջ տալու գործողութիւնը:

Եղուարդ դարձաւ դէպ ի վարժապետն եւ ըսաւ, “Այս է եղանակը որով հայրս ինձ բացատրեց զայս,” եւ արտասուք սկսան ցորալ անոր աչաց մէջ:

Փոքր ինչ յետոյ երկտող մը բերուեցաւ Մր. Պըրրոզի, որ երբ կարգաց զայն, վար դրաւ, ըսելով,

“Նայէ, Եղուարդ, եթէ փոխանակ մենէ փախչելու, շարունակէիր դպրոց յաճախել, հիմա քեզի յանձնելով զրահաչուի այս դասը, կրնայի բացակայ ըլլալ քանի մը վայրկեան: Բարեկամ մը կայ քա-

ղաքին մէջ, եւ կը փափաքիմ տեսնել զանի մինչդեռ մեկնած չէ յաջորդ կառախումբը:”

“Դարձեալ յանձնէ ինձ, ի՞նչ կ'ըլլայ:”

Մր. Պըրրոզ տնկեց աչքերը զարմացմամբ:

“Գրահաչիւ ուսած ես, Եղուարդ:”

“Քիչ մը:”

“Մինչեւ ու՞ր հասած ես:”

“Աւարտած եմ:”

“Վստա՞հ ես թէ կրնաս լուծել սա խնդիրները,” բանալով “Ելուզումն Արմատոց:”

“Բաւական,” պատասխանեց Եղուարդ, ժպտելով որ Մր. Պըրրոզ կը տարակուսէր: Բէյ եղած էր կատարեալ ուսուցիչ:

Գնաց Մր. Պըրրոզ, եւ Եղուարդ տարաւ իւր աթոռը բեմին վրայ եւ սկսաւ լսել դասը: Տղայք ի սկզբան տրամադիր էին ի ցոյց բերել իրենց գիտութիւնը եւ հպարտանալ, վասն զի գիտէին թէ նա երբ մեկնեցաւ դպրոցէն կը գտնուէր տակաւին բաժանման մէջ: Բայց այժմ կա՛մ զրահաչուի մէջ էր եւ կա՛մ աւարտած էր զայն, եւ շուտով իմացան թէ նա կարծես թէ բառ առ բառ կը յիշէր զասին մէջ գտնուած ամէն խնդիր:

Մր. Պըրրոզ յետոյ վերադառնալով ունկնդրեց զարմացմամբ եւ ուրախութեամբ:

“Շնորհակալ եմ, ի սրտէ,” ըսաւ նա ի վերջոյ, պէտք է որ դուն պատրաստուիս ուսուցչութեան, բայց, Եղուարդ, դուն առանձին աշխատութեամբ չուսար զրահաչիւ, այնպէս չէ:”

“Ոչ,” ըսաւ Եղուարդ եւ կարմրեցաւ յիշելով

զՐԷՅ, “իմ ուսուցիչս էր լաւագոյն եւ հանձարեղագոյն ուսուցիչը :”

Ապա գնաց, նստաւ իւր հին սեղանին առջեւ, եւ ջանաց երեւակայել թէ տակաւին իւր սեղանն էր այն, թէ Պոպ պիտի գար յետ սակաւուց եւ նեղէր զանի, մինչ կ'աշխատէր պատրաստել իւր քերականի դասը : Սակայն չկրցաւ երեւակայել : “Բաները փոխուած էին,” շատ փոխուած : Նախ եւ առաջ, կար Րէյ, զոր չէր ճանչնար յայնժամ. եթէ ճանչնայի, ըսաւ նա մտովի, բաներն աւելի կանուխ պիտի փոխուէին :

Քաղաք վերադառնալով հանդիպեցաւ Մր. Հոլպրուքի որ սկսաւ անոր հետ քալել :

“Եւ այդպէս,” ըսաւ նա երբ վերջացաւ երկար խօսակցութիւնը, “գալ շաբաթ կ'երթամ, կ'ըսես :”

“Այո, երեքշաբթի, տէր իմ :”

“Բարի. Աստուած օրհնէ զքեզ, բարեկամ, ինչպէս օրհնած է արդէն եւ պիտի օրհնէ :” Ապա լռելով պահ մը, “Եղուարդ,” յարեց նա, “գիտես իմ որդիս դեռ կը թափառի. կը յիշե՞ս զանի տակաւին :”

“Միշտ, տէր իմ,” պատասխանեց Եղուարդ որոշ եւ յստակ ձայնով. “եւ, պատուելի, Աստուած երբեք չմոռանար :”

Եթէ, մինչ կ'անցնէր Մր. Մինթըրնի վաճառատան առջեւէն, կարենար լսել քանի մը դիտողութիւնները որ եղան, պիտի յիշէր հաւանականապէս խօսք մը զոր ամրան առաւօտ մը ինքը խօսած էր փոքրիկ ձկանց :

Մր. Մինթըրն անոր ետեւէն նայելով, ըսաւ Մր. Տիւրի,

“Ահա կ'անցնի այս քաղաքին ամենէն ազնիւ եւ ամենէն յուսալից երիտասարդներէն մին :”

“Այո, այո,” պատասխանեց Մր. Տիւրի եռանդեամբ : Այս էր արդարեւ տեղւոյն բոլոր բարի մարդոց հաստատ համոզումը :

ԳԼՈՒԽ ԻԶ

“ՎԱՍՆ ԶԻ ՇԱՏ ՕՐԵՐԷՆ ԵՏՔԸ ԶԱՆԻԿԱ ՊԻՏԻ ԳՏԵՆՍ :”

“Մտէք,” եւ վերապատուելի Եդուարդ Լէվիս վար դրաւ իւր գիրքը, ետ հրեց իւր աթոռը եւ պատրաստուեցաւ ընդունիլ իւր գրատան դուռը բախող անձը :

“Մը. Լէվիս,” ըսաւ փոքրիկ աղջիկն որ ներս մտաւ պատուելիին հրաւերը լսելով, “հայրս հիմա նամակատունէն եկաւ եւ քանի մը նամակ բերաւ ձեզի, ահաւասիկ :”

Մը. Լէվիս շնորհակալ եղաւ իւր դրացոյն աղջիկէն, առաւ նամակները եւ երբ դարձեալ հանդարտեցաւ սենեակը, աթոռին վրայ նստելով սկսաւ կարդալ զանոնք :

Առաջինը զրկուած էր պաշտօնակից եղբայրէ մը որ կը խնդրէր անոր հետ ընել բեմի փոխանակութիւն մը : Երկրորդը զարմացմամբ եւ ուրախութեամբ լցուց զանի, վասն զի ճանչցաւ թէ Էլիս Հոլպրուքի ձեռագիրն էր : Եւ զայն կարդալով եւս աւելի ուրախացաւ, մանաւանդ երբ եկաւ սատողերուն, “Հօրս հարցուցի թէ ինչ լուր ունի ձեզ հաղորդելի, եւ նա պատասխանեց ‘Գրէ

սա համարը, “Ուրախ եմ ես, ինչու որ Տէրը իմ ձայնս ու աղաչանքս լսեց,” եւ ըսէ թէ դարձեալ մասնաւոր պատճառ ունի զայս կրկնելու : Ահա կը տեսնէք թէ այդ, առանց այս երկայն նամակին, պիտի յայտնէր ինձ բոլոր եղելութիւնը : Աստուծոյ կը գոհանամ որ զձեզ մղեց աղօթել ինձ համար, եւ մանաւանդ կը գոհանամ որ լսեց ձեր աղօթքը : Աստուած օրհնէ զձեզ : Զմոռնամ ըսել թէ հայրը ձեր օգնութիւնը կը խնդրէ Յուլիսի առաջին կիրակի օրը : Եւ ես բոլոր սրտով կը յուսամ թէ կարող պիտի ըլլաք տալ զայն, հայրս կը կարծէ թէ մեր կողմերը պիտի դաք արդէն այդ ժամանակ :”

Եղած է երբեք մարդու մը սիրտն այնպէս ուրախ, ինչպէս էր Աւետարանի այս պաշտօնէին սիրտը երբ ի վայր դրաւ իւր վաղեմի դպրոցական ընկերին նամակը : Որպիսի՜ յարատեւութեամբ, եւ ո՞հ երբեմն որպիսի՜ յուսահատութեամբ աղօթած էր նա Էլիս Հոլպրուքի համար : Քանի՜ քանի անգամ պարտաւորուած էր քաջալերել զինքը սախոստմամբ, “Յարմար ժամանակին պիտի հնձնեք, թէ որ չթուղնանք :” Եւ ահա դարձեալ տեսաւ թէ հաստատուն եւ ճշմարիտ է Աստուծոյ խօսքը : Դարձեալ առաւ նամակը եւ կարօտով դիտեց սա վերջաբանութիւնը “Եղբայր ձեր ի Քրիստոս,” զոր Էլիս յառաջագոյն գրած չէր երբեք :

Կար տակաւին երրորդ նամակ մը : Այդ գիրը եւս ծանօթ էր. անցեալ տարիներու մէջ շատ անգամ տեսած էր զայն : Խնդալով կարդաց զայն, վասն զի գրողին նման զուարճալի էր. —

Ա . . . Յուլիս . . . 18 . .

ՍԻՐԵՆԻ ԹԻՓ, — Այս տարի Յուլիսի չորրորդ օրը
կը տօնէ՞ք դուք : Մենք կը տօնենք հոս , լաւ եւս
է ըսել թէ պիտի տօնենք մեր բակին մէջ : Կը յիշեա
թերեւս այդպիսի հանդէս մը որուն տարիը
գիս ատենօք , երբ խեղճուպատառ տղաքներ էինք
մեր քաղաքին մէջ : Եթէ դուն չես յիշեր , ես կը
յիշեմ , եւ մերն այն հանդէսին երկուորեակ եղբայրը
պիտի ըլլայ : Իմ ճանչցած բոլոր խեղճ , աղտոտ ու
տգեղ տղաքը հրաւիրուած են : Աղուոր հրախա
ղութիւն , աղուոր երգեցողութիւն եւ աղուոր «
Խեղճ պիտի ունենանք : Կինս յաւելցուց այս վեր
ջինը , խորհելով թէ ատով աւելի աղէկ կ'ըլլայ
հանդէսը : Տարակոյս չունիմ թէ այնպէս պիտի
ըլլայ , շատ բան այնպէս եղած է , երբ կինս մատ
ունեցած է մէջը : Արդ , զանք նամակիս բուն նպա
տակին . դուն պիտի խօսիս ճառն այդ առթիւ :
Փախուստ չեմ ընդունիր : Մեր հին դպրոցին մէջ
որոշեցի օր մը այս բանը : Լսեցի՞ր արդեօք թէ
Մր. Պըրոզ ձգեր է վարժապետութիւնը ծերու
թեան պատճառաւ : Զարմանալի չէ՞ : Ես չէի կար
ծեր թէ ուրիշները կը ծերանան : Առաջ միտք չու
նէի տօն պահել Յուլիսի չորրորդ օրը , ինչու որ
գիտես թէ «յ» օրն էր որ երանելին Րէյ բաժնուե
ցաւ մենէ , բայց երբ այս բանին համար տեսնուե
ցայ Մր. Հ. Մինթըրնի հետ , ըսաւ թէ Րէյ շատ
պիտի սիրէր զայս եւ ուրախանար , եւ այս , գի
տես , ճշմարիտ է : Զկարծես թէ քաղաքիս բոլոր
ժողովուրդը պիտի ժողվենք , Կիրականօրեայ դպրոցի

անկանոն կարգին պզտիկ աշակերտներն են միայն ,
որոնց վրայ ես ու կինս սէր ունինք :

« Ըսէ Հովարտի եւ Կատարի թէ իրենց կը սպա
սենք անպատճառ . կրնան իրենց այցելութիւնը
տալ քանի մը շաբաթ ալ կանուխ , եթէ կ'ուզեն :

« Ո՛հ , քիչ մնաց պիտի մոռնայի . եթէ վերջերս
նամակ առած ես էլիս Հովարուքէն , անշուշտ կ'եր
դես հիմա 'Փառք , Ալէլուիա ':

« Այս տողերը կը գրեմ վաճառատան գրասենեա
կին մէջ , եւ շատ աճապարանօք : Անշուշտ մինչեւ
Յուլիս երեք հասնելու էք :

Զերդ եւն . ,

ՊՈՊ ԹԵՐՆԵՐ "

Այս նամակներն եկան շաբաթ երեկոյ : Հետեւ
եալ առաւօտ , երբ Կիրականօրեայ դպրոցին վերա
տեսուէն հնչեցուց զանգակը , պատուելին թողուց
իւր անկանոն աշակերտաց կարգը , եւ յառաջացաւ
դէպի բեմն : Նախ կանգ առաւ խօսիլ պայծառ աչ
քերով տիկնոջ մը հետ որ նստած էր պայծառ աչքե
րով փոքրիկ աղջկանց կարգի մը առջեւ :

« Կատար , ո՛ւր է Հովարտ »:

« Տունն է , գլխացաւէ կը նեղուի »:

« Բարի . ահաւասիկ նամակներ դոր երկուքդ պի
տի սիրէք կարգալ . երէկ իրկուն եկան . մին հրա
ւէր է : Ըսէ Հովարտի թէ պէտք է որ ջանանք
երթալ : Մայրը պատուիրեց որ քեզի ըսեմ թէ այս
առաւօտ կ'ուզէ տեսնել զքեզ երիցատան մէջ .
այսօր դուրս չելաւ »:

Ապա զնաց յառաջ : Աշակերտք սկսան ուղիդ

նստիլ եւ ծալել իրենց ձեռքերը : զիտէին թէ պարտէին ունին դնել եթէ կ'ուզէին որ խօսէր Մր. Լէվիս : Երբ ամէն աչք յառեցաւ անոր վրայ, սկսաւ ըսել,

“Տղայք, այսօր շատ կարճ պատմութիւն մը պիտի ընեմ ձեզ իմ վրայ : Տարիներ յառաջ, երբ փոքրիկ տղայ էի, Կիրակնօրեայ դպրոցի ուսուցիչս առաւօտ մը պատմեց մեզ պատմութիւն մը որ միջոց եղաւ զիս Յիսուսի տանելու : Եւտ Աստուծոյ, եթէ չըլլար այն օրիորդը, ես հիմա չէի կանգներ հոս իբրեւ պաշտօնեայ Աւետարանի : Այն օրիորդը չէր մեր կանոնաւոր ուսուցիչը, այլ՝ հիւր էր : յայնմհետէ մինչեւ ցայսօր տեսած չեմ զանի : Թեւրեւս կրնաք երեւակայել թէ, յորմէ հետէ մեծցած եւ պաշտօնեայ եղած եմ, ի՞նչ կարօտով փափաքած եմ գտնել զանի, եւ պատմել թէ իւր հաւատարիմ դասատուութեան մէկ ժամն ի՞նչ ըրած է ինձ համար : Գիտեմ թէ պիտի ուրախանար եւ մեծապէս քաջալերուէր : Գիտեմ թէ հաւանակաւ նապէս պիտի պատմէր ուրիշ ուսուցիչներու, եւ անոնք եւս պիտի օգտուէին : Բայց թէպէտ միշտ կը խորհէի եւ ամենայն եռանդեամբ կ'աշխատէի գտնել զանի, սակայն չյաջողեցայ գտնել մինչեւ անցեալ շաբաթ : Գիտէք, տղայք, թէ տասն տարի անցաւ յորմէ հետէ եկած եմ հոս ըլլալ ձեզ հովիւ, եւ անցեալ շաբաթ իմացայ թէ բոլոր այս ժամանակին մէջ կը բնակիմ եղբր քսան մղոն միայն հեռի այն օրիորդէն զոր կը վնասէի այնչափ ժամանակ : Եւ ուրիշ ի՞նչ լսեցի, կը կարծէք : Լսեցի թէ նա մեռաւ երկու շաբաթ յառաջ : Տղայք, առաջին

անգամ տրտմեցայ մեծապէս, տեսնելով թէ այլեւս պիտի չկրնամ շնորհակալութիւն յայտնել անոր : Սակայն գիտէք թէ ի՞նչ : Կը յուսամ թէ օր մը, եւ ոչ շատ ուշ, պիտի կրնամ : Այո, երբ երկինք երթամ, առաջին գործս պիտի ըլլայ զանի վնասել եւ զայս պատմել : Ահա կը տեսնէք թէ պիտի իմանայ, եթէ երկնից հրեշտակներէն ոմանք արդէն պատմած չեն անոր :

“Արդ, կ'ուզեմ խօսք մը ուղղել ուսուցչաց : Արժան է որ այս դէպքը մեծապէս քաջալերէ ձեր սիրտերը, յիշեցունելով ձեզ թէ յաճախ կը խօսիք զուրպ այնպիսի խօսքեր որ կը բուսնին եւ պտուղ կը բերեն, պտուղ որ կը հասնի մինչեւ առ Աստուած, թէպէտ այս յայտնի չէ ձեզ, եւ պիտի չըլլայ, մինչեւ որ երկնից մէջ ընդունիք ձեր պսակները եւ հարցնէք թէ ինչո՞ւ կան այսչափ աստղեր :

“Սիրելի տղայք, գալ կիրակի պիտի ըսեմ ձեզ այն պատմութիւնը որ տարաւ զիս առ Քրիստոս, եւ յառաջիկայ ամբողջ շաբթուան մէջ պիտի աղօթեմ որ նման արդիւնք յառաջ բերէ իմ աշակերտներէս ոմանց վրայ :

“Արդ ժամանակ է որ կրկնէք այն համարը զոր տուած եմ ձեզ : Եթէ ձենէ ոմանք իմանան թէ ինչու ինչ որ պատմեցի ձեզ այսօր՝ յիշեցուց ինձ այս համարը, կրնան ըսել ինձ գալ կիրակի : Այժմ կրկնեցէք ‘Քու հացդ ջուրերու երեսին վրայ ձգէ, վասն զի շատ օրերէն ետքը զանկա պիտի գտնես :’”

ՎԵՐՋ

...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...

...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...

...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...

...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...

44

0004470

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004170

